

quaderns
d'alliberament **8/9**

CONSELL DE REDACCIÓ: *Pere Jofre, Rafael Castellanos, Francesc Codina, Salvador Peiró, Ernest Sabater.* SECRETARI DE REDACCIÓ: *Humbert Roma.*

INDEX

Presentació 7

I. LA LLENGUA D'UN POBLE

<i>Josep Ferrer:</i>	
Qüestió lingüística i qüestió nacional	18
<i>Taula rodona:</i>	
El català i la perspectiva del canvi	29
<i>Francesc Xavier Ferré i Trill:</i>	
Marxisme i opressió lingüística	57
<i>Ernest Sabater i Siches:</i>	
La llengua: xifres, actituds i projecte nacional	63
<i>Sebastià Serrano:</i>	
Per una educació lingüística	69
<i>Carles Dolç:</i>	
Les dificultats del català al País Valencià	73
<i>Joan Fuster:</i>	
Llengua i política	83
<i>Isidor Marí:</i>	
Normalització lingüística a les Balears	89
<i>Francesc Ricart:</i>	
La Franja de Ponent: notes i reflexions sobre una realitat cultural miserable	95

II. LA LLEI I LA LLENGUA

<i>Josep Ferrer:</i>	
Una primera experiència legislativa per al redreçament lingüístic: la Llei del Parlament de Catalunya del 1983	103

Primera edició: març de 1984

Coberta: Pasqual Giner

© Edicions de la Magrana, S. A.
Apartat de Correus 9487 - Barcelona

Imprès a Nova-Gràfik, Recared, 4. Barcelona-5
ISBN: 84-7410-148-4
Dipòsit legal: B. 13.493-1984

<i>Apèndix 1: Cronologia de la tramitació parlamentària de la Llei de Normalització Lingüística</i>	171
<i>Apèndix 2: Esborrany de proposició de Llei sobre l'ús lingüístic a Catalunya</i>	177
<i>Apèndix 3: Llei de Normalització Lingüística a Catalunya</i>	189
<i>Apèndix 4: Carta de la llengua francesa</i>	205

III. DOCUMENTS

<i>Aina Moll: Línies generals d'un programa de política lingüística</i>	245
<i>J. A. Argente, J. Castellanos, M. Jorba, J. Molas, J. Murgades, J. M. Nadal i E. Sullà: Una nació sense Estat, un poble sense llengua</i>	251
<i>L. López del Castillo, J. Martí i Castell, F. Vallverdú i J. Viaplana: Una resposta a «Els Marges»</i>	265
<i>Joan A. Argente: Apocalíptics i homologats</i>	271
<i>Coordinadora de Batlles i Regidors nacionalistes, independents i d'esquerres: Per una política lingüística catalana</i>	285
<i>Acció Cultural del País Valencià: La llengua en l'Estatut d'Autonomia</i>	297
<i>Enquesta:</i>	
— Resposta dels Grups de Defensa de la Llengua	314
— Resposta dels Independentistes dels Països Catalans (IPC)	321
— Resposta de Nacionalistes d'Esquerra	330

IV. LLIBRES

<i>Lingüística y colonialismo de Louis-Jean Calvet</i>	337
<i>El bilingüisme a Catalunya de M. Angels Viladot</i>	344
<i>Llengua i població a Catalunya de Miquel Strubell</i>	349
<i>La sobirania nacional de Josep Pinyol i Balasch</i>	354
<i>Introducció a un País de Joan F. Mira</i>	358
<i>Per la llengua de Carles-Jordi Guardiola</i>	360
<i>Papers de sociolingüística de Lluís V. Aracil</i>	363
<i>Del català a l'escola a l'escola catalana de J. Arenas i E. Sabater</i>	369

PRESENTACIÓ

Dues frases d'un mateix i significatiu autor poden servir per emmarcar —a nivell d'Estat espanyol— el període aproximat que va des del número anterior a l'actual de «Quaderns d'Alliberament». Les ha escrites un periodista espanyol, director del diari madrileny —amb edició barcelonina— que pot ser considerat el més fidel representant del que podríem anomenar «ideologia espanyola del postfranquisme». Es tracta de José Luis Cebrián, director de «El País». Heus-les ací, en el seu idioma original:

«¿Sabes lo que dicen del nuevo gobierno español en Estados Unidos? Pues que somos un grupo de jóvenes nacionalistas. Y no les falta verdad. Creo que es necesaria la recuperación del sentimiento nacional, de las señas de identidad del español...» Ahora descubro en él —diu Cebrián, comentant l'anterior frase de Felipe González—, *como las intuí también quizás en su discurso de investidura, las huellas de un Indalecio Prieto reclamando «la conciencia interior de España para los españoles», la fervorosa ensoñación de Azaña por la «resurrección de la civilización española». Ese vigoroso sentimiento patrio, que a los de nuestra generación nos recuerda todavía un poco la retórica de los luceros y los fuegos de campamento, tiene su hondo arraigo en las mejores tradiciones del 98 que recogieron ilustres republicanos e izquierdistas de la preguerra.*

(«El País», 12 de desembre de 1982. Entrevista a Felipe González, poc temps després de la seva investidura com a president del govern espanyol.)

«Siempre he pensado que los nacionalismos han sido una lacra de las sociedades. Su capacidad de separación y de agresión está probada por la historia. Cada nacionalismo es

la cuna de un militarismo, y cada militarismo, la base de una guerra... El caso del nacionalismo catalán, por referencia a lo que podríamos llamar el nacionalismo español o el imperialismo castellano, no difiere mucho de la norma. Mientras había una comunidad oprimida, en nombre precisamente de unos llamados valores nacionales, defendidos por las armas por un grupo faccioso que no tuvo empacho en denominarse también nacional, el nacionalismo catalán, como el vasco, como cualquier otro dentro de España, se identificaban en sus objetivos y en sus métodos con los sectores democráticos y antifascistas (...) Recuperada la democracia y obtenido un margen de autogobierno, el nacionalismo se convierte cada día más, sobre todo a partir de la ocupación del aparato de la Generalitat, en un instrumento de poder sobre los otros, en un arma ideológica, económica y política contra los que no se someten al entendimiento concreto y puntual de la sociedad tal como ese poder lo establece.»

(«El País», 8 de gener de 1984. «Cataluña vista desde el resto de España». Resum de la conferència publicada per José Luis Cebrián el 20 de desembre anterior a l'Ateneu Barcelonès.)

Dos nacionalismes, doncs, en el punt de mira del periodista espanyol, i dues mesures: per al pretès nacionalisme espanyol de Felipe González, una mena d'admiració reprimida («No estoy seguro, además, de darle la razón», diu més avall sobre aquest aspecte, en relació a les paraules del president socialista); per al pretès nacionalisme català de Jordi Pujol la condemna més radical. El pretès nacionalisme de González, exempt de la temptació de poder; el pretès nacionalisme de Pujol, arma ideològica, econòmica i política, instrument de poder sobre els altres.

Clar que ni González és tan radicalment «nacionalista espanyol», si això vol dir un «nacionalisme» de portes enfora, defensor de la independència i la neutralitat de l'Estat que governa enfront del gran imperi americà; ni Pujol tan radicalment «nacionalista català», si el que això significa és la defensa de la sobirania nacional catalana en la seva plenitud, incloent l'exercici del dret a l'autodeterminació fins arribar a la independència dels Països Catalans.

Un i altre —malgrat elogis i denigracions que els pugui

fer José Luis Cebrián— coincideixen, amb matisos que passats per la deformació professional del periodista es poden engrandir o disminuir, en un model d'Estat i de societat. Amb la diferència que —contràriament al que sembla deduir-se de cada una de les frases de Cebrián— el centre del poder no és pas on és Pujol sinó González, al bell mig de l'Estat i no en una autonomia sucursalitzada, pendent de les transferències de l'Estat per poder administrar-les, sempre dins el marc de la legislació estatal.

Si hem triat aquestes dues frases per presentar aquest número de «Quaderns d'Alliberament», i no d'altres (en podien haver trobat, per exemple, més d'una de Jordi Pujol, referent a la seva coincidència en el marc estatal que configura la Constitució Espanyola, i ben segur que no n'hauríem trobada cap on el posés en qüestió), és perquè exemplifiquen com es veu des de Madrid el fet nacional i com hi ha dues mesures a l'hora d'abordar-lo: benevolència, i fins elogi abrandat, quan es tracta del nacionalisme espanyol, al qual es dona fins i tot connotacions progressistes, i menyspreu fins a qualificar-lo de «provincià» o retrògrad —o fins i tot «salvatge»— per al nacionalisme dels pobles sotmesos a l'Estat espanyol.

«Legitimació» del nacionalisme espanyol

Ha estat precisament el PSOE —al govern de l'Estat, després de la seva aclaparadora majoria a les eleccions d'octubre de 1982, que van seguir a l'esfondrament d'UCD— qui ha assumit amb més decisió la tasca de configurar aquesta ideologia i donar-li credibilitat «democràtica». En boca de Manuel Fraga, la defensa del centralisme i el nacionalisme espanyol tenen encara moltes remembrances de l'antic règim. En la de Felipe González, guanya en canvi força de penetració.

Així, doncs, si haguéssim de definir una primera característica, fonamental, del que ha representat l'ascens vertiginós dels socialistes espanyols al govern de l'Estat, podríem trobar-la en aquesta «legitimació» del nacionalisme espanyol.

«Legitimació» que comporta, doncs, una essencial continuïtat de la política anterior pel que fa al fet nacional, font de conflictes reals en l'Estat espanyol, que arriben a la lluita

armada amb un important suport popular a Euskadi, i que en altres nacions sotmeses —com els Països Catalans— segueix soterrat, amb expressions més o menys virulentes i decidides en moments determinats.

Si algun fracàs obvi han tingut els socialistes a Madrid en aquest any de govern, ha estat la seva profunda incapacitat per resoldre aquest problema polític clau heretat de la transició. Malgrat tots els esforços realitzats per crear una «consciència nacional espanyola» allí on més arrelada és la consciència nacional pròpia, han hagut de recórrer una i altra vegada a l'instrument de la repressió, en una via que ha convertit en paper mullat totes les seves promeses d'aprofundiment de la democràcia i consolidació de les llibertats. El reforçament de la legislació antiterrorista; la imposició de la bandera monàrquica espanyola a punta de metrallera —imposició que ha arribat a fets tan ridículs com la substitució d'un cartell anunciador d'una exposició sobre l'exili republicà a Mèxic, perquè hi figurava la bandera republicana!—; la reiteració d'operacions policíiques massives, com l'ocupació i escorcoll de barris i pobles sencers, tot encoratjant la població perquè renunciés als seus drets a no permetre registres domiciliaris sense ordre judicial; el foment de la delació i la sospita; la preparació de mesures per poder tancar publicacions properes a l'esquerra independentista; el manteniment en la il·legalitat de diversos grups polítics per la seva ideologia contrària al sistema establert, i la preparació de noves mesures per poder fins i tot il·legalitzar plataformes electorals d'aquests àmbits polítics; l'empresonament o l'exili de periodistes i ciutadans per expressar la seva opinió o informar —com Xavier Vinader, a qui el PSOE ha mantingut a l'exili tot denegant-li la tramitació de l'indult, i l'ha obligat a la ignomínia de passar-se mes i mig a la presó abans de concedir-li, malgrat haver-se omplert la boca molts dels seus dirigents en favor de la seva absolució quan el seu partit encara no era al govern, o Sánchez Erausèin empresonat, o els parlamentaris bascos d'Herri Batasuna jutjats i condemnats per cantar l'Eusko gudariak davant del rei a la Casa de Juntas de Guernika... I després l'aparició del GAL assassinant refugiats bascos, i l'increment de l'escalada repressiva que sembla no tenir límits.

Continua la tortura

I, sobretot, el manteniment de la tortura, afavorida per la detenció prorrogada a les comissaries i per la negació del ple exercici del dret de tot detingut a ser atès pel seu advocat des del primer moment de la seva detenció. Dret del qual són privats precisament els sotmesos a la legislació antiterrorista, per als quals s'estableixen unes excepcions tals que converteixen el reconeixement formal d'aquest dret —regulat sota la majoria parlamentària dels socialistes— en pura pantomima. A la Comissió de Drets Humans del Parlament de Catalunya hi ha, per exemple, la denúncia de diversos independentistes catalans que acusen la policia d'haver-los torturat, i la mateixa Comissió ha declarat que les raons adduïdes pel governador civil de Barcelona no són gens convincents. Si es té en compte que, seguint unes instruccions del ministre Barrionuevo, el governador civil va amenaçar de processar aquests detinguts —posats en llibertat sense càrrecs— precisament pel fet d'haver denunciat les tortures, es pot veure per on va la moralitat del govern socialista en aquests afers.

I no és solament la legislació antiterrorista, reforçada pel PSOE, el que permet mantenir la tortura, sinó el suau tractament que aquesta té a nivell penal, i les facilitats donades des del propi govern a la policia per evadir-ne la responsabilitat. Ben present és encara la sentència absolutòria dels policies acusats d'haver torturat l'etarra Arregui fins a la mort. Malgrat l'absolució, el tribunal reconeixia que hi havia hagut tortures, encara que afirmava que no podia atribuir-les als acusats i que les tortures no havien causat directament la mort —en una afirmació, si més no, sorprenent—. El ministeri de l'Interior, en lloc de facilitar la investigació per trobar els autors materials de les tortures, va permetre que aquests fossin camuflats en l'anonimat tot al·legant que a l'interrogatori hi havien participat molts interrogadors...

Afalacs i diners per a l'exèrcit

Tot i les reiterades declaracions de moralitat a què va acostumar Felipe González els telespectadors al llarg dels primers mesos del seu mandat, aquests fets són ben decebe-

dors per a qui hagués posat alguna esperança en el nou govern socialista a Madrid. Davant el gran repte que tenia en assumir el govern, el PSOE ha defugit abordar el problema de fons: el reconeixement del dret a l'autodeterminació de les nacions sotmeses a l'Estat espanyol. I ha preferit erigir-se en defensor, i reformulador, de la ideologia nacionalista espanyola.

Per això, li ha calgut revestir d'elogis i afalacs l'altre focus del problema a l'Estat espanyol: l'exèrcit. Increment substancial de les despeses militars —arribant fins i tot a preveure la construcció de submarins nuclears—, i dels sous als comandaments; assumpció de la retòrica militar pels governants civils en graus que es trobaven difícilment en altres Estats europeus; descobriments sobtats de la necessitat de preservar el caràcter militar de la guàrdia civil —contràriament al que s'havia dit des de l'oposició— i elogis a tort i a dret per a aquesta institució; elaboració d'una llei d'objecció de consciència que els objectors han qualificat de «paramilitar», etc. I, sobretot, reformulació de la política respecte als blocs militars i l'OTAN, tot retardant indefinidament el referèndum promès sobre la permanència a l'Aliança Atlàntica, i preparant l'opinió pública per a un vot afirmatiu cas que tingui lloc, presentant cada vegada amb més insistència la permanència a l'OTAN com la contrapartida per a l'ingrés al Mercat Comú.

Dura reconversió industrial. Ascó, en marxa

Pel que fa a les promeses més explícites que van portar el PSOE a generar una mena de miratge col·lectiu entorn al «canvi», n'hi ha una que destaca pel seu incompliment cada vegada més obvi: la creació de 800.000 llocs de treball, substituïda a hores d'ara per una política molt dura de reconversió industrial, que amenaça amb el tancament de molts llocs de treball —els Alts Forns de Sagunt, al País Valencià, ha estat un dels primers llocs conflictius per aquesta raó, però l'amenaça s'ha generalitzat—, i no en garanteix la creació de nous.

D'altra banda, molt pocs mesos després de l'arribada dels socialistes al govern de Madrid, tot i anunciant el retall del pla energètic pel que fa a les nuclears, es posava en marxa

Ascó I i es preparava la posada en marxa del segon grup, malgrat totes les protestes, no solament a causa del manteniment de l'opció nuclear que suposava sinó pel simple fet de l'escassa fiabilitat de la seguretat que ha quedat demostrada amb multitud d'avaries a Ascó I després de ser posada en funcionament. I al País Valencià, segueix el projecte d'engegar també la nuclear de Cofrents.

Fins i tot mesures que podien semblar positives des d'una perspectiva d'esquerres —com l'expropiació de RUMASA— s'han aigualit després, amb la decisió de reprivatitzar el grup expropiat, seguint una vella pràctica de retornar al sector privat aquelles empreses que demostren ser rendibles en mans de l'Estat.

Aviat, eleccions al Parlament

Surt aquest número de «Quaderns d'Alliberament», poc abans de les eleccions al Parlament de Catalunya que es presenten com una autèntica incògnita. Tot fa pensar que es reforçarà el bipartidisme entre PSC-PSOE i CiU, amb AP com a incògnita, i PSUC i ERC ballant la corda fluixa de la pròpia subsistència com a grups parlamentaris. Pel que fa a la possibilitat d'una candidatura única d'esquerra nacionalista aglutinada entorn a ERC i Nacionalistes d'Esquerra, després del fracàs de les negociacions entre ambdues forces polítiques, ha resultat finalment inviable.

En el balanç de quatre anys d'autonomia, més aviat hi ha un bagatge ben pobre, fruit tant de la migradesa de les competències recollides a l'Estatut com de la poc ambiciosa política del govern de CiU que ha ocupat l'executiu de la Generalitat, gràcies al pacte amb la a pràcticament extingida UCD i una ERC que ha tingut la presidència del Parlament i ha donat molt benèvolament els seus vots de forma gairebé sistemàtica al govern de Convergència i Unió. Al cap i a la fi, la seva proposta de reforma de l'Estatut, que si hagués reeixit potser hagués pogut ser usada com a justificació d'aquest suport de quatre anys, ha mort pràcticament en néixer, entre d'altres raons per les reticències de Convergència a impulsar-la.

Solament una victòria, i més aviat pírrica si hom té en compte el desenvolupament posterior de la pràctica auto-

nòmica des de Madrid —que busca resultats semblants per altres camins—, es pot apuntar CiU: la sentència del Tribunal Constitucional contra la LOAPA i la seva filosofia harmomitzadora.

Parlaments al País Valencià i les Illes

Pel que fa a la resta dels Països Catalans, el País Valencià i les Illes ja tenen parlaments autònoms propis, amb escasses competències, elegits al mateix temps que els ajuntaments el 8 de maig de 1983, amb majoria absoluta del PSOE al País Valencià i una curta majoria d'AP i Unió Mallorquina a les Illes, on cal destacar la presència del PSM amb 4 diputats. A la Catalunya Nord la tímida descentralització administrativa del govern Mitterrand, de París estant, no sembla haver aportat pas massa canvis substancials.

La llengua d'un poble

Dediquem aquest número de «Quaderns d'Alliberament» al tema de la llengua, i posem atenció especial al llarg procés que ha seguit la Llei de Normalització del Català fins a la seva aprovació pel Parlament de Catalunya. Consta aquest número de tres blocs ben definits: un primer bloc recull diversos articles, tant de caràcter teòric com d'anàlisi de la situació de la llengua a Catalunya, País Valencià, les Illes i la Franja de Ponent. Inclou també un ampli resum de la tau-lla rodona que va servir de presentació de la revista «Llengües en contacte», i que va esdevenir especialment polèmica per la personalitat dels participants: la diputada del PSC-PSOE, Marta Mata, la directora general de Política Lingüística, Aina Moll, i el sociolingüista Lluís V. Aracil.

El segon bloc, que és el moll de l'os d'aquest número, és dedicat explícitament a la Llei de Normalització. Josep Ferrer ha fet un llarg i detallat estudi del procés de la seva configuració, a partir dels primers models triats (bàsicament, la Carta de la Llengua Francesa del Quebec), les primeres propostes, del PSUC i la Conselleria, i el seu progressiu deteriorament fins arribar al resultat final.

Val a dir que, malgrat la gran prudència dels parlamen-

taris a l'hora d'abordar l'aprovació definitiva de la llei —subjecta a retallades i pactes destinats amb especial cura a obviar qualsevol possible obstacle per a la seva constitucionalitat— el govern socialista de Madrid encara hi va trobar objeccions i va resoldre presentar recurs d'inconstitucionalitat contra els articles 4.2 i 6.1. El 4.2, perquè —diuen a Madrid— implicaria modificar les lleis de procediment, que són competència de l'Estat (l'article estableix que el Consell Executiu de la Generalitat està legitimat per a actuar exercitant les accions polítiques, administratives o judicials necessàries per a fer efectius els drets dels ciutadans que reconeix la llei). El 6.1, en la frase objecte de recurs (el tercer punt) preveu que, cas d'interpretació dubtosa d'una llei del Parlament de Catalunya —que ha de ser publicada en català i castellà—, prevaldrà la versió catalana. Com es va precisar posteriorment, la impugnació del govern central no suposa la suspensió d'aquests dos articles mentre no es pronuncii el Tribunal Constitucional, perquè el govern de Madrid va renunciar a la facultat de fer-ho. La presentació del recurs denota, però, una vegada més, les reticències del govern central fins i tot davant una llei que consagra el bilingüisme i el predomini de la llengua dominant, el castellà, a la curta, i la seva progressiva i definitiva implantació a la llarga, en un procés de substitució lingüística que no poden deturar mesures tan febles com les previstes a la llei.

Com a contrapunt al text aprovat de la Llei de Normalització, publiquem un ampli extracte de la Carta de la Lengua Francesa del Quebec i el text complet de l'*Esborrany* del Departament de Cultura, presentat en iniciar-se el procés de preparació de la llei catalana. El lector mateix podrà treure múltiples deduccions d'una simple lectura comparada d'aquests textos i la Llei aprovada definitivament.

El tercer bloc, finalment, recopila tot un seguit de documents, alguns ja publicats però fins ara dispersos, altres inèdits, sobre el problema de la llengua: hi ha des de textos que aporten les posicions oficials de la direcció general de Política Lingüística de la Generalitat, fins a d'altres absolutament crítics, com els que es recullen en l'enquesta a diversos grups. Hi té un lloc especial —perquè vam considerar important de recollir-lo, ja que a hores d'ara es fa difícil de trobar— el document de l'equip d'«Els Marges» i uns altres

dos documents que donen idea de la polèmica que va provocar.

Com a darrera part del volum, i seguint un costum habitual, fem la recensió d'alguns llibres, amb especial atenció a la qüestió de la llengua.

Cal fer, finalment, un advertiment al lector: aquest volum ha estat fruit d'un lent treball de recopilació d'aportacions, la qual cosa el fa especialment heterogeni quant a les dates en què aquestes han estat escrites. En molts casos, els treballs porten datació específica, i el lector podrà situar-los en el moment concret en què foren escrits. En d'altres, els menys, caldrà deduir-ho del contingut del text.

I

LA LLENGUA D'UN POBLE

Josep Ferrer

QUESTIÓ LINGÜÍSTICA I QUESTIÓ NACIONAL

Consideracions a l'entorn d'un «manifest» i un «manifiesto» *

Fa aproximadament tres anys aparegué a la revista «Els Marges» l'article-manifest titulat *Una nació sense estat, un poble sense llengua?*, signat per set coneguts professors de llengua i literatura catalanes de la Universitat Autònoma de Barcelona.¹ El «manifest», que denunciava la situació real de reculada del català enfront de l'espanyol, obrí un llarg debat en els medis intel·lectuals i polítics i en amplis sectors de la gent interessada per les coses del país.² I sobretot

* Aquest text constituí la ponència de l'autor en el debat «Cultura catalana versus cultura castellana?», organitzat a Prada de Conflent per la Universitat Catalana d'Estiu l'any 1981. A part retocs escadusers, exigits pel pas del temps, només s'hi han afegit les notes.

1. Joan A. ARGENTE, Jordi CASTELLANOS, Manuel JORBA, Joaquim MOLAS, Josep MURGADES, Josep M. NADAL i Enric SULLÀ, «Els Marges», núm. 15 (gener 1979), p. 3-13. El número aparegué realment l'estiu del 1979. Posteriorment, a mesura que s'abrandava la polèmica, fou reproduït en diversos diaris i revistes («Avui», «Serra d'Or», «Presència», «Canigó», etcètera). N. de la R.: Atesa la dificultat de trobar el número d'«Els Marges» on va ser publicat l'article que engegà la polèmica, en aquest mateix volum en reproduïm el text, així com algun altre material complementari sobre aquell debat, avui encara vigent (vegeu les pàgines 251-265).

2. Entre el cúmul d'entrevistes, articles, preses de posició, etc., citem els següents:

- *Una reflexió necessària sobre les esperances per a la nostra llengua / Els polítics responen*, «Serra d'Or», gener del 1980 (amb respostes d'Heribert Barrera, Josep Benet, Jordi Carbonell, Félix Cucurull, Antoni Gutiérrez Díaz, Jordi Pujol, Xavier Romeu, Antoni de Senillosa).
- *Tres altres polítics responen*, «Serra d'Or», febrer del 1980 (amb respostes d'Anton Cañellas, Miquel Coll i Alentorn, Joan Reventós).
- Isabel-Clara SIMÓ, *Jordi Castellanos; la denúncia d'«Els Marges»* (entrevista), «Canigó», 9-II-1980.
- Ignasi RIERA, *El manifest d'«Els Marges»*, «Taula de Canvi», núm. 19 (gener-febrer 1980).
- Lluís LÓPEZ DEL CASTILLO, Joan MARTÍ I CASTELL, Francesc VALLVER-

encengué les ires de força gent del nou *establishment* polític democràtic català, i és lògic, perquè el dit «manifest» desfeia amb contundència alguns dels eixos mestres del muntatge propagandístic —amb mires electorals o «referendàries»— dreçats pels responsables catalans del consens que obrí la porta a la reforma política espanyola, i contribuïa així a «desemmascarar triomfalismes suïcides», en les seves pròpies paraules, alhora que assenyalava aquests polítics com a «implícitament copartícepas d'aquesta lenta però sistemàtica destrucció de la llengua catalana», a conseqüència, deia, «de llur renúncia a una política decidida i sense ambigüitats «d'integració lingüística i cultural», renúncia produïda per «inseguretat i confusionisme ideològic propis».³

DÚ i Joaquim VIAFLANA, *Una resposta a «Els Marges»*, «Nous Horitzons», núm. 61 (març 1980), reproduït a «Serra d'Or», abril 1980.

— Isabel-Clara SIMÓ, *Francesc Vallverdú i el no a «Els Marges»* (entrevista), «Canigó», 10-V-1980.

— Carme ALCOVERRO, Joaquim ARENAS, Enric LARREULA, Josep PASCUAL i Ernest SABATER, *Al marge d'«Els Marges»*, «Serra d'Or», juliol-agost 1980.

En el context d'aquesta polèmica cal assenyalat també l'aparició d'algunes propostes per al redreçament de la llengua:

— FUNDACIÓ BOSCH I CARDELLACH, *Per una normalització de la llengua i la cultura catalanes*, Sabadell, 1980 (aparegut pel juny, com a resultat d'una comissió de la fundació esmentada, constituïda arran de la publicació del «manifest» d'«Els Marges»).

— PSUC, *Criteris per a un Estatut de la Llengua Catalana*, Barcelona, 1980 (presentat als mitjans de comunicació pel juliol).

3. La denúncia, doncs, era formulada en termes claríssims, en ple moment del «consens» (1978-1979), en què ja era evident el procés de renúncia a les posicions mantingudes unitàriament en l'Assemblea de Catalunya. Aquesta renúncia «consensuada», progressiva subordinació al projecte democràtic espanyolista —de dreta i d'esquerra— es dissimulava amb un to d'eufòria en les declaracions dels polítics, adreçades a fer creure un «tot va bé, tot se solucionarà» que tranquil·litza la gent i, fet i fet, desmobilitza el país. Altres afirmacions del document d'«Els Marges» en aquesta línia de «desemmascarament» eren les següents: «... aquestes forces de l'oposició, esdevingudes progressivament unes alternatives de poder, han hagut de replantejar llurs estratègies i objectius de cara a una acció immediata, d'acord, doncs, amb uns criteris moderats i altament possibilistes que resulten del fracàs de la ruptura i de la corresponent imposició de la reforma política. Llur forçosa acomodació als nous imperatius vigents les ha dutes a renunciar a bona part de les reivindicacions formulades durant el temps heroics...» (p. 10). «Els polítics catalans, desorientats, mancats d'una

Les actituds i els interessos polítics que se sentiren ferits pel manifest intentaren d'atacar-lo, de primer, acusant-lo d'exagerat, de catastrofista i, encara, de poc científic. Era ben clar, però, que els autors del manifest no havien volgut fer un tractat científic, sinó un allegat polític (és a dir, un gest de responsabilitat política fet des de llur angle de científics de la llengua) i que havien situat el problema en la dimensió política que aquest tenia, i, sobretot, era ben clar que no calia ésser doctor en sociolingüística per Harvard sinó simple passejant de la Rambla, usuari del metro o veí de Terrassa per veure que els autors d'«Els Marges» no exageraven gens ni mica.⁴

Després vingueren les eleccions al Parlament de Catalunya

profunda assumptió del fet nacional català, amesellats davant l'esperança d'aconseguir una mica més de poder i davant l'amenaça d'haver de tornar a les catacumbes, incorren en els mateixos plantejaments reduccionistes i falsejadors establerts per la dictadura i prosseguits per l'actual neolerrouisme, i s'expressen, doncs, consegüentment, en termes d'«imposar» i no «imposar» la llengua, d'actuar o no actuar com van fer els espanyols amb els catalans, etc.» (p. 12).

Bé que convé deixar clar que no tots els «polítics» tenen en aquest moment una actitud igualment ambigua, però sí la majoria d'ells esporuguida, a la defensiva, cal reconèixer que aquest toc d'atenció, tres anys després d'haver estat fet, continua essencialment —i malauradament— essent vàlid amb referència a la qüestió del redreçament lingüístic i polític en general. I si del marc del Principat, on se centrava el «manifest», passem al País Valencià, és indubtable que les paraules del dit «paper» resultarien a hores d'ara d'una benignitat extrema davant d'unes actuacions que mereixerien ben bé el qualificatiu d'«alta traïció» (i en què la complicitat per silenci de molta gent del Principat també quedaria implicada).

4. La tesi central del document des del punt de vista «científic», és a dir, sociolingüístic, és que al Principat s'ha passat en el transcurs dels segles XIX i XX d'una situació de *monolingüisme diglòssic* a una situació de *bilingüisme diglòssic* i que actualment assistim ja a un procés de *bilingüisme substitutiu*, que si no és aturat ràpidament porta a una extinció, més o menys lenta però indefectible, del català com a llengua parlada. Bé que aquesta tesi no recolza dins el mateix document en estadístiques ni estudis concrets, els escarafalls científics dels seus actors eren ben fora de lloc, puix que el fenomen pertany dissortadament, com diem, al nivell de l'experiència quotidiana de tothom qui visqui a l'àrea de la gran Barcelona, que aplega més del 50 % de la població del Principat! D'altra banda, les enquestes i les estadístiques ja hi començaven a ser aleshores (llengua dels fills de la població immigrada, tendències de prevalença en els matrimonis mixtos, etc.) i avalaven bàsicament la tesi del «manifest» pel que fa a l'esmentada àrea barcelonina.

i l'esbós de les primeres línies de política lingüística i cultural del nou Govern de la Generalitat de Catalunya,⁵ i tant de poder devia tenir aquest Govern i amb tant de braó devia aplicar la seva política que encara no passat un altre any, pel març del 1981, ja calia la publicació d'un altre manifest, però aquest cop en sentit invers: un *manifiesto*⁶ on es demanava que la llengua catalana i els seus agents no acabessin d'estossinar el poc que restava de llengua i cultura castellanés al Principat. Arran d'aquest *manifiesto*, publicat a la mare pàtria madrilenya perquè ací ningú no escoltava els seus autors —indefensos funcionaris de la docència es-

5. Aquestes línies tingueren la primera manifestació oficial en la *Declaració sobre la normalització de la llengua catalana* adoptada pel Consell Executiu en la seva reunió del 23-VII-1980, difosa per la premsa els dies següents. A aquesta presa de posició seguí una intensa campanya de la directora general de política lingüística en els mitjans de comunicació i en nombre de conferències arreu de Catalunya amb l'objectiu de difondre'n la filosofia i els principis essencials; entre els articles que publicà, destaquem:

- Aina MOLL, *Per la normalització del català*, «Avui», 2-IX-1980.
- *La normalización del catalán*, «La Vanguardia», 31-VIII i 2-IX-1980 (versió castellana de l'anterior).
- *La normalización del catalán, problema de toda España*, «El País», 3-X-1980.
- *Línies generals d'un programa de política lingüística*, «Serra d'Or», octubre 1980. (N. de la R. Publiquem aquest text perquè el considerem prou significatiu, al recull de documents, p. 245.)

Paral·lelament, el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació elaborava aleshores un esborrany de llei de normalització lingüística amb la intenció que el Govern el presentés com a projecte al Parlament. Davant la forta contestació de certs sectors polítics, es renuncià a la idea del projecte de llei i el conseller Max Cahner convocà el 9-VI-1980 una comissió de lingüistes, sociolingüistes, pedagogs, juristes, etc., reconeguts i sense distinció d'opcions polítiques, que avalés el document del Departament, el qual finalment fou tramès pel conseller als grups parlamentaris el 10-X-1980. Sis dies després era nomenada la ponència de la comissió de política cultural del Parlament encarregada d'elaborar una proposició de llei com a iniciativa parlamentària conjunta. (N. de la R. En aquest mateix volum trobareu un ampli recull, comentat per l'autor d'aquest article, sobre el procés seguit per aquesta llei fins a la seva aprovació pel Parlament de Catalunya.)

6. *Por la igualdad de derechos lingüísticos en Cataluña. Manifiesto*, «Diario 16», 12-III-1981. Els seus signants s'autoqualificaven d'«intelectuals i professionals que viven y trabajan en Cataluña» i una nota del diari afirmava que eren 2.300, dels quals citava els noms d'Amando de Miguel, Jiménez Losantos, Santiago Trancón, Carlos Sahagún, etc.

tatal a punt de ser traspassats a la Generalitat—, s'aixecà una altra magna polseguera,⁷ en què aquell Govern català, malgrat el seu evident poder de superman sociolingüístic, es trobà fent el trist paper d'haver de donar excuses i explicacions a raig fet davant qualsevol cínic o incaut locutor o locutora de ràdio o de televisió, i havent de demostrar que les malifetes que li atribuïen els indefensos professors eren falses, perquè la llengua catalana continuava fotuda com sempre i la castellana continuava la seva vida regalada. Fins al vergonyós espectacle del debat sobre la situació lingüística catalana en el programa «La Clave» de la televisió espanyola.⁸

Tots aquests debats es van moure en el terreny dels drets personals, de la igualtat de tracte dels parlants, de les anècdotes quotidianes d'un conflicte lingüístic més o menys manifest o larvat. I aquí hi ha, a parer meu i tal com ja denunciaven «Els Marges», l'error o el parany. El parany en

7. A part la munió de cartes al director, d'entrevistes radiofòniques, d'articles de premsa en pro i en contra de la política lingüística del Govern de la Generalitat, cal remarcar, d'una banda, el «contra-manifest» titulat *El català, llengua pròpia de Catalunya*, signat pels rectors de les universitats del Principat, per diversos premis d'honor de les lletres catalanes i pels presidents o secretaris de l'IEC, Omnium Cultural, PEN Club, Associació d'Escriptors i Grup Català de Sociolingüística, i pels catedràtics de llengua i literatura, el qual fou lliurat a la Conselleria de Cultura (posteriorment publicat a «Serra d'Or», abril 1981). D'altra banda, l'aparició del *Manifiesto* fou la gota que féu vessar el got i produí el primer moviment de reacció popular després del «consens» i de la situació progressivament involutiva per al projecte de redreçament nacional. Aquest moviment s'inicià amb una *Crida a la Solidaritat per la defensa de la llengua, la cultura i la nació catalanes* llançada a través dels mitjans informatius per un centenar de persones vinculades als sectors universitaris, de l'ensenyament, de les lletres, de la política, etc. (15-III-1981), de la qual crida prengué el nom amb què ha estat conegut. El primer acte multitudinari tingué lloc al Paraninf de la Universitat de Barcelona (18-III-1981), on fou aprovada la *Declaració en defensa de la llengua, la cultura i la nació catalanes*, que apel·lava al dret d'autodeterminació dels pobles i que obtingué l'adhesió de més d'un miler d'entitats cíviques i culturals i la signatura de més de cent mil ciutadans. El moviment de la Crida s'ha caracteritzat per la seva capacitat de convocatòria en actes de masses, com el del camp del Barça (24-VI-1981) i els de la campanya contra la LOAPA durant el 1982.

8. Emès el dia 12-VI-1981. Hi intervingueren el director general Francesc Noy, el professor Sebastià Serrano, dos dels autors del *Manifiesto*, Amando de Miguel i Santiago Trancón, Antoni de Senillosa i el ministre Martín Villa.

què es trobaren agafats els responsables del Govern català en aquest afer, sense poder-ho evitar i sense tan solament poder denunciar la maniobra; i l'error en què van tornar a caure certs polítics i intel·lectuals catalans evitant, per por o, com deien «Els Marges», per «inseguretat i confusionisme ideològic propis», de plantejar el problema en la seva veritable dimensió política.

I és que, en el fons del fons, respecte a la qüestió de l'idioma, només hi ha dues actituds: la dels qui, més o menys subordinats ideològicament o políticament, o de totes dues maneres alhora, a les forces espanyolistes (del govern o de l'«oposició», tant hi fa), volen dissimular el vessant polític del problema sota el seu vessant sociològic; i la dels qui, contràriament, posen en evidència el fet polític com a fet fonamental, sense per això menystenir el fet sociològic. La posició dels primers els porta a confondre els drets històrics i col·lectius dels catalans com a comunitat nacional amb els drets personals dels no-catalanoparlants. I encara sovint sense distingir els procedents de la immigració dels botiflers autòctons, i sense distingir dins d'aquells entre els qui exerceixen d'ocupants servidors de l'Estat —tota la vària gamma de gent amb «*destino*» i els intel·lectuals identificats amb el nacionalisme de l'Estat— dels treballadors immigrants, primeres víctimes d'aquest Estat i de les seves manipulacions de la informació i de l'opinió.

Però el problema no és personal, no és de drets individuals. Perquè personalment cadascú pot parlar com vulgui (i no solament espanyol; també gallec, àrab...) i té el dret que els seus fills aprenguin el seu idioma, i els poders públics han de vetllar perquè així sigui. Això, ningú no ho discuteix; tothom hi està d'acord. Ara: la societat catalana *com a tal* només pot parlar català, o si no deixa d'ésser catalana, *nacionalment catalana*. I això és el que hi ha en qüestió. Es tracta, doncs, d'un problema polític; perquè es tracta al capdavant d'un dels caires del problema nacional.

La crítica situació lingüística i cultural catalana denunciada fa tres anys per «Els Marges» només és un aspecte del procés general de desfeta que han patit i que continuen patint els Països Catalans sota l'Estat espanyol (i sota l'Estat francès d'una manera encara més esclafant): la nuclearització creixent; l'espoliació de la riquesa petroliera; la destrucció del medi natural; els greus dèficits infraestructurals

(transports, serveis escolars, sanitaris, etc.); els desequilibris territorials; el fortíssim i continu drenatge de capital financer sense contrapartida (plus-vàlua «nacional» que l'Estat xucla als treballadors com a catalans al damunt de la plus-vàlua «normal» que el sistema capitalista els xucla com a treballadors); la descapitalització i l'endarreriment del camp; la creixent colonització econòmica del capital multinacional (responsable en molta part dels problemes anteriors); la situació d'asfíxia permanent de la recerca científica i tecnològica i l'emigració consegüent de «cervells» catalans; l'acció desnacionalitzadora i de control ideològic de les classes populars exercida pel monopoli de l'Estat espanyol damunt els principals mitjans de comunicació de massa. Aquests són, entre d'altres, aspectes del desgavell nacional en què ens trobem i que demanen també el corresponent «manifest» que n'espombi la gravetat.

Al marge de totes les polèmiques sobre la problemàtica lingüística i cultural, cal tenir sempre present i fer clar a tothom que aquesta problemàtica és indestriable del conjunt de problemes econòmics i socials, perquè tots ells s'inscriuen en la mateixa situació-marc: la gran confrontació històrica que té lloc actualment als Països Catalans entre dos processos-projectes: el d'integració nacional catalana i el d'integració nacional espanyola (i, d'una altra banda, francesa). El primer sobre una base de realitat i de voluntat populars; el segon sobre la base dels interessos que depenen de l'enfortiment de l'Estat —del sistema capitalista, en definitiva— i contra la realitat i els interessos populars.

Dos processos que vénen de lluny, però que s'han plantejat de forma profundament diferent després de la fallida del procés revolucionari dels anys 30, que significà ensems la desfeta del procés d'integració nacional al País Valencià, a les Illes i sobretot al Principat, on era molt més avançat. L'Estat espanyol que en resultà, l'Estat franquista, potenciat i transformat per la seva inserció progressiva en el sistema capitalista mundial, ha tingut capacitat no sols per a dominar militarment i políticament, sinó per a acomplir per primer cop una veritable acció d'integració nacional, de començar a constituir una «nacionalitat» espanyola adherint ideològicament amplis sectors de classes mitjanes i àdhuc de classe obrera al model de desenvolupament econòmic i social i al seu projecte polític d'Estat —independentment del

règim adoptat per aquest— tot assimilant-los a la llengua i a la cultura d'estat.

El *Manifiesto* dels 2.300 i el moviment de reivindicació cultural «espanyola» al Principat que el seguí no foren res més que una mostra, prou barroera, d'una reacció de defensa no pas de la llengua parlada o de la cultura feta per uns determinats ciutadans del Principat, que ningú no ataca ni ha atacat mai, sinó d'aquell projecte d'integració nacional espanyola que, summament sensible, ja pressent l'amenaça d'ésser deturat pel projecte d'integració nacional catalana quan tot just aquest apunta tímidament i gairebé desarmat.⁹ Tan tímid i desarmat que les «línies generals d'un programa de política lingüística» que la directora general Aina Moll llançà ja fa dos anys i mig i les actuacions institucionals que hi havia preparades per a impulsar aquest programa gairebé no han pogut ésser posades en aplicació.¹⁰ Tan tímid i desarmat, que la llei de normalització lingüística ha estat més de dos anys empantanegada en la comissió corresponent del Parlament de Catalunya i a hores d'ara encara no és clara quina fi tindrà.¹¹

9. Cal constatar que entre les denúncies del caràcter imperialista de certes «defenses» dels drets dels castellanoparlants a Catalunya se'n compten diverses degudes a escriptors d'expressió castellana. Així, podem citar Francisco UMBRAL, *Lengua y democracia*, «El País», 20-I-1981, arran de la denúncia que, també des de Madrid, havien fet certs col·lectius i sindicats de funcionaris de l'ensenyament residents a Catalunya d'una política discriminatòria de la Generalitat, article que conclouia: «Hagan algunos maestros del castellano reflexión sobre sus pecados de juventud. El idioma catalán sobe lo que se dice», consell que evidentment no fou seguit per Jiménez Losantos i companyia. Immediatament després del *Manifiesto*, Antonio MARZAL fou potser el més explícit i més contundent en *El catalán como falso problema* i *El catalán en el banquillo*, «El Correo Catalán», 19-III-1981 i 27-VI-1981 respectivament. També fixaren posicions amb honestedat Carlos Barral, Francisco Can-del, José Agustín Goytisolo, etc.

10. Vegeu la nota 5. La primera campanya de normalització lingüística, projectada pel Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació des de l'estiu del 1980, restà congelada a causa del clima produït arran de l'intent de cop d'estat del 23-II-1981, una de les manifestacions del qual fou una intensa i descordada campanya anticatalana de la premsa espanyola i dels medis polítics madrilenys, que constituí el terreny adobat perquè iniciatives com el *Manifiesto* dels 2.300 tinguessin el ressò que van tenir. Hom no gosà tirar endavant aquella campanya de normalització fins gairebé dos anys després, pel març del 1982, i encara molt reduïda de continguts i d'objectius.

11. La ponència corresponent necessità vuit mesos i vint-i-set ses-

I és que el projecte nacional català, ni que s'expressi sota les formes més moderades i àdhuc dretanitzants, es troba pres en unes tenalles que li para l'Estat espanyol. Unes tenalles que amenacen d'immobilitzar-lo, si no és tot el poble que es mobilitza en contra. Una de les peces de les tenalles és el *manifiesto*, és a dir, l'amenaça d'utilització lerrouxista de la població al·lògena com a peó de l'avanç —sobretot al Principat— del projecte d'integració nacional espanyola, i de l'espanyolisme com a ideologia nacionalista. L'altra peça de les tenalles és la institucionalització de la nova «democràcia espanyola» com una forma més suau, però no pas més feble, de prosseguir aquell avanç i, per tant, la consolidació de la «nació» espanyola i la desnacionalització consegüent de les altres nacions dominades. Aquesta institucionalització començà amb l'ambigua Constitució del 1978 i s'ha anat afermant en els cada vegada menys ambigus projectes legislatius «harmonitzadors», els recursos al Tribunal Constitucional i les sentències consegüents, i en els pactes UCD-PSOE, que il·lustren perfectament la teoria de Gramsci que l'estat no són solament els detenedors directes de l'aparell administratiu i coercitiu, sinó totes les instàncies cíviques i polítiques que abonen per consens el projecte d'aquest estat.

No hi ha, doncs, als Països Catalans cultura o llengua catalana *versus* cultura o llengua castellana, sinó projecte nacional espanyol, impulsat per unes determinades classes dominants arrapades en un potent aparell d'estat, *versus* projecte nacional català, impulsat per... qui? Aquesta és una qüestió-clau, és, penso, la qüestió-clau, i la deixo expressament enlaire. Ara m'interessa remarcar això: no n'hi ha prou de constatar la complexa «situació» sociolingüística dels Països Catalans, en què el català i la cultura de què és suport són «encara» discriminats i subordinats, ni de reclamar l'aplicació del bilingüisme establert en l'Estatut (en quina in-

sions (del 12-XI-1980 al 19-VI-1981) per a elaborar un text de proposició de llei, al qual malgrat tot es presentaren dues-centes quaranta-dues esmenes i un vot particular que constituïa un text alternatiu. El debat d'aquestes esmenes en comissió durà fins al novembre del 1982 i el text resultant ha estat remès al Consell Consultiu de la Generalitat, on es troba a l'hora d'escriure aquestes ratlles. Mentrestant, polítics i autoritats de l'Estat espanyol —amb evident menyspreu de l'autonomia catalana en un «afer intern» dels catalans, delicat i en fase de debat parlamentari— no s'han estat de manifestar-hi repetidament llur oposició i d'agitar l'espantall-amenaça de l'anticonstitucionalitat.

terpretació? la de l'Aina Moll o la de Jiménez Losantos i Martín Villa? ho decidirà també l'imparcial i democràtic Tribunal Constitucional?). Cal certament conèixer i fer conèixer aquesta situació i cal reclamar l'aplicació real d'aquest bilingüisme oficial: és una arma a l'abast que tenim i no podem no fer-la servir. Però si només fèiem això cauríem en un parany, perquè tal com denunciaven «Els Marges» el problema no és estàtic sinó dinàmic, no és solament una situació sinó un *procés*,¹² un procés de substitució lingüística i cultural que reflecteix un procés de desnacionalització general, un procés de descatalanització i d'espanyolització del qual no s'escapen, per molt bones intencions que tinguin, bona part dels responsables de la política catalana, tal com també ja denunciaven «Els Marges» i tal com l'experiència posterior no ha fet més que confirmar, em sembla.

Deixant de banda, doncs, les situacions i els drets de les persones, que no es discuteixen ni ningú, que jo sàpiga, no pensa deixar de respectar, el problema lingüístic i cultural als Països Catalans no és un problema sociolingüístic ni sociològic en si, sinó polític: és el problema de si som nacionalment catalans o no, i de si tenim el poder per a ser-ho, és a dir, si ens podem organitzar, sense interferències ni limitacions, com una societat nacional normal.

12. Aquest aspecte de procés queda ben remarcat en el plantejament d'«Els Marges», la qual cosa constitueix, al meu entendre, una de les aportacions més valuoses que feia aquest document i que semblà escapar-se als qui se n'erigiren en detractors. Potser tenien part de raó F. Vallverdú i companys quan retreien als redactors d'«Els Marges» una visió poc matisada i abusivament dicotòmica de la situació lingüística del Principat; però tampoc no em semblen gaire útils les caracteritzacions estàtiques basades en classificacions i subclassificacions com les que proposa el mateix Vallverdú, puix que no donen compte dels processos, de les tendències, de la dinàmica del conflicte lingüístic, ni tampoc dels factors supraestructurals que condicionen aquesta dinàmica. (Cf. Francesc VALLVERDÚ, *Notes socioculturals sobre la immigració a Catalunya*, dins *Fet nacional: llengua, territori, migracions* (Quartres Jornades del CIEMEN, 1979), Montserrat, PAM, 1980, reprès a *El conflicto lingüístico en Cataluña: historia y presente*, Barcelona, Ed. Península, 1981; també, *La situación lingüística en Cataluña*, «Nuestra Bandera», núm. 108 (juliol 1981). Per dir-ho tot, cal dir que el plantejament de política lingüística fet per Vallverdú i en general pel PSUC —en bona part inspirat en la legislació lingüística quebequesa— és potser el més correcte, complet i coherent dels que s'han proposat per al redreçament del català al Principat (Cf. els *Criteris* ja citats en la nota 2).

EL CATALÀ I LA PERSPECTIVA DEL CANVI

NOTA

El 12 d'abril de 1983 tenia lloc a la Universitat de Barcelona una taula rodona de presentació de la revista «Llengües en contacte», publicada per un grup d'estudiants de Filologia. Per la qualitat dels participants —la directora general de Política Lingüística de la Generalitat, Aina Moll; la diputada socialista Marta Mata, i el sociolingüista Lluís V. Aracil—, la immediata de l'aprovació de la Llei de Normalització pel Parlament de Catalunya quan es va celebrar el debat, i el conjunt de coses que s'hi van dir, vam considerar interessant de recollir-ne un ampli resum. Volem agrair les facilitats que ens han donat per fer-ho tant els participants com els organitzadors.

El debat —del qual només donem un extracte— es va centrar a l'entorn de quatre preguntes:

- 1. Quina és la situació del català després de la transició?*
- 2. Quin és l'objectiu desitjable per al català? El bilingüisme, el monolingüisme, quin monolingüisme?*
- 3. Els instruments i els protagonismes. Què s'ha fet, qui qui ho ha fet, què es fa, qui ho fa, què es farà?*
- 4. Quina opinió teniu sobre la Llei del Català?*
- 5. Quina creieu que ha de ser l'actuació de l'Estat en relació amb el català?*

La revista «Llengües en Contacte» presenta aquest acte per dos motius:

- a) Per presentar la revista.
- b) Per oferir-vos un debat.

«Llengües en Contacte» és una revista feta per universitaris, que no vol reduir-se a l'àmbit universitari. Com a universitaris ens plantejem, d'una banda, aportar alguna cosa a la comunitat i, de l'altra, excitar la curiositat pública. Pretenem d'encetar des de la revista una guia de treball, pel que fa a la lingüística i a la sociolingüística, accessible a tothom que estigui interessat en aquests temes mitjançant articles originals i traduccions. No creiem en una ciència neutral, per tant, no creiem ni en una lingüística neutral ni en una sociolingüística neutral. Per això «Llengües en Contacte» està compromesa amb una visió molt determinada sobre el català, la llengua, l'activitat científica, i sobre la vida en general.

«Llengües en Contacte», són papers generadors i generatius de comunicació. Què vol dir això? Vol dir que, per un cantó, pel cantó de la sociolingüística, toquem allò que s'entén com a gramàtica generativa, amb totes les branques i tot el que s'hi pugui afegir, des de tots els punts de vista. El debat mateix d'avui, n'és un exemple. Creiem que el tema d'avui, el català i la perspectiva del canvi, és prou interessant per a tots, tots ens sentim prou afectats per aquesta qüestió.

Els participants en aquest debat són prou coneguts de tothom però de tota manera els presentarem: Aina Moll, directora general de Política Lingüística de la Generalitat; Lluís V. Aracil, sociolingüista, president, fins l'estiu passat, del Comitè de Sociolingüística de l'Associació Internacional de Sociologia; i Marta Mata, coneguda per les seves activitats en el camp de l'ensenyament. Cadascun d'ells pertany a un corrent d'opinió: Aina Moll representa la Generalitat; Lluís V. Aracil es podria entendre com un digne representant de la sociolingüística autogestionària, si és que això existeix; i Marta Mata és aquí com a membre del PSC-PSOE. Bé, la dinàmica del debat serà la següent: sobre aquest temari que tenim escrit a la pissarra cadascun d'ells tindrà una intervenció d'uns 10 minuts; és una temàtica global. Després

d'aquesta intervenció que ocuparà mitja hora entre tots tres, anirem punt per punt, i el públic podrà intervenir.

AINA MOLL: *Quina és la situació del català després de la transició?* Per a mi la transició del tot encara no s'ha acabat, o en tot cas s'ha acabat ara mateix, amb l'aprovació de la Llei de Normalització lingüística. Ara bé, compareu la situació d'abans i la d'ara mateix. La situació actual del català és prou trista, tots ho sabem, ens trobem en un estadi molt, molt feble però és força millor del que era abans de la transició, és a dir, que si un pensa només en el que és una situació de normalitat, hem de dir que som molt lluny d'una situació de normalitat. Si hom pensa en el que s'ha avançat sense tenir en compte això, podem dir que hem avançat Déu n'hi do, perquè anàvem a una capavallada rapidíssima, i em sembla que hem aconseguit aturar-la. Em fa l'efecte que estem en el moment ideal per empènyer fort i començar a accelerar el ritme de progrés. No sé si és que sóc molt optimista o si això respon a una realitat, però la meva visió és aquesta.

Si hi ha un canvi per al català o no n'hi ha cap... Evidentment hi ha un canvi. En primer lloc, des del punt de vista legal, importantíssim; i des del punt de vista legal de vegades costa segles canviar. El dia de la promulgació de la Constitució es va fer un canvi importantíssim, vam passar d'una situació en què el català era proscrit i limitat d'una manera oficial a l'ús col·loquial a una situació en què de sobte es va admetre que el castellà era la llengua espanyola oficial de l'Estat però que hi havia altres llengües espanyoles i que aquestes altres llengües espanyoles també serien oficials als seus territoris d'acord amb els Estatuts. Això era un pas importantíssim que havia costat molts anys d'aconseguir, però aquesta mena de canvi es fa en un dia, amb la promulgació del text constitucional. També en un dia es va fer l'aprovació de l'Estatut, que implicava un nou canvi i un nou progrés molt important, pel fet que s'establia d'una manera ben clara que la llengua pròpia de Catalunya és el català.

En aquests moments tenim la Llei de normalització de l'ús del català que suposa també una passa endavant que a molts de nosaltres pot semblar que no arriba, ni de molt, allà on hauria d'arribar, però que, per arribar on ella ens permet d'arribar, haurà de passar temps, perquè ara realment som molt lluny del que la llei ens permet d'establir. De manera que, des d'aquest punt de vista legal, jurídic, tenim

uns progressos enormes, fins i tot des del punt de vista de la realitat objectiva.

Segona qüestió: *Quin és l'objectiu desitjable per al català? El bilingüisme, el monolingüisme, quin monolingüisme?* Jo quan veig aquestes paraules així, ja m'esgarrifo una mica. Discutir si bilingüisme o monolingüisme, sobretot partint de la situació d'ara, em sembla terrible, perquè si ara optem pel monolingüisme en la Catalunya del 83 ja sabem què vol dir, només castellà. Si la meitat no saben català, monolingüisme, que no sigui el castellà, en aquest moment no és possible. Per tant, monolingüisme, no. Però bilingüisme tampoc no té sentit, perquè, què vol dir, bilingüisme? Doncs, sempre dues llengües. A mi em sembla que l'objectiu desitjable, és que sigui realitat allò que diu l'Estatut, que la llengua pròpia de Catalunya és el català i que és la seva llengua oficial. El castellà també és oficial, però això ja és un altre estadi. D'aquí a quinze anys, d'aquí a vint anys la situació a Catalunya hauria de ser la d'una societat que funciona en català, perquè per això el català és la llengua pròpia de Catalunya. Per això tots els seus ciutadans han estat formats en català. On tots els ciutadans saben també el castellà, perquè és la llengua oficial de l'Estat. Doncs, per a mi aquesta situació seria la ideal: tothom sabent castellà, tothom disposat a parlar castellà sempre que convingui, però amb una relació normal feta en català perquè és la llengua del país. Una situació, a més a més, en què tothom sap, com a mínim, una altra llengua perquè per això la tenim a l'EGB. És a dir, una societat que funciona normalment en la seva llengua pròpia i en la qual els seus ciutadans són gent que és pot relacionar com a mínim en dues llengües més, a més de la seva.

Tercer punt: *Els instruments i els protagonismes. Què s'ha fet, qui ho ha fet, què es fa, qui ho fa, què es farà?*

Bé, ja ho sabeu què s'ha fet. Sobretot s'ha fet la Constitució, s'ha fet l'Estatut, i s'ha fet una resposta del poble de Catalunya i una campanya de normalització lingüística, que ha estat considerada ridícula o no ridícula, però que ha aconseguit l'adhesió unànime i formal de tot el poble de Catalunya, a través dels plens dels Ajuntaments democràtics, que representen el 98,8 per cent de la població total de Catalunya, és a dir, tothom. El poble de Catalunya ha dit que vol la normalització. De manera que ara quan surtin els problemes, que sortiran, i cada vegada més, com més emprem

el català, els podrem emprendre amb una voluntat de trobar-hi solució, perquè sabem que tots volem el mateix. I això és important.

Quina opinió tinc sobre la Llei del Català? En aquest moment és magnífica. Potser si d'aquí a 10 anys començarà a ser hora de modificar-la, llavors valdrà la pena que el Parlament de Catalunya ho faci. Em sembla magnífic que s'hagi aconseguit, pràcticament per unanimitat de tots els grups parlamentaris, i em sembla magnífic que puguem ara començar en un clima de jugar al mateix joc i de tractar tant com puguem de dur la llei a la pràctica tant aviat com sigui possible.

I arribem a la darrera pregunta: *Quina creu que ha de ser l'actuació de l'Estat en relació amb el català?* Allò que diu l'article 3 de la Constitució. Com a modalitat lingüística és un patrimoni cultural de tots els espanyols. Per tant, l'Estat l'ha de protegir i l'ha de protegir totalment, i una de les maneres de protegir-lo és que les ambaixades espanyoles facin conèixer el fet català a l'estranger. Una altra de les maneres de protegir-lo absolutament necessària i urgent, és que a qualsevol punt d'Espanya es pugui aprendre català abans de venir a Catalunya. Això vol dir posar ensenyament de català a les Universitats i als Instituts de tot arreu. Una altra manera de protegir el català, és no oposar-se a les Lleis i als Decrets que surtin d'aquí Catalunya en aquest sentit, i una altra manera és fomentar uns col·loquis, unes jornades, uns cicles de conferències que facin conèixer la realitat catalana a tota la resta d'Espanya.

MARTA MATA: Em cenyiré a allò que és la meva feina, el camp de l'ensenyament. En aquest camp en sembla que cal remarcar una primera data important: el 23 de juny de 1978, quan per primera vegada en la història d'Espanya va sortir un decret dient que l'ensenyament del català era obligatori, dient tot al revés del que s'havia dit en els 150 anys que tenim escola obligatòria. De totes maneres, voldria recordar, la dificultat del que estem demanant a l'escola: que contribueixi a donar una solució a un problema que encara no està resolt. Li estem demanant que contribueixi a allò que diu l'Estatut, que contribueixi al coneixement de la llengua, al seu ús normal a través del seu ensenyament, i a través de l'ensenyament en la llengua, és a dir, la utilització normal de la llengua catalana a l'escola. Si només consideréssim el pro-

blema de la llengua des del punt de vista didàctic podríem arribar a la conclusió que el millor és agafar nen per nen, segons la seva procedència i ensenyar català als que ja el parlen a casa seva, segons uns mecanismes, i ensenyar català als que encara no el parlen, segons uns altres mecanismes. Podríem pensar en la separació, però resulta que hi ha un altre nivell, el que diríem «pedagògic» en minúscula, és a dir, l'educatiu, aquell que considera la llengua no sols com una matèria d'aprenentatge sinó com un instrument de formació personal. Llavors pensariem en l'ensenyament d'una llengua i només d'una llengua, perquè com a formació personal, hem de dir com a mestres, que l'ideal és formar-nos en una llengua i basar sobre aquesta formació lingüística el coneixement d'altres llengües. Però hi ha un tercer nivell, que és el nivell que des de l'escola anomenariem «pedagògic» en majúscula, és a dir, el nivell segons el qual l'escola serveix no sols un nen, sinó una societat concreta. Llavors, en aquest cas, ens trobem que nosaltres vivim en una societat on hi ha dues llengües. Vosaltres heu pogut posar al títol de la vostra revista «Llengües en Contacte», nosaltres hem hagut d'anar molt amb compte de vegades a utilitzar aquest terme, perquè si dius «Llengües en Contacte» sembla que diguis una cosa, si dius bilingüisme, ja sembla que en diguis una altra, si dius Castellà i Català ja sembla que en diguis una altra, i si dius les dues Llengües oficials ja en dius una altra. El cas és que nosaltres realment vivim en una societat on hi ha llengües en contacte, i on, de més a més, tenim lleis, de les quals acaba de parlar l'Aina, és a dir, tenim una definició de l'oficialitat, una definició de la propietat, un objectiu de normalitat. Llavors tenint en compte aquests tres nivells i, sobretot, que el tercer és el que mana els altres dos. Es veu molt clar que l'objectiu de l'escola, dintre del marc dels objectius fixats per l'Estatut, és la recuperació de la llengua catalana, pròpia de Catalunya. Aquest objectiu ja fa molts anys que l'escola el té plantejat, i per als mestres això significa una seriosa càrrega. El mestre que està o treballa a Burgos amb una formació lingüística d'un sol vessant en té prou, mentre que el mestre que treballa a Catalunya necessita formar-se en quatre vessants. L'any 1973 ens plantejàvem en primer lloc el català primera llengua. Això no era només l'ensenyament de la llengua i la utilització de la llengua sinó procurar la suplència exterior. El català segona llengua era

descobrir al nen castellanoparlant que en la comunitat hi havia una altra llengua i que aquesta llengua era la pròpia de la comunitat i que podria ser pròpia, arribar a ser pròpia d'ell. I castellà primera llengua era descobrir al nen castellanoparlant que la llengua que ell parlava venia d'un altre lloc, que no tenia punts de referència clars en el seu medi, i que possiblement aquesta era la primera llengua dels seus pares però ja no era la primera llengua seva. El castellà segona llengua era el fer conèixer als nens catalanoparlants que aquesta llengua, que vulgues o no vulgues nosaltres hem tingut com a llengua imposada, era una llengua que en situació de normalitat hauríem d'arribar a conèixer com a llengua germana. En aquest any 83, em penso que sou vosaltres prou grans per aplicar les correccions que hi ha i que els mestres han de fer. De totes maneres l'important d'aquesta càrrega que pesava sobre els mestres era descobrir que era una càrrega de bon portar, que era una càrrega veritablement pedagògica, que era la càrrega d'adequar el tractament de la llengua a la realitat. Tota escola, si és bona escola, ha d'adequar la seva tasca a la realitat social. Llavors tenir quatre vessants de formació lingüística es l'autèntica manera d'ensenyar llengua a Catalunya, només que són uns vessants que canvien segons el temps. Naturalment, ens havíem d'adaptar a les situacions de les escoles. A les escoles nosaltres teníem contacte de llengües i tenim contacte de llengües. El que passa és que tenim un contacte completament anòmal. Estic a la Universitat i sabeu què vol dir la campana de Gaus. Si 60/40 és el percentatge relatiu de català i castellà normalment parlant hi hauria d'haver una majoria al cim de la campana d'escoles que tinguessin el 60/40 per cent de nens catalanoparlants, castellanoparlants i unes minories que tinguessin tots nens catalanoparlants, tots nens castellanoparlants. Nosaltres tenim una campana de Gaus, que no és una campana de Gaus, sinó que és una esquena de camell. Tenim l'escola bipolaritzada. Tenim un primer gep a l'escola catalana, una vall allà on correspondria el cim de la campana de Gaus i un segon gep a l'escola castellana més gran que el gep de l'escola catalana. Aquesta és la situació fruit de moltes coses, de molts problemes, de molta multiplicació de problemes. Les conseqüències, però, les pateix la llengua i l'ensenyament de la llengua. Dels mestres que treballaven en aquesta situació l'any 76, un 20 per cent, amb el seu propi esforç, ja

s'havien format. En aquest moment hi ha més del 50 per cent de mestres formant-se. Per a mi, l'interrogant és saber si aquell esforç d'abans de l'any 76 ha estat prou ben acollit en el reciclatge actual. Pel que fa als nens, per a mi, l'important és fer de la llengua un descobriment. Jo crec que molts nens dels anys 68/70/73 van tenir per primera vegada bon model d'escola a les classes de català. Desitjaria que ara continués essent així, que tinguessin bon model d'escola a les classes de català i que sobretot no circumscriuissim el canvi en la qualitat d'ensenyament que necessitem a la pura catalanització de l'escola. Es pot catalanitzar amb mala pedagogia. Ja parlarem de la llei després.

LLUÍS V. ARACIL: Com a temptativa de rectificació, veiem que evidentment aquesta història no consta pas d'un sol fil. Més que no pas un fil és una corda o una trena i no ens entendrem mai si no ho esbrinem. Simplificant moltíssim, però no tant com sembla obligatori, diríem que hi ha dos nivells: un nivell bàsic, que podríem dir que és el nivell demogràfic perquè en definitiva, l'existència d'un idioma depèn de la seva comunitat lingüística. Quina és l'estructura demogràfica de la comunitat lingüística catalana? Quines són les tendències demogràfiques de la comunitat lingüística catalana? Això seria l'enfocament més brutal y més directe, però d'això no en vaig a parlar, i no en vaig a parlar perquè és bàsic i sembla que no seria apropiat de fer-ho aquí. Felixment hi ha un altre nivell que sí podem tractar, perquè és el nivell en què estem: és el nivell del discurs; el discurs no és sinó un fil de la història. Evidentment aquí hi ha un discurs, del qual aquesta reunió és una continuació. Hi ha un discurs enigmàtic, fascinant: el discurs català sobre la llengua. Aquest discurs té una història, i aquesta història és una cosa que no ha estat estudiada a penes, perquè el que s'ha fet ha estat aproximadament el contrari. En comptes de situar en perspectiva històrica, aquest discurs sobre la llengua, el que s'ha fet ha estat, prolongar-lo. El que tenim costum de fer és recitar un catecisme. Aquí apareixen coses com textos com a defensa de l'idioma, textos com a excel·lències de la llengua catalana, etc., que pressuposen que els nostres avantpassats del segle XVIII o el segle XVI, eren renaixentistes.

Això és molt gros, és molt greu, és la Renaixença. De tota manera, vull dir que esquemàticament hi ha un discurs que data de la Renaixença i és un discurs regionalista del qual

hem tingut ja aquí unes bones il·lustracions, evidentment. És un discurs que té unes característiques perfectes, per exemple: el *re*. Vol dir que es tracta de reconstruir, es tracta de retrobar, etc. Això és així per definició, i quan les dades són per definició, més val no barallar-se. De tota manera, el *re* no ens portarà enlloc. Amb el *re* no hi ha ni més ni menys que tot un món de pressuposicions. El món de pressuposicions que es tracta de retornar a un passat, un passat que és la felicitat, que és la perfecció, la perfecció és a dins, allò bo és a dins, allò dolent ve de fora, i aleshores només que ens mantinguem, només que reculem ja serem feliços, etc... És exactament la ideologia reaccionària europea més pura. Aquest discurs té una sèrie de característiques, és un discurs que jo diria que és dels greuges i dels clams. És un discurs d'una història frustrada, un discurs de frustracions, de desgràcies. S'assembla exactament al que contenen els nacionalistes irlandesos més entusiastes i més estúpids, que n'hi ha: tot allò dolent és ser anglès, que Irlanda seria la felicitat si no s'hi haguessin ficat mai els anglesos.

Aquest discurs té una sèrie de característiques que són molt punyeteres. Per exemple: una característica d'aquest discurs és que va degenerar, rapidíssimament, en un discurs regionalista, i aquest discurs regionalista és el discurs dintre del qual estem. Quin ha estat aquest discurs renaixentista, regionalista? Fixeu-vos-hi. Simplificant, ha estat un discurs per un costat, de la bona voluntat. D'altra banda ha estat un discurs que sempre s'ha dit possibilista. El discurs possibilista és un discurs que sempre ha estat allegant i invocant impossibilitats, sempre t'està dient que això és impossible que allò no podia ser, que allò estava fora de la qüestió. I, punyetes!, ha tingut la cara de proclamar-se possibilista. En realitat és un discurs *impossibilista*, restituint el prefix. El discurs impossibilista té una característica que jo la resumiria d'una manera brutal: les seves aspiracions màximes són molt inferiors als requeriments mínims. Per acabar diria, a propòsit de la llei, que tot el problema és que aquestes lleis —que ja n'hi ha una al País Basc, la primera, i la primera a ser atacada evidentment; la llei de normalització lingüística de Catalunya; la que hi haurà, previsiblement, de Galícia, que sembla que n'hi haurà; i potser la que no hi haurà mai del País Valencià—, tenen una utilitat enorme, que és presentar-nos d'una manera ben patent, ben llampant, els límits del joc

anterior. Ens presenten, d'una manera claríssima, una barreira. Jo crec —i amb això demostro que no sóc un pessimista absolut, un pessimista negre—, que justament fent això, presentant la barrera, ens posen precisament, més a prop que mai d'obrir una bretxa, de posar en marxa un altre discurs. Crec que, realment, parlar del català en termes de lleis, per exemple, ja es una gran innovació... I en definitiva allò que vinc a dir és que hi ha un discurs que ha durat des de la Renaixença fins a aquestes lleis i que hi ha també un discurs problemàtic que podria estar començant ara mateix.

El català després de la transició

MODERADOR: A partir d'ara anirem punt per punt:

1. **LA TRANSICIÓ.** El concepte de transició està en joc, hi ha qui creu en la transició, hi ha qui no hi creu. Quina és la situació del català després de la transició, si és que n'hi ha hagut?

Comparem les situacions d'abans de la transició i ara mateix. Ara mateix què vol dir, que estem vivint la transició o que ja s'ha acabat?

AINA MOLL: El que em sap greu és que no puguem parlar de l'estructura demogràfica, per exemple, perquè, com en Lluís ha dit, realment és un dels dos nivells importants. Després m'agradaria dir, que aquest discurs, regionalista i reaccionari, i *re, re, re*, també seria *re* si fos revolucionari i en certa manera ho és. Naturalment, penso que quan parlem de Catalunya estem fent regionalisme, n'estic perfectíssimament convençuda, si no com a mallorquina protestaria enèrgicament. Quan em diuen que Catalunya és una nació i no em diuen quina cosa és Mallorca, no hi estic d'acord. Per tant ja està bé així. Ara el que passa és que no val la pena insistir tant en els noms i que sí que cal més veure si de veritat hi ha hagut canvis o no. I jo crec que sí, que n'hi ha hagut. Per exemple: abans —com deia en Bernat Vidal i Tomàs— la gent que a Mallorca era conscient de la necessitat de recobrar la llengua cabien tots dintre un tramvia. Ara fa temps que no hi ha tramvies a Mallorca, però si hi haguessin d'entrar tots, necessitaríem molts tramvies i molts trens. Realment hi ha una conscienciació popular molt important. I això

no és anar cap enrera sinó que és una voluntat de fer tots junts un futur. A mí el passat només m'interessa en funció del present i més encara en funció del futur. Ara: el que passa és que el present sense el passat ens faria volar dins el buit. Jo voldria saber, si no volem tenir en compte el passat, per què hem de voler recobrar el català per a Catalunya. Potser llavors resultaria que els que ens volen andalusitzar tenen tanta raó com nosaltres. Cal, doncs, recobrar el passat purament per fer el llaç d'unió que cal fer i que tot poble normal té amb el present i amb el futur. I de moment res més, ja en parlarem, si volem precisar més coses.

MARTA MATA: Confeso que sóc dins d'un mar de dubtes perquè no sé si el qüestionari, o jo, o nosaltres som reaccionaris o renaixentistes. Em sembla que el qüestionari és reaccionari, segons he pogut entendre. Ara vaig a fer una cosa molt reaccionària, que és donar les estadístiques que ens ha donat la Generalitat últimament. La Generalitat ens acaba de dir, en una resposta, que del padró del 75 al 81 l'àrea metropolitana ha passat d'un 61 a un 70 per cent de comprensió del català. Això vol dir molt poca cosa perquè hi ha poblacions com Sant Joan Despí o Santa Coloma de Gramenet on no entenen el català el 50 per cent de persones, i poblacions on l'entenen un 85 per cent. Respecte als nens, l'any 75 no arribava a un 25 per cent els nens que tenien classes de català. En aquest moment, són pràcticament tots els nens, no diré pas la qualitat de les classes, ningú la diu, però sí que tenen constància de català. L'any 75 havíem arribat amb un gran esforç al 4 per cent d'escoles que clandestinament utilitzaven el català com a llengua vehicular. En aquest moment, amb tot el floriment de la Generalitat son un 22 per cent de centres, però en realitat el 13 per cent de nens, que reben total o parcialment l'ensenyament en català. Jo penso, que aquí hi ha unes xifres, i unes possibilitats:

LLUÍS V. ARACIL: Sens dubte que hi ha canvis substancials que han ocorregut. Per un costat hi ha hagut una erupció del català en àmbits públics, àmbits formals, etc., cosa sense precedents immediats. Això és evident. D'altra banda hi ha un embrió d'ensenyament sistemàtic del català terriblement diferent, per exemple aquí del País Valencià, etc..., amb uns desnivells, que per cert tampoc no eren tan greus aleshores. Un punt a remarcar és que ara es produeixen uns desnivells molt forts. Hi ha hagut un canvi d'actitud. Té tota la raó

la Marta Mata. De fet, el canvi d'actituds va començar abans i el que ens hauria de començar a preocupar és si s'està acabant ara. Jo assenyalaria sobre el discurs unes constàncies que són bastant impressionants.

Continua el «rotllo» regionalista «a tope». Ara més que mai. Fins al punt de qüestionar l'existència de la llengua catalana. Que si valencians, s'ha de dir valencià, que és una altra llengua. Després, es continua parlant de la llengua i no es parla de la comunitat lingüística catalana. No s'ha posat encara la qüestió d'una viabilitat d'una comunitat lingüística, com a conjunt de gent, com a organització social, com a població, etc... Això ho considero greu, perquè continuarem parlant d'una manera molt innocent de la vitalitat de la llengua i no parlarem de la vivibilitat de parlar en català, etc...

A hores d'ara es pot viure en català? Qüestió que ni tan sols ha estat enunciada.

I tercera qüestió, encara no s'ha insistit prou, encara no s'ha denunciat prou, no s'ha assenyalat prou el truc del bilingüisme. Encara no s'ha dit que es tracta típicament del bilingüisme *unilateral*. Encara estem en aquest nivell que, per una banda hi ha «*la lengua, que es nacional*» i per una altra «*los bilingüismos regionales*» o problemes de bilingüisme. Això darrer és molt greu, que encara funcioni el rètol del bilingüisme, com a camuflat perfecte d'un unilingüisme..., sembla que estiguem tots clapant, realment, que siguem imbècils o presidits o dirigits per imbècils, que això encara és més greu, o en tot cas més humiliant.

En el discurs trobo que no s'han fet unes ruptures que s'haurien hagut de fer i que espero que es faran. Alerta, en això no sóc gens pessimista, sóc diabòlicament optimista, si enteneu el que vull dir. Precisament, crec que la història no l'atura ningú i que hem d'aviar endavant tant si volem com si no, de fet hi estem anant, és la punyetera veritat, i, per conseqüent, això s'ha d'aclarir. S'ha d'aclarir que el català no és «*una región llamada Cataluña*», sinó que és un idioma europeu amb una comunitat lingüística, i s'ha acabat. D'una vegada per totes s'ha d'aclarir que el problema és un problema de viure en català, i no pas el problema de «la vitalitat» de la llengua catalana. I finalment descobrir, d'una vegada per totes, que es tracta del bilingüisme unilateral i justament aquesta unilateralitat és la que és irreconciliable amb

les condicions més bàsiques de la democràcia. Amb això ja he dit que han canviat coses i que d'altres no han canviat i que estem en plena acció.

MARTA MATA: Jo voldria dir a l'Aracil que, em penso que era l'any passat, que d'una Universitat va sortir una convocatòria d'un «Jornadas sobre Bilingüismo» i que tinc l'honor d'haver tornat d'aquestes «Jornadas» amb una ponència de partit polític, que no es deia de bilingüisme sinó de política lingüística. Perquè ja se sap una miqueta què vol dir el bilingüisme i ja estem cansats de sentir, «*esto lo publicaremos en bilingüe*» o «aquell nen parla bilingüe», això també s'ha sentit dir. Ja ho comencem a saber, i sabem que convindria començar, i la Constitució ho permet, una política lingüística que no sigui una política de bilingüisme. Iestic d'acord que molt sovint, quan es diu bilingüisme es pensa que hi ha el monolingüisme per als uns i el bilingüisme per als altres, això ja ho sé; però també hi ha treball.

LLUÍS V. ARACIL: Sí, si el problema és a nivell públic. Jo només diria com a al·lusió a aquesta casa en què ens trobem, que algú infinitament més important que tots nosaltres, va organitzar no fa gaire un seminari sobre estudi experimental del bilingüisme. La fraseologia mateixa de l'anunci era una provocació, i una provocació com a europeu que sóc de naixença i no pas naturalitzat, és una provocació absoluta, no es pot tolerar. En cap país civilitzat no s'ha fet d'un idioma, quan s'ha pres seriosament, una qüestió de psicologia remeiable. És clar que estem en plena transició, i que no m'he concentrat en les traves que hi ha en el discurs mateix, que són traves molt grosses, perquè hi ha ni més ni menys que tot el pes. Deixeu-me que llegeixi un comentari meu fet a Galícia aquesta setmana passada.

«¿Qué alternativas se le ocurren ante este panorama que pinta tan negro? Primero, pensar. Ya nos han pedido durante demasiado tiempo en una fe ciega. Hay que cambiarlo todo y hay que empezar por pensar, razonar, construir otro discurso y otro sentido común, lo que no podemos hacer es pedir peras al olmo y esperar que el sentido común del orden establecido anterior lo transforme. No sólo no lo hace, sino que lo refuerza y lo mantiene. Y todo lo que ha funcionado durante la transición ha funcionado dentro del sentido común del orden establecido anterior.»

Crec que puc insistir bastant en això. Pràcticament tot

el que ha funcionat estava dins del sentit comú de l'ordre establert anterior de la manera més natural del món. «Alguien dijo, el filósofo dijo: —atado y bien atado.»

Davant d'això em descobreixo, hi ha unes traves ideològiques molt fortes.

AINA MOLL: «Atado y bien atado.» Això és un bon exemple per no ser pessimistes: quan es deia això, ningú no somiava que en aquests moments poguéssim estar discutint així com discutim; de manera que hi ha un guany. Després, jo crec que en Lluís exagera, o potser, com que és valencià i a València ho tenen pitjor que aquí i que a Mallorca, se'n sent més que els altres; o bé que quan diu que continua «el rollo nacional», no parla dels Països Catalans, sinó de com es presenta la cosa des de fora dels Països Catalans. Si és així, estem d'acord, i, llavors, cal anar a predicar fora dels Països Catalans la situació, per veure si l'entenen o si s'hi resignen. Però dintre dels Països Catalans que continui el «rollo nacional a tope» ara més que mai, aquí no! A Mallorca encara molt menys. A Mallorca fa tres anys no hauria pogut sortir un estatut que digués, com diu ara, que la llengua catalana com a pròpia de les Balears, és oficial a les Balears. De manera que sí, encara queda «rollo nacionalista», encara queda qui l'aprofita, qui fa tot el que pot per emmetzinar les coses, però hem progressat, no és ara més que mai, encara hi és. Quant a deixar de parlar de bilingüisme, jo crec que sí que convé fer-ho, però precisament com una mostra del possibilisme de què parlava en Lluís. Deixar de parlar de bilingüisme aquí, no és per ser més europeus sinó, al contrari, perquè no podem ser prou europeus per parlar-ne en el sentit normal; espero que ho arribarem a ser. I quant al truc del bilingüisme unilateral, és veritat que és nefast; consisteix en això: «el catalán para los catalanes», se senten molt europeus perquè «nos dejan hablar en catalán», però que demanem que ens entenguin i, sobretot, que ens responguin, ho ho consideren abusiu: és demanar massa. Però em penso que, fins i tot fora d'aquí, comencen a entendre que és demanar massa el que fan ells.

Pensar que aquí hi ha un grup, un partit polític, una entitat amb una certa força que defensí el bilingüisme unilateral, crec que és injust. Jo no en conec cap. Aquí es defensa, en tot cas, que tothom sàpiga les dues llengües. Hi ha gent que defensa que, sabent les dues llengües, el castellà con-

tinuï essent molt emprat i altres que defensen que no, que, sabent les dues, el castellà només s'emprí quan calgui. Potser sóc massa optimista...

LLUÍS V. ARACIL: És que el bilingüisme unilateral no és una doctrina, és una rutina, és un fet acomplert. Aquest és el perill.

AINA MOLL: Els fets acomplerts no els evitaràs. Una cosa és el bilingüisme unilateral que ara tenim perquè ara, encara, no hem pogut posar en pràctica el que volem, i altra és que sigui l'objectiu. Però precisament per això he dit abans que quan em parlen de monolingüisme, per ara, no en vull saber res, perquè com que el bilingüisme només és unilateral, vol dir que si diguéssim monolingüisme ja sabem què passa...

LLUÍS V. ARACIL: És evident que, ara, el canvi substancial que pot arribar-hi a haver, que potser comença a produir-se, és una extensió del bilingüisme, precisament. Una bilingüització dels altres. La qual, precisament, provoca una sèrie de reaccions i de respostes.

MODERADOR: Així, parlant parlant ens hem ficat en els punts 2 i 3, barrejant-ho tot, com era d'esperar. Però en fi. Hi ha una qüestió de la qual la gent de la revista, i suposo que la gent del públic també està interessada a saber-ne l'opinió dels ponents. Té relació amb el canvi i amb les tendències i amb les actituds de la gent. És a dir, s'ha detectat, des de fa poc, realment, un canvi en les actituds, en el sentit que ara existeix una figura, que és la figura del català perseguidor dels castellans, que abans no existia; i la figura del castellà oprimat pel català, que abans no existia. M'agradaria que els ponents comentessin això. També m'agradaria que comentessin la qüestió del canvi en el sentit de les tendències. És evident que abans de la transició hi havia una tendència del català a desaparèixer. La qüestió és: després d'aquest canvi, si és que n'hi ha hagut, aquesta tendència, ha disminuït o no ha disminuït? ha canviat de signe o no ha canviat de signe? Això està relacionat també amb el que es pot fer en aquesta tendència, és a dir, amb el que es pot fer amb els objectius.

Quan hem proposat el punt tercer, parlant dels objectius, no ens referíem en absolut a objectius immediats, sinó a objectius a llarg termini, és a dir: quina és la filosofia dels poders, tant dels poders regionals catalans, com dels poders estatals?

LLUÍS V. ARACIL: Jo crec, que des d'un punt de vista polític... la Llei de Normalització de Catalunya és molt interessant, i recomano que la llegiu. Hi ha dues coses, almenys jo veig dues coses: per un costat, proclamar una igualtat. No la proclama prou fortament o prou enèrgicament. Però això és una cosa que s'ha de fer com a qüestió de principi. S'ha de posar fi al bilingüisme unilateral i s'ha d'aconseguir una igualtat, s'han de reduir els desnivells. Això em sembla que és categòric, és una qüestió de principi democràtic, i mantinc que en una democràcia, per definició, els principis democràtics són font de legitimitat. Però és que hi ha una qüestió molt més punyetera, i és que una qüestió és declarar, diríem, formalment la igualtat, i una altra cosa és assolir o construir la igualtat. I, això és el problema gros. Per dir-ho d'una manera salvatge, calcaria un acudit anglès que és fabulós. Diu: «Ja sé que pensar-hi és més fàcil que fer-ho, i jo, ni tant sols no hi he pensat.»

MARTA MATA: No sé exactament el que van pensar, però sí que jo voldria aportar alguna cosa, com una persona que va intervenir en la redacció de l'Estatut. Va ser una redacció molt difícil, nosaltres vam voler evitar, tant en aquell article com en la llei, qualsevol temptació de definició d'igualtat. Allí, es parla d'igualtats i drets i deures dels ciutadans respecte a les llengües. I respecte a Catalunya vam intentar deixar ben clar que el català era propi i oficial i que el castellà només era oficial, i hem obviat, totalment la paraula cooficialitat, potser perdent-hi en segons quins moments, però pensant que l'objectiu era guanyar-hi. Pensant que aquelles frases, aquelles comes, aquells termes, no fossin un dia o altre un obstacle, hem obviat el terme cooficialitat, i el terme bilingüisme s'ha obviat per això. Llavors sembla que de les lleis i dels textos no en podem esperar res més que no diguin massa bestieses, i que el que ara ve, és el que fem. El que sempre ha passat és: què fem? com poden tirar endavant? Llavors, el que em sembla molt difícil és anar pel discurs dels objectius. Segur que cadascú té els objectius de la seva actuació, però em sembla que va malament a una política lingüística, definir-se per l'objectiu. Definir la política com a objectiu; el monolingüisme, el bilingüisme.

Penso que queda ben clar que pels fets es coneixen i es fan les coses. És pot pensar. Entre el pensar i el fer, hi ha

el parlar, i en aquest cas jo diria: «Parlem-ne poc, pensem-hi i fem-ho.» M'explico?

LLUÍS V. ARACIL: Amb això no hi estic d'acord. Això és «*el espíritu de gazapera*» que va dir algú, i molt ben dit.

MARTA MATA: Jo penso que és molt difícil; perquè, per altra banda no sé què passarà, jo no sé què aconseguirem d'aquí a 50 anys i, per què barallar-me ara per unes paraules?

LLUÍS V. ARACIL: Hi ha una qüestió que és l'àmbit o el nivell de debat. Estic segur que, en definitiva, una de les coses que s'han fet, aquí a Catalunya, és un discurs de pretensions i pretextos. Per un costat unes grans pretensions fantàstiques. I immediatament el pretext de dir: «Home, si no fos que». A Tortosa, antigament, hi havia el banc dels «si no fos». Doncs, el banc dels «si no fos» institucionalitzat. Crec que, en definitiva, es tracta d'un estat del qual som ciutadans o súbdits. La qüestió de la igualtat o la desigualtat és una qüestió que s'ha de posar al nivell de l'Estat. Justament la ironia d'aquest cas és una ironia sarcàstica, que és impossible d'exagerar, perquè ella mateixa és insuperable. És que, justament perquè els catalans no hem mai exigut la igualtat al nivell de l'Estat, ara ens acusen de perseguir els castellanets. «Castigar per fer bondat.» «*Le bon enfant puni.*» Precisament, és una història escarmentadora. Justament, per no haver mantingut la dignitat al nivell de l'Estat, i per no haver insistit en una cosa elemental. És l'Estat, per exemple, que ha d'aprendre que no pot tractar els idiomes de ciutadans normals com si fossin dialectes de súbdits subnormals. És l'Estat qui ha d'aprendre això d'una vegada per totes i no ho aprendrà mai si «*vamos hablándole de problemas de bilingüismo bien entendido y tal.*» Perquè el que estem fent és confirmar-lo en els seus hàbits més inveterats. «*Vil sea quien por vil se tenga.*» No? I amb això faig una al·lusió a una certa història catalana, en fi, de vilesa i d'indignitat; què n'hi ha molta!, i que n'hi haurà, encara. Li queda molta corda. El que vull dir és que la qüestió de la igualtat i la desigualtat bàsiques s'han de passar a nivell d'Estat. Que s'han de posar com a igualtat i desigualtat de comunitats lingüístiques. Això és un altre punt en el qual vull insistir. Com a igualtat i desigualtat de comunitats lingüístiques. Fixeu-vos-hi, per dir-ho, com ho vaig dir a Galícia fa poc. Els filòlegs posen els ulls en blanc, i estudien en què s'assemblen i en què difereixen «*conejo*» i «*coello*». Si en comptes de comparar «*coello*» i «*conejo*», el que fas

es comparar la comunitat lingüística castellana amb la gallega, què descobriràs? Descobriràs que en una hi ha avions supersònics i en l'altra, carros de bous. «Cosa curiosa, nunca nos han hablado en estos términos», i aquí, «los neogramáticos no tenían nada que decir».

La cosa és molt greu. Ens estan invitant a jugar a perdre. Pensem que hi ha una qüestió, per exemple, d'infraestructures. Una comunitat lingüística és una cosa que funciona, és un aparell social que funciona d'una manera o altra. Si comparàvem les infraestructures, l'equipament, les instal·lacions, la dotació, diríem: el capital que hi ha a la comunitat lingüística castellana i a la catalana, ja no dic la gallega, ja no dic la basca, veuríem que hi ha un desnivell que clama al cel. Un desnivell escandalós. Vull dir, la castellana és *Sears*, i no el *Sears* d'aquí, sinó *Sears* dels Estats Units, i la catalana és *La Puntual, vetes i fils*. I això ho sabem tots, perquè tots en som clients i ens coneixem. I això és molt greu. Un economista que tingués una mica de seny, us diria immediatament que aquí hi ha una qüestió d'investiment. Precisament, el capital és investiment. Alguns diuen inversió, mare de Déu! És una qüestió bàsica d'investiment. Ara resulta que una de les restriccions mentals típiques del discurs de la bona voluntat sabeu quin és?: que tot el negoci aquest ha de ser mòdic. Compreneu? Que ha de ser una cosa barata i que no es noti. Per exemple, ja ens compten que el doblatge català, mallorquí naturalment, de Bearn, ha costat, no sé quants milions. I ens diuen el que ha costat. Collons. Ja sabeu «Sa Nostra», realment han pagat allà «sa nostra». Bé. Doncs, ja ens diuen el que ha costat! No ens diuen mai el que ha costat muntar tot el sistema educatiu en l'altre idioma. No ens diuen mai el que ha costat mantenir un sistema de comunicacions socials en l'altre idioma. Cosa que ha estat constant. Bé, aquestes són les coses de sentit comú i de conviccions, i per això dic que el discurs és importantíssim. Traure aquestes coses a la llum. Qüestionar-les, posar-les en evidència i en qüestió. Perquè, si no, és que estarem jugant a perdre. I si no ho semblarà, el més horrorós del discurs regionalista, que realment és fatigós, i perdoneu la sinceritat, i la correcció, doncs, el més horrorós del discurs regionalista és que ha demanat, o pidolat, com a privilegi una cosa molt inferior al dret. Això es diu *pitorreo* en el meu castellà col·loquial. Per l'amor de Déu! Moniato!

Vull dir que això són coses molt greus. No es tracta de reclamar cap privilegi. És una de les qüestions que hauríem de superar una vegada per totes. Els parlants de la llengua catalana que tenim la circumstància de ser subjectes de l'Estat espanyol no reclamem cap privilegi en absolut. Nosaltres no reclamem, ni devem reclamar. No devem caure en el parany de demanar privilegis. Això és el *pitorreo*, això és el *recochineo*. Personalment vaig considerar que aquell famós decret de bilingüisme era una culminació del *pitorreo* precisament. Se'ns concedia a nivell de decret. No vull haver d'agrair cap favor. És una cosa elemental. Aquí es veu la importància del discurs i com ve d'aquí, que diuen a Barcelona, que una cosa sigui exorbitant o insignificant. Depèn del que es pressuposi. Si a l'hora de muntar una comunitat lingüística normal en català ho estàs comparant, per exemple, amb la Societat Arqueològica Lulliana, aleshores et diran que és exorbitat i que és un abús, que què pretens, tu?, que on vas a parar! Si compares això amb l'altra comunitat lingüística, que és la castellana, veuràs que és insignificant i que és *pitoyable*.

AINA MOLL: A mi m'agrada sempre sentir les exaltacions d'en Lluís, perquè sempre va bé sentir la gent que crida fort i que demana grans coses sabent que demana massa i que demana la lluna. Ja va bé. Però de totes maneres m'agradaria precisar una mica. Quan tu dius que comparar la comunitat lingüística castellana amb la comunitat lingüística gallega, resulta que a un lloc hi ha carros i a l'altre hi ha avions supersònics, doncs, depèn de quina zona de la comunitat lingüística tinguem en compte. Perquè jo t'asseguro que en un poble de Zamora no m'hi perdré mai, perquè aquella pobra gent, ni carros, eh? Comparat amb allò, els pobles de Mallorca són meravelles. I resulta que és la comunitat lingüística castellana. De manera que de comunitat lingüística, res. Identificar l'Estat amb la comunitat lingüística castellana, tampoc no funciona i, llavors, identificar l'Estat amb uns senyors que governen, tampoc. L'Estat no són els senyors que governen. Nosaltres també ho som. Què vol dir fer entendre a l'Estat, tal cosa, tal altra? No vol dir res. Haurem de fer-nos entendre a tota la gent que forma l'Estat, hem de procurar que ens entenguin. Ara, a base de dir que «Jo no demano almoïna» i, que «jo vull el que és el meu dret», quan resulta que tenim aquí uns ciutadans que diuen: «Jo he vingut i passava misèria, i encara en pas-

so. I, a més a més, ningú m'ha ensenyat el català, i ara, jo el vull aprendre, però encara no he tingut temps», fins a quin punt tenim dret a ser tan exigents? I, com hem de marcar les pautes? No queda més remei que convèncer la gent. No queda més remei que veure ben clar quin és el nostre dret i exigir-lo. Però exigir-lo amb tota naturalitat, sense crits, i tractant de veure quina és la situació dels altres. I no pretendre que, així, d'un cop, l'Estat, «aquest Senyor empipador que fins ara ens ha oprimat», ho entengui tot i que tot s'arregli en quatre dies. En quatre dies no es pot arreglar, i això em sembla que és ben clar.

Parlem ara dels canvis d'actitud. Per què ara ha aparegut aquest «personatge opressor del castellanoparlant»? Ha aparegut d'una manera artificial, perquè algú se'l va inventar, i se'n va aprofitar, i hi va haver gent prou boja per donar-li força a base d'un tret al genoll d'un senyor. Llavors, ja diràs tu que és mentida quan et presenten a «La Clave» un senyor que ha rebut un tret. El personatge se'l van inventar, i damunt d'aquest invent, va haver-hi molta gent que va reaccionar en contra del català d'una manera molt forta. I contra això lluitem. De tant en tant circulen uns papers per les gran fàbriques —uns papers falsificats, naturalment— segons els quals el Parlament de Catalunya ha decidit que d'aquí a mig any, el que no sàpiga català, se n'haurà d'anar a casa seva. Has d'anar explicant que no és veritat, que ningú no serà atropellat i que tots tranquils. Tot sovint els catastrofistes et diuen: «per què quan va arribar en Tarradellas tothom va anar a rebre'l amb pancartes i no n'hi havia ni una en castellà? Totes en català! I ara a les manifestacions es veuen pancartes en castellà: hem retrocedit!» Però allò era per part de molts una reivindicació purament teòrica. Tothom hi estava d'acord perquè és de justícia, perquè és un dret elemental, s'ha de demanar. Llavors, agafes una pancarta que diu en català que volem l'Estatut i no costa cap esforç. Ara, el dia que a més d'això, resulta que la gent et parla català i tu no l'entens, i que algú t'explica que si no vas amb compte t'expulsaran perquè no en sabràs prou, llavors contestes que vius a Catalunya, i la teva llengua és el castellà. I ara les pancartes ja surten en castellà. Però això no és un canvi d'actitud contra el català. En realitat, la gent demana més català ara que llavors. La gent demana constantment més català. El que passa és que

el que hi ha ara és un intent de fomentar el conflicte. Hem d'evitar que aquest conflicte es compliqui. La manera d'evitar-ho és comprendre les coses i, realment, ser molt taxatius, però flexibles. L'Estatut és taxatiu i la llei ho és, perquè et diu que la llengua pròpia de Catalunya és el català. I punt. Aquí no s'ha fet cap concessió. Et diu que, com que la llengua pròpia de Catalunya és el català, la llengua d'ensenyament a Catalunya també és el català.

Dret i deure

PÚBLIC: Però l'Estat i la Llei del català parlen del *dret* d'aprendre el català. En canvi, la Constitució parla del *deure* de saber el castellà. Què en penseu?

AINA MOLL: Efectivament, l'Estatut no parla del deure. Personalment, més m'estimo que sigui així; no perquè sigui menys imperatiu, sinó perquè no deixa ningú marginat. En el moment que la Constitució va establir que «*el castellano es la lengua oficial del Estado; todo español tiene el deber de conocerlo y el derecho de usarlo*», tot espanyol, bé o malament, el coneixia. En canvi, a Santa Coloma de Gramenet el 50 % de la població ni tan sols entenia el català. I no podíem esperar que baixés l'Esperit Sant a il·luminar-los en virtut de l'Estatut... Ara bé, l'Estatut estableix que serà obligatori l'ensenyament del català i del castellà a tots els infants, de manera que tots els dominin en acabar els estudis bàsics, i això em sembla perfecte. Quan tinguem una generació que hagi seguit aquest ensenyament, serà el moment de proclamar el deure de tots els ciutadans de conèixer-lo (i si algú no l'ha volgut aprendre, farà per ell...). Establir-ho ara que és implorable, hauria estat com l'establiment de la gratuïtat de l'ensenyament obligatori per la «Ley de Educación» promulgada fa una dotzena d'anys... i que «encara bela», com diem a Menorca.

LLUÍS V. ARACIL: Aquí s'ha dit que no devem persuadir l'Estat. Jo constato que l'Estat ens ha persuadit ja de moltes coses. Per exemple, que Lanzarote és més a prop que Narbona, cosa evidentment falsa. Si estem jugant a un joc en què a un no el poden convèncer de res i l'altre ens convenç de qualsevol cosa...

AINA MOLL: L'Estat ha fet creure a molta gent que les

Canàries i les Balears estan molt a prop, perquè en els mapes les Canàries són a sota de Mallorca...

MARTA MATAS Jo voldria aclarir que segons la Llei de Normalització Lingüística, l'ensenyament del català és obligatori, i que l'Estatut és el que equipara el dret i el deure dels ciutadans respecte a les dues llengües. La Constitució diu que hi ha el dret de parlar en castellà i el deure de conèixer-lo. L'Estatut diu que hem d'arribar a la igualtat de drets dels nostres ciutadans respecte de les dues llengües, i a la igualtat de deures.

Jo crec que la llei ve a desenvolupar, a desplegar en el possible l'Estatut; i en el cas de l'ensenyament diu una cosa molt important: que si no vols aprendre català no tindràs el títol de graduat escolar. És com si no haguessis passat per l'escola. La llei diu que, per tenir el títol de graduat escolar, si has començat els teus estudis amb l'aplicació d'aquesta llei, necessites tenir el coneixement de català. Quan parlem del discurs de la igualtat, jo penso si recordem en quin país estem, és a dir, en quin Estat unitari. És un Estat que té 300 anys de vida, és un Estat unitari, borbònic... Continuem dintre aquest Estat que no ha canviat encara. Aquest Estat ha tingut, en molts nivells, un tipus d'actuació que estem intentant de retorçar. No ho dic per excusar res, perquè per altra banda resulta que en altres Estats que sembla que han tractat més bé el treball, les comunicacions, les expressions i el no sé què, tenen més acollat el català, o les llengües no oficials. M'agradaria no sols parlar de l'Estat sinó parlar de la realitat social que aguanta el català, la comunitat del Paísos Catalans; recordem que hi ha una història. Nosaltres no tenim una botiga de vetes-i-fils, respecte al català. No sols hem de pensar en l'Estat, sinó en l'Estat i nosaltres, en la nostra història; i llavors veure que aquesta és la nostra realitat i que ara tenim uns instruments, els que tenim, i si es poden multiplicar, endavant! Però a mi m'agradaria que féssim el discurs de la igualtat pensant en quin Estat tenim i a quins nivells funcionen les igualtats en altres coses i de quina societat som fills.

LLUÍS V. ARACIL: I de quina societat volem ser pares!

MARTA MATA: Home i tant, naturalment!

LLUÍS V. ARACIL: Voldria dir una cosa com a membre del públic si se'm deixa. Aquí hi ha dos elements que han sortit i que els subratllo. Per un costat, comunitat lingüística i,

per l'altra banda, l'Estat. Allò curiós és que les comunitats autònomes no són ni una cosa ni l'altra.

Les comunitats autònòmiques no coincideixen amb l'Estat —perquè és evident que no són un Estat— ni amb les comunitats lingüístiques. Són unes coses que estan entremig, a cavall. És un discurs molt interessant el de la comunitat autònoma de la Catalunya espanyola, que ara pretén ser un Estat, però amb la reserva dels pretextos, i ara pretén ser una comunitat lingüística, també amb una reserva de pretextos. I ara resulta que és un Estat que no és Estat i una comunitat lingüística que no és una comunitat lingüística. Però, punyeta!, això és estupend!, comprens? És com allò de l'església que no creguis tu, que la claredat és el millor per als negocis. La Generalitat de Catalunya no és ni un Estat ni una comunitat lingüística, i la Generalitat de Catalunya és la Generalitat de Catalunya, que és una cosa que està a cavall de distintes coses i que és un àmbit de discussió, un àmbit de xoc polític, en el qual les coses s'han de posar més o menys com es posen o com es deuriem posar.

En això no anem a barallar-nos. Hi ha altres coses, que no les podem reduir a la comunitat autònoma de Catalunya. Una d'elles és l'Estat: per què la comunitat autònoma de Catalunya ha de reconèixer uns drets que l'Estat no ens reconeix a nosaltres? He parlat seriosament i m'agradaria que si hi ha una resposta fos seriosa. Això és molt greu. Perquè la comunitat autònoma de Catalunya és la Comunitat autònoma de Catalunya i està on està ha de fer el que fa i s'ha acabat. D'altra banda comunitat lingüística. No posem en dubte l'existència de les comunitats lingüístiques perquè això és una cosa evident.

PÚBLIC: Com és que els legisladors del Principat han desaprofitat el fet de l'existència de l'Institut d'Estudis Catalans, i s'han limitat a dir que l'Institut d'Estudis Catalans manarà al Principat i no a tota la comunitat lingüística?

AINA MOLL: La meua resposta és que no diu cap de les dues coses, sinó que no es parla de l'Institut d'Estudis Catalans. I que aquí hi havia un problema, perquè naturalment el Parlament de Catalunya no podia establir-ho. Podia acceptar el fet. L'Institut ja es va crear amb funció d'acadèmia de tots els Paísos Catalans. El president de la filològica va ser mossèn Alcover, que era un mallorquí. Per tant, no és que el decret del 76 li donés el seu caràcter, sinó que reco-

neixia una cosa que ja tenia. Ara, el decret del 76 té un defecte molt greu, que és que no diu quins límits té aquesta llengua catalana, i, llavors, quan algú s'inventa la *llengua valenciana*, resulta que allà l'Institut d'Estudis Catalans no hi té res a veure. I, naturalment, intentava inventar-se la *llengua balear*...

PÚBLIC: Perdó, el Diccionario de la Real Academia de la Lengua Castellana, a partir del 27 espanyola, reconeix els Països Catalans i els enumera.

AINA MOLL: Els actuals acadèmics s'han negat, al respecte, a fer qualsevol declaració. El diccionari ho diu, però si volem que els acadèmics d'ara surtin a defensar-ho, no ho aconseguirem. No es va aconseguir una defensa de la Acadèmia com a Acadèmia, sinó d'uns quants acadèmics, a títol personal per a València, fa uns quants anys; ara s'ha tornat a intentar i ni a títol personal. Naturalment, no és que ho neguin; diuen que ja ho diu el diccionari, però que no consideren oportú de manifestar-se sobre el tema, perquè «*eso son cuestiones políticas*». El Parlament de Catalunya, tal i com està ara, ens agradi o no, és el que deia en Lluís, no és el Parlament d'un Estat. Això són unes autonomies que encara no sabem ben bé què seran. El Parlament de Catalunya només pot legislar damunt la Catalunya estricta, les quatre províncies, diguem-ho com vulgueu. Llavors, si el Parlament de Catalunya deia que l'Institut d'Estudis Catalans té potestat damunt les Balears i València, haurien dit que és anticonstitucional i ens hauria creat un gran problema. Com que realment l'Institut ja la té, aquesta potestat, com que d'aquí a quatre dies tindrem les eleccions autonòmiques a València i a les Illes, i després, per tant, ja tindrem autonomies, serà possible fer els acords que preveu la Constitució entre «Comunidades autónomas». Un cop ja hi hagi autonomies, jo confio que el Parlament de Catalunya i el Parlament de les Illes, i confiem que també el de València, presentaran un acord entre les «Comunidades» en què diran tots plegats que l'Institut d'Estudis Catalans és l'Acadèmia de tots els Països Catalans. I em semblarà així perfecte i tinc la ferma esperança que serà possible. Però la llei en aquests moments no diu res. I l'Institut d'Estudis Catalans té tota la potestat, no faltaria més.

PÚBLIC: Jo com a immigrant vinc a Catalunya i veig «Català cosa de tots», «Ep! català a tot arreu», però resulta que se'm donen les coses en català i castellà i jo, com que sóc

molt còmode i no tinc cap necessitat d'aprendre el català, continuo parlant castellà, i no passa res. No s'hauria d'enfocar l'aprenentatge del català per part dels immigrants com una necessitat?

AINA MOLL: Sí, en això tens raó, ben segur, però, fer que ho necessitin no pot ser per decret, perquè el que tenim són dues llengües oficials. Fer que ho necessitin és evitar l'ús sistemàtic de les dues llengües, evitar el bilingüisme. El consell executiu de la Generalitat va fer una recomanació en la qual demana que s'usin per separat les dues llengües i no juntes. Llavors ja es fa una necessitat perquè si un per saber que diu aquest ban de l'Ajuntament que ha sortit en català ha de caminar 200 m., ho començarà llegint i procurarà entendre-ho. Si escolteu la ràdio, resulta que intervé gent molt sovint en català i després intervé algun castellà demostrant, per tant, que ho ha entès, i no hi ha hagut cap problema. Quina manera hi ha de crear aquesta necessitat? Doncs, mira, com més millor, fer que tothom intervingui en català. Però això no ho podem fer per llei, mentre hi hagi dues llengües oficials. Els catalans hem d'emprar sempre el català. A mesura que en prenguem consciència cada vegada més, més necessari es farà el seu coneixement, i que consti que ara són els castellans que ho demanen, avui hem estat inaugurant la III Experiència Font Rosella i ens han vingut els mestres que van fer la primera —és una experiència d'ensenyament intensiu de català de mestres, castellanoparlants— i ens deien que la dificultat més gran que tenien era aconseguir que els parlessin en català la gent que fins ara els havia parlat castellà. Aquesta gent ha impulsat que sigui en català un parell d'escoles noves, són els que més interès hi han posat. De manera que, en realitat, sí que la senten la necessitat, per poc que la fem sentir. Ara, la responsabilitat més gran és dels catalans, però no la demanem a les lleis i als decrets. Emprem sempre el català constantment, i ja ho serà de necessari.

PÚBLIC: Jo voldria refermar el que ha dit l'Aina. Avui, hi ha gent que té la necessitat de parlar en català. Em refereixo a una escola professional on la majoria és de parla castellana. Fins i tot hi ha noies que rebutjaven fa tres anys el català i que avui el demanen i l'estudien. Llegeixen llibres en català i ho expliquen en català. Una d'elles va dir que els seus pares feia 20 anys que eren a Catalunya, i que

la seva mare va aprendre en tres mesos a parlar el català perquè va treballar amb un sastre que li va dir que li parlaria tot en català i ella ara parla el català. Al seu pare no li van parlar en català i encara continua parlant en castellà, però la filla ja parla en català i castellà. És una responsabilitat nostra, doncs, que es vagin integrant, que s'interessin per la història de la cultura de Catalunya i la literatura catalana. Quan s'adonen que el català no ens l'hem inventat fa quatre dies, es queden sorpresos i van agafant interès. És una responsabilitat de cada un de nosaltres.

Què s'ha fet? Qui ho ha fet?

MODERADOR: El quart punt està escrit d'aquesta manera:

Analitzi què s'ha fet i qui ho ha fet, què es fa i qui ho fa?, què es farà, qui ho farà, sobre el català? Els altres dos, temes d'aquest quart punt són: quina opinió té de la llei del català? Tercer tema d'aquest és: Quina creu que ha de ser l'actuació de l'Estat en relació amb el català?

Em sembla que el que interessa més, aquí, és el primer tema. M'agradaria que en aquest minuts que queden, tres o quatre per ponent, s'opinés sobre això, la promoció del català: Què s'ha fet? Què s'hauria de fer? Qui ho ha fet? Per què no ho ha fet? Per què s'ha fet el que s'ha fet i no s'ha fet el que s'hauria d'haver fet?, etc... M'agradaria que la gent es definís com a pertanyents a col·legi, unió, grup ideològic, i fins i tot a partit. La paraula segueix oberta per als membres del públic.

AINA MOLL: Em puc definir com a membre d'un Govern de Catalunya, però no d'un corrent ideològic, ni d'un partit, perquè no hi estic adscrita. En canvi, sí que em voldria definir sobre el que ha de ser l'objectiu comú de tots els catalans, de tots els grups polítics i de tots els partits. La nostra llengua és un patrimoni que tots tenim el mateix deure de defensar i em penso que si treballem tots plegats progressarem molt més. Qui ho ha fet? En primer lloc voldria recordar tot allò que es va fer, durant els temps difícils en plena clandestinitat, contracorrent, a base d'esforços enormes i que és un dels motius principals si no gairebé l'únic perquè realment poguem tenir l'esperança d'arribar a la normalització. Ara hi ha un reciclatge de mestres que té inscrits prop

de vint mil mestres, però no crec que haguéssim pogut intentar introduir el català com a assignatura, ni que tinguéssim cap esperança de veure que el fet de tenir: «el català a l'escola, i l'escola en català» pogués significar al mateix temps un recobriment de l'escola que es va tenir durant la Generalitat Republicana, sense Rosa Sensat, sense la DEC, sense l'esforç personal de molts professors que ensenyaven en pisos, etc... aquí, a Mallorca, a València, a tot arreu. Ha estat una tasca prou important perquè la nòmina d'escriptors en català que tenim a Catalunya sigui molt més abundant, i pel meu gust de molta més qualitat que la d'escriptors en castellà. I això s'ha fet amb el català bandejat de l'escola. Aquí hi ha hagut un esforç d'un poble, hi ha hagut un esforç importantíssim de gent diversa, hi ha hagut uns partits polítics que ara es barallen, però que en èpoques difícils han estat capaços de treballar tots junts contracorrent en defensa del català.

Què s'ha fet ara? Les institucions s'han posat a treballar. A part del que ha fet directament la Generalitat, la primera cosa que van fer tots els Ajuntaments democràtics va ser decidir que s'havien de catalanitzar. Uns ho van fer més, uns altres menys, uns posant moltes plaques als carrers, uns altres no tant. No cal parlar sobre les dificultats de diners, i tot això perquè tothom sap que hi són.

Però el que no podem discutir és que realment hi ha hagut una presa de consciència que ens pot semblar sincera en uns i no sincera en altres i potser ens ho semblarà segons la ideologia de cadascun, però que ha existit, i que ha existit a tots els nivells i de tots els grups. I això és important. El que queda per fer, gairebé tot, ja en parlarem amb calma.

MARTA MATA: Jo coincideixo bastant amb l'Aina, en el sentit que penso que qui ha fet més ha estat la gent, entenent, per gent, mestres, cantors, professionals de molts nivells, la gent del carrer. Jo penso que la gent ha fet molt, els polítics hem fet menys, per força, per allò que la política és l'art del possible. Abans de començar a fer una cosa, ja pensem si és possible o no. Jo mateixa he fet més com a persona normal que com a política. La llei diu que s'ha d'emprar el català progressivament a tota escola. Per tant, hem d'aconseguir polítiques que no separin escoles, sinó una política de progrés del català a totes les escoles. Estic

d'acord amb l'esforç que s'ha fet fins i tot en ensenyament per part del govern de la Generalitat però no en l'orientació política de l'esforç.

AINA MOLL: Jo per precisar voldria fer constar que confio que rectificarem aquesta política si podem generalitzar el fet que qualsevol mestre traslladat que vingui hagi de saber català. Això fins ara no era possible perquè els mestres són estatals, i tenen el dret de demanar quan volen el trasllat. L'única cosa que es va aconseguir va ser que hi hagués unes escoles que es declararessin catalanes i que en aquestes escoles declarades catalanes s'hi accedís per concurs i calgués saber el català. Era un tracte especial molt limitat. I això no ens feia cap gràcia, us ho asseguro, però ha permès que hi hagués unes escoles declarades oficialment catalanes, per decisió del claustre de professors, i de l'associació de pares. Tothom hi havia d'estar d'acord, tothom havia de treballar a favor d'aquesta escola. No es tracta de crear dues xarxes d'escoles que separin —això m'interessa de remarcar-ho, perquè s'ha dit molt— sinó que són unes escoles que actuen en català i que estan obertes a tothom.

Francesc Xavier Ferré i Trill

MARXISME I OPRESSIÓ LINGÜÍSTICA

La llengua és un producte de la vida social que segueix les lleis de l'evolució històrico-social.

La lingüística, prenent-la com molts la prenen com a concepte abstracte, a partir de quina base basteix la seva teoria?

Científics asèptics «produeixen» llurs teories sense prendre com a base els esdeveniments (base empírica); és a dir parteixen d'unes lleis donades, les quals són aplicades mecànicament a la realitat material. Cal tenir en compte aquest fet, també, quan hom tracta el tema de la lingüística.

Quin mètode d'estudi cal que emprem per esbrinar les lleis que regeixen els usos de les llengües? Es tracta de girar-nos contra una «lingüística especulativa», i per això cal emprar la sociolingüística entesa, almenys particularment, com a ciència que estudia l'ús d'una llengua determinada lligada a la realitat quotidiana. La sociolingüística ens permet, per exemple, d'esbrinar la utilització que una classe social fa d'una llengua.

Per això, cal començar per fer un esforç comprensiu per saber si la llengua és o no una supraestructura.

La connexió mecànica que hom fa sovint entre infraestructura i supraestructura porta de fet a pensar i dir que el marxisme és en definitiva economicista i mecanicista. El que s'ha de comprendre és que les relacions socials de producció —forces productives— influeixen i són determinants en darrera instància; si lliguem aquest raonament al nostre cas concret, podem arribar a dir que la llengua no és una supraestructura en el sentit mecanicista del mot; ans al contrari, la llengua, que com a producte de la vida social, està lligada a les lleis de l'evolució social, està relacionada dialècticament amb les relacions socials de producció; i és aquesta relació la que li confereix caràcter de classe. Com

hom pot veure, això és molt diferent de dir que la llengua de la classe dirigent és totalment diferent de la llengua de la classe dominada. El que importa saber veure és que la classe dominant pot utilitzar la mateixa llengua que la classe dominada en un moment donat; i en un altre moment fer-ne ús d'una altra. (En el nostre cas concret del Paísos Catalans, actualment i abans, una burgesia ascendent usa la llengua de l'Estat dominant per a un certs afers i usa la llengua nacional pròpia quan es tracta de solucionar problemes... casolans!!)

El següent paràgraf de *La Ideologia alemanya* explica la utilització de la llengua: «Li és més fàcil al burgès de provar, en emprar el llenguatge que li és propi, la identitat de les relacions mercantils i individuals, o encara les relacions humanes en general, donat que aquesta llengua mateixa és un producte de la burgesia, i que, per tant, en el llenguatge com en la realitat, hom ha fet de les relacions del comerciant la base de totes les altres relacions humanes».¹ Fixem-nos bé que l'enunciat: «la identitat de les relacions mercantils individuals, o encara les relacions humanes en general...», és la base infraestructural que fa que la burgesia emprí una llengua o n'emprí una altra. Aquesta decisió lingüística que fa la burgesia segons els interessos de classe, és el que hom entén per caràcter de classe d'una llengua envers una altra.

Els conceptes d'alienació objectiva i d'alienació subjectiva, ens poden servir per aclarir l'ús classista de la llengua.

De vegades es cau en l'errada de situar l'alienació subjectiva (i en un dels seus aspectes, l'alienació lingüística) com a causa de l'alienació objectiva.

Què és l'alienació objectiva? Aquest tipus d'alienació és la que s'estableix en tot el procés productiu capitalista i que té les següents fases: a) l'existència objectiva; b) l'existència del producte com a un poder independent de l'home, és a dir com a un poder enemic. El procés de l'alienació és la conseqüència de la divisió del treball i de la venda de la força de treball; llavors es pot capir que l'alienació del treball és la causa de l'alienació subjectiva i no a l'inrevés. L'alienació en ella mateixa és l'estranyament propi que se sent venent la força de treball i també en la relació amb les

altres persones; així, doncs, hom podrà dir que l'alienació subjectiva és una suma de totes les alienacions objectives individuals; i prenent com sempre el marc de les relacions socials de producció dins un sistema d'intercanvi econòmic concret, l'alienació lingüística és la *venda* d'una llengua per una altra. La persona, en desdoblar-se (com a venda) en el procés productiu, també es *desdobla* lingüísticament. Però en aquest aspecte s'ha de palesar qui té la ideologia dominant. En un canvi social revolucionari, en desaparèixer progressivament l'alineació objectiva, la ideologia ja no seria tampoc una qüestió de venda, d'alienació.²

La situació de les llengües s'entendrà més clarament si veiem el paper que juguen les classes dominants.

La classe dominant, en tenir quasi tots els mitjans de propaganda, fa entrar la població en un procés de substitució lingüística; el poder oligàrquic «demostra» que certes llengües no és que s'hagin de deixar definitivament, sinó que indirectament s'aconsegueix que el poble abandoni la seva pròpia llengua, perquè aquesta llengua pròpia només serveix per a funcions limitades. Per l'oligarquia es tracta d'aconseguir el... *parlez propre*. Vist des d'una perspectiva internacional el problema de l'alienació lingüística és, en definitiva,

2. Aquesta afirmació no s'ha de prendre com a determinista, ni economicista; el que tracto de dir, i de donar a entendre, és que tota la distribució econòmica, tota la llei de producció és el que determina en darrera instància l'estructura social i la supraestructura. És a dir, quan hom parla d'alienació, presa absolutament sense precisió, pot restar només en un estat nominalista; però aquest mot on recolza? Qui o què origina l'alienació? I és això el que s'ha de capir. L'origen de l'alienació objectiva és la producció. I aquesta venda de treball és allò que produeix l'«anul·lació» del subjecte. Així, doncs, és fàcil de capir que passant al camp lingüístic la llengua, com ja s'ha exposat, depèn de l'imperialisme, del qui té la potència productiva. La necessitat d'aprendre una llengua, la llengua dominant, ve motivada pel mercat. És per això que proposo la tesi d'eliminar la propietat privada dels mitjans de producció perquè una llengua oprimida (català) assoleixi el grau d'única als Paísos Catalans; és a dir, l'afirmació «una nació, una llengua» no té coherència si no relacionem la llengua amb la realitat material. Si recordem la petita definició de llengua que donàvem al començament: la llengua és un producte social (...), és social perquè està sotmesa a les lleis de la història de la lluita de classes. I aquí cal lligar els Paísos Catalans amb l'extinció de l'Estat-nació fictici espanyol, el qual és el nostre cas concret de distribució econòmica.

1. Citat al llibre de Sebastià Serrano: *Lingüística i qüestió nacional*, p. 43.

el problema d'un imperialisme lingüístic que vol imposar una unitat de llengua.

De quina manera, si no, es pot comprendre la desaparició de les llengües indígenes a l'Amèrica Llatina? O com es pot capir la universalitat de la llengua anglesa? Pensem que una de les causes —a parer meu— la fonamental, per la qual l'anglès ha atès el qualificatiu de llengua universal és pel triomf de l'imperialisme i per la seva etapa prèvia de colonialisme. El capital monopolista necessita una llengua; el sistema d'intercanvi capitalista fa ús d'una llengua concreta per exterminar les llengües autòctones. Marx i Engels, com es veu, no anaven gens errats a atribuir el fenomen d'una llengua dominant a la burgesia. Lògicament la burgesia local d'una nació oprimida s'aliena lingüísticament quan empra la llengua d'un estat dominant. Però la burgesia de la nació dominada no ho fa pas això de canviar una llengua per una altra per sentimentalisme, car sempre hi ha els interessos de mercat.

La llengua, doncs, també està sotmesa a la moral neoliberal (diguem-ne avui: Reaganeconomia).

L'aparell de propaganda dels mitjans de difusió és un efecte cabdal de la causa dominant. Els nens ben aviat usen el llenguatge de les pel·lícules en llurs jocs de carrer, els joves usen el llenguatge dels personatges «bons».

Quant a l'ensenyament, passa una cosa semblant: ens adonarem que la quitxalla gairebé no usa la llengua nacional (en el nostre cas: el català), car utilitza precisament la llengua imposada.

En el nostre cas concret l'espanyol té una predominança a totes les nacions oprimides de l'Estat, en haver-se «unificat» la península (llevat de Portugal) sota un afany mercantilista que comportà un afebliment de les burgesies locals (pensem en la burgesia catalana d'abans del segle XVIII i de després d'aquest segle) les quals pacten amb l'oligarquia castellana per tal d'enfortir l'Estat espanyol.

En el segle XIX, durant la Renaixença, la burgesia deia: «Catalunya és la pàtria, Espanya la nació», frase que ens indica què significa Catalunya —i la llengua catalana— per a la burgesia.

Avui dia només cal veure la política lingüística de la Generalitat: la cooficialitat, per què? La causa és que una burgesia feble necessita un estat forà —necessita una altra llengua—

per a mantenir-se al poder reforçant-se econòmicament.

Veiem, doncs, que la llengua no és un concepte abstracte i que el seu ús social està determinat històricament per unes condicions econòmiques.

En un fulletó lleigeixo: «La llengua catalana ha d'ésser la llengua de la feina i del carrer, dels mitjans de difusió, de les institucions, com ho és qualsevol altra llengua nacional de qualsevol país no sotmès.»

La llengua catalana (o qualsevol altra llengua d'una nació sense estat) només podrà atènyer el ple ús, a què es refereix el paràgraf anterior, quan s'enderroqui la infraestructura capitalista, perquè serà el nou poder popular el que proporcionarà una cultura i una llengua no aliena al poble.

El problema lingüístic no és «científic» solament; la llengua és una qüestió, fonamentalment, *política*.

La lingüística institucional segueix el procés funcionalista; és a dir, ens ofereix la successió d'esdeveniments lingüístics, presentant-nos-els com a accidentals i donant així una explicació superficial al funcionament d'una llengua en concret.

El lingüista funcionalista fa un treball empirista basat en l'espontaneïtat; fa un treball reduccionista: el funcionalisme lingüístic, per exemple, extreu la llei que el català es recupera, car cada any es fan més escoles en què s'ensenyava català, però... quina importància té —lingüísticament parlant— que cada any es facin més escoles, si la llengua nacional es parla cada vegada menys? Aquesta llei es basa, doncs, en la quantitat no pas en la qualitat. És lògic que el funcionalisme lingüístic rebutgi el materialisme dialèctic!

No fa gaire llegia a «La Vanguardia» (traduït):³ «Atènyer un *bilingüisme espontàniament* acceptat en els territoris que tenen un idioma propi i diferent del castellà.» I continua l'autor: «A continuació s'estableix la *necessitat indubtable d'una llengua comuna que sigui la de tota Espanya* (sic) que serà utilitzada per a la intercomunicació dins l'Estat, amb l'Estat i en les comunicacions internacionals.» Aquestes línies són un bon exemple dels plantejaments lingüístics funcionalistes. Aquest personatge no diu el perquè —segons ells— de la necessitat d'atènyer un bilingüisme. Per què cal tenir

3. Guillermo DÍAZ PLAJA, *Bilingüismo y Estado*, «La Vanguardia», 15-VII-1982.

una llengua comuna a tot l'Estat? L'autor de l'article no fa una anàlisi global del sistema i de les seves relacions socials. L'Estat, en un sentit ampli, vol continuar anorreant, mitjançant aquests tipus d'interpretacions, les llengües nacionals. Precisament aquest «bilingüisme espontaneïsta» és el bilingüisme institucional que, basant-se en el funcionalisme de la llengua, autoritza (?) que una llengua dominada es mogui en un cercle —el causant de la diglòssia— però que en cap moment no trenqui amb el seu àmbit d'ús i s'introdueixi en l'àmbit de la llengua dominant. Així es produeix, com ja s'ha dit més amunt, el *procés de substitució*, d'assimilació d'una llengua per una altra. No en va l'article esmentat, portava com a títol: *Bilingüisme i Estat*.

No es pot parlar de la situació d'una llengua sense esmentar les causes socioeconòmiques i polítiques que fan que una llengua sigui substituïda per una altra.

Comptat i debatut cal aplicar una frase de *La Ideologia alemanya*: «No és la consciència la determinant de l'ésser social, ans al contrari és l'ésser social el que determina la consciència», per tal de fer de la sociolingüística una eina per a transformar l'ús social restringit d'una llengua en ús social ple.

Ernest Sabater i Siches

LA LLENGUA: XIFRES, ACTITUDS I PROJECTE NACIONAL

Cada vegada que algú ha emprès la tasca de descriure la situació de la llengua catalana en el moment actual, s'ha armat de dades estadístiques de fonts diverses i ha intentat extreure'n conclusions i aventurar les causes de certes dades. Recordem el dossier *La utilització del català* de Marina Subirats a la desapareguda revista «Saber» el febrer de 1980 i l'informe *Situació de la llengua catalana* de Laia González i Lluís Bonada al diari «Avui» de Sant Jordi de l'any passat. Aquests treballs, completats amb articles com els extensos d'«Els Marges» i algunes rèpliques que va originar i els de sociolingüistes i lingüistes de tarannà divers (A. Badia i Margarit, Joan Solà, Lluís V. Aracil, Joan A. Argente, Miquel Strubell, Francesc Vallverdú, Teresa Turell, Joan Martí i Castell i altres) poden donar al lector atent i seguidor del tema un bon gruix d'apreciacions sovint subjectives encara que valuoses, però només l'observació directa dels fets per ells mateixos podrà donar-li una visió real de la situació de la llengua. Entre els autors dels treballs esmentats podríem detectar tres actituds, de vegades encavallades en alguns i més pures en altres: la dels que diuen que estem malament i que no veuen que el procés de normalització avanci amb prou força per contrarestar els avenços del castellà, els que creuen que avui estem millor que fa uns anys i que avancem i que encara augmentarà aquest progrés en la recuperació i els que tracten de ser objectius i descriptius sense prendre partit clarament en l'avaluació de la situació i les seves possibilitats d'evolució. Déu me'n guard d'atribuir a cadascun una d'aquestes categories, ja ho farà el públic si de cas o ja ho han fet ells mateixos més o menys explícitament. Des d'aquestes pàgines he tractat de manifestar una actitud de denúncia de les mancances

del procés de normalització basant-me principalment en fets concrets i és clara la meua posició en la primera d'aquestes actituds, així és, que no he pretès mai revestir-me de la capa de neutralitat i científisme objectiu per una impossibilitat biològica que potser no senten tots els nostres conciutadans, i menys els estudiosos, amb el mateix grau. El fet és que m'ho miro des de dintre, perquè hi estic implicat com a català; i el que veig que està en joc és precisament la continuïtat de l'existència d'aquesta modalitat cultural —només cultural?— en un futur més o menys llunyà. Comprenc que això no em deixa ser objectiu com ho podria ser —i no en la mateixa mesura— un nord-americà o un suec, com tampoc crec que puguin ser gaire objectius un espanyol o un francès per més bona voluntat que vulguin tenir. Dit això que em sembla fonamental passaré a fer la meua particular i parcial anàlisi de la realitat pel que fa a la situació de la llengua catalana en aquests moments i les perspectives de futur.

El coneixement de la llengua: xifres i comentaris

El diari «Avui», al seu suplement commemoratiu de la diada de Sant Jordi, publicava un resum d'estadístiques de procedència diversa sobre la situació de la llengua catalana. La primera, elaborada a partir del padró municipal de 1975 per l'Institut de Sociolingüística Catalana (departament de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya), ens donava com a percentatges d'ús familiar del català unes xifres que anaven des del 77,19 per cent al Berguedà fins al 21 per cent al Barcelonès sense Barcelona, una xifra semblant, el 27,38 per cent corresponia al Baix Llobregat. Al costat d'això, declaraven, però que entenien el català sense parlar-lo un 25,53 per cent i que el parlaven un 25,08 per cent al Barcelonès, fora dels que ja el tenien per llengua familiar. A la ciutat de Barcelona no es va poder disposar de dades recents a causa de la irregularitat en la confecció del padró pels problemes laborals dels enquestadors, però l'estudi d'A. Badia i Margarit, *La llengua dels barcelonins* (1965), enmig d'un gran detall de situacions sobre la llengua habitual, els coneixements de llengua, la llengua emprada en el si de les famílies, etc., donava unes

xifres entre un 73 i un 83,9 per cent de parlants del català segons els districtes, però només entre un 56,7 i un 61,9 per cent també segons els districtes parlaven en català «amb llurs cònjuges» —fórmula emprada en aquell estudi. Des de llavors ha plogut bastant i aquestes xifres només ens donen una referència del retrocés del català a Barcelona, ja que avui és impensable que al districte IX, per exemple, siguin majoria els catalanoparlants. Cal afegir que el districte IX és el més poblat de Barcelona, igualment que la connurbació de Barcelona compta amb gairebé dos terços dels habitants del Principat, per això les dades que donen un percentatge elevat, del 70 o 80 per cent de catalanoparlants a la resta de comarques, corresponen a quantitats molt més petites d'habitants.

Unes enquestes més recents, adreçades als joves del municipi de Barcelona, ens donaven un 30,6 per cent de joves que parlaven habitualment el català i només un 3 per cent que ni l'entenien, així és que hi hauria un ampli sector de no-parlants habituals, però que el poden entendre i fins i tot parlar-lo, més un 16,5 per cent que es manifesten bilingües en el sentit d'expressar-s'hi indiferentment. És clar que el 81 per cent (fixeu-vos-hi bé) manifestaven *sentir-se* catalans, cosa que vol dir que el 19 per cent restant ni se'n sentien...

El treball de Miquel Strubell, *Llengua i població a Catalunya*, a partir de les dades del cens i padró de 1975, presenta una extrapolació provinent d'aplicar els resultats de la província de Barcelona per zones a la resta de l'àmbit lingüístic dins de l'estat espanyol, segons això a la província de Barcelona hi ha 1.784.216 habitants de parla familiar catalana, 795.597 correspondrien a la capital i 988.619 a la resta del territori provincial. L'estimació en percentatge per províncies seria del 41,87 per cent a Barcelona, el 61 per cent a Tarragona, el 70 per cent a Girona i el 75 per cent a Lleida.

A part d'aquests, sempre segons les mateixes dades, saben parlar en català, encara que no siguin de llengua familiar catalana, 1.040.505 persones a Barcelona ciutat i 1.237.880 a la província. Els percentatges serien, llavors de 53,4 per cent a Barcelona, 73 per cent a Tarragona, 76 per cent a Girona i 82 per cent a Lleida i els hem d'entendre

com a persones de parla familiar no catalana que expressen poder parlar en català i, és clar, entendre'l.

El total seria del 58,76 per cent al Principat, xifra notablement alta però prudent, ja que altres enquestes, citades per Strubell, com la de Salustiano del Campo (1977) donava un 68,4 per cent i la de l'informe FOESSA (1972) un 77 per cent.

Seguint aquest mateix sistema, Strubell obté les dades per als altres països: al País Valencià hi hauria un 39 per cent de ciutadans de llengua habitual catalana i un 65 per cent que el saben entre els altres i a les Illes un 83 per cent i un 91 per cent. A la resta d'indrets les dades són més imprecises, però es pot suposar sobre un 50 per cent de parlants potencials del català a la Catalunya-Nord.

En aquests indrets la diferència per edats és notable, ja que la xifra és extremament baixa com més baixa és l'edat i la densitat de parlants es concentra a les edats més altes.

L'edat, heus ací el nus de la qüestió. Fins quan podrem obtenir xifres de relativa majoria o de públic meitat i meitat? Una altra enquesta, realitzada el curs 1976-1977 a les escoles de la «província» de Barcelona pel Ministeri d'Educació i Ciència donava el 65,3 per cent de nens de llengua familiar castellana entre els de primera etapa d'EGB (6-11 anys). Als districtes més populosos de Barcelona només un 14,04 per cent dels nens de tota l'EGB eren catalanoparlants i en localitats com Santa Coloma, Cornellà o l'Hospitalet l'índex era entre un 5,55 i un 9,25 per cent i a Sabadell, Terrassa, Martorell o Mataró els índexs oscil·laven entre el 10 i el 20 per cent a l'escola estatal. Els índexs es milloraven una mica a la privada (minoritària fora de la ciutat de Barcelona) i arribaven en total a un 11-17 per cent i a un 30-35 per cent en els dos grups de poblacions esmentats, millorant a Mataró, amb un 50,65 per cent i a Sabadell, amb un 46,9 per cent.

De tot aquest ball de xifres, què en podem deduir? Tot el que vulgueu, però sense pretendre fer futurologia ni entonar lamentacions jeremíiques, podem reconèixer que, per un cantó el retrocés del català és un fet bastant ràpid que no es preveu que s'aturi i que —això no ho diuen les xifres, però sí que ho constaten les orelles— aquests índexs de parlants no es corresponen tampoc ni de bon tros amb les converses en català que es produeixen en la vida quotidiana

parets de casa enfora ni tampoc amb les possibilitats de sentir o llegir en català a les informacions diverses que arriben al ciutadà a través dels mitjans de comunicació, dels rètols, etc.

Podríem fer el repàs de les hores de televisió, de les emissores i emissions de ràdio, de les publicacions diàries i no diàries i repetiríem el que més o menys tots sabem. També podríem entrar en l'anàlisi dels horaris i de la temàtica de les programacions en català de la televisió i fins i tot podríem estudiar els casos de bona implantació de la premsa comarcal que ens demostrarien que allà on s'ofereix un producte d'interès per al lector i connectat amb el seu medi, en un camp on no hi ha la competència de mitjans més poderosos i en castellà (cas de les revistes d'informació general i especialitzada, premsa diària, etc.) la llengua no és obstacle per a la comprensió i bona difusió...

Projecte nacional i llengua

Ja hem dit al principi que les estadístiques eren unes dades que ens permetrien de fer anàlisis diferents segons l'actitud dels que s'hi enfronten; però, més enllà d'una anàlisi, el que comporta un procés de normalització és una valoració de la relació entre els mitjans a aplicar, cap on porten, quina efectivitat tenen i la situació actual, comparada sempre amb la dinàmica de les xifres, perquè aquestes no s'aturen gairebé mai i en el nostre cas hem pogut comprovar que no. Llavors, podem afirmar que com més distant sigui l'objectiu i més ràpid sigui l'avenç negatiu més ràpides i més fortes han de ser les mesures a prendre i el que no es pot fer és comparar situacions diferents i voler-hi aplicar o deixar d'aplicar uns o altres mitjans. Resumint, que en un país on la llengua oficial és única i els habitants no en parlen —salvant excepcions— cap altra, no serà gaire problema la integració lingüística dels immigrants i aquests la desitjaran, sobretot per als seus fills, com a signe d'adaptació al nou medi i d'igualtat amb els seus conciutadans... És clar que, tractant-se del nostre cas, sempre hi ha qui s'esforça a mirar-s'ho a l'inrevés i sovintegen les cauteles i els falsos respectes entre els naturals i així difícilment es produeix el mecanisme alludit. Quantes

vegades no hem sentit arguments en contra de la integració basant-se en el fet que la nostra —ja em direu quina de les veïnes no ho és!— és una societat dividida en classes i amb el predomini d'una classe burgesa sobre les altres... El principal obstacle, però, no està en aquests escrúpols, sinó en el fet que precisament la classe dominant no s'ha pres mai seriosament el català i, ja se sap, les idees dominants són les de la classe dominant... I encara més: qui pot afirmar que avui la classe dominant als Països Catalans sigui nacional? Ens trobem només davant petites parts d'una classe dominant regressiva, que ha perdut el control de l'economia ja fa temps i que ara arriba a límits de ruïna, i encara d'aquesta la que participa de sentiments nacionals i d'identificació cultural i lingüística és en franca minoria. El futur de la recuperació de la llengua, així com el del fet nacional dels Països Catalans no està en aquests sectors per impossibilitat biològica. El que cal veure és quin futur volem i quines capes de la població són capaces d'organitzar-se, previ un consens sobre aquest futur, per assumir-ne, si no l'hegemonia, la capacitat de dinamització. I, és clar, la immigració és un factor a tenir molt en compte i davant d'aquesta es pot assumir una posició massa sovint anomenada «realista» consistent a la pràctica a donar per bona la situació actual caracteritzada no per unes xifres estàtiques sinó per una regressió accelerada de la llengua i amb aquesta d'una identitat, no immutable certament, que admet aportacions i evolucions, però que pot simplement diluir-se en el no-res. El percentatge altíssim d'immigrants italians a l'Argentina o els Estats Units no ha portat a la formació de comunitats tancades monolingües i al bilingüisme dels que ja hi eren, sinó en l'adopció de la llengua nacional i, això sí, a totes les aportacions i foses de sang, mestissatges creatius i tot el que vulgueu. Acceptar que aquí és diferent és acceptar el principi de la fi, és contradir el massa cridat i poc practicat crit de «Som una nació».

Febrer de 1983

Sebastià Serrano

PER UNA EDUCACIÓ LINGÜÍSTICA *

Avui, la nostra comunitat es troba al bell mig de dos processos de canvi d'unes conseqüències imprevisibles. Per una banda, l'entrada en allò que ja podem anomenar l'era post-contemporània, caracteritzada per una tecnologia del tot sofisticada que comporta considerables transformacions socials. Per una altra, la reconstrucció nacional dels Països Catalans comporta també canvis fonamentals. Com és natural, una situació de canvis polítics i socials porta implícita una situació de crisi dels fonaments de la societat.

Aquesta crisi de fonaments toca fort a l'escola i obliga a replantejar tot el sistema educatiu. No em vull referir pas, ara, a la totalitat d'aquest sistema i només ho faré a una parcel·la, això sí, potser per a nosaltres més remarcable que cap: l'educació lingüística. Volem una educació lingüística per a parlar del món, de la realitat, per a viure. I volem viure en català. És per això que avui el sector de l'ensenyament de la llengua té una responsabilitat excepcional. Si les té a tot arreu, més encara a casa nostra. Tot amb tot, anem a veure: hi ha un ensenyament de la llengua? L'escola tradicional, la nostra escola, observa una àrea de llenguatge a la qual, a grans trets, podríem retreure que: *a)* sobrevalora la llengua escrita molt per damunt de la parlada, *b)* sobrevalora la capacitat de producció lingüística per damunt de la comprensió, i *c)* sobrevalora, també, un model únic de llengua (literari) en contra del reconeixement de la varietat de l'idioma, dels usos i de la dignitat de cadascun. Com és natural, aquest sistema, el tradicional, és un corollari lingüístic d'una concepció autoritària i jerarquitzada de l'escola, és a dir, de la societat.

Preguntem-nos si hi ha una alternativa. No existeix una

* Publicat per primera vegada al diari «Avui», 1 de febrer del 1981.

política lingüística d'orientació democràtica en el terreny de l'educació. No descobrirem res si exigim, per a la seva existència, un parell de condicions prèvies, necessàries (no sabem si suficients): d'una banda la recerca de models capaços de donar compte dels mecanismes lingüístics en tota la seva complexitat i varietat. D'una altra, cal tastar i provar aquesta recerca fent propostes pedagògiques. Només d'aquesta pràctica pot sortir la transformació de l'educació lingüística.

Nosaltres, per circumstàncies òbvies, no tenim una tradició normal d'educació lingüística (si bé tenim elements molt bons a considerar donats els pocs moments de normalitat). Ara, però, demanaria una miqueta d'imaginació, si més no, per a no caure en l'error de manllevar una manera de fer que no va enlloc. Primer que res cal instaurar una discussió i una activitat permanent de recerca en els àmbits de la lingüística, la psicolingüística, sociolingüística i teoria general de la comunicació i de la cultura; cal veure el llenguatge en tota la seva complexitat i heterogeneïtat. I amb això vull remarcar, potser posar el dit a la nafra, que la gramàtica, en sentit estricte, no és més que un aspecte del llenguatge. Clar i català: educació lingüística no és igual a educació gramatical. Per a afrontar els problemes cal també serenitat i, potser, no n'estic segur, bons aliments. Així podrem aspirar a una pedagogia lingüística racional sobre la base que l'educador coneixerà de manera suficient la naturalesa d'aquell domini, el llenguatge, en el qual vol fer créixer els infants i els instruments didàctics necessaris per a desenvolupar aquesta pràctica. (Aquí vull valorar l'esforç fet per algunes persones i entitats pedagògiques de casa nostra durant els darrers quinze anys. És per això que tampoc hem de partir de zero.)

Està per veure que la formació donada per la gramàtica tradicional —la que ha rebut bona part del conjunt dels docents— tingui valors positius pel que fa a l'aprofundiment en la ciència o en la pedagogia. Crec que en té ben pocs i que la major part de gent considera que ha «sofert» la gramàtica i en té mals records. Sí, sovint el gramàtic, sense voler i a vegades a contracop, ha ensenyat a odiar la llengua; i la relació amb la llengua ha de ser sempre d'amor, mai d'odi. Sí, sí, això no és sortir a tres quarts de quinze, és arribar al fons: l'educador cal que sigui capaç de fer explícites aquestes relacions d'amor entre els parlants i la llengua: i això,

entre altres coses, vol dir saber valorar com a cosa natural la dignitat de totes les variants. És clar, demanem una altra manera d'ensenyar i per tant una nova manera d'aprendre. (Sabem que hi ha qui s'ho planteja així, i n'estem contents.)

Després d'aquestes afirmacions, tornem a l'àrea de llengua —gramàtica— de l'ensenyament: què es pot fer? No cal ser molt viu per a atalaiar quatre camins, que durien a quatre sortides: 1. Com que aquesta àrea no serveix i, a més a més, genera situacions d'odi, la fem fora de l'educació; no hi hauria llengua com a disciplina a l'escola. 2. A falta d'una alternativa, que tot segueixi com fins ara. 3. Solució reformista. És a dir, canviar alguna cosa perquè no canviï res. Simples pinzellades de terminologia. 4. Solució rupturista: aprofitar els avenços en lingüística, sociolingüística i semiòtica i fer una proposta d'educació lingüística global, és a dir, d'educació lingüística de la persona. Educar per descobrir i capir, a partir dels fets de llenguatge, els mecanismes lingüístics de coneixement i de contacte social, per prendre consciència, a partir del llenguatge, de la realitat humana i social.

No cal dir que la nostra proposta és la quarta i que el domini del llenguatge s'eixampla al domini de la comunicació, de la cultura, d'una manera integrada i global. Aquesta àrea donarà compte dels aspectes verbals i no verbals de la comunicació, de la interacció humana, de l'adquisició del coneixement per via lingüística i no lingüística, de la capacitat de recordar i memoritzar, de definir i classificar, de raonar i actuar, de sentir i d'estimar i, en conjunt, des de la comunicació, de l'organització i la diversificació social.

Per tant, demanem un debat sobre l'educació lingüística. Torno al començament, vivim una situació de crisi de fonaments perquè és una situació de canvi radical. L'àrea de llengua pot jugar un paper clau, ja que el món al qual anem vindrà expressat en categories lingüístiques. És a dir, la llengua és fonamental per a preparar, a l'escola, els infants que hauran de viure en aquest nou món. Per altra banda, la llengua és una de les raons de ser de la nostra comunitat catalana. El debat lingüístic ens és bàsic i urgent, avui, com a persones i com a catalans. És per això que, si alguna escola ha de ser punta de llança per a l'educació lingüística, aquesta és la catalana. A més a més, hauríem d'aprofitar l'única cosa positiva que ha tingut la situació dels darrers quaranta anys —al costat de tantes i tantes negatives—, que és que no s'ha

desenvolupat, pel que fa al català, una educació lingüística de caire tradicional. No vulgueu ara recuperar l'«educació perduda». Estem en condicions d'oferir els nostres models i, a partir de la llengua, ajudar a construir una societat cada cop més democràtica. Com volem que sigui la societat catalana.

Dèiem abans que l'educació tradicional era autoritària i jerarquitzada: l'àrea de llengua és la més adequada per a debatre de debò els fonaments d'aquesta educació i, en conjunt, de la societat. Només pretenem, com fa altra gent, donar un toc d'atenció i fer veure com de dues tasques en podríem fer una: normalitzar la nostra llengua ensems que «normalitzar» la nostra societat. Més que una proposta, és un repte.

Carles Dolç

LES DIFICULTATS DEL CATALÀ AL PAÍS VALENCIÀ

La situació de la llengua catalana al País Valencià és greu. Hi ha la famosa diglòssia, hi ha una legislació plena d'entrebrancs, hi ha l'oportunisme dels polítics governants... Per entendre, però, la seua situació a hores d'ara permeteu que comenci per unes disquisicions històriques que no pretenen substituir la tasca del sociolingüista o l'historiador, sinó aportar-ne algunes consideracions.

Els orígens de la situació

A la societat valenciana, la llengua ha estat i és mantinguda per les classes populars. Aquest és un fet repetidament assenyalat, clau per a la comprensió de la situació de l'idioma. La castellanització de la classe dominant comença aviat: podria localitzar-se indicativament a la cort de la virreina Germana de Foix, arran la guerra de les Germanies. El canvi de llengua esdevindrà amb la moderna burgesia, un signe definitori de l'ascens social.

No és, però, només un comportament lingüístic el que s'hi amaga. La burgesia valenciana, al segle XIX i al XX, generarà una visió folkloritzada del propi país. A la mateixa Renaixença local, Teodor Llorente, mentre composava els seus versos pairals («La barraca», «La cançó teuladí...»), ensenyava les seues filles a parlar en castellà. Era la seua resposta al fet diferencial valencià, alhora que es practicava una subordinació política estricta a Madrid.

A l'esquerra, durant els trenta primers anys del segle, el blasquisme serà dominant. El republicanisme de Blasco Ibáñez, apassionat i cridaner, però socialment moderat i profundament espanyolista, creà un tipus d'«esquerrà». El «progrés» vindrà representat pel castellà (prestigiàt també pel novellis-

ta Blasco), el nacionalisme no espanyol és tractat de retrògrad i, fins i tot, s'encoratja cert anticatalanisme (el diari blasquista «El Pueblo» publicà alguns dels més representatius articles de la literatura anticatalanista al País Valencià). Aquests trets marquen diverses generacions polítiques valencianes.

Certament, sempre hi ha hagut al País Valencià minories nacionalistes catalanistes. La IIa República fou un període de moderat floriment del nacionalisme polític que no marcà, però, el període. La cultura s'hi fa bàsicament en espanyol.

És important retindre aquests fets tant per comprendre les febleses actuals del català al País Valencià, com per veure tot el que s'hi ha avançat.

El franquisme, a més de la repressió, comportà una agudització del fenomen del valencià com a llengua familiar, «incapaç», de les classes inferiors, del medi rural. La castellanització avançà, sobretot a algunes poblacions. Les classes mitjanes de la ciutat de València abandonen decididament el català. A la d'Alacant, el retrocés és complet degut a una suma de factors (cosmopolitisme superficial, turisme madrileny, pressió immigratòria...). I el comportament lingüístic de les ciutats s'ha reflectit, més o menys, al conjunt del País on, malgrat tot, continua havent-hi una majoria catalanoparlant.¹

Tanmateix, al franquisme també es covà una profunda reflexió nacionalista. L'esperonava entre altres coses, no sols el retrocés social del català o l'agudització de la diglòssia: hi havia —hi ha— el perill de desaparició de l'idioma. És ja un tòpic citar *Nosaltres els valencians* com l'origen de l'embranchida contemporània del nacionalisme al sud dels Països Catalans. En tot cas el que és cert és que un sector decisiu de la intel·lectualitat progressista hi pren consciència nacional; és, en part, una generació universitària dels anys seixanta la capdavantera.

Tot açò tindrà una petita però important traducció política, ben superior a la de la República: apareixen formacions polítiques nacionalistes al País Valencià, la primera el vell

1. Segons l'estudi *Població i llengua al País Valencià*, dirigit per Joan F. Mira i publicat per la Institució Alfons el Magnànim de la Diputació de València, la suma de valencianoparlants és aproximadament de 2.024.000 persones, que representen el 60,5 % de les comarques de parla catalana i el 54,8 % de la població del conjunt del País (p. 116).

Partit Socialista Valencià. El contacte amb aquestes produirà fins i tot certa valencianització de l'esquerra històrica, fenomen que es fa més palès entre els anys 74 i 77, en què les plataformes democràtiques unitàries (particularment la Taula de Forces Polítiques) esdevenen llocs on el nacionalisme hi influeix.

* La irrupció massiva de la lluita democràtica en aqueixos anys es farà en bona mesura en català. Aquest és un fet nou en la societat valenciana, on la gent veu l'oposició antifranquista expressar-se progressivament en la llengua del País. Açò li fa guanyar al català en prestigi, en consideració social. Aqueixos moments potser signifiquen la major empenta social del segle de la llengua catalana al País Valencià.

Eren, però, altres temps.

1977-1982: On és la democràcia per a la llengua?

Aviat canviaren les coses. L'esquerra reformista i espanyola, que esdevé electoralment majoritària, de la seua convivència a les plataformes democràtiques amb formacions nacionalistes, passa a una política sistemàtica de consens —la mateixa que a nivell d'Estat— amb la dreta local, ben representativa de la burgesia valenciana en els seus comportaments. L'esquerra majoritària en practicarà la subordinació i la passivitat, així com abandonarà qualsevol velleïtat nacionalista.

Durant aquests cinc anys, la dreta local, sobretot a la ciutat de València, ha predicat sistemàticament una ideologia nacionalment espanyolista emmascarada d'anticatalanisme. La campanya anticatalanista ha estat d'una persistència sols comparable al seu grau de cinisme. No m'hi estendré per tal de no allargar-me: només recordaré que anava molt més enllà de la negació de la catalanitat de la llengua.

Altre tret característic d'aqueixa ideologia, que ací ens interessa més, és la seua defensa aferrissada del «bilingüisme» valencià, amb el qual voldrà justificar la seua pròpia castellanització i la que vol instaurar. Amb l'establiment de l'actual règim de llibertats formals, la necessitat de la ideologia bilingüista es fa més pregonera per a la classe dominant local. Hi ha una llengua que li fa nosa, però que no pot deixar de reconèixer com a existent, a més de ser vehicle

d'una cultura en acció. La justificació bilingüista pretindrà definir la realitat actual presentant-la com a «natural», tot amagant el conflicte lingüístic i la progressiva substitució del valencià. És a dir, voldrà ocultar una situació invariablement en contra del català.²

L'anticatalanisme i el bilingüisme seran dos cavalls de batalla dels ideòlegs locals de la dreta valenciana durant aquests anys, i guanyaran algunes adhesions, sobretot a les comarques centrals del País.

Davant l'anticatalanisme, l'esquerra majoritària restarà passiva i prendrà tota mena de distàncies respecte a la idea de Països Catalans. Pel que fa al bilingüisme, tot i no raonar de la mateixa forma, acceptarà les tesis polítiques que se'n deriven. Açò es fa palès amb el seu suport i col·laboració amb la legalitat lingüística vigent al País Valencià.

L'Estatut de la «Comunitat Valenciana» ha reblat el tracte de privilegi que la Constitució espanyola dóna a la llengua castellana. Poden fer-se un seguit de crítiques, entre altres, a la situació lingüística que l'Estatut prefigura. Només en destacaré algunes: no reconeix la unitat del valencià amb el català; no el defineix com a llengua pròpia del País Valencià, a les seues comarques catalanoparlants; no assenyala el deute de conèixer-lo per part dels ciutadans valencians; no marca la prioritat del català a les comarques del nostre idioma; n'és susceptible una interpretació que prima el criteri de l'ús actual de la llengua a l'hora de delimitar les zones lingüístiques del País, la qual cosa podria fer que una comarca com l'Alacantí pugua ser declarada bàsicament com a castellanoparlant; parla de zones del País Valencià que podran ser declarades exemptes de l'ensenyament i l'ús del català; etc. No cal dir com és d'impossible una política de normalització amb aquests criteris.

Mentre arriba el moment del desenvolupament legislatiu de l'Estatut en aquesta matèria, és vigent el Decret de Bilingüisme que desencadenà una forta oposició popular pels volts del 79. El Decret és una plasmació de la filosofia bilingüista. Es limita a obrir la porta a l'ensenyament del valencià, fent-ne excepcions (els xiquets de les comarques castellano-

parlants, per exemple), i deixa una entrebrancada esclatada a l'ensenyament en valencià, per a la qual cosa exigeix acord del claustre, autorització paterna... Açò ara, i en precàries condicions, només es fa a alguns cursos d'una escola de Cullera (La Ribera Baixa) i una altra d'Almoines (La Safor), a banda de mestres solts que ho fan pel seu compte i unes poques escoles privades. En realitat, fins la recent decisió de contractar professorat per a les escoles de BUP i Formació Professional, es pot dir que el Decret de Bilingüisme ni tan sols ha estat aplicat, cosa ben indicativa de les intencions oficials.

Efectivament, perquè els principals atemptats per a la nostra llengua han vingut aquests anys de les pròpies institucions autonòmiques. El curs 78-79 encara es va fer un «Pla Experimental per a l'ensenyament del Valencià» per part de la Conselleria d'Educació; però amb la recomposició del Consell produïda arran les eleccions del 79, s'hi suprimeix la llengua i comença un rosari d'agressions. La conselleria d'Educació declararà que «saber inglés es más importante que aprender valenciano»; una inspectora del Ministeri, en una lletra adreçada a la directora de l'escola de Barx (La Safor), obligarà el 1982 (!) que els xiquets «durante la jornada escolar, incluidos los recreos, adoptarán el castellano como lengua oficial»; el programa en català «Ara i ací» de Radio Nacional en València serà suprimit el maig del mateix any; etc.

Tot açò es dóna en un context de manca d'ajuda al món editorial en català, amb pocs representants, per altra part, tot i haver-hi un públic fidel; només se'n fan de programes en valencià solts, d'escassa duració, en unes poques ràdios; no hi ha programació en català en l'espai regional de televisió, Aitana, on fins i tot ha disminuït l'ús de la llengua en relació al 1977...

A hores d'ara, l'avenç de l'idioma continua depenent bàsicament d'iniciatives particulars, d'institucions com Acció Cultural, de mestres que d'amagat usen la llengua en classe, d'activitats ben diverses d'associacions i persones privades. L'ajuda de l'Administració local (ajuntament i diputacions), només ha estat subsidiària.

Des del punt de vista de la seua realitat pràctica i del marc legal dissenyat per a la política lingüística, la democràcia no ha arribat per a l'idioma al País Valencià. Paradoxalment, el mateix Consell preautonòmic ha protagonitzat algu-

2. Vegeu *Papers de sociolingüística*, editat per La Magrana, les interessants reflexions que sobre el bilingüisme valencià fa Lluís V. Aracil a l'article «El bilingüisme com a mite».

nes de les agressions més greus a la nostra llengua, tot fent-se ressó de l'anticatalanisme.

El proper futur

Per tal de calibrar la situació de la llengua catalana al País Valencià, a hores d'ara començaria per destacar-ne dues dades negatives.

Una és certa pèrdua de l'empenta de consideració social de la llengua en relació als anys de l'embranchida de la lluita democràtica i popular, particularment els moments alts del 76 i del 77. Les campanyes de la dreta i l'actuació de l'esquerra majoritària ho han aconseguit. Aquells moments d'impuls del català, influint-ne amplex sectors populars més enllà de les minories actives, en part han passat. N'ha restat, però, entre altres coses, un grau de respectabilitat social de l'idioma superior al dels temps del franquisme; ara la gent de comarques gosa parlar a la ciutat de València, a les botigues per exemple, sense el sentiment d'inferioritat d'altres èpoques. (Sóc conscient que aquestes coses són difícils de mesurar: les meues apreciacions responen a una modesta recollida d'experiències i opinions.)

L'altra dada negativa és la legislació actual que, com he analitzat adés, constitueix un parany a llarg termini per a l'idioma, perquè es basa en una solució «bilingüista» que, d'anar endavant, pot significar la continuació del procés de substitució lingüística encetat ja fa segles, en la mesura que l'actual Estatut ni tan sols estableix una situació d'igualtat teòrica, ni marca un principi de predomini del català a les zones valencianoparlants i posa diversos obstacles als possibles intents normalitzadors. És evident com el «bilingüisme» legal propiciat per les forces parlamentàries amaga una situació de conflicte que l'Estatut ni es proposa ni obrir escletxes reals a solucionar-lo en un sentit favorable al català. Com ara veurem, tampoc no sembla ser aquesta la vocació de les forces majoritàries al País Valencià. La situació a més, és enganyosa per a molts valencians que pensen que és establert un *status* d'igualtat i es donen per satisfets.

Per contra, hi ha també dades positives en la situació actual.

La primera és que sembla haver-se guanyat la batalla or-

togràfica amb la recent decisió del nou Consell de suprimir acords de l'anterior i propiciar l'ensenyament en les Normes de Castelló.³ De tota manera, no deixa de ser una ironia haver de parlar d'açò després de 50 anys de pràctica generalitzada de la normativa fabrística aprovada el 1932 a la ciutat de Castelló. A més, cal esperar nous intents segregacionistes que, tot i estar abocats al fracàs no deixen d'entrebrancar la lluita per la recuperació de la llengua.

Una segona dada positiva és l'existència d'una minoria, dins la població majoritàriament catalanoparlant, activament i conscientment resistent per l'idioma. Tot i tractar-se encara d'una minoria social, ha adquirit unes dimensions ben importants, sobretot comparativament amb el que havia estat la lluita nacionalista al País Valencià al llarg del segle. No em refereixo tant sols a forces de la cultura, sinó a membres ben diversos de les classes populars.

De tota manera, és evident que l'embranchida de la cultura catalana al País Valencià hi és un element decisiu. A diferència d'èpoques ben recents, la producció cultural més dinàmica es fa en català, i es palesa una tendència dins la intel·lectualitat del País cap a una creixent adscripció a la nostra llengua. Sense triomfalismes, el fenomen és nou i es pot dir que, en una mesura important, s'ha invertit la situació que hi havia en els temps de la República. Tanmateix, hi ha un cert tall entre les forces de la cultura i sectors més amples de la població valenciana, no sols pel problema de la manca d'alfabetització, sinó també perquè a principis del 1983 el valencianisme —o el catalanisme, tant s'hi val— no és una idea en ascens.

Tot i no ser aquestes les úniques dades positives, la situació continua essent terriblement precària.

Al meu parer, un dels problemes de major actualitat és com davant el retrocés experimentat els darrers quatre anys, una certa filosofia del mal menor tendeix a escampar-se entre aqueixa minoria resistent. Em refereixo a una acceptació resignada de les mesures que vénen del nou Consell socialista, com a única via possible de normalització o recuperació de la llengua.

3. En els quatre anys que van del 1979 al 1982 el blaverisme, encoratjat per la Conselleria d'Educació que presideixen Peris Soler i després Amparo Cabanes, n'inventa fins cinc ortografies distintes.

Açò s'ha fet palès en la posició que diversa gent progressista i nacionalista ha pres davant la recent decisió que als centres de Batxillerat i Formació Professional s'impartesca l'ensenyament del valencià, tot contractant-se professorat adient. La mesura ha estat comentada com una considerable passa endavant, com una fita que marca la decidida voluntat del PSOE de caminar en una direcció de normalització.

Què és, però, aqueixa mesura al costat de la realitat pràctica i diària de l'espanyol a casa nostra? No res. Al País Valencià continua havent-ne una aclaparadora presència majoritària del castellà en totes les manifestacions públiques. La mesura significa fer del «valencià» una assignatura més (tres hores setmanals, mentre el francès o l'anglès en tenen quatre i les classes es fan en espanyol) en uns determinats nivells de l'ensenyament. A més, sabem com la Conselleria dubta d'establir els llibres pertinents, per tal de no escarotar la reacció anticatalanista —aquesta, inevitablement, s'hi escarota—, i ordena als professors contractats que les lliçons siguen fetes en base a apunts particulars.⁴

Per altre costat, es pot realment esperar del PSOE una política decidida de normalització? Cal demanar-se per la normalització perquè el substitut que solen emprar els socialistes de *recuperació*, es pot llegir també com a «protecció i respecte» i ben bé sabem com es protegeixen i respecten aquelles coses que es pretenen mantindre en posicions subordinades.

Jo no veig cap raó seriosa, si ens atenem a l'experiència, per esperar-ho del PSOE.

En primer lloc, el PSOE ha donat suport a tota la legislació vigent que afecta el català (Decret de Bilingüisme, Constitució, Estatut), que no tendeix a fer-lo l'idioma primer i fonamental del País. El PSOE col·laborà en la seua redacció i aprovació.

En segon lloc, hi ha altra actuació pràctica més diària on es demostra també aqueixa actitud. Hi ha els discursos en castellà de bona cosa dels dirigents socialistes valencians (en particular del President de la Generalitat, Joan Lerma) on s'hi intercalen frases en valencià; hi ha publicacions oficials d'a-

4. L'anècdota és expressiva de la por a qualsevol acusació de catalanisme, perquè hi ha textos editats, tant del País Valencià com del Principat, que podrien fer-se servir.

juntaments, diputació i conselleries, editant-ne en paral·lel el text castellà i català; hi ha algunes convocatòries de places de traductors i subvencions a llibres en català; hi ha ara la contractació de professorat per a BUP i FP i subvencions per a cursets de llengua... Ben poca cosa al remat per a la situació de misèria lingüística present. N'és ben evident com l'actuació de les autoritats i les institucions públiques, manifestant-ne o no una actitud decidida d'ús del català, és un factor bastant clau per al crèdit, el prestigi i la consideració popular de l'idioma. Aqueixa actitud és ben feble en el PSOE, sense parlar de la línia de passivitat davant les persistents campanyes anticatalanistes.

Certament, el PSOE ha finançat des de la Diputació o l'Ajuntament de València la publicació de llibres en català, la vinguda de companyies de teatre del Principat i altres manifestacions culturals en la nostra llengua. Però més aviat s'ha tractat de la promoció d'una certa «alta» cultura per a satisfacció (i això molt relativament) de minories. La major part d'aquestes coses no han arribat al conjunt de les classes populars valencianes. Hi ha, doncs, el perill de confondre aqueixes acivitats (lligades, en ocasions, a cert clientelisme) amb una decidida política de normalització, tot i que tinguen la seua vessant positiva.

En tercer lloc, cal no oblidar el nacionalisme espanyol que caracteritza l'actuació del PSOE, reviscolat darrerament arran la seva victòria electoral de l'octubre del 1982. No en parle, doncs, d'una característica particular al País Valencià sinó d'una ideologia i un tarannà present en els seus dirigents que no presagia —ben al contrari— un futur gens de bo. Felipe González predica a hores d'ara un nou nacionalisme espanyol, la qual cosa marca el seu sostre a les nostres aspiracions nacionals i, també, lingüístiques.

Aquesta realitat del que ha estat i és la ideologia i el comportament del PSOE tendeix a oblidar-se entre alguns sectors valencians de la cultura. La mesura de contractar professors per a donar l'assignatura del valencià, com altres que en seguiran (la contractació de professorat per a la mateixa tasca a l'EGB, una major presència del català a AITANA i coses semblants), són coses a les que els socialistes estan obligats, és el mínim que han de fer si no volen esdevindre uns còmplices convictees de l'obscurantisme que practiquen les classes dominants al sud dels Països Catalans.

Una certa actitud acrítica o insuficientment crítica per part de sectors de la intel·lectualitat i la minoria resistent nacionalistes s'albira com un dels problemes per al mateix futur de la llengua catalana a casa nostra. La filosofia d'acceptar la política lingüística del PSOE com a l'única possibilitat, el resignat «més val açò que res», pot significar la conformitat davant una situació de subordinació constant i desigualtat per al català, de compromisos que acaba pagant la llengua, de perill de desaparició.

Cal no deixar-se endormiscar. Al meu parer, davant el nou Consell cal una oposició que des de l'esquerra i el nacionalisme recorde i marque quin és el camí de la nostra recuperació nacional i de la normalització lingüística.

març 1983

Joan Fuster

LLENGUA I POLÍTICA *

Unes i altres, segons sembla, comencen a dir ara que vindria «despolititzar» el problema de la llengua. O el de les llengües, en plural, si hem de ser més exactes... Bé. Jo no estic massa segur que, en el món que vivim, pugui haver cap «problema» despolititzable, perquè tots els «problemes» —els col·lectius, és clar, i no pocs dels privats— sempre tenen connotacions polítiques inevitables. ¿Què no és «política», en realitat?... Siga com siga, no estaria gens malament que, en la qüestió idiomàtica al País Valencià, es produís per fi la temptativa, ja que no de «resoldre-la», almenys de «racionalitzar-la». Hem passat uns anys en què, d'una manera artificial, la «llengua» ha estat objecte de manipulacions estúpides, motivades per un electoralisme equivocat, i ens l'han deixada, als qui encara la parlem i encara la volem instrument «normal» de cultura i signe diàfan de la nostra identitat de «poble», ens l'han deixada, dic, en una situació desconcertada i difícil. Després de segles de marginació i de degradació, els intents restauradors havien prosperat amablement, i esperàvem que, amb la caiguda de la Dictadura de Franco, les coses millorarien. I han millorat, sense dubte. Però poc.

Les causes profundes del fet no són cap secret per a ningú. I són, en efecte, «polítiques», i no d'avui. Un plantejament radical, que no s'ha volgut exposar amb la cruïlla de guda, seria: hi ha uns valencians que aspirem a salvar la nostra llengua i a retornar-li la dignitat i els usos a què té dret, i hi ha uns altres valencians que hi han renunciat, i ara no importa per quins motius. D'una banda, la confessió ha estat explícita, constant, a voltes clamorosa, i sostinguda sovint amb les precàries armes que el voluntarisme aconseguia esgrimir en la clandestinitat. Per l'altre costat, en canvi, hi ha

* Publicat per primera vegada a «Noticias al Día», 9 gener 1983.

hagut la maniobra sistemàtica de l'obstaculització, de l'atac frontal o de la sembra confussionària, perquè l'interès no declarat era, precisament, el d'acabar amb l'idioma. Fa riure, o plorar, veure quants «defensors» li han eixit a la «llengua valenciana» entre una gent que ja l'havia abandonada en la pròpia casa, i que s'avergonyien d'emprar-la públicament, i que, per descomptat, es negaven i es neguen a restituir-li un lloc en l'escola, en l'administració, en l'església, en tots els àmbits que qualsevol llengua «normal» del món ocupa. Aquestes dues «polítiques» salten a la vista.

I si algú s'ha deixat enganyar és perquè ha volgut. Hem vist que, darrera la cortina de fum d'unes falses polèmiques —polèmiques?—, aparentment basades en el detall de nom, en les fantasies ortogràfiques, en teories absurdes sobre els orígens, només hi havia un propòsit «polític»: destruir el «valencià» que tant proclamaven estimar. No vull, en aquesta nota, escriure ni un sol nom propi. Però ací tots ens coneixem, i bastarà que cadascú pense tres o quatre segons en quines persones han estat les que han promogut insistentment l'embolic que sofrim. Ni una sola, que jo sàpiga, s'ha distingit mai per la fidelitat a l'idioma del seu poble. I més: la «política» que han fet comportava, des del principi, l'«extirpació» —paraula genial d'un individu sinistre— de la «llengua valenciana», sacrificada en ares d'unes «unitats», o d'unes hegemònies, ben evidents. Una anàlisi més aguda ens duria a qualificar sociològicament la condició de «classe» dels instigadors, i explicar el mecanisme amb què les oligarquies locals han influït damunt la petita burgesia i el «terciari» de mentalitat petitburgesa. «La ideologia dominant és la de...» Alto! No continue la citació. Per a què? Però una altra font de la mateixa corda també ho advertia: «Es pot enganyar tota la vida un sector de gent; es pot enganyar tota la gent durant una temporada; no és possible enganyar sempre a tothom.» Paciència, doncs, i no descansar en la lluita.

Jo no discutiré la sinceritat de certes «bases». Al contrari: una esperança animosa ens ve de l'existència d'aquestes «bases sinceres», que parlen als fills en valencià, que escriuen les seues cartes i les anotacions d'agenda en valencià, que resen —si resen— en valencià, que prefereixen les seues lectures en valencià, que voldrien en valencià els rètols publicitaris i els edictes del senyor alcalde, que volen l'escola —i per què no la Universitat?— en valencià, que canten, ai!, *limno* en

valencià, que esperen morir-se en valencià rodejats dels seus néts. Quants en són? Personalment, no m'importa que siguen allò que en diuen «anticatalanistes». L'anticatalanisme és una «pallola» que passa, si és de veres que el «valencianisme» és practicant. Podrà haver-hi, a la llarga, algun grupet impermeable a la realitat i al futur. Tant se val. Probablement, la seua tossuderia, també «política», tindrà unes arrels de personalisme fútil. Uns quants ultracatalanistes de fa vint o trenta anys són ara els incitadors del dialecte i d'un dialecte que ni tan sols saben escriure. Això, a la llarga, morirà de mort natural, per falta d'eco popular i per pur suïcidi intel·lectual. Ja ho veurà qui arribarà a veure-ho. La batalla, a aquest nivell, no em preocupa. Em preocupa la «sinceritat» de què abans parlava. Tant de «valencianisme» fictici no és més que «castellanisme» mal dissimulat.

Fa unes setmanes, la renovació de la Generalitat ja ha «agranat» provisionalment la tàctica desvalencianitzadora de la pintoresca fauna precedent, quan des de la Conselleria d'Educació es feia una campanya taxativament directa contra el valencià. Aprendre el valencià a l'escola era un error: preferible estudiar l'anglès. Això ho va dir, més o menys, algun figuró de l'època. I era lògic que ho digués. Independentment de si qui ho recomanava sabia anglès, o si sabia valencià, prou revelava en mans de qui havíem caigut: quina era la «política» lingüística previsible. Més o menys: qualsevol llengua, llevat del valencià. El valencià va bé per a cantar l'«u i el dos», i no sempre: «Entre todas las requiones / es Balensia la primera; / tiene carnidenes i flores / y alguna que otra palmera...» I un famós «Decret de bilingüisme», que em vaig estalviar de llegir perquè venia de qui venia, ni tan sols va aprofitar per concedir-li una almoïna a la «llengua valenciana». I era natural: «ells» i «elles» n'estaven en contra. En contra del valencià: de l'actual i del clàssic, del dels escriptors d'avui i del de qualsevol escriptor imaginable. «La llengua la fa el poble», repetia un catedràtic de Dret Mercantil fa poc encara famós. I tant! I no solament al País Valencià: a Andalusia, a Londres, a Roma, a Berna, a Buenos Aires. La llengua la fa el poble, la fa l'escola, la fa el televisor, la fa el poeta, la fa el novel·lista, la fa el diari, i fins i tot la fan els lingüistes. A tanta imbecilitat havia arribat la «política»!

Un primer pas de «racionalitat» l'està donant la nova Conselleria d'Educació. Com en qualsevol país civilitzat, la pro-

visió de llocs d'ensenyament ha estat baremada a nivell universitari. Com les càtedres de Dret Mercantil, en la intenció inicial. I és curiós: tot aquest bestiar antivalencià, que tan puntillós és en les seues professions, i demanen títols i oposicions solemnes, per a l'ensenyament de la llengua eren partidaris de col·locar aficionats i analfabets. «Política», i descarada. Si aquests senyors —en el cas que puguen merèixer el qualificatiu de «senyors», que tanta gràcia els fa— s'haguessen trobat amb la divertida opció d'un «abogad de secà» per fer-los la competència, i amb una distribució de càrrecs caciquil, haurien ficat el crit en el cel. Ells!, llicenciats!, doctors!, savis!... Escric aquestes ratlles, i em ruboritze. ¿Com hem anat tan avall, els valencians? ¿És que ètnicament som uns subnormals? No. Són subnormals ells? Tampoc. Però ells creien que la «política» —no cal dir quina— consistia a prendre el pèl al veïnat. Si UCD instal·là en una Conselleria d'Educació una mena de safanòria, un complet camp de safanòries, els responsables són els qui sabem que ho eren: el catedràtic, el banquer, l'aristòcrata mediocre, el porquet de Sant Antoni, el president de la banda de música de Sedaví, l'orador ex-seminarista del Parterre, el «cunero» de Picassent... La «classe política» d'una dreta *cerril* —això de *cerril* deu ser un castellanisme— i militantment antinacional.

Jo no sé si la nova Conselleria d'Educació sabrà sortejar les travetes —en castellà, *zancadillas*— que li posaran els banquers, els catedràtics de Mercantil, els porquets de Sant Antoni, i les sotanes, i els *empresarios*, tan lluïts, de què disfrutem. Però el projecte és sensat. Personalment, encara em sembla tímid. Si no m'equivoque, tant en la Constitució com en l'Estatut, hi ha uns paràgrafs que invoquen la necessitat d'«ajudar» les llengües i les cultures perifèriques, tradicionalment postergades per l'Estat espanyol. Al País Valencià, això a penes s'havia notat. Cal subratllar les iniciatives dels ajuntaments d'esquerra pactada, i de la Diputació de València, i alguna cosa més, ben dignes d'agraïment. Si alguna «cultura valenciana» ha rebut una mica d'illusió efectiva, no havia procedit pel cantó de la dreta. I no és que les esquerres parlamentàries siguen poc o molt valencianistes —¿per què no deixen estar, els uns i els altres, això del «nacionalisme», que no els pertoca?—: és que les dretes ací son metòdicament castellanistes. Amb alguna excepció? De segur. Però no es nota. O no s'ha notat, a escala de corporacions públiques... Jo ja em

pense que hi haurà almogàvers, extraparlamentaris com jo mateix, impacients, que trobaran tímida l'acció cultural —i revalencianitzadora— dels socialistes. Però no en veig l'alternativa. I sí que veig que la Conselleria d'Educació ha encetat un bon camí. De moment, té la meua adhesió.

Per alguna cosa s'ha de començar, i sobretot quan no hi ha precedents. Si hi ha sort, la cosa es podria consolidar. Hi ha una majoria de valencians que ho desitgen. Potser no una «majoria», però molts i cada dia més. La confiança electoral de l'octubre passat avala aquest «canvi», entre més canvis. Esperem a veure què passa: esperem a veure si la Generalitat arriba a ser «creïble», i si els valencians s'espavilen. No ho veig massa fàcil. La grotesca «oligarquia» regional hi farà la punyeta. Quan hem discutit el tema de la «burguesia valenciana», jo sempre he dit que és poc «burguesia» i poc «valenciana»: això sí, molt devota de la Mare de Déu dels Desemparats i de donya Conxa Piquer. Però aquesta és la nostra «societat»: una societat ben espessa, ben inconscient, ben autodeterminada a deixar de ser-ho. La solució seria el «nacionalisme». Però d'on no hi ha, no es pot traure. El petit debat sobre el «nacionalisme» després del fracàs electoral, m'ha semblat, en línies generals, desfasat. Sóc el primer a lamentar-ho, però és així. I jo m'estime més una «escola valenciana», si l'aconseguint, que tres o quatre coalicions —mal coaligades— que seran tan «nacionalistes» com vulguen però que no alcen un gat pel *rabo*.

I si els meus amics «nacionalistes» tenen alguna cosa que dir, em tenen a la seua disposició.

Isidor Marí

NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA A LES BALEARS?

L'Estatut d'Autonomia per a les illes Balears ha estat un dels últims a ser aprovat. Fins al dia 1 de març d'aquest any no va ser promulgat al «BOE».

Reconduït a la via de l'article 143 de la Constitució i pactat entre la UCD i el PSOE —les dues forces majoritàries aleshores—, ha sortit considerablement aigualit i ha donat peu a nombroses crítiques de les altres forces polítiques, a protestes de les illes menors i a la indiferència general de la societat.

D'altra banda, les perspectives després de les primeres eleccions autonòmiques (quan escrivim aquestes línies, encara no s'han establert els pactes per al Govern Autònom) no són gaire favorables. Govern i qui governi, entre AP i Unió Mallorquina tenen la majoria parlamentària. Tot dependrà, doncs, de la interpretació que es faci del marc estatutari, que passarem a comentar.

L'oficialitat de la llengua catalana

L'article tercer de l'Estatut estableix l'oficialitat de la llengua catalana, pròpia de les illes Balears: un marc jurídic bastant semblant al vigent a Catalunya, ja que també s'afegeix que el castellà hi és igualment oficial. En tot cas, hi ha un avanç respecte als projectes d'Estatut dels temps de la República, que no designaven la llengua pel seu nom.

Amb un caràcter més general, l'article novè encomana als poders públics consolidar i desenvolupar les característiques comunes de nacionalitat dels pobles de Mallorca, Menorca, Eivissa i Formentera, així com les peculiaritats de cadascuna, com a vincle de solidaritat entre totes les illes. És l'única referència a la identitat nacional, i ben curiosa, perquè no

s'acaba d'entendre que fomentar les afinitats i les diferències, al mateix temps, pugui reforçar els vincles de solidaritat.

Competències en ensenyament i cultura

L'especificació de les competències de la nova Comunitat Autònoma es fa d'una manera notablement dispersa. L'article 10, que enumera les competències exclusives, es refereix tan sols, en el punt 21, al foment de la cultura, de la investigació i de l'ensenyament *de* la llengua de la Comunitat.

L'article 11, al seu torn, tracta de les matèries en què correspon a la Comunitat Autònoma el desenvolupament legislatiu i l'execució. Entre elles —i amb limitacions—, apareix al punt 10 l'ensenyament en tota la seva extensió, nivells i graus.

Més endavant, però, l'article 13 matisa que la Comunitat té competència exclusiva respecte a la protecció i el foment de la cultura autòctona, llegat històric de les illes Balears, i l'article següent, el 14, indica que té competència exclusiva, en harmonia amb els plans d'estudi estatals, per a l'ensenyament *de* la llengua catalana, d'acord amb la tradició literària autòctona. La seva normalització, afegeix, serà un objectiu dels poders públics de la Comunitat Autònoma. Les modalitats insulars del català seran objecte d'estudi i protecció, sens perjudici de la unitat de l'idioma.

Si tenim en compte, finalment, que les competències sobre mitjans de comunicació (premsa, ràdio i televisió) es limiten al desenvolupament legislatiu i l'execució, ens podem fer càrrec que les atribucions que l'Estat confereix als poders autònoms en matèria d'ensenyament i cultura no permeten l'aplicació d'una política enterament pròpia en aquests camps: el govern de l'Estat hi tindrà sempre un paper predominant.

I encara hi ha una altra limitació, aquesta per davall: els Consells Insulars —que segurament tindran un signe polític diferent del del Govern Autònom— poden assumir competències d'execució en cultura, lleure i ensenyament. No serà gens fàcil, doncs, escapar a l'atomització de les funcions entre l'Estat, la Comunitat Autònoma i els Consells Insulars.

Una política d'acords, pactes i compromisos

Pactes amb el poder de l'Estat, pactes entre partits parlamentaris, pactes entre els Consells Insulars i el Govern Autònom... No hi ha dubte que la diplomàcia i l'habilitat en la negociació tindran un paper importantíssim a les illes Balears. ¿Podem creure en la viabilitat de la normalització lingüística, enmig d'aquesta «política de compromisos», sense una voluntat unànime de superar la subordinació diglòssica del català?

Malgrat tot, una altra mena de pactes o acords podrien tenir un efecte de reforç per a la normalització lingüística: per primera vegada en la història des de l'abolició de la Corona d'Aragó, els Països Catalans inclosos a l'Estat espanyol poden dur a terme una política lingüística autonòmica coordinada.

No ens fem gaires il·lusions sobre la voluntat de les forces polítiques en aquest sentit, però cal subratllar, difondre i impulsar la possibilitat que preveu la disposició addicional segona de l'Estatut de les Balears:

«Essent la llengua catalana també patrimoni d'altres Comunitats Autònomes, a més dels vincles que puguin establir-se entre les institucions d'aquelles Comunitats, la Comunitat Autònoma de les Illes Balears podrà sol·licitar del Govern de la Nació i de les Corts Generals els convenis de cooperació i relació que es considerin oportuns amb el fi de salvaguardar el patrimoni lingüístic comú, així com dur a terme la comunicació cultural entre aquelles Comunitats, sens perjudici dels deures de l'Estat que estableix l'apartat 2 de l'article 149 de la Constitució i d'allò que disposa l'article 145 del mateix text.

»La institució oficial consultiva per a tot allò que es refereixi a la llengua catalana serà la Universitat de Palma de Mallorca. La Comunitat Autònoma de les Illes Balears, d'acord amb una Llei de l'Estat, podrà participar en una institució dirigida a salvaguardar la unitat lingüística, integrada per totes aquelles Comunitats que reconeguin la cooficialitat de la llengua catalana.»

No hi ha dubte que la interferència estatal en aquests possibles acords és un obstacle enorme per a llur eficàcia, però insistim que cal forçar les vies establertes i denunciar enèrgicament les resistències centralistes.

Els acords igualitaris entre les Comunitats de llengua catalana són essencials en molts aspectes de la política lingüís-

tica i cultural, però voldríem subratllar-ne especialment dos: els mitjans de comunicació i l'ensenyament.

Si per a Catalunya resulta enormement difícil d'establir una televisió normal en català, per al País Valencià i encara més per les Illes, es tracta d'un somni inabastable en solitari. Sense un acord en aquest terreny, del qual tothom es podria beneficiar, no hi ha solució. La ràdio i la premsa, així mateix, sempre es veuran disminuïdes i limitades si no hi ha un acord similar. I voldríem aprofitar per protestar de l'absència gairebé absoluta de les Balears i el País Valencià en els mitjans de comunicació *en català* de Catalunya: s'està caient en un localisme regional còmplice del centralisme.

Pel que fa a l'ensenyament, és clar que hi ha estudis especialitzats que no es podran fer a totes les Universitats dels Països Catalans, que els trasllats i els contactes entre professors o l'aprofitament del material didàctic sempre seran profitosos per a tots. Un cop més, però, des de Catalunya s'ignora els altres Països i així es fomenta la fragmentació.

Arribarem a veure mai una política possibilista per als Països Catalans? O ens pansirem entre el tot i el res?

L'ensenyament *de català* i *en català* a les Balears

La introducció de la llengua catalana en els centres d'ensenyament de les illes Balears i Pitiüses s'iniciava de manera oficial el curs 1979-80, un any després que a Catalunya.

El Reial Decret 2.139 de 7 de setembre i l'Ordre Ministerial de 25 d'octubre (BOE del 8 de novembre) que el desenvolupava, apareixien significativament massa tard perquè se n'hagués pogut fer una aplicació correcta des dels inicis. D'altra banda, les denominacions de la llengua mantenien una notable dosi de confusionisme: «lengua de las Baleares», «modalidades insulares de la lengua catalana».

En realitat, durant el primer curs es va fer poca cosa més que el que ja es feia abans, sense reconeixement oficial. Si les dades que va donar a conèixer el Consell General Interinsular sobre l'aplicació de l'ensenyament *de català* en aquest curs acadèmic 1979-80 eren relativament optimistes, és perquè en les enquestes es demanava als centres si ensenyaven la llengua i la cultura de les Balears, sense distingir-les ni

especificar com ni quant de temps. No cal dir que per a molts de centres que gairebé no feien res, era fàcil respondre afirmativament.

Ni tan sols a hores d'ara podem dir que l'ensenyament *de català* s'estigui fent de manera completa, dins del camp limitadíssim (equivalent al dels idiomes estrangers) que les disposicions donen a la nostra llengua. Sobretot a l'illa d'Eivissa, queden encara molts de centres on l'horari establert per a l'ensenyament del català no es compleix. No fa gaire, el Consell General Interinsular aprovava la concessió de subvencions als centres privats, per ajudar-los a cobrir els costos suplementaris que l'assignatura de català els pogués representar: un reconeixement ben clar que no s'hi estava aplicant la legislació vigent (i una curiosa manera de fer que s'apliqui!).

Quant a l'ensenyament *en català*, deu estar encara en uns percentatges insignificants, i la poca cosa que es fa depèn més del voluntarisme dels pares i ensenyants que no de l'impuls institucional.

L'ús del català com a llengua de comunicació dels centres, en les activitats no estrictament docents, és també notòriament escàs i fruit de l'actuació de persones conscients —i no de l'Administració.

En resum, els alumnes que estudien català i noten l'escassa voluntat que té l'Administració de dur a terme la normalització lingüística en tots els àmbits de la societat, es troben en la millor situació per creure que estan aprenent una llengua que no els servirà per gran cosa.

És cert que mai no hi havia hagut tanta gent estudiant català com ara, però mai no s'havia usat tan poc el català com ara, i l'apatia imperant no dona gaire possibilitats a l'optimisme.

març 1983

Francesc Ricart

LA FRANJA DE PONENT: NOTES
I REFLEXIONS SOBRE UNA REALITAT
CULTURAL MISERABLE

Les autoritats filològiques no es cansen de dir que el Català és la Llengua que es parla al Principat de Catalunya, a les Illes Balears, a les províncies de València, a les comarques dites de la Catalunya Nord, a l'Alguer (Sardenya) i a una franja de terra que agafa unes comarques aragoneses.

Això ho ha dit també, quan ha calgut, la Real Academia de la Lengua Española.

Què és la Franja de Ponent?

Geogràficament, abasta les comarques de la Ribagorça, de la Llitera, del Baix Cinca i del Matarranya, és a dir les comarques de parla catalana que pertanyen a l'administració aragonesa.

La població, segons les dades de la Gran Enciclopèdia Catalana, es pot xifrar en més de 60.000 habitants, sense nuclis importants, llevat dels caps de comarca (només Fraga, del Baix Cinca, supera els 10.000 habitants).

Aquest és el marc i el català la seva llengua.

Quina és la situació lingüística?

Parlem de realitat cultural miserable, és a dir, de misèria. Veieu, si no, què ens passa a la gent de la Franja.

Ningú no reconeix la seva llengua i gairebé ningú no vol saber de la llengua que parla. Aquí, parlar de llengua és sinònim de catalanisme: «Volent que ens passem a Catalunya.»

Sí, sens dubte, parlar de la llengua a la Franja, és fer política o, almenys, això se'n desprèn de la reacció de les forces aragonesistes que immediatament es posen les cuirasses i

treuen les forces vives al carrer: premsa, ràdio, «ucedés», partits regionalistes..., tot es commou si algú gosa parlar de la situació lingüística.

Deixeu que us en posi un exemple

El 3 de setembre de 1979, es va fer a Fraga, dins els actes d'una setmana Cultural, una xerrada sobre «Història i Llengua»,¹ acte que va tenir bastant ressò a nivell de premsa catalana; a la premsa d'Aragó, en canvi, no els va interessar l'aspecte informatiu sinó que en van fer de l'acte una valoració i el van considerar una afronta a l'aragonesisme de Fraga i el qualificaven de pro-catalanista. El «Heraldo de Aragón»,² fent la ressenya de la conferència, començava un article firmat per A. Zapater: «*Alguien, por lo que sea, trata de dividirnos, de buscar lo que separa y no lo que une.*» L'article, per sucari-hi pa, portava el títol de *¿Hasta que el habla nos separe?*

En fi, moltes famílies s'han decidit a parlar en castellà als seus fills (contra natura) perquè no els costarà tant entendre els mestres (!), vet aquí l'alumne al servei del Mestre! Per cert, un mestre-polícia que moltes vegades denigra la teva llengua i t'avergonyeix de parlar-la. En definitiva, tot allò que habitualment se sent quan es parla dels problemes del Català arreu, i de la situació de diglòssia en què es veu la nostra llengua enfront —o per sota millor— del castellà..., tot allò, però multiplicat per molts anys-llum, anys d'allunyament dels centres culturals, de l'ensenyament (?).

Tots aquests elements arriben a la composició d'un quadre lamentable, d'una migradesa cultural inconcebible. Cal acostar-s'hi i sondejar aquesta pobresa.

Com se situa a la Franja la qüestió lingüística?

D'una banda hi som els defensors de la catalanitat de la llengua, amb les variants pròpies de cada lloc, variants segu-

1. La premsa catalana en va parlar, d'aquest fet: hi va haver referències a «El Correo Catalán», a «La Vanguardia»... L'«Avui» va portar un article molt interessant de J. B. XURIGUERA, *La llengua de Fraga*, 16-IX-1979.

2. L'article sortia a la pàgina 7 del diumenge dia 9-IX-1979.

rament augmentades i degenerades per diferents factors: situació de frontera lingüística (llengües en contacte), empobriment galopant produït per l'allunyament dels centres de cultura i per la manca absoluta d'exercitació cultural, i, sobretot, últimament, la influència alienant, des del punt de vista lingüístic, de la televisió.

Després, hi ha els qui *reaccionen* contra els «catalanistes» i que defensen la diferenciació de les llengües que es parlen a la Franja, aplicant-los el nom de «xapurriat».³ Llengües, aquestes, molt seves, de les que tothom se'n sent orgullós i que per tant s'han de guardar.

Però aquesta salvaguarda té molt poc de científica i molt de folklorisme barat, basada en la descoberta de llistes de paraules que només coneixen en els seus pobles. En canvi aquests defensors de l'originalitat no diuen res de defensar-la contra els atacs del castellà que ja ha guanyat terrenys potser irrecuperables.

Deixeu-me fer broma per un moment: Un dia vam fer una xerrada a una classe de 8è d'EGB, d'una escola de Fraga i els vam fer adonar que la paraula «paraula» no la feien servir i deien la paraula *palabra*...

I no diguem de la pèrdua constant dels sons propis del sistema fonètic català (retrocés del so de la jota: majoria per majoria) o de les estructures morfosintàctiques (l'omissió dels pronoms febles).

I el futur? «Nari nant, nari nant, ...»

Anar-hi anant. Cap on?, cap a la desaparició?

Les campanyes de normalització de Catalunya segur que no ens arribaran, prou feina tenen per escombrar cap a casa. A les Illes hi haurà un Estatut que se suposa que endegarà aquest camp els pobres, apart el castellà, hi tenen el monstre del turisme. A València, sembla que també s'hi està treballant i últimament, amb menys virulència blavera. A la Catalunya Nord, alguna cosa traspua: programes de ràdio, les

3. Sobre aquesta qüestió del «xapurriat» aconsellem la lectura de l'article de Martí GARCIA-RIPOLL, *Conflicte lingüístic i ideologia a la franja de ponent*, «Serra d'Or», núm. 277, octubre 1982. Tot l'article és interessantíssim, sobretot des del punt de vista històric.

Bressoles, un cer anticentralisme en els últims temps...

Però dels quatre cantons —de *Salses a Guardamar i de Fraga a Maó*—, el de Ponent està al descobert. Qui se'n preocuparà de nosaltres?

L'Estatut d'Aragó recull el fet lingüístic: «*Las diversas modalidades lingüísticas de Aragón gozarán de protección como elementos integradores de su patrimonio cultural e histórico.*» (art. 7). D'aquestes modalitats lingüístiques, després (art. 35) en diu que vetllarà per la seva conservació i en promourà l'estudi.

Què vol dir això? Ningú no ho sap, però a tall d'exemple tot i sabent que no tenien l'Estatut quan va passar explicàrem una situació per tenir unes pistes.

Durant dos anys s'ha demanat que hi hagi classes de català a l'Institut Nacional de BUP de Fraga i ha estat denegada la petició per la Delegació d'Ensenyament adduint la inconstitucionalitat del fet.

Ara sembla que hi ha esperances certes per al curs que ve, per aconseguir-ho. L'argument que ha triomfat, agafeu-vos!, ha estat la defensa dels interessos futurs dels estudiants de les poblacions com Seròs, La Granja d'Escarp, Massalcoreig i Aitona, més a prop de Fraga que de Lleida. Diuen que aquests estudiants, sense la classe de català a Fraga, haurien d'emigrar a la capital del Segrià, per poder estar en igualtat de condicions acadèmiques que la resta d'estudiants del Principat.

Vergonyós. Els estudiants de les poblacions catalanoparlants de Vilella de Cinca, de Torrent de Cinca, Miralsot, Saldí, Fraga i Mequinensa, aquests, com que «no són catalans» no els calia... Però és clar, millor és això...

Un fet positiu, i que pot tenir la seva importància en un país on els personalismes pesen, és la designació per a Governador Civil d'Osca d'una persona de la Franja, el senyor Miquel Gòdia, de Mequinensa, el qual ha mostrat una bona disposició pel que fa al nostre problema lingüístic tal com ho va fer palès en el seu primer discurs en què es va manifestar orgullosament catalanoparlant i que, com a tal, coneixia la problemàtica de les seves terres.

I la gent de la Franja, què hi fa?

Des de les darreries de 1979, encara que no d'una forma orgànica, s'han format uns grups en defensa de la llengua a les diferents comarques: gent de Benavarri, Tamarit, Fraga, Cretes.

No cal dir que la simple existència, una mica per generació espontània, i no pagats pel senyor Jordi Pujol, com ingènua-ment (o no tant?) algú vol veure, no té un futur massa afalagador i que caldrà buscar fites comunes, i treballar-hi en comú per tal d'obrir els ulls als subjectes parlants i de commoure les estructures polítiques, perquè hi posin els mitjans necessaris per a la potenciació i l'ensenyament de la llengua, una llengua, tan nostra com de la resta de la gent dels Països Catalans.

Febrer de 1983 *

* *Nota de la Redacció.* — Quan es publica aquest text, un any després d'escrit, hi ha algunes dades noves que permeten veure el futur amb una mica menys de pessimisme: el febrer de 1984, disset alcaldes i regidors de la Franja de Ponent —sense deixar, però, de proclamar el seu «aragonesisme»— signaven una declaració a Mequinensa, per la qual es comprometen a fomentar l'ús públic del català als seus municipis.

II
LA LLEI I LA LENGUA

Josep Ferrer

UNA PRIMERA EXPERIÈNCIA LEGISLATIVA
PER AL REDREÇAMENT LINGÜÍSTIC:
LA LLEI DEL PARLAMENT DE CATALUNYA
DEL 1983

El Principat de Catalunya és fins ara l'únic país català que ha iniciat una experiència legislativa en matèria lingüística amb vista a la normalització de l'ús de la llengua nacional. Aquesta experiència tot just ha atès el primer graó: la promulgació (18 d'abril de 1983) d'un text legal bàsic: la Llei de Normalització Lingüística a Catalunya. Manca veure quin desplegament normatiu tindrà la dita llei, manca veure quina aplicació efectiva tindrà aquesta normativa i manca veure quins resultats concrets se'n deriven al capdavant per al redreçament de la llengua catalana al Principat. I, encara, manca veure quins obstacles interposarà eventualment l'Estat espanyol a tot aquest procés, començant pel recurs d'inconstitucionalitat contra la llei aprovada pel Parlament de Catalunya, cosa ben probable atès que la Llei Bàsica de Normalització de l'Ús de l'Eusquera (Llei 10/1982, de 24 de novembre), paral·lela en bona part a la del Principat, ha estat efectivament impugnada pel Govern espanyol.

Sigui com sigui, creiem que aquesta primera fita és prou important en ella mateixa com perquè intentem de fer-ne una primera valoració per al present número monogràfic de «Quaderns d'Alliberament».*

* Aquest treball fou redactat entre el març i el juliol de 1983. El procés d'edició d'un número monogràfic com aquest, lògicament complex i per tant llarg, ha fet que mentrestant s'anessin acumulant esdeveniments i literatura a l'entorn de la Llei. Reflectir aquells i tenir en compte aquesta hauria significat anar refent i allargassant el treball. Atès que aquest es refereix bàsicament al text legal en ell mateix, ha semblat preferible deixar-lo com el que pretenia ésser: una consideració sobre la Llei i la seva elaboració feta en el moment d'ésser aprovada.

L'autor agraeix aquelles persones que han volgut llegir l'original de la part que es publica en aquest número, especialment el lletrat Joaquim Ferrer i el diputat Xavier Folch per les observacions que li

PRIMERA PART **

0. Introducció.

1. Les bases de partida.
2. L'estatut de la llengua nacional o «pròpia»: territorialitat *versus* bilingüisme.

SEGONA PART

3. El tractament legislatiu dels àmbits d'ús lingüístic.
 4. El programa de catalanització.
 5. Les posicions dels grups polítics parlamentaris.
 6. El model català a les altres nacions autònomes de l'Estat.
 6. El rendiment previsible de la Llei.
 8. Conclusió general.
- Apèndix.

0. Introducció

a) La realitat, la legalitat i el poder

La legislació sobre matèria lingüística en l'actual conjuntura del Principat de Catalunya és una tasca indubtablement difícil i complexa perquè ha d'intentar atendre, sense perjudicar-los, aquests tres aspectes:

I. La normalització plena, en tots els àmbits i nivells, de l'ús de la llengua catalana en aquesta part del territori que li és propi, a partir d'una situació de llengua perseguida i forabandida d'àmbits fonamentals com són els mitjans de comunicació social, l'ensenyament, l'administració, etc., amb els consegüents hàbits d'ús diferencial en la població.

II. El respecte als drets dels no-castellanoparlants procedents de fora del país que viuen, en nombre i en situacions variables, en diverses comarques del territori de llengua ca-

han fet. I també els companys de la redacció de «Quaderns», Humbert Roma i Rafael Castellanos, per l'estímul que n'ha rebut.

** A causa de l'extensió d'aquest treball, hom ha decidit de publicar-lo en dues parts i d'adjuntar a la primera el recull documental, que no solament és necessari per a seguir els raonaments que s'hi fan, sinó que, creiem, pot tenir una gran utilitat per ell mateix. La segona part serà publicada en el pròxim número de «Quaderns d'Alliberament». (Nota de la Redacció.)

talana, els quals majoritàriament o són castellanoparlants o adopten el castellà com a llengua vehicular.

III. El bilingüisme oficial català/castellà establert per les normes bàsiques vigents (Constitució espanyola i Estatut d'Autonomia).

Els aspectes I i II corresponen a la realitat: una llengua nacional en situació més que precària i una població allògena i allòfona assentada en el territori nacional. Realitat prou contradictòria o conflictiva, però que el legislador podria intentar de compaginar amb més o menys encert i amb prou garanties de concreció jurídica i d'efectivitat d'aplicació si no es trobés amb les mans força lligades per l'aspecte III. El bilingüisme oficial, en efecte, acaba d'embrollar un panorama ja prou complicat, perquè és el resultat de la correlació de forces polítiques que es produí després de la mort del dictador durant l'etapa constitucional (elaboració de la Constitució i de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya). Resultat d'un compromís com és, el bilingüisme, com tantes altres qüestions, és configurat per uns enunciats altament ambigus que permeten, com veurem, interpretacions tan divergents com les contingudes en les propostes inicials fetes l'any 1980 (PSUC i Departament de Cultura), i les contingudes en el Dictamen del Consell Consultiu fet el 1983 o en les esmenes a la proposició de llei fetes per alguns grups parlamentaris. En definitiva, la Constitució i l'Estatut establiren el bilingüisme oficial com una figura prou indeterminada com per a permetre deixar momentàniament satisfets els representants del nacionalisme castellà agressiu i els representants del nacionalisme català defensiu, cadascun dels dos bàndols pensant que després podrien aprofitar-se de la indefinició mitjançant la interpretació més favorable a llurs interessos.

Atès, però, que la interpretació decisiva és reservada al Tribunal Constitucional, sobre el qual el mínim que es pot dir, volent ésser objectius i respectuosos, és que està fortament condicionat per la mentalitat castellana i per la concepció nacionalista castellana de l'Estat, el legislador català s'ha trobat havent d'ordenar una realitat difícil i complexa no solament en funció de la millor solució d'aquesta complexitat sinó en funció d'una figura jurídica preimposada des de fora la interpretació última de la qual s'ha de fer també des de fora i hom sospita que pot decantar-se en el sentit de privilegiar al màxim l'aspecte II en perjudici greu

de l'aspecte I, segons la caracterització damunt proposada.

La història d'aquesta primera experiència legislativa, doncs, és la història d'una progressiva renúncia a crear un instrument jurídic bàsic clarament definit i eficaç per a donar suport a una actuació político-administrativa orientada fermament a resoldre en el temps més curt possible l'aspecte I, tot garantint un tractament adequat i respectuós de l'aspecte II. Aquest procés de renúncia s'ha produït sota la pressió de l'ambigüitat interpretativa de l'aspecte III, a mesura que els esdeveniments polítics (cop del 23 de febrer, «manifesto dels 2.300» i altres accions de protesta de funcionaris castellanoparlants, repetides campanyes d'intoxicació anticatalana de la premsa espanyola, pactes antiautonòmics, debat i aprovació de la LOAPA, procés de traspàs de competències, procés autonòmic del País Valencià, recursos d'anticonstitucionalitat i sentències del Tribunal Constitucional, etc.) confirmaven un procés de degradació de l'autonomia política i d'erosió del poder legislatiu i executiu de la Generalitat de Catalunya. Aquesta renúncia, sota la pressió del que hom denomina usualment «bilingüisme» o «cooficialitat», model difús, però fermament sostingut pel poder estatal, ha donat com a resultat un text en què aspectes essencials resten pendents de definició o bé continuen regulats d'una manera ambigua, i d'altres resten regulats clarament a favor de la perpetuació del castellà en un territori que no li és propi.

En aquest sentit, per tant, els fets semblen donar la raó als qui afirmen que el bilingüisme és la palanca parada per l'actual Estat espanyol constitucional per tal de perfer per la via «democràtica» l'obra iniciada per la dictadura feixista: la liquidació de la llengua catalana, l'extinció d'aquesta com a llengua parlada. De moment, i si més no, el bilingüisme ha aconseguit d'afeblir considerablement una acció legislativa que és vital per al redreçament de la llengua catalana al Principat de Catalunya. Això és el que tot seguit analitzem.

b) Història i metodologia

En el procés legislatiu que ens proposem d'analitzar hi ha un fet de partida indefugible: les primeres propostes de legislació lingüística al Principat tenen com a model la Carta

de la Llengua Francesa aprovada per l'Assemblea Nacional de Quebec el 26 d'agost de 1977. Les raons d'aquest fet són ben comprensibles i les esbossarem tot seguit. Aquesta actitud tingué dues explicitacions concretes: la proposta del PSUC, feta pública pel juliol de 1980 sota el títol de *Criteris per a un Estatut de la Llengua Catalana*, i l'avantprojecte de llei elaborat pel Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació aproximadament per la mateixa època, que per l'octubre de 1980 fou tramès a la Comissió de Política Cultural del Parlament de Catalunya sota el títol d'*Esborrany de Proposició de Llei sobre l'ús lingüístic a Catalunya*. A partir d'aquest moment s'engega el procés parlamentari —la cronologia del qual trobarà el lector en l'Apèndix 1—, procés que dóna origen a redaccions successives de la proposició de llei elaborada en ponència conjunta pels grups parlamentaris i titulada «de normalització lingüística a Catalunya». L'elaboració d'aquest text i la posterior discussió en comissió portà a un excepcional alentiment de la tramitació (trenta-un mesos) i a forts enfrontaments entre els diversos grups, que d'alguna manera foren reflectits per la premsa del moment i que cal esperar que en hora avinent els seus protagonistes ens faran conèixer en detall: un Francesc Vicens, un Xavier Folch, un Josep M. Ainaud, etc., creiem que tenen l'obligació de fer-ho, tractant-se d'una qüestió tan crucial i de tant d'interès per a la generalitat dels ciutadans. Tanmateix els vots particulars sostinguts pels ponents i les esmenes presentades pels grups i els diputats concreten prou bé el sentit de les diverses posicions i han d'ésser, doncs, un element a tenir ben en compte. Després s'escaigué el dictamen emès pel Consell Consultiu de la Generalitat (22 de desembre de 1982), de contingut restrictiu i que aixecà polèmica tant en els medis parlamentaris i governamentals com entre els juristes, els sociolingüistes, etc. Com a conseqüència d'aquest dictamen, els grups parlamentaris presentaren noves esmenes. Finalment, hi hagué el debat en el Ple del Parlament i l'aprovació de la Llei de Normalització Lingüística a Catalunya (6 d'abril de 1983). En aquest moment s'havia produït el recurs d'inconstitucionalitat contra la llei basca de normalització lingüística (admès pel Tribunal Constitucional el 8 d'abril de 1983), que causà impressió a Catalunya.

La gènesi de la llei actualment aprovada ens porta, doncs, a fer la nostra anàlisi mitjançant la comparació successiva

dels textos esmentats que en són l'antecedent directe, tenint sempre com a teló de fons la llei quebequesa, d'una banda, i de l'altra el marc jurídic de la Constitució espanyola i de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Aquesta valoració comparativa serà feta en relació amb l'aspecte que per a nosaltres és fonamental: en quina mesura i de quina manera es configura o no es configura, en cada cas, un estatut per a la llengua catalana com a llengua nacional, és a dir, com a llengua autòctona del territori que constitueix l'àmbit d'aplicació de la llei, on s'assenta una societat nacional (o part d'una societat nacional) que s'ha configurat i es configura com a tal expressant-se majoritàriament a través d'aquesta llengua. És a dir, en quina mesura i de quina manera són o no són atesos i garantits els drets de la llengua catalana com a tal llengua, en ells mateixos i en relació amb altres drets pertocants al fet lingüístic, com són els drets individuals de cada ciutadà com a parlant i, encara, els drets que hom atribueix al castellà com a idioma oficial d'estat. Secundàriament examinarem també certs aspectes concrets de la llei i dels textos anteriors tocant també alguns àmbits d'ús lingüístic i el programa de catalanització lingüística. Pel seu relleu en el procés d'elaboració de la llei i per la seva importància doctrinal caldrà analitzar i comparar també, des del punt de vista abans descrit, el dictamen emès pel Consell Consultiu de la Generalitat.

L'anàlisi damunt dita s'aplicarà en dues fases: en la primera es veurà com s'estructura l'establiment i la interrelació d'aquells drets en la Carta de la Llengua Francesa del Quebec i com aquest model és adaptat a les circumstàncies jurídiques i sociolingüístiques en què es troba el Principat de Catalunya; es tractarà, per tant, de fer una anàlisi estructural de la llei quebequesa mencionada, de les possibles interpretacions dels textos constitucional i estatutari i de les propostes de llei de normalització fetes l'any 1980 pel PSUC i pel Departament de Cultura. En la segona fase es tractarà de veure fins a quin punt el model proposat es manté o no es manté, es reforça o s'esvaeix en els textos elaborats pel Parlament durant la tramitació de la llei.

En aquesta segona fase, doncs, ja no s'examinaran els textos globalment, sinó només en aquells aspectes que constitueixen un guany o una pèrdua respecte al model establert. En general, cal advertir que no es tractarà de fer una com-

paració sistemàtica de textos (preàmbul amb preàmbul, títol amb títol, article amb article, etc.), sinó una comparació d'estructures i de plantejaments que ajudin el lector a poder encarar-se amb els textos concrets i situar cada article de la llei en un esquema de valoració global.

L'aplicació d'aquest mètode comparatiu ens permetrà de concloure, doncs, sobre quin era el model d'estatut de la llengua i consegüentment de política lingüística a què s'aspirava en aquest país i fins a quin punt s'ha atès o no s'ha atès aquest model amb la llei aprovada.

Finalment, vet aquí les denominacions abreujades, que usarem normalment el llarg d'aquest treball, dels textos objecte de comparació:

Carta: «Charte de la Langue Française», aprovada el 26 d'agost de 1977 per l'Assemblée National du Québec.

Criteris: «Criteris per a un Estatut de la Llengua Catalana (Document de treball: presentat als mitjans de comunicació el 17 de juliol de 1980)», editat pel PSUC.

Principis: «Principis polítics de normalització lingüística», que constitueix l'apartat II dels *Criteris*.

Bases: «Bases per a la normalització» que constitueix l'apartat III dels *Criteris*.

Esborrany: «Esborrany de Proposició de Llei sobre l'ús lingüístic a Catalunya», elaborat entre març i juny de 1980 per una comissió de treball convocada pel Departament de Cultura i tramès posteriorment al Parlament en qualitat de document de treball.

Ponència: «Proposició de Llei de Normalització Lingüística a Catalunya. Text de la Proposició elaborat per la Ponència de la Comissió de Política Cultural», publicat en el *Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya*, núm. 39 (6 de juliol de 1981), pàgines 1141-1147.

Dictamen: «Proposició de Llei de Normalització Lingüística a Catalunya. Dictamen de la Comissió de Política Cultural», publicat en el *Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya*, número 105 (17 de novembre de 1982), pp. 4094-4099.

Dictamen del Consell Consultiu: «Dictamen sobre l'adequació a l'Estatut de Catalunya del Dictamen de la Comissió de Política Cultural sobre la Proposició de Llei de Normalització Lingüística a Catalunya», que constitueix el Dictamen número 35 del Consell Consultiu de la Generalitat de Catalu-

nya, publicat en el *Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya*, núm. 112 (17 de gener de 1983), pp. 4347-4356.

Llei: «Llei de Normalització Lingüística a Catalunya. Aprovada pel Ple del Parlament en sessió tinguda el dia 6 d'abril de 1983», publicada en el *Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya*, núm. 131 (14 d'abril de 1983), pp. 5233-5238. Posteriorment també, com a Llei 7/1983, de 18 d'abril, de Normalització Lingüística a Catalunya en el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 322 (22 d'abril de 1983), i en edició divulgativa pel Departament de Cultura.

L'*Esborrany* del Departament de Cultura, la *Llei* aprovada pel Parlament de Catalunya i la *Carta* aprovada per l'Assemblea Nacional del Quebec són reproduïts en els Apèndix 2, 3 i 4, respectivament.

1. Les bases de partida

a) El model quebequès

Bé que la situació sociolingüística actual del Quebec no és de bon tros la mateixa que la de Catalunya (Quebec 80 per cent de francoparlants, Catalunya 60 per cent de catalanoparlants; el quebequès llengua majoritària dels sectors populars baixos, el català a l'inrevés, etc.), també és cert que hi ha paral·lelismes històrics entre totes dues realitats: el català i el francès del Quebec són dues llengües progressivament reduïdes a l'estatus de llengua subalterna (llengua B), i des de la mateixa època (Catalunya 1714, Quebec 1713), que tanmateix resisteixen l'embat i forneixen la base d'un patriotisme lingüístico-cultural que esdevé nacionalisme reivindicatiu el segle xx; d'altra banda, la dimensió demogràfica dels dos països és sensiblement la mateixa (al voltant dels sis milions) i la seva proporció en relació amb la de la resta de l'estat al qual pertanyen tampoc no és massa dissemblant (Catalunya 17 per cent, Quebec 27 per cent).

L'any 1867 la colònia britànica del Canadà accedia a una forma pròpia d'autogovern (Dominion of Canada) dins la corona del Regne Unit. Aquest autogovern es configurà de forma federal, un dels membres de la qual federació fou el Quebec, amb el nom oficial, que encara porta avui, de Pro-

víncia del Quebec, on la majoria absoluta de la població era francoparlant i es mantenien també una cultura i un dret tradicionals d'origen francès; d'altra banda, en diverses altres províncies hi havia nuclis més o menys importants de població francoparlant. En la nova federació el francès fou declarat llengua oficial juntament amb l'anglès; amb aquesta cooficialitat hom volia posar fi a llargs anys de lluita de la població francoparlant per resistir a l'assimilisme de la població angloparlant, cada dia més expansiva, i de les autoritats colonials britàniques. Però per raons de poder econòmic, cultural i polític, aquesta cooficialitat restà del 1867 ençà una figura purament formal i l'anglès envaí cada cop amb més empenta els àmbits d'ús social i públic del Quebec.

Així, el bilingüisme oficial al Quebec no era sinó la tapadora de la típica situació de fet en què només són realment bilingües els parlants de la llengua dominada, mentre que els parlants de la llengua dominant romanen tranquil·lament i orgullosament unilingües: tots els francoparlants es veïen constrets a saber parlar i a usar l'anglès en molts actes i moments de llur vida quotidiana, però pocs angloparlants, no ja al Canadà en general sinó al mateix Quebec, sabien i volien fer l'esforç de saber parlar francès.

El 1976 el Partit Quebequès triomfà en les eleccions legislatives, tingué majoria en l'Assemblea Nacional del Quebec i formà govern. Des d'aquesta situació preponderant imposà el seu programa de política lingüística de «francesització» total del Quebec, expressat jurídicament en la Llei de 1977 titulada Carta de la Llengua Francesa.

L'aprovació d'aquesta llei significà un veritable acte de sobirania de l'Assemblea Nacional del Quebec, puix que trencava el bilingüisme oficial general per a tota la federació del Canadà i establia unilateralment l'unilingüisme oficial al Quebec. D'altra banda, i a partir de l'oficialitat única, establia unes bases fermes per a capgirar la situació real del francès com a llengua socialment subordinada i marginada en gran part de la vida pública, de les relacions comercials, etcètera, a causa del prestigi de l'anglès com a llengua de cultura i dels grans interessos econòmics, com a llengua dels grans empresaris, d'un sector influent de la burgesia i, no cal dir, del poderós i omnipresent veí ianquí (cal pensar que el Quebec és una illa de sis milions de francoparlants en un oceà de dos-cents quaranta milions d'angloparlants).

Per raons de dinàmica política quebequesa i canadenca que ara no podem considerar, el nou poder quebequès sorgit de les eleccions del 1976 es veié amb cor de fer un cop de força clarament «anticonstitucional» des d'una òptica «federal», però clarament democràtic i necessari des d'una òptica «nacional» quebequesa. El resultat en fou una llei que no conté ni un pols d'ambigüitat, una llei necessàriament dura, minuciosament coercitiva, que descendeix en certes qüestions a nivells de decret i àdhuc de reglament en un deler de deixar-ho tot ben lligat i establert.

La situació del Principat de Catalunya després de les eleccions del 1980 era comparable a la del Quebec després de les eleccions del 1976 en alguns aspectes bàsics: govern i parlament propis; bilingüisme oficial; llengua nacional ofegada. Però la correlació de forces i el poder real eren ben altres i els polítics catalans, tot i emmirallar-se en la llei quebequesa, se n'hagueren d'allunyar progressivament. En qualsevol cas, però, no cal trobar estrany que els sectors més informats i més sensibilitzats pel problema hi veiessin un paradigma o almenys un punt de referència cabdal.

La Carta de la Llengua Francesa s'obre amb un breu Preàmbul, en què s'afirma el francès com a llengua nacional del Quebec i la voluntat de l'Assemblea Nacional de fer-ne la llengua administrativa i legislativa i la llengua normal i habitual del treball, l'ensenyament, les comunicacions, el comerç i les empreses, sense menystenir els drets de les minories ètniques assentades al país.

Conseqüent amb el doble propòsit expressat en aquest Preàmbul, la llei s'estructura en dues parts ben diferenciades: l'una dedicada a establir *de dret* el francès com a llengua de relació normal en els àmbits públics i empresarials; i l'altra dedicada a establir un programa de mesures concretes per aconseguir que el francès esdevingui *de fet*, en un període de temps determinat, la llengua de relació normal en els dits àmbits. En la primera part (Títol I), que duu significativament el títol d'Estatut de la Llengua Francesa, s'estableix, en efecte, l'entrellat de drets i deures dels ciutadans i dels diversos àmbits de la vida social envers la llengua declarada única oficial. Consta, al seu torn, de tres parts diferenciades:

- 1) La declaració de llengua única oficial (Cap. I, art. 1).
- 2) L'establiment de cinc drets lingüístics fonamentals (Capítol II, arts. 2-6).

3) L'ús lingüístic a observar en els àmbits de:

- La legislació i la justícia (Cap. III, arts. 7-13).
- L'Administració pública (Cap. IV, arts. 14-29).
- El serveis públics (Cap. V, arts. 30-40).
- Les empreses privades i les relacions de treball (Capítol VI, arts. 41-50).
- El tràfic i la publicitat comercials (Cap. VII, arts. 51-71).
- L'ensenyament (Cap. VIII, arts. 72-88).

L'Estatut es clou amb un capítol (Cap. IX, arts. 89-98) dedicat a regular l'ús de llengües altres que l'oficial i la potestat de reglamentació del govern. No ens estendrem a detallar el plantejament d'aquest Estatut de la Llengua Francesa perquè ja ho farem més endavant (cf. 2 b) El model quebequès d'estatut de la llengua nacional).

La segona part és dedicada a la francesització. La francesització és la denominació del procés d'introducció efectiva de l'ús de la llengua francesa en la vida pública i social, oficial i no oficial del Quebec; equival, doncs, de fet, a la denominació de normalització lingüística utilitzada pels textos catalans. Els instruments que estableix la llei per impulsar aquest procés de francesització amb garanties d'efectivitat i rapidesa són els següents:

1) Els organismes executius o consultius que detenen l'autoritat en l'aplicació de la llei, en diversos nivells, que són:

— L'Oficina de la Llengua Francesa (Títol II, Cap. II, arts. 100-121), mena de «centre de planificació i recerca», amb competències de reglamentació, de control i consultives per a l'aplicació del programa de francesització.

— La Comissió de Toponímia (Títol II, Caps. III, arts. 122-128).

— La Comissió de Vigilància (Títol III, arts. 157-184), veritable «policia lingüística» amb funcions d'inspecció per descobrir o verificar possibles infraccions en el compliment de la llei.

— El Consell de la Llengua Francesa (Títol IV, arts. 185-204), que assiteix i assessora el ministre del Govern encarregat de l'aplicació de la llei.

2) Els programes de francesització amb què totes les empreses públiques i privades han de comprometre's sota les directrius i la vigilància d'aquells organismes (Títol II, Caps. IV i V, arts. 124-156).

3) Els certificats de francesització que lliura l'Oficina i que acrediten que l'empresa aplica un programa de francesització (Títol II, Caps. IV i V).

4) L'establiment d'infraccions i les sancions consegüents (Títol V, arts. 205-208).

5) L'entrada en vigor de les diferents parts de la llei en terminis concrets i progressius (Títol VI, arts. 209-211 i 224).

6) La derogació explícita de cadascuna de les normes —federals o quebesques— contràries al que estableix la llei, o bé la substitució explícita dels articles de diverses normes per altres textos conformats a la llei (Títol VI, arts. 213-224).

Aquesta estructuració formal de la *Carta* és adoptada en línies generals pels projectes i finalment per la llei de Catalunya. Els preàmbuls dels textos catalans (considerant com a tal també els «Principis de normalització lingüística» respecte a les «Bases» elaborades pel PSUC) tenen un contingut semblant, en el sentit d'afirmar el català com a llengua nacional i de predicar l'exigència que recobri el lloc que com a tal li pertoca. Els preàmbuls catalans són tanmateix força més extensos i prolíxos, detallen les causes històriques per les quals el català es troba en situació precària i valoren el factor de la immigració dins aquest procés; també intenten d'explicitar quin és aquell estatut que pertoca al català com a llengua nacional o «pròpia», ja que el dit estatut, com veurem, no apareix explícitament establert en els articulats respectius; aquest darrer aspecte, com també veurem, queda suprimit a partir del text del *Dictamen*.

En la part articulada de la llei, els textos catalans comencen tots —excepte el del *Dictamen*— reproduint gairebé literalment els drets lingüístics fonamentals amb què comença la *Carta* i segueixen després, gairebé pel mateix ordre, els capítols que la *Carta* dedica al tractament dels diversos àmbits d'ús lingüístic: Administració, ús públic, ensenyament i mit-

jans de comunicació (aquest darrer, però, és una innovació catalana, puix que no apareix específicament tractat en la *Carta*). D'altra banda, els textos catalans s'acaben amb una part d'«Impuls institucional», que és com un equivalent de la part de francesització de la *Carta*, advertint, però, que, diferentment d'aquesta, els textos catalans no sistematitzen totes les mesures de catalanització dins aquest apartat, sinó que un nombre d'elles apareixen escampades al llarg de l'articulat, integrant els capítols dedicats a cada àmbit d'ús lingüístic.

No cal anar més enllà en la comparació de la semblança entre les estructures o esquemes formals dels textos catalans envers la *Carta* quebequesa, perquè aquesta comparació és evidentment irrellevant per a altres efectes que no sigui de veure fins a quin punt la *Carta* és la font principal que guia la redacció dels projectes catalans.

b) *El marc jurídico-constitucional*

La *Carta* quebequesa significava, com hem dit, un trencament clar del marc jurídico-constitucional canadenc. Cap dels projectes de normalització lingüística elaborats al Principat no es proposà de trencar el marc jurídico-constitucional espanyol, ans al contrari intentaren de trobar les formes i les fórmules més adients per a ajustar-s'hi. Díficilment era pensable que hom gosés posar en qüestió un marc que era el resultat d'una recent confrontació de forces dins l'Estat espanyol i havia estat sancionat per una part majoritària del poble català en dos referèndums aleshores també recentíssims. Així, doncs, tant les *Bases* com l'*Esborrany*, com encara la *Ponència* que procedeix dels dos anteriors, són el resultat d'intentar d'ajustar el plantejament de la *Carta* al marc jurídico-constitucional espanyol. Ni que sigui, doncs, molt sumàriament, cal veure quines pautes traça o podem deduir que traça aquest marc.

El marc jurídico-constitucional pel que fa a Catalunya es compon de la suma de dos textos bàsics: la Constitució espanyola (aprovada per les Corts el 31 d'octubre i ratificada per referèndum popular el 6 de desembre de 1978) i l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (aprovat per referèndum popular el 25 d'octubre i ratificat per les Corts espanyoles el 12 de desembre de 1979). Pel que fa a la qüestió lingüística, la Cons-

titució fa dues declaracions de tipus genèric el relleu jurídic de les quals no concreta i, per tant, queden en principi sense conseqüència directa. D'altra banda, fa quatre afirmacions concretes, que són l'únic aspecte substantiu que el text constitucional conté en matèria lingüística. Les declaracions genèriques són les següents:

— «La Nació espanyola [...] proclama la voluntat de: [...] Protegir tots els espanyols i els pobles d'Espanya en l'exercici dels drets humans, les seves cultures i tradicions, llengües i institucions» (Preàmbul, paràg. 4t.).

— «La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció» (Art. 3.3).

Les afirmacions concretes són les següents:

— «El castellà és la llengua oficial de l'Estat. Tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la» (Article 3.1).

— «Les altres llengües espanyoles [és a dir, altres que el castellà] seran també oficials en les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb els seus Estatuts» (Art. 3.2).

— «La llei regularà l'organització i el control parlamentari dels mitjans de comunicació social que depenguin de l'Estat o de qualsevol entitat pública i garantirà l'accés a aquests mitjans [...] de les diferents llengües d'Espanya» (Art. 20.3).

— «Les Comunitats Autònomes podran assumir competències en les matèries següents: [...] El foment de la cultura, de la investigació i, en el seu cas, de l'ensenyament de la llengua de la Comunitat Autònoma» (Art. 148.1.17).

Pel que fa a les declaracions genèriques, és evident la voluntat constitucional de *protegir* i *respectar* les llengües dites «espanyoles» i l'exercici d'aquestes per tots i cadascun dels ciutadans com a individus i encara per cadascun dels pobles «d'Espanya», com a realitats o entitats col·lectives. Ara: també és evident que no es diu enlloc com s'han d'instrumentar, ni a quin nivell, aquests respecte i protecció; ni tampoc queda clar quines són aquestes «llengües» o «modalitats lingüístiques», ni quins són ni quin caràcter tenen aquests «pobles» que les exerceixen. D'aquests principis només es pot deduir

que si mai es pot demostrar que una llengua «espanyola» no ha estat protegida o respectada, o si un ciutadà espanyol o un poble «d'Espanya» no ha estat protegit o respectat en l'exercici d'una de les dites llengües, aleshores aquest hipotètic fet constitueix un acte inconstitucional. Si, per exemple, es podia demostrar que una determinada interpretació de la cooficialitat establerta per la mateixa Constitució no respecta i deixa desprotegida una llengua «espanyola» perquè la condemna a mort o almenys la posa en perill d'extinció o de depauperació, aleshores la dita interpretació caldria que fos declarada inconstitucional; però ja es poden preveure les dificultats perquè el Tribunal Constitucional admetés proves de tal mena. Tanmateix, seria erroni de menysprear el valor que en un moment determinat poden tenir aquestes declaracions genèriques de la Constitució i oblidar-se'n o renunciar a apel·lar-hi quan convingui.

Les afirmacions concretes tenen unes conseqüències jurídiques directes i evidents, l'aplicació de les quals es pot prestar tanmateix a interpretacions diverses.

Allò que és evident, sense cap possibilitat de dubte, és que el text constitucional confereix el caràcter de «llengua oficial» al castellà, d'una banda, i a la llengua no castellana que es parli en una Comunitat Autònoma constituïda com a tal, de l'altra. Una altra cosa clara és que l'oficialitat conferida al castellà és única i exclusiva pel que fa a l'Estat (cap altra llengua no és oficial de l'Estat) i que s'estén a tots els ciutadans espanyols, puix que no hi ha dubte que és com a conseqüència d'ella que *tots* aquests ciutadans tenen el deure de conèixer-la. L'oficialitat conferida a la llengua d'una Comunitat Autònoma, en canvi, resta circumscrita a l'àmbit d'aquesta Comunitat i no hi és única i exclusiva.

També resta clar que la determinació de quines «altres llengües espanyoles» en concret i en quines Comunitats Autònomes seran oficials, i l'establiment de la forma específica que ha de prendre aquesta oficialitat en cada cas concret, la Constitució ho transfereix a la voluntat constitutiva autonòmica (reflectida en el corresponent estatut d'autonomia, l'aprovaçió del qual tanmateix la Constitució reserva al poder legislatiu de l'Estat, segons l'art. 146); queda clar, així, que l'oficialitat de la llengua d'una Comunitat Autònoma és competència d'aquesta Comunitat, una de les conseqüències de la qual —l'única que especifica la Constitució— és la possi-

bilitat d'assumir el foment de l'ensenyament de la llengua de la dita Comunitat Autònoma.

Finalment, l'última cosa clara i indubtable és que, independentment del que s'estableixi en cada Comunitat Autònoma, l'Estat com a tal té unes obligacions envers les «diferents llengües d'Espanya». Es tracta, d'una banda, de les obligacions genèriques de «respecte» i de «protecció» que la Constitució, com hem vist, imposa a tothom i, per tant, també a l'Estat. D'altra banda, la Constitució assenyala una forma concreta d'aplicació per l'Estat d'aquestes obligacions genèriques, i és l'obligació de garantir per llei que els seus propis mitjans de comunicació social —directament dependents d'ell o dependents de qualsevol entitat pública— donin accés a aquestes «diferents llengües d'Espanya».

En resum, la Constitució estableix una oficialitat lingüística única per a l'Estat i una oficialitat lingüística doble per a les Comunitats Autònomes, amb àmbits i forma de regulació diferenciats segons que es tracti de l'Estat o d'una Comunitat Autònoma. Estableix un deure de tots els ciutadans respecte al castellà com a llengua oficial de l'Estat i uns deures de l'Estat envers les «altres llengües d'Espanya». Fins ací, allò que es pot considerar indubtable. Tanmateix, la Constitució no especifica el valor ni l'abast que atorga a diversos mots i expressions, que poden donar origen, per tant, a interpretacions diferents i divergents. Els principals, pel que concerneix la nostra anàlisi, són els següents:

I) *Concepte de «llengua oficial».* Enlloc no es defineix què cal entendre per «llengua oficial», ni quines implicacions té el caràcter d'«oficial» atorgat a una llengua en els diversos àmbits i nivells d'ús públic i social d'aquesta llengua (Administracions públiques, corporacions, associacions, empreses, etcètera). Tampoc no és aclarit si el caràcter d'«oficial» és idèntic en el cas del castellà i de les «altres llengües d'Espanya» i, per tant, si la partícula «també» de l'article 3.2 cal que sigui entesa en sentit locatiu o qualitatiu o en tos dos.

Com a conseqüència d'això, tampoc no resta clar com s'estableix la coincidència de les dues oficialitats dins una Comunitat Autònoma (prioritat del castellà o de la llengua «altra»? igualtat absoluta? en quins termes en l'un cas i en l'altre?); ni tampoc és clar qui regula aquesta coincidència (l'Estat? la Comunitat Autònoma? cadascú del seu costat?).

II) *Concepte d'«Estat».* Com ja ha estat remarcat (per

exemple, per Luis López Guerra, dins Esteban y López Guerra, *El régimen constitucional español*, Barcelona, 1982, vol. 2, pàgina 321), la Constitució espanyola empra el mot «Estat» adés en un sentit ampli d'Estat-comunitat territorial, adés en un sentit estricte d'Estat-institució. En l'article 20.3 és evident que el mot «Estat» és utilitzat en el sentit estricte: es refereix als mitjans de comunicació com una part concreta de l'organització institucional estatal. En quin sentit, però, cal entendre «Estat» en l'article 3.1?

III) *Dret d'«usar» el castellà.* El dret que la Constitució reconeix a tots els espanyols d'usar el castellà, cal entendre'l més connectat amb el deure de conèixer-lo o més connectat amb el fet d'ésser «la llengua oficial de l'Estat»? En el primer cas, podria no tenir més relleu que explicitar un dret corresponent a un deure que hom imposa. Ara: si el dret d'usar-la no és tant pel fet d'ésser una llengua que hom obliga a conèixer sinó específicament pel fet d'ésser «la llengua oficial de l'Estat», aleshores hom hi podria veure un matís de prioritització que podria afectar indubtablement l'abast de l'oficialitat de les llengües «altres». En qualsevol cas, no resta clar si aquest dret de tots els espanyols és un dret absolut, sense cap límit de lloc, temps ni circumstància, o bé és un dret que cal posar en relació amb drets igualment importants. Només resta clar que no té límits quant al seu subjecte: son tots els espanyols.

L'Estatut d'Autonomia de Catalunya, d'acord amb el mandat constitucional, configura unes bases d'ordenació del fet lingüístic que s'enclouen totes en el seu article 3, el text del qual és el següent:

- «1. La llengua pròpia de Catalunya és el català.
- »2. L'idioma català és l'oficial de Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat espanyol.
- »3. La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya.
- »4. La parla aranese serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció.»

Les afirmacions contingudes en aquest text es poden des-
triar, doncs, en els punts següents:

- 1) El català és la llengua pròpia de Catalunya (3.1).
- 2) El català és l'idioma oficial de Catalunya (3.2).
- 3) El castellà també és idioma oficial a Catalunya, per-
què ho és a tot l'Estat (3.2).
- 4) La Generalitat ha de garantir l'ús normal del català i
del castellà (3.3).
- 5) La Generalitat ha de garantir l'ús oficial del català
i del castellà (3.3).
- 6) La Generalitat ha de prendre les mesures necessàries
per a assegurar el coneixement del català i del castellà (3.3).
- 7) La Generalitat ha de crear les condicions que per-
metin arribar a la igualtat plena del català i del castellà en allò
que es refereix als drets i deures dels ciutadans de Cata-
lunya (3.3).
- 8) L'aranès ha d'ésser ensenyat (se sobreentén, en el
seu territori) (3.4).
- 9) L'aranès ha de ser respectat i protegit especialment
(3.4).

Talment com s'esdevenia amb la Constitució, l'Estatut es-
tableix un conjunt de preceptes concrets però d'aplicació in-
segura perquè els seus termes són susceptibles d'interpreta-
cions diferents. Rest a clar que a Catalunya hi ha
una llengua pròpia i dues llengües oficials. Rest a clar que el
català és oficial perquè és la llengua pròpia i que el castellà
és oficial perquè és oficial a tot l'Estat. Rest a clar que la
Generalitat té un conjunt d'obligacions de gran abast respec-
te a l'una i l'altra llengües i respecte als drets i deures lingüís-
tics dels ciutadans de Catalunya. Rest a clar, finalment, que a
Catalunya hi ha encara una altra llengua, l'aranès, que ha
d'ésser ensenyada, respectada i protegida.

Veïem també, però, que l'Estatut arrossega les ambigüitats
lèxiques jurídiques de la Constitució i n'hi afegeix encara
unes de noves. D'aquestes, la més important és, sens dubte, el
concepte de «llengua pròpia», expressió no utilitzada per la
Constitució i que és treta indubtablement de l'Estatut In-
terior de Catalunya del 1933. Quin sentit, quin abast i quin re-
lleu jurídic cal donar a la dita expressió? Té a veure aquest
relleu amb la diferenciació que el text estatutari fa entre

«l'idioma oficial *de*» i «idioma oficial *a*», la primera referida
al català, la segona referida al castellà? I quin relleu té al seu
torn aquesta diferenciació? No cal dir que continuem sen-
se saber explícitament i concretament què cal entendre per
«idioma oficial», dubte al qual s'afegeix ara l'expressió «ús
oficial». En què ha de consistir l'«ús oficial» d'un idioma?
L'«ús oficial» del català i del castellà han d'ésser exacta-
ment d'igual mena? Tampoc no és d'interpretació clara l'ex-
pressió «ús normal». ¿Què cal entendre per «ús normal»
d'una llengua dins un ordenament legal? ¿L'«ús normal» del
castellà a Catalunya ha d'ésser el mateix que l'«ús normal»
del català a Catalunya? ¿Té incidència en aquesta qüestió la
declaració de «llengua pròpia» referida al català? Finalment,
tampoc no sabem si té cap relleu la contraposició entre «llen-
gua» i «idioma» continguda en els punts 1 i 2 de l'article 3.

Es palès, doncs, que el marc jurídic-constitucional dins
el qual ha d'encaixar una acció legislativa de normalització
lingüística al Principat de Catalunya és extremament ambigu.
Ambigüitat que ja hem explicat al començament (cf. apartat
0 a)) com a resultat de les circumstàncies polítiques en les
quals es configurarà aquest marc.

2. *L'estatut de llengua nacional o «pròpia»: territorialitat versus bilingüisme*

a) *Concepte general*

L'anomenat «principi de territorialitat» és el concepte-clau
a l'hora de jutjar el veritable caràcter d'un ordenament legal
en matèria lingüística i de la política lingüística que s'instru-
menta jurídicament en el dit ordenament.

La raó d'una afirmació que pot semblar tan contundent
rau en la mateixa natura del fet lingüístic. Bé que físicament
parlant, materialment parlant, només existeixen persones, in-
dividus humans concrets, els quals es comuniquen principal-
ment mitjançant un sistema de sons codificat específic, que
anomenem «llengua catalana», o «anglesa», etc., una llengua
no és la suma mecànica de les persones que se'n serveixen
en un moment donat. Jo parlo habitualment català perquè
el català existeix com a llengua viva en la societat en què em

trobo habitualment inserit i ja existia prèviament al meu inseriment en aquesta societat. Una llengua és sempre un fet anterior i posterior a qualsevol dels seus parlants. La llengua, doncs, no solament és un fet individual, personal; és una realitat social produïda històricament. És un producte d'una societat concreta en un àmbit territorial concret. Una llengua, implica sempre, doncs, un àmbit territorial, un «domini lingüístic» propi.

Un domini lingüístic no pot ésser compartit: quan en un mateix territori coexisteixen dues llengües en un cert moment, això sempre és degut a causes excepcionals (conquestes militars, imposició política, prestigi social i cultural, migracions, etc.), i a través d'un procés més o menys conflictiu, l'una d'elles sempre acabarà substituint l'altra i esdevenint o reesdevenint llengua general del territori. Possiblement el cas de procés de substitució lingüística més antic que tenim documentat és el del sumeri, ara fa vora quatre mil anys. D'aleshores ençà, gran nombre de processos constatats per la història, processos en circumstàncies dissemblants els uns dels altres, s'han donat sempre en la mateixa direcció: l'unilingüisme territorial. En les societats antigues, pre-industrials, aquest procés podia ésser llarguíssim, fins al punt de fer aparèixer el bilingüisme, en alguns casos, com un fenomen força estable. Això és degut a l'estructura poc integrada de moltes d'aquestes societats, en què la intercomunicació entre els diferents sectors, estrats, etc., de la població era escassa.

És sabut, però, que durant el segle XIX s'engega un procés accelerat d'integració econòmica, social, política i cultural de les societats occidentals a conseqüència de l'anomenada «revolució industrial». D'aquest procés d'integració sorgiran unes societats molt més cohesionades, amb els diversos nivells i instàncies que les componen cada vegada més interrelacionats i amb uns poders públics «democràtics», és a dir, elegits com a representant de la població. És el que anomenem «societats nacionals», perquè fonamenten o intenten de fonamentar llur cohesió bàsica en l'adhesió de llurs membres a uns mateixos signes d'identitat col·lectiva —reals o mítics— i a la consciència de pertànyer per això, tots ells, a una mateixa col·lectivitat característica, a una mateixa «nació». En les societats postindustrials actuals aquest procés d'integració no solament ha continuat sinó que s'ha intensificat en alt grau.

No cal dir que la integració lingüística ha estat un dels aspectes rellevants del procés a què ens referim. La gent s'interrelaciona principalment parlant i, doncs, a més integració social correspon més integració lingüística. Però, paral·lelament la llengua ha esdevingut un d'aquells signes d'identitat col·lectiva en què es fonamenta la cohesió de les societats nacionals i, doncs, l'estabilitat i fins la legitimació dels poders polítics que se'n pretenen representants, dels Estats «nacionals» o Estats-nació. Tot plegat ha tingut i té dos ordres de conseqüències cabdals: I) dins un mateix domini lingüístic, la integració ha fet cristallitzar o consolidar una forma estàndard, vàlida per als usos oficials, administratius, mercantils i de la cultura de massa; II) entre dominis lingüístics heterogenis compresos dins un mateix Estat-nació, la integració ha tendit a privilegiar-ne un a fi d'implantar-lo en el domini propi de l'altre o els altres.

La llengua d'una societat avançada és, doncs, la llengua generalment i normalment usada pels ressorts que realitzen les formes integratives d'aquesta societat: administració pública, centres de treball, entitats i associacions, ensenyament, mitjans de comunicació, senyalització, etc. Quan això no s'esdevé, a causa de la imposició d'una altra llengua en l'ús dels ressorts integratius de la societat, hi ha un procés de desintegració lingüística que s'accelera com més es dinamitza i com més s'integra, doncs, la dita societat. En una societat postindustrial la llengua pròpia de la qual es troba exclosa o quasi exclosa dels ressorts integratius el procés de substitució lingüística en els sectors que encara parlen la dita llengua pot ser cosa d'un parell de generacions. En situacions com aquesta, una llengua no es recupera si no recupera plenament l'ús lingüístic dels ressorts integratius.

El problema, doncs, és la pressió exercida des del poder de l'estat damunt els ressorts integratius de la societat per fer-los usar com a «oficial» una llengua estrangera al territori, amb una clara intenció homogeneïtzadora i, per tant, d'eradicació de la llengua pròpia d'aquest territori. Ja hem dit que tot això té molt a veure amb el fenomen de «nacionalització» de les societats modernes i, per tant, la reacció a aquesta acció d'estat no es produeix solament sobre la base de la «llibertat lingüística» o de la «consciència lingüística» (bé que aquesta pugui ésser-ne un desencadenant important), sinó formant part d'un moviment més ampli de tipus «nacionalis-

ta». Quan aquest moviment aconseguix que l'estat reconegui els drets lingüístics fins aleshores no reconeguts (moment en què se sol aconseguir també el reconeixement d'altres «drets» col·lectius i, per tant, un grau més o menys alt d'autogovern), és quan arriba el moment de definir —explícitament o implícitament— sobre quins principis es configura aquest reconeixement i el consegüent procés de «normalització» de la llengua en la seva societat.

A la pràctica, aquests principis resten reduïts a dos: el principi de «territorialitat» i el principi de «personalitat».

El *principi de territorialitat* és aquell que reconeix que una llengua és una realitat supraindividual i intersubjectiva, és a dir, social, que com a tal s'ha constituït històricament per mitjà de la continuïtat d'una comunitat damunt un territori; reconeix, doncs, la importància que el fet territorial té per a la vida d'una llengua en el doble sentit que cada llengua és llengua *d'un* territori i que cada territori és territori *d'una* llengua. Consegüentment, postula la necessitat que aquest espai no li sigui disputat per cap altra llengua —que sempre hi seria una llengua exògena (la qual cosa no vol dir que una o unes llengües exògenes no puguin tenir una presència *en* aquest espai en diversos nivells, per diverses causes i amb múltiples finalitats, però sense pretendre de fer-se'l seu).

El principi de territorialitat es podria enunciar així: «Cada llengua en el seu territori propi ha d'ésser la llengua prevalent, generalment i normalment usada, de paraula i per escrit, en tots els àmbits de la vida social i pública, oficial i no oficial.» La qual cosa equival, en altres paraules, a dir que la llengua pròpia d'un territori cal que sigui la llengua «vehicular» o «comuna» en aquest territori. Des del punt de vista de l'«oficialitat», això implica que cada llengua ha d'ésser l'oficial del seu territori. D'aquest principi deriva, en el terreny jurídic, el «dret de territorialitat», que és el dret d'una llengua a gaudir d'aquella prevalença d'ús, si ja la té, o de recuperar-la si l'havia perdut. Aquest dret té per subjecte la *comunitat territorial* on aquesta llengua és parlada com a llengua pròpia. Es tracta, doncs, d'un dret col·lectiu que té per objecte la preservació d'un bé col·lectiu únic i irrecuperable si es perdia. I es tracta d'un subjecte col·lectiu el dret del qual està per damunt del dret de qualsevol dels membres

individuals que el componen. Si una tal comunitat territorial està organitzada mitjançant un sistema propi de representació democràtica, l'expressió de la voluntat d'aquest subjecte, quant a les formes que ha de prendre la garantia d'aquest seu dret, no ha d'oferir cap problema des d'un punt de vista jurídic.

L'«estatut de territorialitat» d'una llengua, per tant, serà aquell conjunt de prescripcions normatives d'un ordenament jurídic que reconeixen i garanteixen a una llengua el seu dret de territorialitat. Es pot dir que una llengua gaudeix d'estatut de territorialitat quan l'ordenament jurídic prescriu que ha d'ésser la llengua oficial única, o preferent, del poder legislatiu, del poder executiu i del poder judicial, i la llengua d'ús general i normal dels mitjans de comunicació, de les corporacions públiques i les associacions, de les empreses i les relacions de treball, de la senyalització i la informació públiques, etc.

El *principi de personalitat* es planteja des del punt de vista exactament invers del principi de territorialitat, però no s'hi oposa pas, ans el complementa. El principi de personalitat es fonamenta en el fet que tota llengua és la llengua d'un parlant i tota persona és parlant d'una o d'unes llengües; és a dir, doncs, que es fonamenta en el reconeixement dels drets de la persona com a subjecte parlant. No és un principi específic per a un fet específic, com ho és el principi de territorialitat, sinó que és la simple aplicació a l'aspecte de l'expressió lingüística individual del principi general de la llibertat de la persona, proclamat d'ençà de les revolucions nord-americana i francesa i contingut en la Declaració Universal dels Drets Humans de les Nacions Unides. Així com tota persona, per exemple, ha de poder circular lliurement i elegir la seva residència en un territori determinat, o bé ha de poder gaudir de llibertat de pensament, d'opinió o d'expressió, tota persona també ha de tenir la possibilitat, en principi, d'expressar-se en l'idioma que desitja sense ésser coaccionada ni discriminada per aquest fet.

Naturalment, com que la llengua és un fenomen intersubjectiu, la possibilitat que té una persona d'expressar-se en l'idioma que desitja és condicionada per l'existència d'altres comunicants que, com a mínim, entenguin aquest idioma.

Però això és una condició, no pas una coacció. Així, l'expressió genèrica del principi de personalitat seria: «Tota persona ha de poder expressar-se lliurement en públic i en privat en l'idioma que desitja.» Ara: aquesta formulació genèrica, cal especificar-la per al problema de fixar una política lingüística —i un ordenament jurídic corresponent— en una zona on es parlen, en un moment donat, dues o més llengües en unes proporcions de parlants prou considerables perquè aquest fet pugui tenir efectes en la vida social i pública.

En efecte, una societat pot contenir, en un moment donat, elements lingüístics heterogenis en proporcions rellevants per diverses causes, que es poden reduir a dos ordres fonamentals: la deserció lingüística d'unes determinades classes socials i la immigració de població allòfona. La deserció lingüística és produïda per la pressió generalment directa d'un poder polític o d'una cultura exògena i allòfona damunt les classes dirigents d'una determinada societat. És un fenomen típic de certes aristocràcies de l'edat moderna (castellanització de la noblesa dels Països Catalans; francesització de les corts alemanyes) i de certes burgesies durant el segle dinou (castellanització de la burgesia valenciana i de l'alta burgesia barcelonina; francesització de la burgesia a Brusel·les; germanització de la burgesia a Praga, etc.). D'altra banda, la immigració de població allòfona ha estat un fenomen cada vegada més important en les modernes societats industrials i postindustrials, per raó dels fluxos de mà d'obra de zones menys desenvolupades a zones més desenvolupades. A aquesta mena d'immigració cal afegir el trasllat de funcionaris allòfons que sol produir-se quan un estat, perseguint objectius d'homogeneïtzació «nacional», com hem vist, no reconeix l'estatut de territorialitat de la llengua d'un país damunt el qual s'estén la seva sobirania.

Siguin quines en siguin les causes originàries, doncs, és un fet que en una societat moderna, per integrada que sigui o aparenti ser, sol haver-hi grups de població allòfona la característica fonamental dels quals és que no són *territorialitzats*: solen agrupar-se en barris, generalment perifèrics, de diferents ciutats del territori lingüístic, però no hi ocupen d'una manera homogènia una àrea territorial diferenciada. En una societat democràtica, o en la mesura que una societat és democràtica, és lògic que hi hagi regulada una presència de la llengua o les llengües dels grups allòfons més significats —per

llur nombre, per llur cohesió interna, per llur influència en la societat, etc.— en l'administració, en els mitjans de comunicació, en l'ensenyament, etc., independentment del dret i de la necessitat de preservar o de recuperar, segons els casos, l'estatut de territorialitat per a la llengua pròpia del país.

En aquests casos és quan és d'aplicació el principi de personalitat, a fi de preservar els drets lingüístics de les persones que en un moment donat parlen una llengua que no és la del país. L'aplicació d'aquest principi té dues limitacions òbvies: els drets prevalents de la llengua del país, és a dir, el dret de territorialitat, i la possibilitat material, tècnica, d'endegar els dispositius de preservació d'aquells drets, la qual depèn sobretot del volum demogràfic d'aquestes agrupacions allòfones. És ben possible, per exemple, de bastir una política de protecció de drets lingüístics de la població allòfona de certs barris de Nova York o de Barcelona, i en canvi és molt més difícil de fer-ho en certes comarques interiors del Principat.

El principi de personalitat en el terreny de l'ús lingüístic, no ja des d'una perspectiva genèrica, sinó aplicat als grups de població allòfona dins un determinat territori lingüístic, es pot enunciar, doncs, així: «Tota persona pertanyent a un grup lingüístic allòfon dins un territori lingüístic determinat ha d'ésser respectada i protegida en l'exercici públic i privat de la seva llengua en la mesura que això és materialment possible.» No cal dir que aquest enunciat específic del principi de personalitat només té sentit que inclogui les persones de parla allòfona i no tindria sentit que inclogués les persones parlants de la llengua territorial, puix que els drets lingüístics personals d'aquestes ja resten preservats per l'estatut de territorialitat de què gaudeix o cal que gaudeixi llur llengua.

No sempre, però, el principi de personalitat s'ha entès ni s'ha aplicat de la manera com nosaltres el presentem. De vegades hom ha intentat d'aplicar-lo d'una manera universal a tots i cadascun dels parlants d'un territori prescindint que una de les llengües en presència sigui precisament la llengua del territori i prescindint, per tant, del principi de territorialitat. Aquesta actitud procedeix generalment de la voluntat d'un estat d'imposar o de preservar en un país al qual s'estén la

seva sobirania l'ús general i oficial d'una llengua exògena, i per tant foravinguda, d'una manera aparentment democràtica. Per això a aquesta actitud l'anomenem «bilingüisme oficial». En aquest cas —i tot al llarg d'aquest treball, per tant— l'ús del mot «bilingüisme» no vol fer referència als diversos fenòmens de contacte entre dues llengües, sinó a una determinada forma d'enfocar la política lingüística en un país, la qual hi considera en peu d'igualtat dues llengües, l'una de les quals és la pròpia del país i l'altra, casualment, és l'«oficial» de l'estat del qual aquest país és dependent.

El plantejament que anomenem «bilingüista» ignora tota distinció entre llengua «pròpia» i llengua foravinguda (o bé considera la possibilitat de coexistència històrica i/o actual de dues llengües «pròpies»); ignora, per tant, el dret de territorialitat, i estableix, paral·lela a la cooficialitat en un sentit estricte, la igualtat estricta d'ús social sobre l'única base de la igualtat de drets personals. El plantejament «bilingüista» és, doncs, un plantejament reduccionista, que confon els drets de la llengua amb els drets personals dels seus parlants i considera que la igualtat entre llengües s'aconsegueix únicament garantint les condicions d'igualtat d'ús lingüístic dels ciutadans. Fent-ho així, però, no aconseguirà ni l'una cosa ni l'altra. No aconseguirà la igualtat entre llengües, ja que mai no seran iguals dues llengües si l'una té el seu estatut de territorialitat assegurat en el seu propi territori i l'altra el té negat en el seu. Tampoc no aconseguirà la igualtat lingüística dels ciutadans, perquè els parlants d'una llengua amenaçada o en perill són ciutadans amb una part dels seus drets amenaçats o en perill.

El plantejament bilingüista significa confondre el deure d'hospitalitat amb l'expropiació forçosa a favor dels hostes. Significa fer veure que hom protegeix amb drets personals aquells mateixos a qui hom arrabassa els drets col·lectius. En el millor dels casos, és la fórmula idònia per a estimular o consolidar la cristallització d'una societat bipartida en dues comunitats ètnico-lingüístiques; en el pitjor del cas —i el més probable— és la fórmula per a consolidar «democràticament», en la pràctica, l'hegemonia de la llengua foravinguda i la relativament accelerada eliminació de la pròpia.

b) *El model quebequès d'estatut de la llengua nacional*

Quant a l'estatut de la llengua nacional en els diversos nivells de l'ús lingüístic en la societat quebequesa, l'estructura legislativa de la Carta de la Llengua Francesa parteix de les premisses següents:

I) El francès és l'única llengua oficial al Quebec (Art. 1) perquè és la «llengua distintiva d'un poble majoritàriament francoparlant», al qual aquesta llengua «permet... d'expressar la seva identitat» com a tal poble (Preàmbul); la llei determina en quins àmbits i de quina manera s'aplica aquesta oficialitat tanmateix, no es tracta solament d'establir una oficialitat i de determinar-ne l'aplicació, sinó que l'Assemblea Nacional «està resolta a fer del francès... la llengua normal i habitual del treball, de l'ensenyament, de les comunicacions, del comerç i dels afers» (Preàmbul); a aquest fi, es preveuen un seguit de mesures i d'organismes per a assegurar la introducció progressiva de l'ús del francès en els centres de treball, de l'administració pública (Arts. 129 a 134) i de l'empresa privada (Arts. 135 a 156); és a dir, l'objectiu és que el francès no solament sigui des d'ara la llengua oficial, sinó que en el temps més curt possible arribi a ésser efectivament l'única llengua vehicular del Quebec.

II) L'altra llengua, l'anglès, no és la llengua del país, però, els qui ara la parlen —només les persones físiques— veuran respectats als seus drets lingüístics tant com això serà possible, és a dir, mentre no sigui en perjudici dels drets prevalents de la llengua francesa. L'anglès pot tenir una determinada presència en l'actuació legislativa i administrativa (Arts. 10, 11, 12, 15, 22 i 24); en els serveis socials i escolars (Arts. 24, 26, 27, 28 i 70); en l'activitat professional (Articles 32 i 37); en els mitjans de comunicació (Arts. 33 i 59); en els centres de treball (Arts. 42, 44 i 60) i en els sindicats (Article 49); en la vida comercial (Arts. 51, 55, 56 i 221); en les relacions no comercials ni lucratives: política, religió, cultura, etc. (Art. 59); com a llengua d'ensenyament (Arts. 73, 74, 75, 76, 79, 81, 82, 83 i 85); en les circumstàncies en què no és prescrit l'ús exclusiu del francès (Art. 89); i també lògicament durant els períodes d'adaptació previstos per a cada cas (Arts. 133, 134, 136, 152, 153, 209, 210 i 211) i tenint en compte l'edat de la persona (Arts. 130 i 143).

III) Les llengües dels amerindis i dels inuit són, com el

pretació dominant de la mentalitat dominant dels interessos dominants...

Interpretació B: Cooficialitat paritària. Aquesta interpretació pressuposa donar a la partícula «també» de l'article 3.2 constitucional tota la força denotativa de qualitat, en el sentit d'«igualment com»; pressuposa atorgar a l'expressió «d'acord amb els seus Estatuts» tota la força de competència reguladora de l'oficialitat en l'àmbit de la Comunitat Autònoma; i, a partir d'aquí, basar-se en el text estatutari i interpretar-lo en un sentit mecànicament igualitari, desestimant tot possible relleu de l'expressió «llengua pròpia» i de les contraposicions contingudes en l'article 3.1 i 2 i donant el màxim de relleu —fora de context, creiem nosaltres— a l'expressió «així com també» de l'article 3.2 i a l'expressió «iguat plena» de l'article 3.3.

Però, al marge de la lletra dels textos jurídics, pressuposa sobretot ignorar o no acceptar el dret de territorialitat i, tal com també fa la interpretació del tipus A, posar la territorialitat en funció d'una declaració d'oficialitat i, per tant, postular en aquest cas una «doble territorialitat» fictícia en funció d'una declaració de doble oficialitat, el caràcter de la qual els textos tanmateix no estableixen, però que hom considera de caràcter paritari perquè només estima com a base de sustentació possible la igualtat de drets lingüístics dels ciutadans. Establert això així, cal considerar en qualsevol cas que tota prioritat o exclusivitat donada a una de les dues llengües va contra aquests drets i per tant és contrària a l'ordenament bàsic. Tota acció de «normalització lingüística», legislativa o de govern, a favor del català, només es justifica si només pretén «reequilibrar» la desigualtat entre les dues llengües, situar el català en «iguat» d'ús amb el castellà, equiparar-lo al castellà, però sense voler passar d'aquí.

Es tracta, doncs, d'una interpretació del marc jurídico-constitucional que respon al plantejament que hem qualificat de «bilingüista». Sembla ser la interpretació que priva actualment en els medis jurídics més prestigiosos de Catalunya, com ho demostra el dictamen del Consell Consultiu, que comentarem més avall (cf. apartat 2 h), o bé preses de posició com les del jurista Puig i Salellas (cf., per exemple, els articles d'aquest darrer a l'«Avui» del 20, 22 i 23 de febrer de 1983). També és la posició de diverses forces polítiques del

país, com ho ha demostrat la tramitació parlamentària de la llei i igualment sembla ser la posició oficial de l'actual Govern de la Generalitat, si ens atenem a repetides declaracions públiques dels seus responsables més significats.

Posicions totes elles amb matisos diferencials a partir d'un mateix esquema interpretatiu del marc jurídico-constitucional. Com que, així com veurem tot seguit, sembla que no era aquest l'«esperit» que predominava els anys 79 i 80 (per no parlar de l'època del Congrés de Cultura Catalana i de l'Assemblea de Catalunya), caldria pensar que aquesta posició interpretativa és en bona part el resultat, a Catalunya, del replegament ideològic i polític consegüent als esdeveniments i als canvis esmentats en la introducció d'aquest treball. És la solució de compromís, d'entremig, davant la por que no s'anés des de l'Estat (via llei d'harmonització, via Tribunal Constitucional) a posicions interpretatives del tipus A. D'altra banda, és una posició psicològicament atractiva, perquè un igualitarisme, encara que no sigui en el fons cert, sol caure simpàtic, sobretot si hi ha poders interessats a presentar demagògicament la posició més justa com a antiigualitària; i aquests poders hi són i han actuat, de dins i de fora estant del país. I és una posició ben parapetada jurídicament, cal reconèixer-ho, perquè, fruit d'un replegament com és, un replegament sempre es fa cap a posicions «més segures»... però cedint terreny.

Interpretació C: Cooficialitat en funció de la territorialitat. Aquesta és la interpretació en què es fonamentaren les primeres propostes per a una llei de normalització lingüística fetes a Catalunya el 1980 i és la interpretació que els redactors més qualificats del projecte d'Estatut donaren a l'article 3 d'aquest (que fou un dels punts més conflictius). És la interpretació que respon als plantejaments de «reconstrucció nacional» fets durant la resistència antifranquista i, més enllà encara, a la concepció constant del catalanisme polític i cultural des del segle passat (Bases de Manresa, Projecte de l'Havana, Estatut de Núria, Estatut Interior, etc.). És l'única interpretació acceptable des d'una òptica nacional catalana i des d'una concepció democràtica de la regulació del fet lingüístic. Per això intentarem de veure'n amb més detall els possibles elements de fonamentació.

Del conjunt d'afirmacions contingudes en el text constitu-

cional concernents a les llengües (cf. apartat 1 b) es pot entendre que l'Estat, entès en el sentit estricte d'Estat-institució, té com a llengua «oficial» (és a dir, d'«ofici»), en tots els seus òrgans i institucions, la llengua castellana; que com a conseqüència, tots i cadascun dels ciutadans espanyols tenen el deure de conèixer (per tant, cal deduir, el dret que els sigui ensenyada suficientment) i el dret d'usar aquesta llengua; que, d'altra banda, les altres llengües «espanyoles» seran oficials en les Comunitats Autònomes en el territori de les quals es parlen; que la regulació d'aquesta oficialitat és un afer del propi sistema d'autogovern i ha d'ésser establerta per l'estatut d'autonomia respectiu; que l'Estat ha de garantir per llei l'accés de les llengües «d'Espanya» als seus mitjans de comunicació directes o als de les entitats públiques; finalment, que el foment de l'ensenyament de la llengua d'una Comunitat Autònoma és competència d'aquesta Comunitat.

El resum interpretatiu que acabem de fer és un altre dels possibles, i es basa en la diferència que hi pot haver entre «llengua oficial *de* l'Estat» i «llengua oficial *en* la Comunitat Autònoma». Si es pot atribuir cap relleu a aquesta distinció, aleshores es pot interpretar que «de l'Estat» té un sentit institucional i «en la Comunitat Autònoma» té sentit territorial, i es podria entendre, en conseqüència, que l'oficialitat del castellà en una Comunitat Autònoma on el castellà no és parla autòctona ho és en la mesura que hi ha la presència de les institucions i els òrgans de l'Estat dins el territori de la dita Comunitat i que és com a conseqüència d'això que els ciutadans d'aquesta Comunitat, com a ciutadans de l'Estat, tenen el deure de conèixer la llengua que emprava oficialment, és a dir, d'«ofici», aquest Estat; i, d'altra banda, també tenen el dret d'usar-la dins i fora de la Comunitat; però això cal entendre-ho com un dret de cada ciutadà espanyol com a persona i un dret de l'Estat com a estat, però no pas un dret del castellà com a tal llengua en un territori lingüístic que no és el seu. En canvi, la llengua «espanyola» altra que el castellà és oficial *en* la Comunitat on es parla, és a dir, territorialment, com a tal llengua; ací no es tracta de drets de les persones dels ciutadans, sinó de la llengua respecte al seu territori; el caràcter d'aquesta oficialitat «territorial», doncs, és diferent del de l'oficialitat «institucional» del castellà i la seva concreció jurídica pertoca de fer-la a l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat en qüestió.

Naturalment, caldria veure si tothom estaria d'acord a interpretar ací «Estat» en un sentit institucional i no territorial. Ja hem vist (cf. apartat 1 b) que la Constitució espanyola emprava el mot «Estat» adés en l'un sentit, adés en l'altre. En quin dels dos cal entendre'l en l'article 3.1? Si concedim relleu a la contraposició de/en, es pot entendre, com hem fet nosaltres, en el sentit d'Estat-institució, que al capdavall, com assenyala el mateix López Guerra, és el sentit estricte del mot «Estat». I en aquest cas, la conjunció «també» de l'article 3.2 caldria prendre-la no pas en un sentit d'igualtat sinó de coincidència en l'espai, de coincidència de dos tipus d'oficialitat derivada de dues relacions molt diferents de cadascuna de les dues llengües amb el mateix territori. Si posem en connexió aquesta possible interpretació amb les declaracions genèriques de la Constitució abans analitzades (cf. apartat 1 b) i si podem demostrar que l'única manera de garantir la protecció d'una llengua i de respectar-la com a tal llengua és que pugui continuar essent, o tornar a ésser allà on per circumstàncies anormals no ho és, «llengua d'ús normal», és a dir, general i prevalent, «de paraula i per escrit, en els actes i relacions públiques oficials i no oficials» (en l'expressió de l'article 1.2 de l'*Esborrany*), aleshores caldria convenir (i sembla que tot tribunal hauria de fer el mateix) que la interpretació que hem fet no solament és una de les possibles, sinó que és l'única constitucional i altrament l'única conforme a dret, ja que, com insistirem més endavant (cf. apartat 2 h) cap norma jurídica no pot pretendre la destrucció del subjecte sobre el qual recau la seva acció, ni pot ésser, per tant, interpretada en un sentit que signifiqui la destrucció d'aquest subjecte. I és evident que els subjectes dels drets en els textos constitucionals esmentats són, d'una banda, els ciutadans espanyols que «exerceixen» unes llengües «espanyoles» o «d'Espanya», i d'una altra, d'una manera clarament diferenciada, aquestes llengües com a tals és a dir, com a comunitats lingüístiques històricament constituïdes i territorialment asentades en determinades Comunitats autònomes. També hem vist que una llengua no té garantida la seva existència com a tal llengua (com a fet social i no com a simple «exercici» d'un dret individual) si no és prevalent i general en tots els àmbits públics, sense dificultats ni competències deslleials, en el seu propi territori. Més: sense aquesta condició té garantida la seva desaparició.

Si ens hem estès en aquesta argumentació no ha estat solament per demostrar una possibilitat interpretativa de la Constitució tocant a la qüestió lingüística, sinó sobretot perquè és aquesta precisament la que sembla bategar en el plantejament que l'Estatut d'Autonomia fa d'aquesta qüestió i, en tot cas, és la que permet que nosaltres fem una interpretació del text de l'Estatut en un sentit clarament diferencial, de l'oficialitat de l'una i l'altra llengües en el territori de Catalunya.

Si ens hi fixem bé, en efecte, enlloc de l'article 3 de l'Estatut no es postula que l'oficialitat del castellà hagi d'ésser d'*igual* grau o caràcter que la del català. Enlloc no es diu que l'ús «normal» i l'ús «oficial» del castellà a Catalunya hagin d'ésser del mateix grau o caràcter que els corresponents al català. En canvi, sí que es diu clarament que el català és *la* llengua pròpia *de* Catalunya i es diu que el català és *l'*idioma oficial *de* Catalunya, cosa que no es diu pas del castellà; en el primer cas, no s'hi diu absolutament; en el segon cas, d'una manera clarament diferenciada: el català és *l'*idioma oficial *de* Catalunya (evidentment perquè n'és *la* llengua «pròpia»), el castellà és *un* idioma oficial a Catalunya (explícitament perquè ho és a tot l'Estat). L'única igualtat que s'afirma i es prescriu explícitament és la dels drets i deures dels ciutadans de Catalunya en l'ús de l'una i l'altra llengües, i aquesta igualtat, sí, ha d'ésser «plena», és a dir, total, absoluta; però ací ja som, doncs, en un altre nivell, ja no es parla de les llengües com a tals, sinó dels ciutadans; no es parla de drets de les llengües sinó dels drets de cada ciutadà com a usuari de l'una o l'altra llengua.

En resum, d'una banda, la Generalitat ha de garantir l'ús normal i oficial que pertoca al català com a llengua *pròpia* de Catalunya i com a llengua oficial *de* Catalunya; i també ha de garantir l'ús normal i oficial que pertoca al castellà com a llengua oficial *a* tot l'Estat (en sentit ampli d'estat-territori) i, per tant, *a* Catalunya, el qual ús li pertoca precisament i únicament pel fet que d'acord amb la Constitució, és la llengua *de* l'Estat (en sentit ampli d'Estat-institució). D'altra banda, la Generalitat ha d'assegurar que tots els ciutadans de Catalunya tinguin o arribin a tenir els drets i deures plenament iguals quant a llur lliure ús del català i del castellà. Finalment, la Generalitat ha d'assegurar el coneixement del català i del castellà, no pas perquè siguin

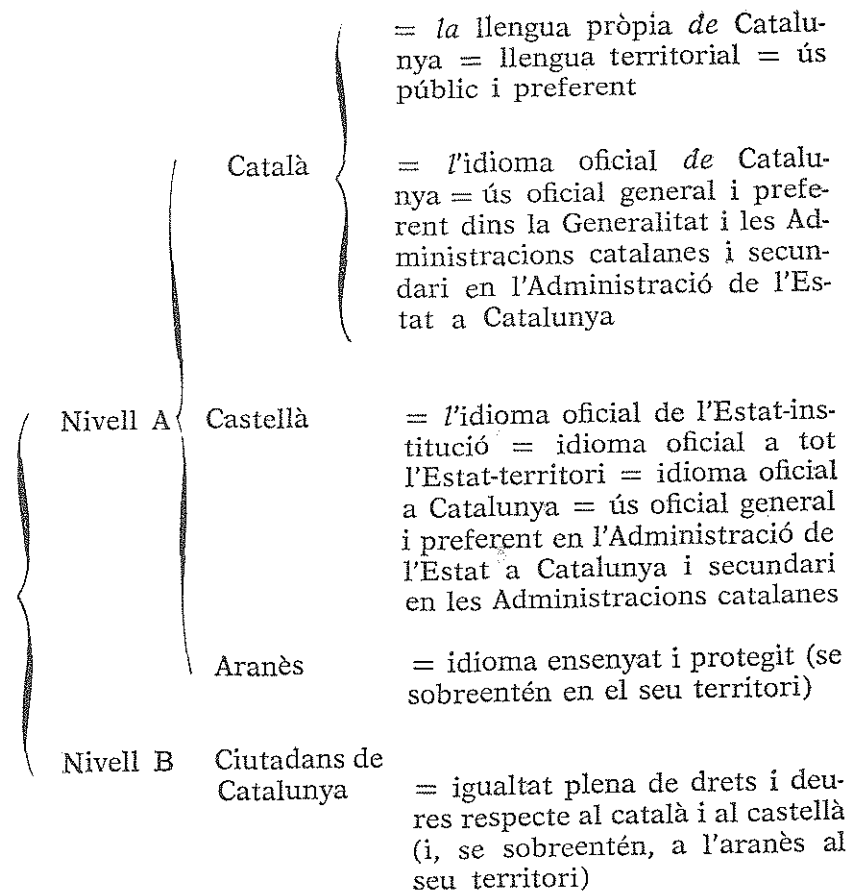
llengües en *igual* situació a Catalunya, sinó per raons diferents en cada cas: en el cas del castellà, pel fet que és un imperatiu de la Constitució el «deure» de tot ciutadà espanyol de «conèixer» el castellà per tal com és la llengua oficial de l'Estat, i la Generalitat com a garant d'aquesta oficialitat també és la garant d'assegurar la possibilitat de compliment d'aquest «deure»; en el cas del català, perquè és *la* llengua pròpia i oficial de Catalunya i, encara que l'Estatut no ho digui, cal deduir que tot ciutadà de Catalunya té també el «deure» de «conèixer» el català, ja que som en el terreny dels drets i deures dels ciutadans i en aquest terreny sí que per imperatiu explícit de l'Estatut la igualtat ha d'ésser «plena».

Ara bé: per veure quin és l'ús normal i oficial que pertoca al català com a «llengua pròpia» cal posar aquesta expressió en connexió amb el concepte de «nacionalitat» que l'article 1 refereix a Catalunya. Segons això, «llengua pròpia de Catalunya» equival a «llengua nacional de Catalunya», és a dir, «llengua de Catalunya com a comunitat nacional» i, per tant, llengua territorial, llengua del territori de Catalunya, ja que una comunitat nacional és una comunitat amb trets específics —entre ells la llengua— formada i assentada per procés històric en un territori. El caràcter de territorialitat que l'expressió «llengua pròpia» dona al català (i no pas al castellà) ens sembla, doncs, inqüestionable i és d'una transcendència jurídica de primer ordre, perquè l'«ús normal» referit al català en l'article 3.3 només pot ésser entès com a «ús normal» d'una llengua en el territori que li és propi i aquest «ús normal» no és altre que el d'ésser, com ja sabem, la llengua prevalent, normalment i generalment usada, de paraula i per escrit, en tots els àmbits de la vida social i pública, oficial i no oficial. L'«ús normal» referit al castellà, també en l'article 3.3., en canvi, no pot ésser el que pertoca a la llengua territorial, perquè queda clar que el castellà no és llengua territorial a Catalunya, sinó el que pertoca a l'ús normal que poden fer-ne l'Estat, d'una banda, perquè és la seva llengua oficial, i els ciutadans castellanoparlants, d'altra banda, perquè és llur llengua personal. En conseqüència, el caràcter de l'oficialitat de l'una i l'altra llengües, proclamada en l'article 3.2, i l'«ús oficial» del català en l'article 3.3 també han d'ésser diferents: en funció de l'«ús normal» com a llengua territorial, l'«ús oficial» del català ha d'ésser sempre i en tot cas preferent (i aquí es podria discutir si amb l'excepció o no

de l'Administració de l'Estat a Catalunya), i aquesta oficialitat és autosuficient i independent de l'oficialitat del castellà, la qual, llevat dels àmbits administratius estatals, cal entendre com a complementària de la del català en la mesura, i només en la mesura, que calgui per a atendre els drets personals dels ciutadans castellanoparlants. L'oficialitat del català, doncs, està en funció de la territorialitat lingüística real; la del castellà en funció dels drets de l'Estat-institució i dels drets dels ciutadans castellanoparlants. El català com a llengua nacional pren, doncs, l'estatut de territorialitat i té així les portes obertes jurídicament per a reesdevenir realment llengua comuna, *primera llengua* al servei de tots els ciutadans; el castellà ha de passar a ocupar el lloc de *segona llengua*, al servei dels ciutadans castellanoparlants i al servei de tots els ciutadans en les relacions amb l'Estat.

La igualtat —una igualtat de fons i no pas formal ni mecànica, en la nostra opinió— s'aconsegueix, així, en els dos nivells de l'esquema-resum que reproduïm tot seguit. En el nivell A, el nivell de les llengües com a tals llengües, la igualtat s'aconsegueix perquè aquestes resten per fi realment equiparades, ja que totes dues gaudeixen d'estatut de territorialitat, cadascuna en el territori lingüístic que li és propi; el castellà no l'ha tingut mai, aquest problema; és el català que havia estat desposseït d'aquest estatut i ara el recupera: ara és realment una llengua respectada i protegida com a tal llengua, segons l'imperatiu constitucional. I al nivell B, el nivell dels ciutadans, la igualtat s'aconsegueix perquè tots ells, des d'un punt de vista personal, resten equiparats quant a drets i deures envers l'una i l'altra llengües.

Observem tanmateix que és prou més difícil de fer una lectura «bilingüista» quant a l'estatut de les dues llengües en el text de l'Estatut que no en el text de la Constitució, perquè aquesta lectura només és possible si s'ignora el nivell A i només es té en compte el nivell B, o per dir-ho exactament, si el nivell A no es considera en ell mateix, sinó només sota el prisma del nivell B. I aquesta confusió o subordinació de nivells és molt més difícil de fer-la a partir del text estatutari, on apareixen força explícits i ben destriats.

Tanmateix la lectura «bilingüista» havia de ser una temptació contínua tot al llarg del debat parlamentari i, com hem dit, aquella en què es fonamentaria la doctrina elaborada pel Consell Consultiu. En definitiva, malgrat que el text de l'Estatut és de bon tros més precís, i per tant menys ambigu que el de la Constitució, tocant a l'estatut de les llengües i a les implicacions d'aquest en el concepte d'oficialitat, també ell és prou ambigu per a permetre l'una i l'altra interpretacions. Probablement en aquest text la peça-clau de l'ambigüitat és l'expressió «llengua pròpia». Veurem, en efecte, com la interpretació que en féu el PSUC i la d'altres textos conseqüents i la que en féu el Consell Consultiu eren ben oposades.

d) *L'adaptació del model al marc jurídic feta pel PSUC*

Els «traductors» al català de la llei quebequesa hagueren d'aplicar-hi una sèrie de transformacions per tal d'adaptar-ne l'oficialitat única de la llengua nacional a la cooficialitat imposada per la Constitució espanyola i per l'Estatut d'Autonomia intentant tanmateix de salvar al màxim l'estatut de la llengua nacional, dita eufemísticament «pròpia», és a dir, intentant de salvar els drets territorials de la llengua catalana, i sense renunciar, per tant, a l'assoliment d'una societat unilingüe, en els usos lingüístics generals, com a fita darrera d'una política dita de «normalització» de l'ús d'aquesta llengua «pròpia».

Els *Criteris* del PSUC expliciten aquesta transformació en els seus dos primers apartats, titulats «Dictamen» i «Principis polítics de normalització lingüística». El document comença afirmant que en general és preferible d'establir una cooficialitat lingüística sobre el principi de territorialitat, perquè «l'experiència ha demostrat que el principi de personalitat aplicat amb rigidesa dificulta el desenvolupament de les llengües menys afavorides» i fa remarcar que «alguns països plurilingües com el Canadà o Bèlgica, on s'havia adoptat el principi de personalitat a nivell estatal, s'han decantat posteriorment pel principi de territorialitat, ja que les zones lingüísticament més desfavorides (Quebec, Flandes) no avançaven en llur normalització lingüística». Aquesta experiència, doncs, és la que «dóna els millors resultats en la solució dels conflictes lingüístics». Ara: és possible aquest enfocament a partir del text de la Constitució espanyola del 1978?

El document del PSUC si d'una banda constata que «la Constitució no admet la cooficialitat lingüística a nivell estatal», d'altra banda opina que el text constitucional «no exclou la possibilitat» d'aplicar al territori d'una comunitat autònoma amb llengua pròpia «una tendència al principi de territorialitat». Reconeix l'element de contradicció que implica el punt 1 de l'article 3 constitucional (tots els espanyols tenen el «dret d'usar» el castellà), puix que «entès d'una manera absoluta la cooficialitat lingüística no fóra possible»; però creu que aquesta interpretació no hi cap perquè aniria contra el mateix text constitucional i, per tant, opina que és constitucionalment possible «un règim atenuat de territorialitat lingüística».

El document del PSUC assegura que aquesta és la lectura de la Constitució que presidí la redacció de l'article 3 de l'Estatut i que, consegüentment, aquesta és la interpretació que cal fer del text estatutari, en el sentit de considerar que la caracterització del català com a «llengua pròpia» de Catalunya (Art. 3.1) i la «prioritat oficial específica» que li confereix l'article 3.2 defineixen «un model mixt en què el principi de territorialitat en l'ús del català es combina amb les necessàries garanties per a l'ús del castellà, segons el principi de personalitat».

Ja hem vist que, en efecte, aquesta és una de les interpretacions «possibles» del text constitucional i una de les interpretacions «probables» del text estatutari; ara: també hem vist que altres interpretacions contràries eren igualment possibles en l'Estatut i «probables» en la Constitució des d'una òptica nacionalista-estatal. La interpretació explicitada en els *Criteris*, en la qual després es basaria també implícitament l'*Esborrany*, la compartim plenament i hem intentat d'argumentar-la més amunt, però cal reconèixer que enlloc de la Constitució no es diu *explicitament* i sense lloc a dubtes que les llengües no castellanes s'hagin d'ordenar en les Comunitats Autònomes respectives segons el principi de territorialitat, ni enlloc de l'Estatut no es diu *explicitament* que l'ús del castellà a Catalunya s'hagi d'ordenar segons el principi de personalitat. Creiem, doncs, que si bé, com hem dit, és l'única interpretació correcta, des d'una òptica nacional catalana, és tanmateix una interpretació necessàriament forçada i voluntarista, atesa la irreductible ambigüitat dels textos bàsics; més: atesa la sibilina, però en el fons real, contradicció entre el text constitucional —començant per l'article 1.2— i el projecte de reconstrucció nacional catalana —i consegüentment lingüística— propugnat per la unanimitat de les forces polítiques del Principat, si més no fins al 1978. Una interpretació necessària que el PSUC fou tanmateix l'únic a formalitzar dins una proposta global de política i legislació lingüístiques. Sigui com sigui, a partir d'aquesta interpretació el document del PSUC proposa els principis següents:

I) El català és no solament un vehicle d'expressió sinó un mitjà principal d'identificació nacional, i, per tant, d'integració cultural nacional (tal com afirma també la llei quebequesa respecte al francès).

II) Per això, l'oficialitat ha de significar per al català no

solament un estatus formal o personal, sinó el dret a «esdevenir la llengua comuna de tots els ciutadans del nostre país» (com també afirma per al francès la llei quebequesa).

III) La comunitat lingüística catalana, però, no es limita al territori de la Generalitat de Catalunya —tal com afirma l'Estatut (Art. 27), però no pas la Constitució— i cal que els poders públics n'impulsin el ple desenvolupament com a tal comunitat (qüestió que no es planteja igual en el cas del Quebec, i que en tot cas la llei quebequesa no toca).

IV) Tota «interpretació restrictiva de la cooficialitat lingüística o el no-reconeixement de la realitat de la comunitat lingüística catalana foren al capdavant una forma de perpetuar la discriminació lingüística».

V) La impulsió del català com a llengua comuna ha d'anar acompanyada del «respecte a les altres expressions lingüístiques»: els no-catalanoparlants —en primer lloc els castellanoparlants— tenen dret a conservar llurs llengües respectives, a cultivar-les i a transmetre-les a llurs infants; però ni la garantia ni l'exercici d'aquests drets no poden entrar en contradicció amb els drets del català com a llengua del país ni, doncs, amb «els objectius de la catalanització»: que tots els ciutadans de Catalunya «admetin el català com a llengua comuna» i arribin a poder-s'hi expressar (principi també definit en la Carta quebequesa).

VI) A part la salvaguarda dels drets personals dels castellanoparlants, el castellà ha d'ésser la segona llengua dels catalans, atès l'imperatiu constitucional que tots els ciutadans espanyols han de conèixer el castellà (Art. 3.1) (qüestió no considerada en la llei quebequesa).

VII) El procés de catalanització ha d'ésser voluntari; cal que sigui «una obligació lliurement assumida», sense mesures coercitives (concepció contrària a la de la llei quebequesa).

Aquests principis impliquen un manteniment i alhora una modificació de l'esquema «quebequès», que es podria expressar amb l'esquema següent.

Observem que, tot i complexificar-se, aquest esquema manté l'estructura de l'esquema «quebequès»; el tercer nivell introduït és una sobreestructura que engloba l'estructura sense alterar-la formalment: la cooficialitat establerta en aquest nivell implica necessàriament un desplaçament del pes del terme «oficialitat» del primer nivell, que d'«única»

esdevé «prioritària», però el conjunt, en principi, roman equilibrat.

{ Llengua autòctona = llengua territorial única = llengua comuna = drets territorials = oficialitat prioritària
Llengua(ües) foravinguda(es) = llengua(ües) personal(s) = drets personals
Llengua oficial de l'Estat = llengua segona generalitzada = cooficialitat

Ara: allò que no diu l'esquema, ni els principis que el subteneixen és què passa si el terme «llengua(ües) foravinguda(es)» del segon nivell coincideix amb el terme «llengua oficial de l'Estat» del tercer nivell (novellament introduït). Perquè aquest i no pas altre és el problema de fons; un problema que —recordem-ho— també tenien els quebequesos, però que llur esquema obvia d'antuvi.

Així, veiem que si en l'esquema proposat pel PSUC el terme «oficialitat» continua estant en funció del terme «territorialitat», s'hi ha introduït un element de confusió, no pas formal, com demostra el mateix esquema, però sí potencial: només cal que el tercer nivell deixi d'ésser embolcallant o sobreestructural i s'introdueixi en l'estructura perquè se'n trenqui l'equilibri en contra del primer nivell i, al capdavant, es destrueixi la mateixa estructura. I aquí podríem reintroduir, recursivament, el tema de la precarietat de la interpretació dels textos constitucionals feta pel PSUC i que nosaltres hem intentat també apuntalar abans, puix que sense voler-se fer il·lusions cal reconèixer que el famós article 3 de la Constitució, més que més llegit amb les ulleres nacionalistes fornides per l'article 2: («La Constitució es fonamenta en la indissoluble unitat de la nació espanyola, pàtria comuna i indivisible de tots els espanyols»), més aviat sembla abonar la potencial confusió de nivells i la destrucció de l'estructura!

El document del PSUC fa un intent de plasmar aquest esquema i els principis que el sostenen en unes «Bases per a la normalització» que serveixin per a l'elaboració d'un text legal articulat. Es tracta, doncs, del primer esbós de projecte

de llei de normalització lingüística feta al Principat i és interessant de veure com s'hi aplica l'esquema anterior.

La primera cosa que hi podem constatar és que enlloc no s'explicita l'esquema: enlloc no es declara que el català és llengua territorial única i que per això l'oficialitat del català és prioritària, ni tampoc no es diu en què consisteix aquesta prioritat; enlloc no es diu explícitament que la integració lingüística i cultural de la societat del Principat s'ha de fer sobre la base de la llengua catalana i que l'objectiu de la «normalització» és que el català esdevingui llengua de relació per a tothom, llengua comuna. Aquest és el primer punt de divergència important respecte a la Carta de la Llengua Francesa, la qual sí que té bon compte d'explicitar el seu esquema des de l'article 1. Aquesta divergència respecte al «model» caracteritzarà igualment els projectes catalans posteriors: tots ells defugiran de treure a la superfície del text un esquema que restarà subjacent. I és comprensible: del document del PSUC endavant tothom ha estat conscient que la interpretació «territorialista», l'única acceptable des d'un punt de vista nacional català, té poderosos enemics i insegures bases legals reals; per això hom ha pensat que valia més intentar de fer el fet i deixar les proclamacions per a una ocasió millor...

Efectivament: si aquests principis no tenen un enunciat explícit en les «bases» del PSUC, cal dir que aquestes en són amarades i hi responen tant com és possible per a no contradir obertament la mateixa lletra dels preceptes constitucionals. El tractament del català segons el principi de territorialitat i del castellà segons el principi de personalitat, i el consegüent plantejament de la cooficialitat amb «prioritat» del català resta establert de la manera següent:

I) Els ciutadans de Catalunya com a tals tenen uns drets lingüístics fonamentals en relació amb la llengua catalana (que analitzarem en la segona part d'aquest treball; Cf. apartat 3 a)) (Base 1.1); els castellanoparlants com a tals tenen dret a utilitzar llur llengua en els termes que estableixen la Constitució, l'Estatut i la llei que hom projecta (Base 1.2).

II) En virtut del pressupòsit de territorialitat implícit en la Base 1, el català és la llengua oficial de l'Administració pública de Catalunya: de l'Administració de la Generalitat, de la provincial —mentre hi sigui—, de la comarcal i supracomarcal a establir, de la municipal i la d'altres corporacions públiques dependents de la Generalitat (Base 2.1); és la llen-

gua cooficial de l'Administració de justícia (Base 2.7); és la llengua única de tota la toponímia (Base 3.1); és la llengua preferent obligatòria en l'ensenyament a tots els nivells (bé que cal preveure situacions transitòries) (Bases 4.1, 4.2.1r. i 4.3) i la llengua vehicular normal dels centres d'ensenyament (Bases 4.5, 5.c.1r. i 5.d); és la llengua d'ús preferent en la televisió i la ràdio emeses a Catalunya (Bases 6.2.1, 6.2.3r. i 6.3) i d'ús com a mínim paritari en la publicitat de les empreses públiques que actuen a Catalunya (Base 5.2n.).

III) L'altra llengua, el castellà, com a llengua oficial de l'Estat, també és oficial a Catalunya (Base 2.1.2n.); en virtut d'això, és llengua d'ús obligat (totalment o parcialment), però no preferent, en la publicació de la normativa, dels avisos, de les informacions i en les indicacions de caràcter públic (Bases 2.2, 2.3 i 3.3); és llengua cooficial en l'administració de justícia (Base 2.7); i és llengua obligatòriament ensenyada en els dos primers cicles escolars (Base 4.1.2n.).

IV) La cooficialitat del català i el castellà es tradueix així mateix en l'obligació de les persones jurídiques d'ésser bilingües (Bases 1.3 i 3.5); i en el dret de les persones físiques a expressar-se oralment i per escrit, en les relacions públiques i en les privades, en l'una o en l'altra de les dues llengües oficials (Bases 2.4, 2.6, 2.7, 3.5 i 3.6). Amb aquest dret es cobreixen, doncs, bona part dels drets lingüístics personals dels castellanoparlants enunciat en la Base 1.2; els fills d'aquests altrament poden rebre el primer ensenyament en castellà (Base 4.2.3r.).

V) L'aranès és la llengua territorial de la Vall d'Aran (Base (1.1.2n.)), i com a tal hi és la llengua de la toponímia (Base 3.1.2n.) i hi és llengua d'ensenyament obligatori (Base 4.11).

VI) D'altra banda, es preveuen un conjunt de mesures a adoptar per l'Administració catalana (de caire administratiu o fiscal) o per les altres instàncies afectades a fi d'assegurar el domini del català pels funcionaris (Base 2.5); la catalanització dels rètols i altres indicadors (Base 3.4); la catalanització de les empreses (Base 3.5.2n. i 3r.); l'exercici del dret a expressar-se arreu en català (Base 3.6.2n.); el reciclatge de català del professorat (Bases 4.3 i 4.6); la normalització de l'ús general del català a la Universitat (Bases 5.b.5è., 5.c.3r., 5.d.8è.); l'increment i la difusió de la premsa en català (Base 6.1); el reciclatge de català dels professionals de la

premsa (Base 6.1.4) i de la televisió (Base 6.2.4t.); la catalanització de les empreses radiofòniques privades (Base 6.3.3.r.) i de llur personal (Base 6.3.4t.); la producció de cinema en català (Base 6.4); i la promoció de la publicitat en català (Base 6.5). Per vetllar pel compliment de la normativa lingüística i de les mesures de normalització de l'ús del català, es preveu la creació d'un organisme interdepartamental específic: el Servei de Normalització del Català (Base 7).

Veiem, doncs, que les *Bases* del PSUC segueixen l'esquema de la llei quebequesa i el plantejament territorialista d'aquesta, però amb totes les «atenuacions» que deriven de la cooficialitat amb el castellà establerta per la Constitució i l'Estatut. Bé que, tot comptat i debatut, els drets lingüístics dels castellanoparlants respecte al castellà no són ni menys ni diferents que els que les *Bases* proclamen per al català, el fet que aquests —detalladament— siguin atribuïts al conjunt dels ciutadans, mentre que els altres —sense detallar— ho són només a les persones castellanoparlants o parlants d'altres llengües (Base 1.2.2n.) és un fet rellevant i introdueix d'entrada, ni que només sigui formalment, la diferenciació entre llengua territorial i llengua personal. D'aquí deriva una normativa afavoridora del català, que hem intentat de resumir en el punt II). Cal assenyalar, però, que només en dos aspectes: la toponímia i l'ensenyament, el caràcter de llengua territorial dona al català un estatut preferencial no solament en la forma de redacció sinó en els continguts imperatius. Les *Bases* també segueixen en to menor la llei quebequesa en l'establiment d'un programa de catalanització a diversos nivells i d'un organisme encarregat de vetllar-ne el compliment.

Cal remarcar finalment que les *Bases* del PSUC introdueixen una novetat respecte a la llei quebequesa: el tractament de la llengua en els mitjans de comunicació. Es tracta evidentment d'una qüestió essencial per a la recuperació de la llengua catalana que, com veurem, passarà de les *Bases* als altres projectes i a la fi a la mateixa llei aprovada.

e) *Un pas endavant: l'«Esborrany» del Departament de Cultura*

L'Esborrany de Proposició de Llei sobre l'ús lingüístic a Catalunya, elaborat en l'àmbit del Departament de Cultura,

constitueix el segon graó del projecte de legislació lingüística al Principat. La redacció d'aquest text gairebé coincidí en el temps amb l'elaboració dels *Criteris* del PSUC i, en part, coincidí també en les persones, ja que el Departament intentà que el text resultés d'una forma l'elaboració oberta i participativa. Però cal dir que no eren només els experts del PSUC que s'emmirallaven en el model quebequès; feia temps que el text de l'Assemblea Nacional del Quebec corria també pel Departament mateix i per altres àmbits que no eren del PSUC. És a dir, doncs, que hi havia una mena de consens quant al model entre els sectors que creien necessària una acció legislativa en matèria lingüística. El preàmbul de l'*Esborrany* ja pressuposa la mateixa interpretació territorialista que el PSUC feia dels textos de la Constitució i de l'Estatut, i ho explicita pràcticament en els mateixos termes: el català, com a llengua pròpia (= territorial), ha d'esdevenir la *llengua comuna* dels ciutadans de Catalunya; el castellà, com a llengua oficial de l'Estat i com a llengua materna d'una bona part dels actuals ciutadans del país, es constitueix en *segona llengua*.

Es tracta, doncs, del mateix esquema subjacent. Ara: a l'hora de plasmar aquest esquema en un text articulat, hom fa un plantejament molt més nítid, més clar i alhora prou més contundent que les *Bases* del PSUC i, no cal dir, que els textos elaborats dins el Parlament. L'*Esborrany* va de dret al gra i fins sembla que d'entrada accepta el bilingüisme ras i curt (art. 1.1), però immediatament ens adonem que això no és més que una manera d'aprofitar formalment (ja que no hi ha manera d'escapar-se'n) el bilingüisme oficial per fer un plantejament realment territorialista. Hi ha una contraposició clara de nivells entre el punt 1 i el punt 2 de l'article 1. Tots dos es refereixen a l'àmbit de les relacions públiques, oficials i no oficials, però en el punt 1 es tracta dels «ciutadans de Catalunya», de les persones físiques com a tals; en el punt 2 es tracta del «català», d'un ens social, no físic, i el distingeix així «per tal com és la llengua pròpia de Catalunya».

L'*Esborrany*, doncs, a partir de l'article 1 i consegüentment i sistemàticament al llarg de tot el seu articulat estableix dos nivells ben diferenciats:

- A. Nivell de l'ús lingüístic de les persones físiques.
- B. Nivell de l'ús lingüístic de les persones jurídiques i de l'Administració.

A cadascun d'aquests dos nivells l'*Esborrany* aplica un principi diferent, segons aquestes dues regles:

- A. Persones físiques = principi de personalitat.
- B. Persones jurídiques i Administració = principi de territorialitat.

En els supòsits de la llei, doncs, en què els subjectes són les persones físiques, regeixen els principis de plena igualtat de drets i de la cooficialitat estricta (Arts. 1.1, 5, 6, 7, 13.2, 3 i 4, i 14). En canvi, en els supòsits en què els subjectes són les persones jurídiques (empreses, associacions, col·legis professionals, mitjans de comunicació, etc.) i les diverses Administracions públiques, s'imposa l'ús obligatori de la llengua catalana, la qual pot anar, si s'escau, acompanyada o no de la castellana a criteri de la instància responsable i sens perjudici en cap cas dels drets personals dels ciutadans castellanoparlants a ésser correspostos en llur llengua (Arts. 1.2, 3, 10, 11, 12, 13.1, 15, 16 i 17). La llei obliga no solament les autoritats i els funcionaris de les administracions catalanes sinó també les autoritats i els funcionaris de l'Administració civil de l'Estat i del poder judicial a Catalunya (Arts. 5, 6, 7, 8, 9 i 11) i obliga totes les empreses i entitats que actuen a Catalunya encara que no hi tinguin la seu (Arts. 3 i 16).

L'aplicació d'aquest esquema es concreta en els sis àmbits següents:

- Administracions públiques (Arts. 5 a 11).
- Toponímia i retolació pública (Art. 12).
- Ensenyament (Arts. 13 i 14).
- Mitjans de comunicació (Art. 15).
- Relacions de treball i empreses (Art. 16).
- Associacions civils i entitats públiques no oficials (Art. 17).

Finalment, l'*Esborrany* estableix uns drets fonamentals dels ciutadans de Catalunya en relació amb el català com a llengua del territori d'aquests ciutadans. Són els mateixos que el PSUC havia reproduït de la *Carta* quebequesa.

Es pot dir, doncs, que l'*Esborrany* porta a les darreres conseqüències el plantejament territorialista dins el sistema de cooficialitat establert per l'Estatut, i ho fa d'una manera molt més precisa i enèrgica que no les *Bases*, igualment com estableix d'una manera més imperativa que no pas aquestes el pla de catalanització (Arts. 18, 19, 20 i 21) i el capítol d'infraccions (Arts. 22 i 23). En aquest sentit, recorda més l'*allure*, s'aproxima més al to legislatiu de la *Carta* de la llengua francesa. Ara: inspirant-se indubtablement en la llei quebequesa, és un text que intenta respondre a la realitat sociolingüística i constitucional del Principat en els tres aspectes assenyalats al començament (cf. apartat 0.a). Si hagués pogut esdevenir norma legal tal com era redactat, els seus preceptes haurien estat una garantia mínima però realista de recuperació de la llengua catalana en un termini raonable de temps i alhora una garantia de respecte als drets personals dels no-catalanoparlants. El text de l'*Esborrany* era, creiem, el mínim acceptable per a no enganyar-nos quant a l'efectivitat real d'una acció de redreçament de la llengua. Però també cal reconèixer que portava la interpretació del text constitucional en un terreny inacceptable per a una mentalitat nacionalista-estatal espanyolitzada.

Lògicament, els diputats del Parlament de Catalunya no desconeixien quina és aquesta mentalitat, ni el seu tarannà intransigent tocant als «*principios fundamentales*», ni ignoraven que aquesta mentalitat és la que informa el «poder real»; i havien viscut esdeveniments recents, que hem recordat al començament, en què aquest poder real s'havia mostrat obertament recelós i sovint crispat davant la institucionalització de les autonomies nacionals. De manera que, posats a redactar un text que havia de convertir-se definitivament en llei, el realisme del poder s'imposà sobre el realisme de la normalització lingüística i el primer text parlamentari, el de la ponència de la Comissió de Política Cultural, ja constituï l'inici de la temporada de rebaixes.

f) *Retrocés i preservació del model en el primer tràmit parlamentari: el text de la Ponència*

El text de la Proposició de Llei de Normalització Lingüística a Catalunya elaborat per la Ponència de la Comissió de Cultura descansa en el mateix esquema subjacent «territorialista» de les *Bases* i de l'*Esborrany* i el realitza d'acord amb les regles utilitzades per aquest darrer, segons la diferenciació nítida de tractament entre el nivell de les persones físiques i el nivell de les persones jurídiques i de l'Administració. Al plantejament de l'*Esborrany* afegeix, encara, diversos aspectes del plantejament de les *Bases*. Ara: aquesta reproducció dels projectes precedents es caracteritza: I) per l'ablació d'alguns elements d'explicitació de l'estatut del català com a llengua territorial i la incorporació de certs elements afavoridors de plantejament bilingüista; i II) per una disminució general de força respecte a les formulacions de l'*Esborrany*, que esdevé particularment greu en el capítol dels mitjans de comunicació i en el programa de mesures de catalanització.

L'Exposició de Motius reproduïx gairebé literalment el preàmbul de l'*Esborrany*, llevant-ne els trets que podrien resultar més «molestos» a les orelles espanyoles, com ara les al·lusions que s'hi feien al «dret de conquesta» referit al 1714 i al 1939. Bé que còpia edulcorada, és un text essencialment «territorialista» on s'afirma, com en l'*Esborrany* i en la part de *Principis* dels *Críteris* del PSUC, que el català és la llengua pròpia de Catalunya, forjada en el seu territori —i comparada després amb altres terres—, on ha estat sempre l'eina natural de comunicació, el símbol d'una unitat cultural de profundes arrels històriques i, encara, un instrument d'integració de la gent nouvinguda a la societat catalana (paràgraf 1 de la *Ponència*, corresponent als paràgrafs 2 i 3 de l'*Esborrany*). Aquesta eina-símbol de la comunitat catalana fou degradada, perseguida i arraconada per esdeveniments històrics i això l'ha posada en una situació de precarietat que ara la nova etapa democràtica ha de corregir sobre la base que li donen per a fer-ho la Constitució i l'Estatut, especialment aquest darrer, d'on es desprèn clarament que a Catalunya hi ha una llengua pròpia i dues llengües oficials (paràgrafs 2 i 3 de la *Ponència*, corresponents als paràgrafs 3 i 4 de l'*Esborrany*). Com a conseqüència d'això «el restabliment del català en el lloc que li correspon com a llengua pròpia de

Catalunya és un dret i un deure inalienables del poble català, que han d'ésser respectats i protegits per l'Administració de l'Estat. I en aquest sentit cal estendre el seu coneixement, en el si de la societat catalana, a tots els seus ciutadans, qualsevol que sigui la llengua que parlin habitualment» (paràgraf 6è. de la *Ponència*, pràcticament igual que el 7è. de l'*Esborrany*).

Ara: a partir d'aquí la *Ponència* s'estalvia la continuació del text de l'*Esborrany* (paràgraf 8è.) i ens quedem sense saber quin és el lloc que correspon al català com a llengua pròpia de Catalunya (tot i que cap al final de l'articulat el text insistirà paradoxalment en un concepte que prèviament no ha aclarit: segons l'article 26, la Generalitat ha d'impulsar la normalització en els centres de RTVE a Catalunya «fins que no s'hi haurà assolit una presència adequada del català com a llengua pròpia de Catalunya»; quina és aquesta «presència adequada»? L'Exposició de Motius elimina, doncs, l'aspecte essencial del plantejament dels *Principis* i de l'*Esborrany*: la distinció entre «llengua comuna» dels ciutadans, sigui quin sigui l'origen d'aquests, la qual llengua comuna no pot ser altra (en ús, no solament en coneixement) que el català —i aquest és l'objectiu «ineludible» del procés de catalanització, segons l'*Esborrany*—, i la «segona llengua» dels ciutadans, que ha de ser el castellà en coincidir-hi l'imperatiu de protegir els drets personals dels castellanoparlants i el fet d'ésser la llengua oficial de tot l'Estat.

Aquesta és una eliminació simptomàtica, ja que, havent seguit els redactors tan fidelment el text de l'*Esborrany*, no pot ésser pas atribuïda a un «descuit», sinó a una decisió cientment presa amb la qual s'escamotejaven unes precisions que servien per a desfer d'entrada tota ambigüitat afavoridora de l'esquema «bilingüista». En comptes del paràgraf 8è. del preàmbul de l'*Esborrany*, l'Exposició de Motius acaba amb un 7è. i darrer paràgraf de nova redacció en què insisteix en el tema de «superar l'actual desigualtat lingüística», d'«arribar a la igualtat en l'exercici del dret i del deure d'emprar i conèixer la llengua catalana i la llengua castellana» i afirma la necessitat d'«orientar la normalització de l'ús de la llengua catalana», normalització que l'articulat de la Proposició de Llei definirà precisament, com veurem ara, en termes bilingüistes.

En l'articulat de la llei, en efecte, sorprèn l'esmerç que els redactors posen a especificar-ne els objectius i a definir el

concepte de «normalització», cosa que ni les *Bases* ni l'*Esborrany*, com a projectes articulats, no feien, perquè objectius i definicions ja quedaven prou explicitats als *Criteris* i al preàmbul, respectivament. El primer punt (art. 1.1) podria semblar que inicia o posa els fonaments d'un plantejament «territorialista», puix que declara que la llei té per finalitat «el desenvolupament de l'article 3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, especialment en tot allò que concerneix la normalització de l'ús de la llengua catalana com a llengua pròpia i oficial de Catalunya». Després d'això, si tot seguit, al punt 2 hom defineix què cal entendre per «normalització», dins la llei, caldria pensar lògicament que ho fa per determinar per al català aquell «lloc que li correspon com a llengua pròpia de Catalunya», que havia quedat incert en el preàmbul. Contràriament, la definició que es fa de «normalització de l'ús de la llengua catalana» al punt 1.2 és vergonyantment bilingüista i una renúncia d'entrada a un estatut territorial per a la llengua «pròpia» del país.

Hom podia desistir de fer definicions (com en desistien les *Bases* i l'*Esborrany*), però si en feia no podia dir que la llengua catalana tenia el dret de desenvolupar-se en tots els àmbits «incloent-hi la igualtat amb el castellà, llengua també oficial a Catalunya», frase inefable amb què hom manifestava un sentiment d'inferioritat o de subordinació i renunciava a fer la distinció entre llengua nacional, «pròpia», i llengua de l'Estat, foravinguda, distinció tímida i insinuada a l'Estatut i que les *Bases* i l'*Esborrany* intentaven, amb mètodes diferents, d'aprofitar com més millor. Després d'aquest plantejament, els objectius que el punt 1.4 següent assenyala per a la llei, bé que referits únicament al català, no es poden entendre coherentment sinó en el sentit limitatiu d'arribar *fins* a l'equiparació amb el castellà, però no pas visant més enllà d'això.

Per contra, els articles 2 i 3 reproduïen íntegrament i gairebé literalment les bases 1.1 i 1.2 de les *Bases* del PSUC i, per tant, l'ardit formalista amb què aquestes intentaven d'establir l'estatut de territorialitat per al català: s'enuncien uns «drets lingüístics fonamentals» envers la llengua catalana els subjectes dels quals són «els ciutadans de Catalunya» (art. 2), mentre que en un altre nivell es garanteix l'«ús de la llengua castellana» i es protegeix l'«ús de les altres llengües de l'Estat» (art. 3.1, corresponent a la base 1.2 de les *Bases*, bé que

aquesta parlava no de llengües sinó dels «castellanoparlants» i dels «parlants d'altres expressions lingüístiques», amb què el contrast, dret territorial-drets personals restava més palès i, d'altra banda, no limitava aquestes llengües a les «altres llengües de l'Estat espanyol», amb què l'àrab, per exemple, resta eliminat).

Així, doncs, el Títol Preliminar constitueix una barreja contradictòria d'elements «territorialistes» i «bilingüistes», els uns procedents de les *Bases* i els altres redactats de bell nou al si de la Ponència.

Els altres títols de la proposició ja segueixen sense interferències rellevants el text de l'*Esborrany*, però, com hem dit, amb un afebliment general de to i de formulacions concretes que veurem en detall en l'anàlisi de cadascun dels àmbits (cf. apartat 3, que es publicarà dins la 2a. part). Pel que pertoca a l'estatut de territorialitat de la llengua «pròpia», cal remarcar els aspectes següents:

— Desaparició de la posició prevalent del català en l'activitat de les empreses, les corporacions, les associacions civils, les fundacions, els col·legis professionals, les acadèmies, etcètera.

— Desaparició de l'obligatorietat de catalanització interna de l'Administració civil de l'Estat i de la justícia a Catalunya.

— Desaparició de l'imperatiu d'ús preferent i majoritari del català en *tots* els mitjans de comunicació social. Aquest imperatiu només es manté per als mitjans de comunicació propis de la Generalitat (art. 24).

Esblaimat i tot, i amb certs elements estranys, el text de la Ponència és encara un plançó de les *Bases* i de l'*Esborrany*. Si s'ha perdut, com veiem, l'estatut de llengua «comuna» en aspectes fonamentals, en d'altres d'igualment essencials es manté: en la publicació de les lleis i altres normes, i en les de les actuacions, avisos impresos i formularis de la Generalitat, dels ens locals, i de les corporacions públiques (article 7); en la toponímia (art. 12); en la retolació pública urbana i interurbana (art. 13); en els serveis de transport (article 14); en les relacions laborals dins les empreses (article 15); i en l'ensenyament (títol II).

g) *El naufragi del model en el segon tràmit parlamentari: el text del Dictamen*

El text de la Proposició de Llei que resultà dels debats de la Comissió de Política Cultural i que aquesta elevà com a Dictamen per a ésser debatut pel Ple del Parlament significa el trencament pràcticament total del plantejament territorialista elaborat primmiradament pels projectes de l'any 1980 i que en el text de la *Ponència* encara s'havia aguantat mínimament.

Recordem que aquest plantejament es basava en un esquema de fons o subjacent, establert pels *Criteris* del PSUC, i en una seva plasmació concreta o esquema de superfície, establert en la seva forma més sistematitzada per l'*Esborrany* del Departament. El problema del pas de l'esquema de fons a l'esquema de superfície consistia a aconseguir un equilibri entre els termes de l'esquema de fons, això és: l'estatut del català com a llengua territorial, els drets personals dels ciutadans no-catalanoparlants i la cooficialitat establerta per la Constitució i l'Estatut. Aquest equilibri s'aconseguia a la pràctica destriant el nivell de les persones físiques (nivell A), que s'igualaven en drets en tota circumstància, del nivell de les persones jurídiques i l'Administració (nivell B), que restaven subjectes a l'estatut del català com a llengua territorial. El text de la *Ponència* segregava alguna zona de l'acció legislativa pròpiament dita (especialment els mitjans de comunicació) o afeblia aquesta acció, però essencialment mantenia l'esquema nivell A = bilingüisme i cooficialitat estricta/nivell B = territorialitat i cooficialitat preferent (del català).

Doncs, en el text del *Dictamen* el nivell B cau en un àmbit darrer i altre; quasi tot sencer es manté només en la toponímia i en certs nivells de l'Administració catalana i resta només el nivell A, amb què es trenca aquell equilibri i el text sencer, en lletra i esperit, esdevé bilingüista. Pitjor encara: s'hi introdueixen en diversos indrets fórmules de subordinació provinciana vergonyant del tipus «tant com el castellà» (com, per exemple, a l'art. 2.2), que ja havíem vist insinuar-se en la deliciosa definició de «normalització» inventada pel text de la *Ponència* (art. 1.2), que ara desapareix com a tal, però el concepte de la qual s'escampa arreu. Ras i curt, doncs, el català hi perd el seu estatut de llengua nacional, territorial o «pròpia» i esdevé una de les dues llengües «oficials», que,

com que està en situació precària, cal protegir perquè pugui arribar a ésser usada *tant com* l'altra. És la consagració del plantejament bilingüista i la renúncia implícita a l'objectiu de retornar el català a la seva funció natural i mil·lenària de «llengua comuna» dels ciutadans de Catalunya.

L'esquema es trenca ja al Títol Preliminar en desaparèixer els articles 2.2 i 3.1, és a dir, tot sencer el bloc dels «drets lingüístics fonamentals» i la contraposició: ciutadans = drets lingüístics en relació amb el català (art. 2.2)/usuaris del castellà i altres llengües de l'Estat = garanties de la Constitució i l'Estatut (art. 3.1). L'estatut de territorialitat cau de l'àmbit administratiu, començant per un malabarisme sintàctic. L'article 6 de la *Ponència* deia: «El català és la llengua pròpia i oficial de la Generalitat...»; el del *Dictamen* diu: «El català, com a llengua pròpia de Catalunya, ho és també de la Generalitat...», la qual cosa ultra constituir una sortida de pota de banc, significa una capgirada total del text anterior, perquè ésser llengua pròpia d'una institució no equival a ésser *la* (= única) llengua pròpia d'aquesta institució. Ací, hom juga sofisticament amb l'ambigüitat de l'expressió «llengua pròpia», que el text de la *Ponència* desfeia amb el mateix sistema emprat per l'Estatut, segons el qual el català és *la* llengua pròpia de Catalunya i és l'idioma oficial de Catalunya (articles 3.1 i 2).

Si és necessari de desfer l'ambigüitat parlant d'una entitat territorial, puix que pot estar integrada per una o per més d'una àrees lingüístiques contigües (hom pot dir, per exemple, que Suïssa té quatre llengües pròpies, i no pot dir, en canvi, que el francès és *la* llengua pròpia de Suïssa), molt més és necessari de desfer-la parlant d'una organització funcional de persones (Generalitat, ajuntaments, etc.), que en principi poden adoptar com a pròpies les llengües que vulguin (una corporació acadèmica de Catalunya, per exemple, pot adoptar com a llengües pròpies el català, el castellà i l'anglès, i es pot dir, doncs, que l'anglès és «llengua pròpia» de l'acadèmia en qüestió). Com ja ens té tan avesats el text de la Constitució, ací també l'ambigüitat cientment introduïda on no n'hi havia o no calia que hi fos és l'expedient que permet de deixar formalment contents els bàndols en pugna, en el nostre cas, els «territorialistes» i els «bilingüistes». Ara: una ambigüitat pot deixar de ser-ho pel seu context, i això és el que passa en el *Dictamen*, on l'única interpretació cohe-

rent de la frase ambigua de l'article 6.1 és la favorable al plantejament bilingüista. I, coherent ell també, el text del *Dictamen* trenca encara l'esquema territorialista desfent la cooficialitat preferent que respecte a l'Administració catalana el català tenia en el text de la *Ponència* (art. 6.1 i 2), on el català era l'idioma propi i oficial d'aquella i el castellà, com a llengua oficial de l'Estat, tenia «caràcter oficial» a Catalunya. Si tenim en compte que aquest plantejament de la *Ponència* reproduïa, amb preferència a l'Administració catalana, gairebé literalment el plantejament que l'Estatut fa per a Catalunya en general (art. 3.1 i 2), cal concloure que els redactors del *Dictamen* es permeteren el luxe d'esmenar no solament el text de la *Ponència*, sinó el mateix de l'Estatut.

En l'àrea de l'Administració catalana, que és la que havia restat dempeus en la *Ponència*, cau l'estatut territorial del català en el nivell de la publicació de les normes, disposicions i resolucions (art. 7.1 i 2), però és manté (sense coherència amb la resta del text) en el nivell de la documentació de les actuacions administratives, els avisos, els impresos i els formularis que, com en la *Ponència*, taxativament s'han de fer en català (= estatut de llengua territorial) i, si ho demana l'usuari (= drets personals) han de poder ésser facilitats també en castellà (art. 7.3).

L'altre gran àmbit d'ús lingüístic on desapareix l'estatut de territorialitat del català (o en tot cas es carrega en l'Executiu la responsabilitat de restablir-lo) és el de la retolació pública (article 13 de la *Ponència*, suprimit). Igualment s'esdevé en el cas dels serveis de transport públic (art. 14 de la *Ponència*, suprimit) i en l'àmbit de les relacions de treball (art. 15 de la *Ponència*, suprimit).

El naufragi, però, encara és molt més greu. L'embat bilingüista ateny de ple l'ensenyament, amb la mateixa tècnica i amb efectes més devastadors que en l'Administració pública catalana. D'antuvi, el mateix joc de mans gramatical. Allà on la *Ponència* deïa: «El català, com a llengua pròpia de Catalunya, és també la llengua pròpia de l'ensenyament...» (art. 17.1), el *Dictamen* diu: «El català, com a llengua pròpia de Catalunya, ho és també de l'ensenyament...» (art. 15.1). Un cop desfeta la precisió i introduïda l'ambigüitat, es tracta, com abans, de trencar l'esquema del plantejament territorialista. El text de la *Ponència* (art. 17.1 i 2), atès que el català és la llengua pròpia del país, la llengua territorial, establia

una situació general: un ensenyament que ha d'ésser normalment en català, que implica uns alumnes catalanoparlants, sobre els quals no cal especificar res; d'altra banda, hi ha una situació particular: uns alumnes de parla no catalana, que tenen un dret personal (tutelat pels pares o tutors), el dret a rebre l'ensenyament en la seva llengua, i per als quals cal fer unes especificacions concretes respecte a la llengua territorial: obligació d'aprendre-la i dret d'utilitzar-la com a vehicle d'aprenentatge. És a dir, els alumnes catalanoparlants han d'ésser ensenyats en català i han de conèixer suficientment el castellà; els alumnes castellanoparlants han de conèixer suficientment el català i poden optar pel dret d'ésser ensenyats en la seva llengua (dret personal com a parlants) o en català (dret territorial com a ciutadans). Per acabar de completar l'esquema, «els centres d'ensenyament han de fer de la llengua catalana vehicle d'expressió normal, tant en les activitats internes, incloent-hi les de caràcter administratiu, com en les de projecció externa» (art. 23).

Tot aquest edifici queda arrasat en el *Dictamen*: el català perd totalment el seu estatut i és equiparat absolutament en tot amb el castellà (substitució dels matisats punts 1 i 2 de l'art. 17 de la *Ponència* per l'escarrit punt 2 de l'art. 15 del *Dictamen* i supressió de l'art. 23 de la *Ponència*). Com a «compensació» a tal desastre, i pensant probablement, i amb raó, que si per imperatiu de la llei (que ja establia el text de la *Ponència*, art. 17.5) s'havia d'evitar de separar els alumnes per raons de llengua, el castellà es mantindria a la pràctica com a llengua vehicular de l'ensenyament, els redactors del *Dictamen* introduïren un apartat a l'art. 15.5 que estableix que l'Administració ha de prendre mesures perquè «la llengua catalana sigui emprada progressivament a mesura que tots els alumnes la vagin dominant», la qual cosa, ultra subordinar clarament els drets (si més no els personals, ja que els «territorials» no hi són reconeguts) dels infants catalanoparlants als drets dels castellanoparlants, significa continuar jugant al joc de l'ambigüitat. Tothom podia quedar més o menys satisfet amb la fórmula, però, què vol dir que el català sigui emprat *progressivament*? Fins on ha d'arribar aquesta «progressió»? ¿Fins a *igualar-se* en l'ús escolar amb el castellà (interpretació A)? ¿Fins que esdevingui la llengua habitual, normal, de l'ensenyament (interpretació B)? És evident que en el context del text de la *Ponència*, la interpretació B seria

no solament la més coherent, sinó l'obligada per l'imperatiu de l'art. 23. Però havent desaparegut aquest i havent aparionat en tot sense cap distinció el català amb el castellà, l'única interpretació coherent i possible és la A, és a dir, la bilingüista. Això és molt greu i va en contra no solament de l'esperit de l'Estatut, sinó de tota la tradició i el pensament pedagògics catalans, des de fa vora noranta anys.

Finalment, l'únic baluard que restava en l'àmbit dels mitjans de comunicació, ben destrossat ja per la *Ponència*, també és abatut. L'article 24 imposava que la Generalitat ha de promoure la llengua i la cultura catalanes en els mitjans de comunicació propis i que «la llengua normalment emprada hi ha d'ésser la catalana». Doncs, el *Dictamen* lleva aquesta darrera frase i anulla així definitivament tota resta d'estatut de territorialitat del català en els mitjans de comunicació. Pitjor encara: converteix en un sarcasme l'afirmació del preàmbul —tanmateix de pur encuny bilingüista— segons la qual la llei «les equilibra (les dues llengües) en els mitjans de comunicació social» (paràgraf 8è.).

D'altra banda, veurem al lloc corresponent (cf. apartats 3 i 4 que es publicaran en la 2a. part) que en el *Dictamen* s'accentua l'afebliment general de la llei en continguts i com a text imperatiu i que la part de programa de catalanització, fins i tot des d'una òptica de «normalització» bilingüista, esdevé d'una exigüitat ridícula i deixa encara més desarmat l'Executiu per a prendre mesures efectives.

El resultat de tota aquesta desfeta és un text que institucionalitza el bilingüisme en quasi tots els àmbits públics de l'ús lingüístic a Catalunya, però que paradoxalment preteix indirectament els drets personals dels catalanoparlants o no els garanteix degudament; un text que degrada el caràcter de llengua nacional del català i l'estatut preferent que com a tal li pertoca i renuncia a l'objectiu de fer-lo esdevenir llengua comuna, amb els riscos que hi van implicats per al futur del país com a societat cohesionada i no conflictiva.

h) Una fonamentació jurídica del model bilingüista: el dictamen del Consell Consultiu

Abans de passar a debatre en el Ple el *Dictamen* de la Comissió de Política Cultural, els grups parlamentaris sol-

licitaren que el text de la Proposició de Llei de Normalització Lingüística a Catalunya contingut en aquell fos sotmès al Consell Consultiu de la Generalitat perquè aquest organisme dictaminés si hi trobava cap problema d'adequació a les prescripcions de l'Estatut. La consulta al Consell Consultiu no constitueix en ella mateixa un tràmit parlamentari i els seus resultats no són vinculants per al Parlament; es tracta d'una mesura cautelar opcional i els diputats i grups parlamentaris són lliures de presentar o no presentar noves propostes d'esmena al text consultat com a conseqüència d'allò que el Consell Consultiu haurà dictaminat. Atès, però, l'alt rang que el Consell Consultiu ocupa en el sistema d'autonomia de Catalunya, en què fa funcions de Consell d'Estat, i atesa la competència jurídica dels seus membres, els seus dictàmens tenen un pes i una repercussió indubtables en les decisions del Parlament. D'altra banda, constitueixen estudis interessants des del punt de vista de la doctrina constitucional.

El *Dictamen* núm. 35 del Consell Consultiu, emès a propòsit de la Proposició de Llei de Normalització Lingüística, és particularment remarcable perquè fa aportacions noves en un camp constitucional quasi verge a Catalunya i, potser encara més, al conjunt de l'Estat espanyol. Ara: les apreciacions, les fonamentacions i en general el cos doctrinal del dictamen parteixen d'un esquema subjacent que implica una lògica determinada. I és aquest esquema subjacent que ens interessa ara d'analitzar, independentment de tota altra possible consideració sobre el dit dictamen.

El Consell Consultiu dedueix aquest esquema d'una anàlisi i una interpretació del que diuen directament o indirectament la Constitució i l'Estatut tocant a les llengües i al fet lingüístic dins l'Estat espanyol i dins Catalunya, respectivament. El Consell Consultiu dedueix clarament i radicalment d'aquesta anàlisi un esquema bilingüista pur, prescindint de tot principi de territorialitat o, si de cas, admetent una territorialitat doble i igual del castellà i el català —com podria deduir-se, per exemple, de la primera frase del punt 2 del Fonament VII o de la frase final del Fonament IX. És, doncs, interessant de remarcar com, partint d'uns mateixos textos, el Consell Consultiu arriba a una interpretació diametralment oposada a la dels *Críteris* del PSUC. Aquest fet, si confirma l'ambigüitat dels textos constitucional i estatutari, confirma també l'opinió que hem exposat al lloc corresponent (cf. apar-

tat 2 c i d) en el sentit que la fonamentació jurídica del model proposat pel PSUC i per nosaltres mateixos no era excessivament sòlida, si hom s'atén *només* a la lletra d'aquestes normes bàsiques.

En aquest sentit, és evident que l'eix de la contraposició interpretativa és la diferent interpretació de l'expressió «llengua pròpia», referida al català, continguda en l'article 3.1 de l'Estatut. Per als *Críteris* del PSUC, l'afirmació estatutària que el català és la llengua pròpia de Catalunya significa que és l'única llengua d'aquest territori; per al *Dictamen* del Consell Consultiu, en canvi, precisa simplement «quina de les llengües espanyoles, a què és refereix la Constitució, diferents del castellà, ha d'ésser considerada la llengua de la Comunitat Autònoma catalana» (Fon. II, par. 3r).

Tot i acceptant que una ambigüitat legítima sempre aquella interpretació que hom veurà més congruent amb el context, creiem que el Consell Consultiu fa una interpretació massa estreta i reduccionista de l'expressió «llengua pròpia», tal com l'usa l'Estatut i li resta, per tant, transcendència jurídica. Agradi o no a una visió nacionalista espanyola —això és una altra qüestió—, ens sembla que, com hem intentat d'argumentar a l'apartat 2 c), l'article 3.1 i 2 de l'Estatut, si no d'una manera meravellosament clara almenys sí mínimament deduïble, dona fonament a una posició preferencial pública i oficial del català com a llengua territorial, la qual cosa no ha d'implicar cap desigualtat dels drets personals dels ciutadans en llur ús lingüístic (art. 3.3), tal com estableix al llarg de llurs propostes d'articulat les *Bases*, l'*Esborany* i la *Ponència*. Aquesta era altrament la intenció que hi posaren els redactors de l'Estatut (cf. intervencions de Marta Mata i de Trias Fargas a l'Assemblea de Parlamentaris, reproduïdes a *Avui*, 19-XII-1978).

Tanmateix, creiem que ni que el text de l'Estatut fos encara menys explícit, és a dir, no gens explícit, la interpretació bilingüista seria la menys legítima perquè va contra el subjecte els drets del qual la norma intenta de protegir i contra l'efecte que intenta de produir. Creiem difícilment contraopínable que la interpretació d'una norma jurídica no sols s'ha de basar en l'anàlisi mecànica del propi text o d'altres textos connexos, sinó en la natura real del subjecte al qual aquesta norma es refereix i no pot anar, doncs, contra la natura d'aquest subjecte, llevat que tingui com a objectiu pre-

cisament de destruir-lo o dissoldre'l, com podria ésser el cas de lleis etnícides, genocides, etc., impròpies d'un sistema que respecti els principis jurídics generals, com els drets humans, etcètera. Doncs, bé: entenem que tant la norma estatutària com la norma constitucional es refereixen, pel que fa als drets lingüístics, a dues menes de subjectes: d'una banda, a unes llengües (en el sentit, repetim-ho, d'unes comunitats lingüístiques històricament constituïdes i territorialment assentades); d'altra banda, a uns ciutadans parlants. I entenem que no es pot entendre altrament per la mateixa natura del fet lingüístic, tal com també hem argumentat en l'apartat 2 a).

D'acord amb aquesta realitat i atès que del Preàmbul i de l'article 3 de la norma constitucional, com molt bé assenyala el Consell Consultiu, «es desprèn un principi jurídic: el dret a la protecció de la pròpia llengua i el seu exercici per part dels ciutadans, però també la protecció de cadascuna de les llengües com a tals, en el seu caràcter col·lectiu o de grup» (Fon. I, 1, c)), i atès que l'Estatut reconeix el català com a llengua pròpia de Catalunya, l'única conclusió correcta al nostre entendre (perquè és l'única que no va contra de la preservació dels diferents subjectes dels drets que el legislador vol garantir) és que a Catalunya cal protegir:

- 1) Els drets del català com a tal llengua, que té com a territori propi Catalunya (drets territorials);
- 2) Els drets de lliure ús lingüístic dels ciutadans catalanoparlants i castellanoparlants (drets personals);
- 3) Els drets del castellà com a llengua oficial de l'Estat.

Si no es té en compte la territorialitat del català i només es té en compte la garantia dels drets personals dels parlants, el català queda desprotegit com a llengua, amb la qual cosa, no solament es va contra el català, sinó, en conseqüència, contra els drets dels mateixos catalanoparlants, que en depenen com a usuaris. En canvi, si el castellà només es té en compte com a llengua oficial de l'Estat, no queda desprotegit com a tal llengua, perquè ningú no li nega el seu estatut territorial en el territori que li és propi, que no és Catalunya segons que estableix sense lloc a dubtes el mateix Estatut. La igualtat de drets d'ús lingüístic dels ciutadans de Catalunya establerta clarament en el nivell dels drets personals no nou el català si aquest es troba també clarament assentat com a llengua territorial (per tant, amb preeminència inequívoca en tots els àmbits d'ús públic i oficial). Però una

pretesa igualtat del català i del castellà com a tals llengües significaria simplement la consagració jurídica d'una injustícia històrica, d'un etnocidi.

Sorprèn, doncs, que el Consell Consultiu hagués fet una lectura tan literal i mecànica del principi d'igualtat, quan el principi d'igualtat fonamentat en la vida de les llengües —científicament constatable— demana que perquè el català arribi a ser igual al castellà cal que pugui disposar del propi territori, com el castellà disposa del seu; i que perquè aquesta igualtat pugui ser, el castellà no pot ser igual al català en el territori propi d'aquest. Sorprèn perquè el mateix Consell Consultiu havia començat establint que «certes desigualtats de drets no tenen cap altra finalitat que la de corregir certes desigualtats de fet»; només calia que això ho apliqués al català com a llengua en funció de les necessitats d'una llengua per a ésser igual a les altres. En comptes d'això, el Consell Consultiu fa el plantejament més bilingüista que s'havia fet fins aleshores: redueix els drets de la llengua als drets personals de cadascun dels seus parlants i interpreta que la desigualtat entre llengües s'aconsegueix garantint les condicions d'igualtat d'ús lingüístic entre els ciutadans. Segons això, per al Consell Consultiu no es tracta de garantir que el català recuperi la condició de llengua comuna en el seu territori propi, sinó de garantir que deixi d'ésser discriminat, puix que la finalitat perseguida és la igualtat plena, quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya. Així ho expressa clarament quan diu: «En definitiva, el problema jurídic que l'acció legislativa i reglamentària de la Generalitat ha de resoldre en el desenvolupament dels principis constitucionals i estatutaris, tantes vegades ja esmentats, no és altre que el d'acabar amb l'actual situació discriminatòria que pateix el català, llengua pròpia de Catalunya, sense provocar cap altra situació semblant per a la parla castellana, és a dir, no separar la igualtat plena d'ambdues llengües de la igualtat no menys plena dels drets i deures dels ciutadans, ja que es tracta de dues igualtats que el mateix article 3.3 de l'Estatut manté estretament unides» (par. final del Fonament III).

Aquesta concepció és la que informa el «principi de la doble oficialitat», entès al seu torn també mecànicament, és a dir, l'Administració mai no pot usar públicament el català si no l'acompanya del castellà. Aquest «principi» portà el Consell Consultiu a enderrocar l'única paret, gairebé, que el

Dictamen de la Comissió de Política Cultural havia deixat dempeus de l'edifici construït per les *Bases* i l'*Esborrany* i bon tros mantingut per la *Ponència*: ens referim al punt 3 de l'article 7 del *Dictamen*, que prescrivia l'ús del català en la documentació de les actuacions administratives, els avisos, els impresos i els formularis de les Administracions catalanes, sempre que els afectats no ho demanin en l'altre idioma. El dictamen del Consell Consultiu considerava aquest punt viciat d'inconstitucionalitat i a causa d'això fou substituït en la llei aprovada pel Ple del Parlament per un text paradoxal en el qual s'afirma que la documentació oficial, els avisos oficials, els impresos oficials, etc., redactats en una llengua oficial (el català), tenen validesa oficial... redundància no gaire brillant i de què ja no tenia culpa el Consell Consultiu, però que té l'avantatge que cap tribunal constitucional del món no gosaria negar.

i) *Recuperació de restes del naufragi:*
el text aprovat pel Parlament

El text de la Llei de Normalització Lingüística a Catalunya aprovat pel Ple del Parlament i promulgat pel President de la Generalitat és pràcticament el mateix del *Dictamen*, amb algunes poques variacions com a conseqüència del dictamen del Consell Consultiu i alguns afegits com a resultat de la recuperació de textos caiguts en el *Dictamen*, que els grups parlamentaris més batalladors a favor del model territorialista salvaren *in extremis* del naufragi en el debat del Ple. D'aquests cal destacar els següents, des del punt de vista de l'estatut de territorialitat del català:

I. Recuperació parcial dels «drets lingüístics fonamentals», però sense anomenar-los així i reinserits de la manera més dissimulada possible. Altrament no es recupera el contrast: drets lingüístics dels ciutadans en general referits al català/garantia d'ús del castellà (i altres llengües) com a dret personal i com a llengua oficial de l'Estat, que és allò que situava, ni que fos formalment, el català com a llengua territorial i preferent. Tanmateix, en el text aprovat, el fet que el punt 2.1 estableixi una relació directa: llengua pròpia-drets dels *ciutadans* envers aquesta llengua, es pot considerar que insinua també aquella prioritització del català i que li suposa un caràcter de llengua general,

II. Recuperació per via indirecta de l'estatut de territorialitat pel que fa a la retolació pública. Es tracta d'un fet curiós. L'article 13 de la *Ponència*, referit a la retolació pública (urbana i interurbana), era un article a part d'aquell que feia referència a la toponímia (art. 12) i era molt clar: la retolació pública havia d'ésser feta en català i en casos particulars se'n podia ampliar la informació en castellà. Connexa amb ell hi havia una disposició transitòria segona que donava terminis per a canviar els rètols i prescrivía a les corporacions i entitats afectades d'informar la Generalitat dels terminis de compliment d'aquesta norma i d'atendre les instruccions que en podien rebre. L'article 13 de la *Ponència* fou un dels que caigué en la tempesta bilingüista que donà lloc al *Dictamen*; en comptes d'ell, s'afegí a l'article dedicat a la toponímia (que ara també prenia el nombre 13) un punt que establía que la retolació havia de contenir la toponímia en català (declarada l'única oficial i legal), però de cap manera no deia que hagués d'ésser escrita en català i delegava en l'Executiu la normalització de la retolació pública. Naturalment, la disposició transitòria també caigué, perquè ja no tenia cap sentit. Doncs, bé: tot i deixar l'article 13 exactament com en el text del *Dictamen*, el Ple aprovà la reincorporació de la disposició transitòria, ara també segona, d'on resulta que l'aspecte imperatiu que manca en un article del cos central de la llei és assumit per una disposició transitòria d'aquesta. Tal com queda ara en el text aprovat, l'article 12 parla de «la retolació» i de la «retolació pública», sense dir res quant a la llengua a emprar-hi —excepte pel que fa a les normes toponímiques—, i la transitòria segona diu que «tots els rètols indicadors a què fa referència l'article 12 i que no són escrits en català o ho són incorrectament han d'ésser escrits correctament en català en el termini màxim de dos anys» i, naturalment, no diu res quant al castellà, perquè l'article caigut al qual realment remetia, sí que en regulava la possibilitat d'ús. El diputat que defensà aquesta reincorporació presentà el text simplement com una necessària garantia d'acceleració del canvi (prescrit per l'article 12) de les formes toponímiques incorrectes per les correctes, no pas de catalanització de la retolació pública, i la proposta fou votada favorablement per unanimitat, cal suposar que sense adonar-se de la transcendència del text reincorporat i de la incongruència d'aquest amb l'article al qual remet. Com que la

incorporació també manté el segon punt que obliga les corporacions a informar la Generalitat sobre el compliment i a rebre'n instruccions, el conjunt resulta ésser ara un dels articles més durs, més imperatius i més netament territorialistes —més d'estil «quebequès»— de tota la llei aprovada.

III. Recuperació de l'article 23 de la *Ponència*, ara article 20, que prescriu taxativament que els centres d'ensenyament (tots, sense excloure'n, doncs, els universitaris) «han de fer de la llengua catalana vehicle d'expressió normal, tant en les activitats internes, incloent-hi les de caràcter administratiu, com en les de projecció externa». Aquesta recuperació té una gran transcendència, en la nostra opinió, no solament pel seu propi contingut, sinó perquè trenca l'ambigüitat de la subtil fórmula de l'article 14.1, en què no és clar si la llengua pròpia de Catalunya és la llengua pròpia de l'ensenyament; i trenca l'ambigüitat de l'article 14.5. *b*) que prescriu que la llengua catalana sigui emprada «progressivament» en l'activitat escolar, en què no resta clar si aquest «progressivament» és sense límits o té el límit del bilingüisme. La diputada que s'oposà a la reintroducció d'aquest article argumentava en nom de la llibertat d'expressió confonent el que hem anomenat nivell A amb el nivell B de l'esquema aplicat per l'*Esborrany* i mantingut per la *Ponència*. La llibertat d'expressió lingüística de les persones físiques (nivell A) queda proclamada, garantida i protegida d'entrada i absolutament per la mateixa llei; allò que aquest article 20 fa i fa fer als articles 14.1 i 14.5. *b*) és responsabilitzar els centres d'ensenyament i tot el sistema d'ensenyament de Catalunya (nivell B), a respectar l'estatut del català com a llengua territorial i, per tant, a fer-ne —«progressivament»— la llengua comuna, general, «normal» de llur activitat. Això no exclou, doncs, l'ús secundari del castellà pels mateixos centres, ni de cap manera impedeix que cada alumne pugui emprar el castellà quan vulgui o li surti de fer-ho.

IV. Recuperació de l'estatut de territorialitat en els mitjans de comunicació propis de la Generalitat, en reintroduir en l'article 21 la frase: «La llengua normalment emprada hi ha d'ésser la catalana», llevada en el text del *Dictamen*. A més a més, aquesta frase pot considerar-se que té una funció aclaridora, similar a l'assenyalada ara mateix, respecte a la igualment sibil·lina fórmula de l'article 5.1, en què no queda clar si la llengua pròpia de Catalunya és la llengua pròpia o

és una llengua pròpia de la Generalitat i de les altres Administracions catalanes. Al capdavant, si els mitjans de comunicació de més abast de la Generalitat s'expressen «normalment» en català, això serà el senyal més clar i més públic d'oficialitat preferent del català com a llengua territorial en l'àmbit del sistema d'autogovern.

Això és tot el que es pogué recuperar per a restablir en part dins la llei l'estatut de territorialitat del català. Com a contrapartida, cal recordar la caiguda de l'article 7.3 i 4 del text de la *Ponència*, no sols estalviat miraculosament per la dalla bilingüista sinó fins millorat en l'article 7.3 del *Dictamen*. Tal com ha quedat el text aprovat, el fet que el català sigui la llengua pròpia de les Administracions catalanes no significa cap prioritització específica respecte a l'altra llengua oficial.

Cal reconèixer que els resultats de l'última batalla parlamentària no són gens menyspreables i aconseguixen de reequilibrar una mica l'estructura de la llei entre els dos nivells de drets de territorialitat de la llengua catalana i drets personals dels ciutadans parlants.

j) *Conclusions*

1a. Al Principat de Catalunya hi havia fins al 1980 un cert consens bastant ampli quant a l'estatut que calia conferir a la llengua catalana en un ordenament del fet lingüístic. Aquest consens és reflecteix, d'una banda, en l'article 3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 1979, i, d'altra banda, en les dues propostes de llei de normalització elaborades pel PSUC i pel Departament de Cultura, respectivament, el 1980. En tots ells és clara la voluntat d'afirmar el català com a llengua pròpia de Catalunya en tant que realitat nacional, és a dir, doncs, com a llengua nacional de Catalunya i que arribi a ésser la llengua comuna de tots els ciutadans, per a la qual cosa cal que gaudeixi de la corresponent prevalença en el seu ús oficial i públic. Al costat d'això, també era clara la voluntat de respectar l'imperatiu constitucional de l'oficialitat estatal del castellà i de respectar els drets lingüístics dels ciutadans no-catalanoparlants.

2a. Aquesta voluntat coincident implicava, doncs, un ordenament legal en matèria lingüística que configurés un estatut

per a la llengua catalana segons el principi de territorialitat i que incorporés, sense contradir aquest principi, l'oficialitat del castellà i alhora la protecció dels drets dels ciutadans castellanoparlants en l'exercici de llur llengua, segons un principi de personalitat. El model més acabat i més recent de configuració d'un estatut de llengua nacional, en una situació més o menys similar a la catalana, era la Carta de la Llengua Francesa aprovada per l'Assemblea Nacional del Quebec el 1977. I aquesta fou, en efecte, la base de partida dels projectes catalans, que hagueren d'adaptar-la, lògicament, al marc establert per l'Estatut, el qual, com hem dit, ja havia estat concebut en aquesta direcció i, dins la seva ambigüitat, permetia establir un estatut diferencial i prevalent de l'ús públic i oficial del català com a llengua «pròpia» de Catalunya.

3a. A partir del projecte del PSUC, aquesta adaptació del model quebequès al marc estatutari es concretà en un esquema a tres nivells: 1) els drets del català com a llengua territorial, que impliquen una oficialitat prioritària; 2) els drets dels ciutadans parlants de llengües altres que el català, especialment dels castellanoparlants (drets d'expressar-se, d'adreçar-se a l'Administració, de rebre l'ensenyament, etc., en llur llengua); 3) una cooficialitat per al castellà. Aquest esquema trobà una fórmula d'aplicació totalment simple i precisa en el projecte del Departament de Cultura, el qual establí dos nivells: el nivell A, de l'ús lingüístic de les persones físiques, on s'aplica sense distincions el principi de personalitat, i s'estableix una igualtat plena de drets i deures dels ciutadans com a individus; i el nivell B, de l'ús lingüístic de les persones jurídiques i les Administracions, on s'aplica el principi de territorialitat de manera que el català hi esdevé obligatori i prevalent i el castellà opcional i secundari en funció de l'atenció als drets personals dels castellanoparlants. Aquest esquema d'aplicació es concreta en sis àmbits: l'Administració, la toponímia i la retolació pública, l'ensenyament, els mitjans de comunicació, les relacions de treball i les empreses, i les associacions, corporacions i institucions no oficials.

4a. L'esquema d'aplicació del projecte del Departament de Cultura fou adoptat pel text elaborat, ja dins el Parlament, per la Ponència de la Comissió de Cultura, bé que alguns àmbits d'aplicació desapareixien (empreses, associacions, cíviques i entitats públiques) o restaven extremadament reduïts (mitjans de comunicació, relacions de treball) i s'afeblia el to

general imperatiu. En el Dictamen de la Comissió, però, l'esquema quedà pràcticament desfet, puix que en desaparegueren quasi totes les prescripcions relatives al nivell B i la llei quedà muntada exclusivament sobre el nivell A (excepte en la toponímia i en un subàmbit de l'Administració). La llengua nacional hi perdia així l'estatut de territorialitat i esdevenia igualada en pràcticament tot a la llengua no territorial en funció de la igualtat de drets personals dels ciutadans. El dictamen del Consell Consultiu abonà doctrinalment aquesta opció «bilingüista» i encara la reforçà. Finalment, el text fou aprovat pel Ple reincorporant-hi alguns preceptes del nivell B i retornant al català l'estatut de territorialitat en alguns àmbits o subàmbits.

5a. La Llei de Normalització Lingüística a Catalunya, ja vigent, és un text híbrid, on es barregen l'esquema «territorialista» i l'esquema «bilingüista». La llengua catalana hi gaudeix de manera més o menys ferma d'un estatut de territorialitat per als àmbits següents:

- toponímia,
- retolació pública,
- ensenyament,
- mitjans de comunicació propis de la Generalitat.

En canvi, aquest estatut no hi és per als àmbits següents:

- Administració de l'Estat a Catalunya (governamental i judicial),
- relacions de treball,
- serveis públics,
- empreses privades,
- associacions civils, col·legis i entitats públiques no oficials,
- mitjans de comunicació social (excepte els de la Generalitat).

I resta com a dubtós l'estatut de la llengua en les Administracions catalanes, que es pot considerar ambigu i dependrà, per tant, de la interpretació que eventualment en facin les mateixes Administracions per via de desplegament reglamentari i per la mateixa pràctica administrativa. Explícitament i inequívocament, però, no hi ha cap declaració ni

cap precepte que faci en cap cas de la llengua nacional llengua normal i prevalent en l'ús oficial de les Administracions catalanes.

6a. Atesa la desproporció entre àmbits en què actua un cert principi de territorialitat i àmbits ordenats —específicament o per extensió de preceptes i principis genèrics— únicament segons l'aplicació paritària del principi de personalitat, es pot afirmar que la Llei de Normalització Lingüística a Catalunya no garanteix en general l'estatut de territorialitat per a la llengua nacional, o només el garanteix en una extensió del tot insuficient. Això vol dir que tampoc no garanteix que el castellà no continuï exercint *de facto* en amplis dominis de l'ús social i públic atribucions de llengua territorial clarament usurpades al seu titular *de jure* durant l'etapa històrica franquista. La llengua nacional, el català, continua doncs en bona part en una situació d'indefensió i desposseïció com a tal llengua, independentment que els ciutadans catalanoparlants vegin reconeguts llurs drets per la Llei, drets l'exercici dels quals sovint es trobarà impossibilitat o limitat a la pràctica per aquella indefensió i desposseïció del català. Aquesta situació generalitzada, d'altra banda, pot dificultar o àdhuc impossibilitar l'aplicació efectiva dels preceptes que configuren l'estatut de territorialitat del català en els comptats àmbits en què aquest ha estat establert per la Llei. No serà gaire fàcil que el català esdevingui —ni que sigui molt «progressivament»— llengua d'ús normal i general de l'ensenyament, si ocupa parcel·les secundàries, residuals o nul·les a la televisió, al cinema, a la ràdio, a la premsa, a les empreses, al comerç, etc.

7a. Per tot això, es pot afirmar que amb la Llei no s'han satisfet de bon tros les aspiracions més generalitzades que hi havia a Catalunya acabada l'etapa franquista tocant a l'estatut de la llengua nacional i, per tant, tocant a la política lingüística a endegar. Estatut i política que constituïen i constitueixen un capítol cabdal dels programes dits de «reconstrucció nacional».

Fins aquí hem vist en quina mesura la Llei de Normalització té o no té un valor d'estatut de la llengua territorial. Cal veure també, d'altra banda, de quina manera concreta aquesta Llei incideix en cada àmbit d'ús lingüístic i quin marc d'actuació de l'executiu defineix. És a dir, si la Llei no confereix al

català un estatut de territorialitat clar i suficient, quins instruments proporciona almenys per a dur a terme una política lingüística? Quina política lingüística és possible amb la dita Llei? Això és el que analitzarem en la segona part.

APÈNDIX 1

CRONOLOGIA DE LA TRAMITACIÓ PARLAMENTÀRIA DE LA LLEI DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

1980

16 d'octubre

La Comissió de Política Cultural nomena la Ponència conjunta que haurà d'elaborar el text de la proposició de llei. La composició d'aquesta Ponència és la següent:

Josep M. Ainaud (CiU)
Joan Colomines (CiU)
José González Navas (PSC)
Marta Mata (PSC)
Teresa E. Calzada (PSUC)
Xavier Folch (PSUC)
Albert Planasdemunt (Centristes)
Anton Cañellas (Centristes)
Marçal Casanovas (ER)
Francesc Vicens (ER)
Francisco Hidalgo (No adscrit-PSA)

12, 19, 26 i 28 de novembre

Sessions de treball de la Ponència conjunta per a redactar el text de la proposició de llei.

3, 5, 12 i 17 de desembre

Continuen les sessions de treball de la Ponència.

1981

11, 13, 18, 20, 25 i 27 de febrer

Continuen les sessions de treball de la Ponència.

4, 6 i 25 de març

Continuen les sessions de treball de la Ponència.

22 d'abril

Sessió de treball de la Ponència.

6, 8, 13, 14 i 20 de maig

Continuen les sessions de treball de la Ponència.

3, 10, 12 i 19 de juny

Darreres sessions de treball de la Ponència .

23 de juny

La Ponència eleva a la Mesa del Parlament el text elaborat, el qual porta per títol: «Proposició de Llei de Normalització Lingüística a Catalunya».

6 de juliol

Publicació del text de la proposició en el *Butlletí Oficial del Parlament de Catalunya* (BOPC), núm. 39, juntament amb els vots particulars sostinguts pels ponents que no estaven d'acord en alguna part del text. El vot particular dels ponents del Grup Socialista consistia en un text alternatiu a tot el text de la Ponència (Preàmbul i articulat). S'obre el termini reglamentari de presentació d'esmenes de 15 dies hàbils, que havia de finir el 17 de setembre.

16 de setembre

A proposta dels Grups Socialista i del PSUC, la Mesa prorroga el termini de presentació d'esmenes fins al 21 de setembre (BOPC, núm. 43, 21-IX-81).

6 d'octubre

A proposta dels Grups de Convergència i Unió i del PSUC, la Mesa prorroga novament el termini de presentació d'esmenes fins al dia 21 d'octubre (BOPC, núm. 46, 12-IX-81).

20 de novembre

La Comissió de Política Cultural nomena la Ponència que ha d'ordenar les esmenes presentades. Aquesta Ponència té la composició següent (BOPC, núm. 55, 26-XI-81):

Helena Ferrer (CiU)

Joan Colomines (CiU)

Marta Mata (PSC)

José González Navas (PSC)

Xavier Folch (PSUC)

Teresa E. Calzada (PSUC)

Anton Cañellas (Centristes)

Albert Planadesmunt (Centristes)

Marçal Casanova (ER)

Miquel Porter (ER)

Francisco Hidalgo (No adscrit)

Ramon Viñals (No adscrit)

1982

12, 19 i 26 de febrer

Reunions de la Ponència de la Comissió.

16 de febrer

A sollicitud de la Comissió, la Mesa del Parlament prorroga fins al 15 de març el termini perquè la Comissió presenti el seu Dictamen sobre la proposició de llei (tanmateix encara no s'ha presentat l'informe de la Ponència) (BOPC, núm. 67, 22-II-1982).

5, 17 i 26 de març

Reunions de la Ponència de la Comissió.

16, 22 i 30 d'abril

Reunions de la Ponència de la Comissió.

20 d'abril

A sollicitud de la Comissió, la Mesa del Parlament concedeix una nova prorroga fins al 25 de juny per a la presentació del Dictamen (continua, però, sense haver-se presentat l'informe de la Ponència) (BOPC, núm. 78, 26-IV-1982).

7, 14 i 28 de maig

Reunions de la Ponència de la Comissió.

4 de juny

Darrera reunió de la Ponència, la qual eleva a la Mesa de la Comissió l'informe amb l'ordenació de les esmenes. Aquesta ordenació inclou, ultra els vots particulars dels primers ponents redactors, 242 esmenes presentades (BOPC, núm. 87, 14-VI-1982).

13 d'octubre

A petició de la Comissió (ara deguda sobretot a un interès dilatori de CiU), la Mesa del Parlament prorroga fins al 15 de novembre el termini per a la presentació del Dictamen (BOPC, núm. 100, 18-X-1982).

4 i 9 de novembre

Es reuneix la Comissió de Política Cultural per estudiar l'informe de la Ponència i elaborar el Dictamen.

17 de novembre

Publicació en el BOPC (núm. 105, 17-XI-1982) del Dictamen que la Comissió eleva a la Mesa del Parlament. Aquest Dictamen consisteix en el text definitiu de la proposició de llei que la Comissió proposa al Ple, acompanyat de 59 vots particulars i esmenes no admeses en Comissió que els grups parlamentaris reserven per defensar en el Ple.

19 de novembre

Tots els grups parlamentaris demanem que el text del Dictamen sigui sotmès a dictamen del Consell Consultiu de la Generalitat.

23 de novembre

La Mesa del Parlament acorda de trametre la petició dels grups al Consell Consultiu (BOPC, núm. 107, 29-XI-1982).

21 de desembre

El Consell Consultiu de la Generalitat emet el seu dictamen núm. 35 sobre l'adequació a l'Estatut de Catalunya del Dictamen de la Comissió de Política Cultural sobre la Proposició de Llei de Normalització Lingüística a Catalunya (BOPC, núm. 112, 17-I-1983).

1983

12 de gener

La Mesa del Parlament obre un termini, fins al 17 de febrer, per a la presentació d'esmenes conseqüents a allò que ha dictaminat el Consell Consultiu (BOPC, 112, 17-I-1983).

22 de febrer

La Mesa del Parlament acorda que les esmenes admeses a tràmit siguin tramitades per la Comissió de Política Cultural, la qual n'ha de preparar un estudi i una ordenació per al debat en el Ple (BOPC, núm. 120, 28-II-1983).

10 de març

Reunió de la Comissió de Política Cultural per a estudiar les esmenes. La Comissió eleva a la Mesa del Parlament l'ordenació d'aquestes esmenes conjuntament amb els vots i les esmenes que hi havia reservades per a defensar en el Ple i recomana l'adopció de diverses esmenes.

17 de març

Publicació en el BOPC (núm. 125) de l'estudi i ordenació presentats per la Comissió.

6 d'abril

Des de les onze del matí fins a les vuit del vespre té lloc el debat de la proposició de llei en el Ple, que finalment l'aprova per unanimitat amb diverses modificacions respecte al text del Dictamen. (*Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*, Sèrie P, núm. 130, Sessió Plenària núm. 66).

14 d'abril

El text de la llei aprovada és publicat en el BOPC (número 131). Serà promulgat pel President de la Generalitat el 18 d'abril, com a Llei 7/1983, de Normalització Lingüística a Catalunya. (*Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, número 322, 22-IV-1983.)

APÈNDIX 2

ESBORRANY DE PROPOSICIÓ DE LLEI SOBRE L'ÚS LINGÜÍSTIC A CATALUNYA

Preparat pel Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya

La llengua és el símbol i salvaguarda d'una comunitat i constitueix un dels vincles més importants d'unió entre els seus membres, i el seu signe més visible d'identitat. El llenguatge es forma al si de la societat, i dins ella l'aprèn l'individu si aspira a integrar-s'hi plenament.

La llengua pròpia de Catalunya és la catalana, forjada en el seu territori i estesa després a altres terres, amb les quals forma una comunitat lingüística que ha aportat al llarg de set segles una important contribució a la cultura universal.

La llengua catalana ha estat no solament la llengua pròpia de Catalunya des de la seva formació, sinó també la seva llengua oficial abans i després de la unió de les corones de Catalunya i Aragó i de Castella que comportà el matrimoni de Ferran II amb Isabel de Castella. Fou només després de 1714 que el Decret de Nova Planta, en nom del dret de conquesta, abolí els drets polítics i culturals dels catalans, i entre ells el de l'ús oficial de llur llengua. I fou també en nom del dret de conquesta que en 1939 fou tallat el recobriment de la llengua i la personalitat catalanes, amb la imposició de l'oficialitat única del castellà i el bandejament del català de l'escola i de tot ús públic.

El poble català s'ha mantingut fidel a la seva llengua, que ha restat l'instrument únic de comunicació reconegut com a propi a nivell familiar i de relació no oficial. No ha pogut, però, assegurar-se'n el coneixement general com a instrument de cultura, que ha quedat limitat a minories que han tingut l'oportunitat d'adquirir-lo al marge del sistema general d'ensenyament. I sobretot no ha pogut oferir-ne el coneixement al nombrós contingent de ciutadans procedents d'altres regions i nacionalitats d'Espanya que han vingut a treballar i viure a Catalunya i que han vist seriosament dificultada llur integració al país, desitjada en general per ells tant com pels ca-

talans d'origen, per la pràctica impossibilitat en què es trobaven d'adquirir i fer-se pròpia la llengua de Catalunya.

Iniciada una etapa de convivència democràtica i de reconeixement de la personalitat dels pobles que formen Espanya, la Constitució vigent, en el seu article 3, després d'establir que el castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat, que tots els espanyols tenen el deure de conèixer i el dret d'usar, estableix a l'apartat 2 que les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives comunitats autònomes d'acord amb llurs estatuts, i a l'apartat 3 que la riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció.

L'article 3 de l'Estatut de Catalunya estableix una distinció entre el català, que proclama llengua pròpia de Catalunya i a la vegada llengua oficial, i el castellà que també és llengua oficial per tal com ho és a tot l'Estat espanyol. És a dir que a Catalunya, sota el règim de l'Estatut d'Autonomia, hi ha una llengua pròpia i dues llengües oficials, l'equiparació de les quals ha de promoure i garantir la Generalitat. També li correspon la competència exclusiva en matèria de cultura en general (art. 9.4) i la competència plena sobre l'ensenyament (art. 15).

El restabliment del català al seu lloc de llengua pròpia de Catalunya és un dret i un deure inalienable del poble català que ha d'ésser respectat i protegit per l'administració de l'Estat (art. 3 de la Constitució ja citat). Cal, doncs, que sigui apresada en el si de la societat catalana per tots els seus ciutadans i per tot individu que aspiri a integrar-s'hi plenament.

En l'actual situació de fet de Catalunya, amb un ús públic del castellà absolutament majoritari i un nombre molt considerable de ciutadans castellanoparlants, es fa necessari un procés de catalanització, lliurement assumit per la comunitat catalana, orientat per una legislació que, tot assenyalant com a objectiu ineludible que el català arribi a ésser la llengua comuna dels ciutadans de Catalunya independentment de llur origen, assegurí el respecte de les altres llengües que hi són parlades, especialment del castellà, que pel seu caràcter de llengua oficial de tot l'Estat i de llengua materna d'una bona part dels actuals ciutadans del país es constitueix en segona llengua de Catalunya; i així mateix que determini un ritme de progrés adequat a les circumstàncies socioculturals,

Així, doncs, el Parlament de Catalunya ha aprovat i el President de la Generalitat, en nom del Rei d'Espanya, promulga la següent llei sobre l'ús lingüístic a Catalunya.

Capítol primer

Drets lingüístics dels ciutadans

Article 1

1. Els ciutadans de Catalunya tenen el dret de conèixer de manera suficient les llengües catalana i castellana, així com el d'expressar-s'hi, de paraula i per escrit, en els actes o relacions públics, oficials o no oficials.

2. El català, per tal com és la llengua pròpia de Catalunya, ha d'ésser usat normalment, de paraula i per escrit, en els actes o relacions públics oficials i no oficials, bé que, en els casos regulats en aquesta llei, en la forma progressiva que s'indica.

Article 2

En especial, els ciutadans de Catalunya tenen els drets de:

a) Rebre, en qualsevol indret del territori de Catalunya, emissions i publicacions en català dels diversos mitjans de comunicació, en circumstàncies no inferiors a les de llengua castellana.

b) Desenvolupar llurs activitats professionals, laborals i sindicals en català.

c) Ésser informats i servits en català per les diferents empreses i pels organismes encarregats de serveis públics.

d) Rebre l'ensenyament en català.

Article 3

Els drets que reconeix la present llei són aplicables a les persones jurídiques amb activitats a Catalunya, en quant resulti adient, independentment de llur domicili.

Article 4

A la Vall d'Aran els drets que aquesta llei reconeix a tots els ciutadans de Catalunya respecte a la llengua catalana seran aplicables també, a més, a la llengua pròpia d'aquell territori, en la forma que s'establirà oportunament.

Capítol segon

Us lingüístic en les relacions públiques oficials

Article 5

Els ciutadans de Catalunya, en llurs relacions judicials i amb l'administració en general, i en especial amb la Generalitat, l'administració perifèrica de l'Estat, les corporacions locals de Catalunya i els organismes autònoms, i amb tota mena d'autoritats i funcionaris, podran utilitzar la llengua catalana o la castellana, al seu albir, sense que se'ls pugui exigir traducció de cap mena.

A més, quan la Generalitat ho estableixi per decret, hauran d'ésser correspostos en la llengua que hagin escollit, i les actuacions del procediment o expedient que se'n derivin hauran de seguir-se en la mateixa llengua.

En els procediments o expedients en els quals intervingui més d'un ciutadà, a partir del moment en què la Generalitat ho estableixi per decret, aquells hauran de posar-se d'acord sobre la llengua en què hauran de seguir-se les actuacions, sense perjudici del dret dels interessats d'emprar-hi, de paraula o per escrit, l'altra llengua.

A manca d'acord, a partir de la publicació del decret esmentat, les actuacions se seguiran en la llengua emprada pel demandant o instant en el seu primer escrit.

Article 6

1. Els documents públics es redactaran en la llengua que esculli el o els compareixents.

2. Si aquests són més d'un, en defecte d'acord, es redactaran en la llengua que esculli el fedatari, ateses les circum-

tàncies del cas, el qual, si ho creu oportú, podrà escollir la redacció a doble columna.

Article 7

1. La inscripció en els registres públics de documents redactats en llengua catalana o castellana, es farà en aquella en la qual estigui redactat el document.

Si el document està redactat en una altra llengua, la inscripció es farà en llengua catalana o castellana, a elecció de l'encarregat del registre.

2. Les certificacions que expedixin aquests registres seran fetes, en tot allò que no sigui transcripció literal de l'assentament, en la llengua usada en la petició.

Article 8

Les autoritats, els funcionaris i els fedataris que tinguin documents sota la seva custòdia o als quals es presentin documents par raó de llur càrrec o de llur funció, podran traduir-los entre el català i el castellà o altres llengües, sota llur responsabilitat. Aquestes traduccions tindran caràcter oficial.

Article 9

Els decrets de la Generalitat de referència en l'article 5 no podran imposar als funcionaris de l'Estat o que hagin passat al servei de la Generalitat en els traspassos de serveis de l'Estat, l'obligació de seguir procediments o expedients en llengua catalana, o d'adreçar-se en aquesta llengua als ciutadans, abans del termini de cinc anys a comptar de la publicació d'aquesta llei.

Durant aquest termini de cinc anys, les autoritats i funcionaris de referència en l'article 5 podran utilitzar gratuïtament el Servei de Traduccions, per a documents que, en l'exercici de llur funció, hagin de traduir entre el català i el castellà.

En cas d'ésser utilitzat, aquest tràmit no afectarà la data de l'escrit, però interromprà el còmput dels terminis.

Article 10

1. Les lleis de Catalunya seran elaborades en català i publicades en aquesta llengua al *Diari Oficial de la Generalitat*. El Govern de la Generalitat en farà una versió castellana per a la publicació al *Boletín Oficial del Estado*.

2. Les altres normes, disposicions i actes del govern i de l'administració de la Generalitat i de les corporacions locals de Catalunya s'elaboraran i publicaran igualment en català, sense perjudici del dret dels ciutadans d'ésser correspostos en llengua castellana. L'autoritat que els signi podrà disposar que se'n publiqui on correspongui la traducció castellana, juntament amb l'original català, en atenció a les circumstàncies dels destinataris; però la manca de traducció no podrà ésser allegada com a motiu de desconeixement de la disposició.

Quan calgui la publicació en castellà al *Boletín Oficial del Estado*, el govern de Catalunya en farà la traducció corresponent.

Article 11

Les altres actuacions orals o escrites de la Generalitat i de les corporacions locals de Catalunya i, en general, dels organismes oficials de Catalunya, tant internes com externes, es faran en català, sense perjudici del dret dels ciutadans d'ésser correspostos en llengua castellana.

Article 12

1. Els noms de territoris, de nuclis de població, d'accidents geogràfics, de vies urbanes i, en general, els topònims de Catalunya, excepte els de la Vall d'Aran, tenen com a única forma oficial la catalana.

2. Les noves denominacions dels municipis motivades per agregacions o segregacions de municipis preexistents per altres causes que ho justifiquin, i els de les urbanitzacions de nova creació, s'establiran amb respecte de la toponímia i de la tradició catalanes.

3. La retolació a les aglomeracions urbanes, de les vies urbanes i de les interurbanes que discorren per Catalunya es farà en llengua catalana, sense perjudici de les normes inter-

nacionals acceptades per l'Estat espanyol i la conveniència d'ampliar la informació, en casos particulars, en llengua castellana.

El compliment del precepte d'aquest apartat es farà a mesura que les possibilitats en cada cas ho permetin, sense de passar en cap cas el termini de cinc anys, a partir de la publicació d'aquesta llei.

4. La forma oficial dels topònims de la Vall d'Aran serà la de la llengua pròpia del territori.

Capítol tercer

L'ús lingüístic en les relacions públiques no oficials

Article 13

1. L'ensenyament preescolar, l'ensenyament general bàsic i els ensenyaments mitjans es donaran normalment en llengua catalana, però serà obligatori l'ensenyament de la llengua castellana.

2. En aquests nivells l'ensenyament es podrà donar en llengua castellana atenent la situació sociolingüística dels alumnes i l'opció de qui n'ostenti la cura. En aquest cas serà obligatori l'ensenyament del català.

3. Als centres d'ensenyament superior, el professor podrà utilitzar qualsevol dels dos idiomes oficials, respectant el dret dels alumnes de dirigir-s'hi tant en llengua catalana com en la castellana.

Llevat de les disciplines lingüístiques i literàries, les proves orals i escrites es tindran en llengua catalana o castellana, segons esculli l'alumne, sense que aquest dret pugui ésser motiu de discriminació en l'avaluació dels treballs.

4. Les escoles privades que utilitzin normalment qualsevol altra llengua en l'ensenyament hauran d'ensenyar obligatòriament la llengua catalana i la castellana, fins on calgui perquè tots els alumnes acabin llur formació bàsica amb un coneixement suficient d'ambdues llengües.

Article 14

No es podrà expedir el certificat de grau de l'ensenyament general bàsic obligatori a cap alumne que comenci dit ensenyament a partir de la publicació d'aquesta llei, i no acrediti en acabar-lo un coneixement suficient del català i del castellà.

Tanmateix, l'acreditament del coneixement del català podrà no ser exigint en el cas d'alumnes que hagin estat exceptuats del seu ensenyament durant llur ensenyament bàsic o una part d'aquest, o que l'hagin cursat fora del territori de parla catalana, en les circumstàncies que el Departament d'Ensenyament establirà per Decret.

Article 15

1. Els mitjans de comunicació escrits finançats, o en tot o en part, amb fons públics, i les emissores de ràdio i televisió d'abast territorial català, s'expressaran fonamentalment en llengua catalana, sense perjudici d'acollir la llengua castellana en un grau adequat a la situació lingüística dels destinataris.

El compliment del precepte d'aquest apartat es farà a mesura que les possibilitats en cada cas ho permetin, sense depassar en cap cas el termini de cinc anys, a partir de la publicació d'aquesta llei.

2. La Generalitat estimularà la publicació de premsa periòdica i de llibres, així com la producció o doblatge de films i d'altres mitjans audiovisuals en llengua catalana.

Article 16

1. En les relacions de treball, les empreses faran llurs comunicacions escrites de caràcter general, bé en català, bé en català i castellà.

2. La senyalització i les comunicacions orals i escrites dirigides per empreses mercantils i de serveis i en general per tota mena de persones jurídiques al públic en general es faran bé en català, bé en català i castellà.

Especialment, en tots els serveis de transport públic de viatgers, qualsevol que sigui llur origen o llur destí, els avisos i comunicacions al públic es faran en llengua catalana,

independentment que es facin també en llengua castellana o en qualsevol altra llengua.

3. El compliment dels preceptes d'aquest article, llevat del precepte sobre avisos y comunicacions del segon paràgraf de l'apartat 2, que és d'aplicació immediata es farà a mesura que les possibilitats en cada cas ho permetin, sense depassar en cap cas el termini de cinc anys, a partir de la publicació d'aquesta llei.

Article 17

Les associacions civils, les fundacions, els col·legis professionals, les acadèmies i les altres corporacions públiques no oficials d'àmbit territorial català o sotmeses al dret administratiu català, empraran preferentment la llengua catalana en llurs actes corporatius i comunicacions externes o internes, sens perjudici del dret dels ciutadans d'ésser correspostos en les comunicacions escrites en llengua castellana.

Capítol quart

Actuacions de la Generalitat

Article 18

La Generalitat, dins de les competències que li atorga l'Estat, col·laborarà a la normalització de l'ús de la llengua catalana adoptant les disposicions procedents i per tal de procurar-ne el més acurat compliment, concedirà subvencions i també exempcions o bonificacions de taxes i impostos sobre els quals tingui competència.

Article 19

1. Dependent del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, es constitueix el Servei de Traduccions, que estarà a disposició dels ciutadans i de les entitats públiques i privades de Catalunya, amb els següents objectius:

a) Efectuar traduccions de textos entre el català i el castellà o altres llengües. Aquestes traduccions tindran caràcter oficial.

b) En especial, efectuar les traduccions de referència en l'article 10, apartats 1 i 2.

c) Facilitar a les citades entitats els serveis de traducció entre el català i el castellà o altres llengües, utilitzant al respecte tots els mitjans tècnics existents.

2. La Generalitat atorgarà el títol d'interpret oficial entre el català i el castellà o altres llengües en les condicions que oportunament s'establirà.

Article 20

1. L'Escola d'Administració Pública de la Generalitat de Catalunya inclourà en els programes de formació i reciclatge dels funcionaris cursos especialitzats de llengua catalana dirigits al seu ús en tots els organismes públics de Catalunya.

Aquests cursos estaran oberts als ciutadans i als professionals que hagin de relacionar-se amb l'Administració.

2. El Departament d'Ensenyament de la Generalitat organitzarà i controlarà un pla de reciclatge del professorat destinat a facilitar el coneixement del català als professors en actiu.

3. Els centres d'ensenyament asseguraran de manera immediata l'ús ambiental de la llengua catalana, tant en les activitats internes com en les externes.

4. La programació de cursos de formació permanent d'adults inclourà preceptivament l'ensenyament de llengua i cultura catalanes.

5. El Departament d'Ensenyament de la Generalitat dictarà les disposicions que convingui per a la introducció de l'ensenyament de la llengua pròpia de la Vall d'Aran a les escoles d'aquest territori.

Article 21

Els organismes afectats per allò que es disposa en l'article 12, apartat 3, en el 15, apartat 1 i en el 16 hauran de donar compte del ritme d'aplicació dels esmentats preceptes al Departament de la Generalitat que correspongui, i atendre les instruccions que en rebuin.

Capítol cinquè

Infraccions

Article 22

1. L'òrgan competent del Govern de la Generalitat, d'ofici o en virtut de denúncia, obrirà l'expedient que correspongui, en ocasió d'actes que infringeixin aquesta llei i la normativa que la desenvolupi i complementi.

2. La responsabilitat podrà exigir-se tant pels actes positius contraris als preceptes vigents, com per les omissions, quan la llei obligui a tenir una actuació determinada.

Article 23

Mentre el Parlament de Catalunya no legisli sobre la matèria, la incoacció, instrucció i resolució de l'expedient, i la sanció disciplinària que se'n derivi, s'ajustarà subsidiàriament al que estableix la normativa legal vigent.

Disposicions finals

Primera

Correspon al govern de Catalunya, a més de tot allò que resulta de l'articulat d'aquesta llei, dictar els Reglaments i les altres disposicions que cregui convenientes per a desplegar les seves disposicions.

Segona

Queda derogada la instrucció de 27 de juny de 1980, publicada per Ordre de 23 de juliol de 1980, i el Decret 90/1980 de 27 de juny.

APÈNDIX 3

LLEI DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA A CATALUNYA *

Llei 7/1983, de 18 d'abril
Aprovada pel Parlament de Catalunya
el dia 6 d'abril de 1983

EL PRESIDENT DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

Sia notori a tots els ciutadans que el Parlament de Catalunya ha aprovat i jo, en nom del Rei i d'acord amb el que estableix l'article 33.2 de l'Estatut d'Autonomia, promulgo la següent

LLEI

La llengua catalana, element fonamental de la formació de Catalunya, n'ha estat sempre la llengua pròpia com a eina natural de comunicació i com a expressió i símbol d'una unitat cultural amb profundes arrels històriques. A més, ha estat el testimoni de la fidelitat del poble català envers la seva terra i la seva cultura específica. Finalment, ha servit molt sovint d'instrument integrador, facilitant la més absoluta participació dels ciutadans de Catalunya en la nostra convivència pacífica, amb total independència de llur origen geogràfic.

Forjada en el seu territori i compartida després amb altres terres, amb les quals forma una comunitat lingüística que ha aportat al llarg dels segles una valuosa contribució a la cultura, la llengua catalana es troba des de fa anys en una situació precària caracteritzada principalment per l'escassa presència que té en els àmbits d'ús oficial, de l'ensenyament i dels mitjans de comunicació social.

Entre les causes i els condicionants d'aquesta situació, hom en pot enumerar uns quants de decisius. En primer lloc, hi ha la pèrdua de l'oficialitat del català fa dos segles i

* Publicada al *D.O.G.*, número 322, 22 abril 1983.

mig, arran dels decrets de Nova Planta, els quals imposaren el castellà com a únic idioma oficial, mesura que fou reforçada en ple segle xx amb les prohibicions i les persecucions contra la llengua i la cultura catalanes desfermades a partir del 1939. En segon lloc, la implantació, a mitjan segle xix, de l'ensenyament obligatori comportà que el català fos bandejat de les escoles de Catalunya, en les quals, fins al 1978 i llevat d'alguns curts períodes, només s'ensenyà preceptivament el castellà i en castellà. En tercer lloc, l'establiment a Catalunya d'un gran nombre de persones majoritàriament castellanoparlants s'ha produït durant molt anys sense que Catalunya pogués oferir-los estructures socio-econòmiques, urbanístiques, escolars i d'altra mena que els haurien permès una incorporació i una aportació plenes a la societat catalana, des de les seves pròpies identitats culturals, que la Generalitat reconeix i respecta. I, finalment, l'aparició dels moderns mitjans de comunicació de massa en llengua castellana, entre els quals cal esmentar pel paper preponderant la televisió, contribuï al bandejament gairebé total del català de l'àmbit públic.

Iniciada una etapa de convivència democràtica i de reconeixement de la personalitat dels pobles que integren l'Estat espanyol, la Constitució, en l'article 3, després d'haver establert que «el castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat», la qual «tots els espanyols tenen el deure de conèixer i el dret d'usar», diu que «les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives comunitats autònomes d'acord amb llurs Estatuts», i afirma que «la riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que ha d'ésser objecte d'un respecte i una protecció especials».

Més particularment, l'article 3 de l'Estatut d'Autonomia diu:

«1. La llengua pròpia de Catalunya és el català.

«2. L'idioma català és l'oficial de Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat espanyol.

«3. La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya.

«4. La parla aranese serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció.»

Per tant, estableix la distinció segons la qual el català és la llengua pròpia de Catalunya i alhora llengua oficial i el castellà també hi és llengua oficial per tal com ho és a tot l'Estat espanyol. A Catalunya, doncs, sota el règim de l'Estatut d'Autonomia hi ha una llengua pròpia i dues llengües oficials; i la Generalitat ha de promoure i garantir la igualtat plena de totes dues. També corresponen a la Generalitat la competència exclusiva en matèria de cultura en general (art. 9.4) i la competència plena sobre l'ensenyament (art. 15). La normalització lingüística a Catalunya, doncs, queda, no sols definida, sinó encomanada a una acció de la Generalitat que posi tot l'impuls polític a prendre les mesures i crear les condicions que garanteixin aquesta normalització.

El restabliment del català en el lloc que li correspon com a llengua pròpia de Catalunya és un dret i un deure irrenunciables del poble català, que han d'ésser respectats i protegits. I en aquest sentit cal estendre el seu coneixement, en el si de la societat catalana, a tots els seus ciutadans, qualsevol que sigui la llengua que parlin habitualment, dins d'una concepció global en què tots els ciutadans acceptin l'ús de l'una llengua i l'altra, les arribin a conèixer i assumeixin la recuperació de la llengua catalana com un dels factors fonamentals de la reconstrucció de Catalunya.

Per això aquesta Llei es proposa de superar l'actual desigualtat lingüística impulsant la normalització de l'ús de la llengua catalana en tot el territori de Catalunya. En aquest sentit la present Llei garanteix l'ús oficial d'ambdues llengües per tal d'assegurar a tots els ciutadans la participació en la vida pública, posa com a objectiu de l'ensenyament el coneixement de totes dues llengües, les equilibra en els mitjans de comunicació social, erradica qualsevol discriminació per motius lingüístics i especifica les vies d'impuls institucional en la normalització lingüística a Catalunya.

Finalment, la Llei tracta també del cas específic del territori de la Vall d'Aran, en el qual a través dels segles s'ha conservat i encara es parla una llengua particular, que requereix un procés propi de normalització. Això és reconegut, en efecte, per l'article 3.4 de l'Estatut de Catalunya. En conseqüència, en compliment del precepte esmentat, la present

Llei conté un títol en què es concreten les mesures de normalització lingüística aplicables a la Vall d'Aran.

TÍTOL PRELIMINAR

Article 1

1. La present Llei té per objecte el desenvolupament de l'article 3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya per tal de dur a terme la normalització de l'ús de la llengua catalana en tots els àmbits i de garantir l'ús normal i oficial del català i del castellà.

2. Atesa la situació lingüística de Catalunya, són, doncs, objectius d'aquesta Llei:

- a) Emparar i fomentar l'ús del català per tots els ciutadans.
- b) Donar efectivitat a l'ús oficial del català.
- c) Normalitzar l'ús del català en tots els mitjans de comunicació social.
- d) Assegurar l'extensió del coneixement del català.

Article 2

1. El català és la llengua pròpia de Catalunya. Tots els ciutadans tenen el dret de conèixer-lo i d'expressar-s'hi, de paraula i per escrit, en les relacions i els actes públics, oficials i no oficials. Aquest dret suposa, particularment, poder: adreçar-se en català, de paraula i per escrit, a l'Administració, als organismes públics i a les empreses públiques i privades; expressar-se en català en qualsevol reunió; desenvolupar en català les activitats professionals, laborals, polítiques i sindicals, i rebre l'ensenyament en català.

2. Les manifestacions de pensament o de voluntat i els actes orals o escrits, públics o privats, no poden donar lloc a Catalunya a cap mena de discriminació si són expressats totalment o parcialment en llengua catalana i produeixen tots els seus efectes jurídics igual com si fossin expressats en llengua castellana, i, per consegüent, pel que fa a llur eficàcia, no poden ésser objecte de cap mena de dificultat, d'ajornament, de requeriment de traducció ni de cap altra exigència.

3. En cap cas ningú no pot ésser discriminat per raó de la llengua oficial que empra.

Article 3

Les persones jurídiques han de respectar també, en llur activitat a Catalunya, allò que estableix l'article anterior.

Article 4

1. Els ciutadans poden adreçar-se als jutjats i als tribunals per obtenir la protecció judicial del dret a emprar llur llengua.

2. Sens perjudici del dret dels afectats a fer-ho directament, el Consell Executiu de la Generalitat està legitimat, amb tota la capacitat jurídica necessària, per a actuar d'ofici o a instància de qualsevol persona, juntament amb els afectats o separadament, exercitant les accions polítiques, administratives o judicials necessàries per fer efectius els drets dels ciutadans reconeguts en l'article 3 de l'Estatut i en la present Llei.

TÍTOL I

De l'ús oficial

Article 5

1. El català, com a llengua pròpia de Catalunya, ho és també de la Generalitat i de l'Administració territorial catalana, de l'Administració local i de les altres corporacions públiques dependents de la Generalitat.

2. El català i el castellà, com a llengües oficials a Catalunya, hi han d'ésser emprats preceptivament per l'Administració en la forma determinada per la llei.

Article 6

1. Les lleis que aprova el Parlament de Catalunya s'han de publicar en edicions simultànies, en llengua catalana i en llengua castellana, en el *Diari Oficial de la Generalitat*. El

Parlament n'ha de fer la versió oficial castellana. En cas d'interpretació dubtosa, el text català serà l'autèntic. Quant a la seva publicació en el *Boletín Oficial del Estado*, hom s'ha d'atenir al que disposa la norma legal corresponent.

2. La publicació en el *Diari Oficial de la Generalitat*, quan s'escaigui, de les disposicions normatives i les resolucions oficials de l'Administració pública de la Generalitat i dels ens locals de Catalunya s'ha de fer en edicions simultànies, en català i en castellà.

3. Pel que fa a la llengua, la documentació derivada de les actuacions administratives, els avisos, els impresos i els formularis de les entitats damunt esmentades redactats en català tenen validesa oficial.

Article 7

1. Pel que fa a la llengua, a Catalunya són vàlides i eficaces totes les actuacions administratives fetes en català.

2. El Consell Executiu ha de regular mitjançant disposicions reglamentàries la normalització de l'ús del català en les activitats administratives de tots els òrgans de la seva competència.

3. Les corporacions locals ho han de fer en l'àmbit de la seva competència d'acord amb els principis i les normes recollits en aquesta Llei.

Article 8

1. En l'àmbit territorial de Catalunya qualsevol ciutadà té dret a relacionar-se amb la Generalitat, amb l'Administració civil de l'Estat, amb l'Administració local i amb les altres entitats públiques en la llengua oficial que escollirà.

2. En els expedients iniciats a instància de part, si hi havia altres interessats i així ho sol·licitaven, l'Administració els ha de lliurar, en l'idioma demanat, testimoniança d'allò que els afecta.

3. En els expedients inicials d'ofici, qualsevol que sigui la llengua oficial que s'hi utilitzi, l'Administració ha de lliurar, en l'idioma sol·licitat, els documents o les testimoniances que els interessats requereixin.

Article 9

1. En l'àmbit territorial de Catalunya els ciutadans poden utilitzar en les relacions amb l'Administració de Justícia la llengua oficial que escolliran, i no se'ls pot exigir cap mena de traducció.

2. Pel que fa a la llengua, els escrits i els documents presentats en català davant els tribunals i els jutjats radicats a Catalunya, així com les actuacions judicials fetes en català a Catalunya, són plenament vàlids i eficaços.

Article 10

Els documents públics atorgats a Catalunya s'han de redactar en la llengua oficial que l'atorgant escollirà, o, si hi ha més d'un atorgant, en la que aquests acordaran. En tots els casos els fedataris públics han d'expedir en castellà les còpies que hauran de tenir efecte fora dels territoris en què el català és idioma oficial. Els fedataris públics han d'expedir en castellà o en català, segons que ho sol·licitarà l'interessat, les còpies o les testimoniances i de traduir, quan calgui, les respectives matrius i documents sota llur responsabilitat.

Article 11

En tots els registres públics dependents de la Generalitat els assentaments s'han de fer en la llengua oficial en què és redactat el document o es fa la manifestació. Si el document és bilingüe, s'inscriurà en la llengua que indicarà qui el presenta al registre. Totes les certificacions que expediran els funcionaris dels registres es faran en català o en castellà, d'acord amb la llengua emprada en la petició.

Article 12

1. Els topònims de Catalunya, excepte els de la Vall d'Aran, tenen com a única forma oficial la catalana.

2. D'acord amb els procediments legals establerts, correspon al Consell Executiu de la Generalitat la determinació dels noms oficials dels territoris, dels nuclis de població, de les vies de comunicació interurbanes dependents de la Generalitat i dels toponímics de Catalunya. El nom de les vies

urbanes ha d'ésser determinat per l'ajuntament corresponent.

3. Aquestes denominacions són les legals a tots els efectes dins del territori català i la retolació s'hi ha d'acordar. El Consell Executiu de la Generalitat ha de reglamentar la normalització de la retolació pública, respectant en tots els casos les normes internacionals que l'Estat ha fet seves.

Article 13

Les empreses de caràcter públic han de posar els mitjans per tal de garantir que els empleats que tenen relació directa amb el públic posseeixin el coneixement del català necessari per a atendre amb normalitat el servei que els és encomanat.

TÍTOL II

De l'ensenyament

Article 14

1. El català, com a llengua pròpia de Catalunya, ho és també de l'ensenyament en tots els nivells educatius.

2. Els infants tenen dret a rebre el primer ensenyament en llur llengua habitual, ja sigui aquesta el català o el castellà. L'administració ha de garantir aquest dret i posar els mitjans necessaris per a fer-lo efectiu. Els pares o els tutors poden exercir-lo en nom de llurs fills instant que s'apliqui.

3. La llengua catalana i la llengua castellana han d'ésser ensenyades obligatòriament a tots els nivells i els graus de l'ensenyament no universitari.

4. Tots els infants de Catalunya qualsevol que sigui llur llengua habitual en iniciar l'ensenyament, han de poder utilitzar normalment i correctament el català i el castellà al final dels estudis bàsics.

5. L'Administració ha de prendre les mesures convenientes perquè: a) els alumnes no siguin separats en centres diferents per raons de llengua; b) la llengua catalana sigui emprada progressivament a mesura que tots els alumnes la vagin dominant.

Article 15

Hom no pot expedir el certificat de grau de l'ensenyament general bàsic a cap alumne que, havent començat aquest ensenyament després de publicada la present Llei, no acreditï en acabar-lo que té un coneixement suficient del català i del castellà. Tanmateix, l'acreditament del coneixement del català pot no ésser exigít en el cas d'alumnes que han estat dispensats d'aprendre'l durant l'ensenyament o una part d'aquest, o que han cursat l'ensenyament general bàsic fora del territori de Catalunya, en les circumstàncies que el Consell Executiu establirà per reglament.

Article 16

1. En els centres d'ensenyament superior els professors i els alumnes tenen dret a expressar-se en cada cas, de paraula o per escrit, en la llengua oficial que prefereixin.

2. Les universitats catalanes han d'oferir cursos i altres mitjans adients per assegurar la comprensió de la llengua catalana als alumnes i als professors que no l'entenen.

Article 17

1. En la programació de cursos de formació permanent d'adults és preceptiu l'ensenyament del català i del castellà.

2. En els cursos d'ensenyaments especialitzats en què s'ensenyi llengua és preceptiu l'ensenyament de les dues llengües oficials.

3. En els centres d'ensenyaments especialitzats dependents de la Generalitat en què no s'ensenyi llengua s'han d'oferir cursos de llengua catalana als alumnes que en tinguin un coneixement insuficient.

Article 18

1. D'acord amb les exigències de llur tasca docent, els professors han de conèixer les dues llengües oficials.

2. Els plans d'estudis per als cursos i els centres de formació del professorat han d'ésser elaborats de manera que els alumnes assolixin la plena capacitat en llengua cata-

lana i en llengua castellana, d'acord amb les exigències de cada especialitat docent.

Article 19

La llei reguladora de l'accés al professorat ha d'establir els mecanismes i les condicions necessàries per donar compliment a l'article anterior.

Article 20

Els centres d'ensenyament han de fer de la llengua catalana vehicle d'expressió normal, tant en les activitats internes, incloent-hi les de caràcter administratiu, com en les de projecció externa.

TÍTOL III

Dels mitjans de comunicació

Article 21

1. La Generalitat ha de promoure la llengua i la cultura catalanes en els mitjans de comunicació propis a què fa referència l'article 16.3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya. La llengua normalment emprada hi ha d'ésser la catalana.

2. El Consell Executiu de la Generalitat ha de reglamentar la normalització de l'ús de la llengua en els mitjans de comunicació social sotmesos a la competència o gestió de la Generalitat, amb l'objectiu d'assegurar la comprensió i millorar el coneixement de la llengua catalana tenint en compte la situació lingüística de l'àrea de difusió de cada mitjà en concret.

Article 22

1. En el marc del que estableix l'article 16.2 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, la Generalitat podrà subvencionar les publicacions periòdiques redactades totalment o parcialment en català mentre subsistiran les condicions desfavorables que n'afecten la producció i la difusió. Aquesta subven-

ció serà atorgada sense discriminació i dins les previsions pressupostàries.

2. La Generalitat ha d'impulsar la normalització del català en les emissores, les quals pot subvencionar sota el corresponent control parlamentari i amb la deguda previsió pressupostària.

Article 23

1. La Generalitat ha d'estimular i fomentar amb mesures adequades el teatre, la producció de cinema en català, el doblatge i la subtitulació en català de pel·lícules no catalanes, els espectacles i qualsevol altra manifestació cultural pública en llengua catalana.

2. La Generalitat ha de contribuir al foment del llibre en català amb mesures que en potenciïn la producció editorial i la difusió.

3. Totes les mesures que s'adoptaran per a fomentar aquests mitjans i altres que es puguin considerar s'hauran d'aplicar amb criteris objectius, sense discriminacions i dins les previsions pressupostàries.

TÍTOL IV

De l'impuls institucional

Article 24

1. El Consell Executiu de la Generalitat, a través de l'Escola d'Administració Pública, ha de garantir l'ensenyament del català a tots els funcionaris i al personal al servei de l'Administració de la Generalitat i de les corporacions locals de Catalunya.

2. També pot ocupar-se de l'ensenyament de la llengua catalana als funcionaris dependents de l'Administració central, en els termes convinguts amb aquesta.

3. El ple domini de les dues llengües oficials és condició necessària per a obtenir el certificat final d'estudis de l'Escola d'Administració Pública de la Generalitat.

Article 25

1. El Consell Executiu de la Generalitat ha de fomentar la normalització de l'ús del català en les activitats mercantils, publicitàries, culturals, associatives, esportives i de qualsevol altra mena.

2. Així mateix ho han de fer, en l'àmbit corresponent, les corporacions locals, les quals poden atorgar reduccions o exempcions d'obligacions fiscals per als actes relacionats amb la normalització de l'ús de la llengua catalana.

Article 26

Allà on així ho exigeixi la situació sociolingüística, el Consell Executiu, d'acord amb les corporacions locals afectades, ha de crear o subvencionar centres especialment dedicats, en tot o en part, a fomentar el coneixement, l'ús i la divulgació de la llengua catalana.

Article 27

1. El Consell Executiu ha d'establir un pla perquè la població prengui consciència davant la normalització de l'ús lingüístic a Catalunya consegüent a la vigència d'aquesta Llei.

2. El Consell Executiu ha d'ordenar l'elaboració d'un mapa sociolingüístic de Catalunya, que serà revisat periòdicament, per tal d'adequar a la realitat la seva acció reguladora i executiva de la incidència de la planificació en el progressiu coneixement de la llengua catalana.

TÍTOL V

De la normalització de l'ús de l'aranès

Article 28

1. L'aranès és la llengua pròpia de la Vall d'Aran. Els aranesos tenen el dret de conèixer-lo i d'expressar-s'hi en les relacions i els actes públics dins aquest territori.

2. La Generalitat, juntament amb les institucions araneses, ha de prendre les mesures necessàries per a garantir el

coneixement i l'ús normal de l'aranès a la Vall d'Aran per a impulsar-ne la normalització.

3. Els topònims de la Vall d'Aran tenen com a forma oficial l'aranesa.

4. El Consell Executiu ha de proporcionar els mitjans que garanteixin l'ensenyament i l'ús de l'aranès als centres escolars de la Vall d'Aran.

5. El Consell Executiu ha de prendre les mesures necessàries perquè l'aranès sigui emprat en els mitjans de comunicació social a la Vall d'Aran.

6. Qualsevol reglamentació sobre ús lingüístic consegüent a aquesta Llei ha de tenir en compte l'ús de l'aranès a la Vall d'Aran.

DISPOSICIÓ ADDICIONAL

La Generalitat ha de promoure, d'acord amb els òrgans competents, la normalització de l'ús del català en l'Administració perifèrica de l'Estat, en l'Administració de Justícia, en els registres, en les empreses públiques i en qualsevol altre àmbit administratiu no dependent de la Generalitat. Pel que fa a l'Administració de Justícia, s'ha de promoure així mateix l'establiment de les normes adequades en matèria lingüística en els processos que es resolen fora de Catalunya.

DISPOSICIONS TRANSITÒRIES

Primera. — En allò que afecta l'ús del català per l'Administració, el període d'adaptació dels serveis i els organismes al que estableix aquesta Llei no pot excedir dos anys en el cas de la Generalitat, de l'Administració local i d'altres entitats públiques dependents de la Generalitat. Quant a l'Administració de l'Estat a Catalunya, la Generalitat ha de promoure acords amb els òrgans competents per fixar períodes d'adaptació similars.

Segona. — 1. Tots els rètols indicadors a què fa referència l'article 12 i que no són escrits en català o ho són incorrectament han d'ésser escrits correctament en català en el

termini màxim de dos anys. Això no obstant, en el cas de la toponímia urbana, al costat dels nous indicadors escrits en català, es poden conservar els indicadors antics si aquests tenen una llarga tradició o un disseny artístic.

2. Les corporacions i les entitats afectades per aquesta disposició transitòria han d'informar l'organisme corresponent de la Generalitat dels terminis del seu compliment i d'atendre les instruccions que en rebuin.

Tercera. — 1. A fi que els professors coneguin les dues llengües oficials a Catalunya, mentre els centres de formació de professorat no hauran elaborat llurs plans d'estudi, el Consell Executiu posarà els mitjans necessaris per assegurar el coneixement suficient de la llengua catalana a tots els alumnes que hi cursin estudis.

2. A partir de l'entrada en vigor d'aquesta Llei el Consell Executiu de la Generalitat organitzarà els cursos corresponents per als docents en actiu en tots els nivells per tal d'assegurar llur capacitació en llengua catalana.

Quarta. — Mentre la Generalitat no disposarà dels mitjans de comunicació propis a què es refereix l'article 21, el Consell Executiu prendrà les mesures necessàries, incloent-hi, si s'escau, un règim de protecció específica dins les previsions pressupostàries, per garantir l'existència almenys d'una programació de televisió i d'un centre emissor de radiodifusió que cobreixin tot el territori de Catalunya i que s'expressin normalment en català.

Cinquena. — Fins que no s'hauran assolit els objectius indicats en l'article 1, en els pressupostos públics de la Generalitat es faran les consignacions suficients per a dur a terme les actuacions i les funcions derivades de l'execució d'aquesta Llei.

DISPOSICIONS FINALS

Primera. — S'autoritza el Consell Executiu de la Generalitat perquè faci l'aplicació i el desplegament reglamentari d'aquesta Llei.

Segona. — Aquesta Llei entrarà en vigor l'endemà d'haver-se publicat al *Diari Oficial de la Generalitat*.

Per tant, ordeno que tots els ciutadans als quals sigui d'aplicació aquesta Llei cooperin al seu compliment i que els Tribunals i Autoritats als quals pertorqui la facin complir.
Barcelona, 18 d'abril de 1983.

JORDI PUJOL
President de la Generalitat
de Catalunya

MAX CAHNER
Conseller de Cultura

APÈNDIX 4

CARTA DE LA LLENGUA FRANCESA *

Aprovada per l'Assemblea Nacional del Quebec
el dia 26 d'agost de 1977

PREÀMBUL

Llengua distintiva d'un poble majoritàriament francoparlant, la llengua francesa permet al poble quebequès d'expressar la seva identitat.

L'Assemblea Nacional reconeix la voluntat dels quebequesos d'assegurar la bona qualitat i l'esplendor de la llengua francesa. Per tant, està resolta a fer del francès la llengua de l'Estat i de la Llei, així com la llengua normal i habitual del treball, de l'ensenyament, de les comunicacions, del comerç i dels afers.

L'Assemblea Nacional entén perseguir aquest objectiu en un clima de justícia i d'obertura envers les minories ètniques, a les quals reconeix l'aportació preciosa que han fet al desenvolupament del Quebec.

L'Assemblea Nacional reconeix als amerindis i als inuit del Quebec, descendents dels primers habitants del país, el dret que tenen de mantenir i desenvolupar llur llengua i cultura d'origen.

Aquests principis s'inscriuen en el moviment universal de revaloració de les cultures nacionals que confereix a cada poble l'obligació d'aportar una contribució particular a la comunitat internacional.

Sa Majestat, segons el dictamen i amb el consentiment de l'Assemblea Nacional del Quebec, decreta la següent:

* La present versió catalana, deguda a Marisa Abadia de Barberà i revisada per Josep Ferrer, comprèn íntegrament el Títol primer de la Carta de la Llengua Francesa, però per raons d'espai només dóna dels altres títols aquells articles que ha semblat que podien tenir més interès per a conèixer la política de francesització configurada per la llei.

CARTA DE LA LLENGUA FRANCESA

TÍTOL PRIMER

L'estatut de la llengua francesa

CAPÍTOL PRIMER

La llengua oficial del Quebec

Article 1

El francès és la llengua oficial del Quebec.

CAPÍTOL SEGON

Els drets lingüístics fonamentals

Article 2

Tothom té el dret que se li adrecin en francès l'Administració, els serveis de sanitat i els serveis socials, les empreses d'utilitat pública, els col·legis professionals, les associacions sindicals i les diverses empreses que exerceixen al Quebec.

Article 3

En assemblea deliberant tothom té el dret d'expressar-se en francès.

Article 4

Els treballadors tenen el dret d'exercir llurs activitats en francès.

Article 5

Els consumidors de béns o de serveis tenen el dret d'ésser informats i servits en francès.

Article 6

Tota persona admissible a l'ensenyament al Quebec té el dret de rebre aquest ensenyament en francès.

CAPÍTOL III

La llengua de la legislació i de la justícia

Article 7

El francès és la llengua de la legislació i de la justícia al Quebec.

Article 8

Els projectes de llei són redactats en la llengua oficial i en la mateixa llengua són presentats a l'Assemblea Nacional, adoptats i sancionats.

Article 9

Només és oficial el text francès de les lleis i dels reglaments.

Article 10

L'Administració imprimeix i publica una versió anglesa dels projectes de llei, de les lleis i dels reglaments.

Article 11

Les persones jurídiques s'han d'adreçar en la llengua oficial als tribunals i als organismes que exerceixen funcions judicials o quasi-judicials. Han d'actuar davant seu en la llengua oficial fora que totes les parts implicades consentin a actuar en llengua anglesa.

Article 12

La documentació processal que emana dels tribunals i dels organismes amb funcions judicials o quasi-judicials o expedida pels advocats en exercici ha d'ésser redactada en la llengua oficial. Tanmateix, aquesta documentació pot ésser redactada en una altra llengua si la persona física a qui són destinats hi consent expressament.

Article 13

Els judicis tinguts al Quebec pels tribunals i els organismes amb funcions judicials o quasi-judicials han d'ésser redactats en francès o han d'ésser acompanyats d'una versió francesa degudament autenticada. Només la versió francesa del judici és oficial.

CAPÍTOL IV

La llengua de l'Administració

Article 14

El govern, els seus ministeris, els altres organismes de l'Administració i llurs serveis només són designats per llur denominació francesa.

Article 15

L'Administració redacta i publica en la llengua oficial els seus textos i documents.

El present article no s'aplica a les relacions amb l'exterior del Quebec, a la publicitat i als comunicats vehiculats per òrgans d'informació que difonen en una llengua altra que la francesa, ni a la correspondència de l'Administració amb les persones físiques quan aquestes se li adrecen en una llengua altra que la francesa.

Article 16

En les comunicacions escrites amb els altres governs i amb les persones jurídiques establertes al Quebec, l'Administració només utilitza la llengua oficial.

Article 17

El govern, els seus ministeris i els altres organismes de l'Administració utilitzen únicament la llengua oficial en llurs comunicacions escrites entre ells.

Article 18

El francès és la llengua de les comunicacions escrites a l'interior del govern, dels seus ministeris i d'altres organismes de l'Administració.

Article 19

Les convocatòries, els ordres del dia i les actes de tota assemblea deliberant dins l'Administració són redactats en la llengua oficial.

Article 20

Per a ésser nomenat per a una funció dins l'Administració o bé ésser-hi traslladat o ascendit cal tenir un coneixement de la llengua oficial apropiat a aquesta funció.

Per a l'aplicació de l'apartat precedent cada organisme de l'Administració ha d'establir els criteris i les modalitats de verificació, sotmesos a l'aprovació de l'Oficina de la Llengua Francesa. En defecte d'aquests, l'Oficina pot establir-los ella mateixa. Si l'Oficina estima insatisfactoris els criteris i les modalitats, pot o bé demanar a l'organisme corresponent de modificar-los, o bé establir-los ella mateixa.

Article 21

Els contractes subscrits per l'Administració, inclosos els que la vinculen per subcontractació, han d'ésser redactats en la llengua oficial. Aquests contractes i els documents que hi

fan referència poden ésser redactats en una altra llengua quan l'Administració contracta fora del Quebec.

Article 22

En els cartells i rètols l'Administració només utilitza el francès, excepte quan la salut o la seguretat públiques exigeixin també la utilització d'una altra llengua.

Article 23

Els serveis de sanitat i els serveis socials han d'assegurar que llurs serveis siguin disponibles en la llengua oficial.

Han de redactar en la llengua oficial els avisos, els comunicats i el impresos destinats al públic.

Article 24

Els organismes municipals o escolars, els serveis de sanitat i els serveis socials i els altres serveis reconeguts en virtut del paràgraf f) de l'article 113 poden posar cartells i rètols escrits alhora en francès i en una altra llengua, amb predomini del francès.

Article 25

Els organismes municipals o escolars, els serveis de sanitat i els serveis socials reconeguts en virtut del paràgraf f) de l'article 113 han de conformar-se als articles del 15 al 23 abans de la fi de l'any 1983 i, a partir de l'entrada en vigor de la present llei, han de prendre les mesures pertinents per aconseguir aquest objectiu.

Article 26

Els organismes escolars, els serveis de sanitat i els serveis socials reconeguts en virtut del paràgraf f) de l'article 113 poden utilitzar alhora la llengua oficial i una altra llengua en llur denominació i llurs comunicacions internes.

Article 27

En els serveis de sanitat i els serveis socials els documents inclosos en els expedients clínics es redacten en francès o en anglès segons la conveniència del redactor. Tanmateix, és llegut a cada servei de sanitat o servei social de redactar aquests expedients únicament en francès. Els resums dels expedients clínics han d'ésser proporcionats en francès a requeriment de qualsevol persona autoritzada a obtenir-los.

Article 28

En els organismes escolars la llengua oficial i la llengua d'ensenyament poden ésser utilitzades com a llengües de comunicació interna dels serveis encarregats d'organitzar o d'impartir l'ensenyament en una llengua altra que el francès.

Article 29

En els senyals de circulació només es pot emprar la llengua oficial. El text francès pot ésser completat o reemplaçat per símbols o pictogrames.

CAPÍTOL V

La llengua dels organismes parapúblics

Article 30

Les empreses d'utilitat pública, els col·legis professionals i els membres dels col·legis professionals han de fer per manera que llurs serveis siguin disponibles en la llengua oficial.

Han de redactar en aquesta llengua els avisos, els comunicats i els impresos destinats al públic, inclosos els bitllets dels transports públics.

Article 31

Les empreses d'utilitat pública i els col·legis professionals han d'utilitzar la llengua oficial en llurs comunicacions escrites amb l'Administració i amb les persones jurídiques.

Article 32

Els col·legis professionals han d'utilitzar la llengua oficial en les comunicacions amb el conjunt de llurs membres.

Poden, no gensmenys, respondre en la llengua de l'interlocutor quan es tracta d'un membre en particular.

Article 33

Els articles 30 i 31 no s'apliquen als comunicats ni a la publicitat destinats als òrgans d'informació que difonen en una llengua altra que el francès.

Article 34

Els col·legis professionals només es designen per llur denominació francesa.

Article 35

Els col·legis professionals només poden lliurar autoritzacions d'exercir al Quebec a les persones que tinguin un coneixement de la llengua oficial adequat a l'exercici de llur professió.

Aquest coneixement ha d'ésser provat d'acord amb la reglamentació de l'Oficina de la Llengua Francesa, la qual pot establir uns exàmens obligatoris i el lliurament de certificats.

Article 36

Dos anys abans de l'obtenció d'un diploma vàlid per a obtenir una autorització d'exercir, tota persona matriculada, en un establiment d'ensenyament que concedeix aquest diploma pot fer la prova que demostrï que compleix les condicions de l'article 35 quant al seu coneixement de la llengua oficial.

Article 37

Els col·legis professionals poden lliurar autoritzacions temporals, vàlides per un any com a màxim, a persones procedents de fora del Quebec que siguin declarades aptes per a

exercir llur professió però que no compleixin els requisits de l'article 35 quant al coneixement de la llengua oficial.

Article 38

Les autoritzacions a què es refereix l'article 37 només es poden renovar dues vegades, amb l'autorització de l'Oficina de la Llengua Francesa, si l'interès públic ho justifica. Per a cada renovació els interessats s'han de presentar a exàmens fets conformement als reglaments de l'Oficina de la Llengua Francesa.

Article 39

Les persones que hauran obtingut al Quebec el diploma a què es refereix l'article 36 poden, fins a la fi del 1980, prevaler-se de les disposicions dels articles 37 i 38.

Article 40

En els casos en què l'interès públic ho justifiqui, els col·legis professionals poden, amb l'autorització prèvia de l'Oficina de la Llengua Francesa, lliurar una autorització restrictiva a les persones ja autoritzades per a exercir llur professió en virtut de les lleis d'una altra província o d'un altre país. Aquesta autorització restrictiva autoritza el seu titular a exercir la professió exclusivament per compte d'un sol empresari en un treball que no el porti a tractar amb el públic.

CAPÍTOL VI

La llengua del treball

Article 41

Els empresaris han de redactar en la llengua oficial els comunicats que adrecen al seu personal. També han de redactar i publicar en francès les ofertes de feina i de promoció.

Article 42

Quan la feina que s'ofereix es refereix a un lloc en l'Administració, en un organisme parapúblic o en una empresa que, en virtut dels articles 136, 146 o 151, ha de posseir un certificat de francesització, ha de crear un comitè de francesització o ha d'aplicar un programa de francesització, segons els casos, l'empresari que publica aquesta oferta de treball en un diari publicat en una llengua altra que la francesa, l'ha de publicar simultàniament en un diari publicat en francès i amb una presentació si més no equivalent.

Article 43

Els convenis col·lectius i llurs annexos han d'ésser redactats en la llengua oficial, inclosos els que han d'ésser declarats en virtut de l'article 60 del Codi del Treball (estatuts re-fosos, 1964, capítol 141).

Article 44

En l'arbitratge d'un greuge o d'un desacord relatiu a la negociació, a la renovació o a la revisió d'un conveni col·lectiu, la sentència arbitral ha d'ésser redactada en la llengua oficial o anar acompanyada d'una versió francesa degudament autenticada.

El mateix val a dir de les decisions pronunciades en virtut del Codi del Treball pels responsables de l'enquesta, els comissaris-instructors i el Tribunal del Treball.

Article 45

Es prohibeix als empresaris d'acomiadar, despatxar, degradar o traslladar un membre del seu personal per la sola raó que aquest només parla francès o no coneix suficientment una determinada llengua altra que l'oficial.

Article 46

Es prohibeix als empresaris d'exigir, per a l'accés a un lloc de treball o a un càrrec, el coneixement d'una llengua al-

tra que l'oficial, fora que per a la realització de la tasca requereixi el coneixement d'aquesta altra llengua.

És de la incumbència de l'empresari de demostrar a la persona interessada, a l'associació sindical interessada o, si s'escau, a l'Oficina de la Llengua Francesa, que és necessari el coneixement de l'altra llengua. L'Oficina de la Llengua Francesa té competència, arribat el cas, per a resoldre el litigi.

Article 47

Tota infracció dels articles 45 i 46, a més de constituir una contravençió de la present llei, autoritza un treballador no acollit a un conveni col·lectiu a fer valer els seus drets davant un comissari-instructor nomenat en virtut del Codi del Treball, com si es tractés d'un acomiadament per activitats sindicals. En aquest cas s'han d'aplicar els articles del 14 al 19 del Codi del Treball, tenint en compte els canvis necessaris.

Si el treballador és acollit a un conveni col·lectiu, té el dret de sotmetre el seu greuge a arbitratge amb els mateixos drets que la seva associació, si aquesta darrera no ho fa. Tenint en compte els canvis oportuns, en l'arbitratge d'aquest greuge s'ha d'aplicar l'article 16 del Codi del Treball.

Article 48

Són nuls, excepte pel que fa als drets adquirits dels treballadors i de llurs associacions, els actes jurídics, les decisions i altres documents no conformes amb el present capítol. L'ús d'una altra llengua que la prescrita pel present capítol no pot ésser considerat com un vici de forma esguardat per l'article 134 del Codi de Treball.

Article 49

Les associacions sindicals han d'utilitzar la llengua oficial en les comunicacions escrites amb llurs associats. Poden utilitzar la llengua de l'interlocutor quan aquesta correspon a un associat en particular.

Article 50

Els articles del 41 al 49 de la present llei es consideren part integrant de tot conveni col·lectiu. Una estipulació del conveni contrària a una disposició de la present llei és nul·la.

CAPÍTOL VII

La llengua del comerç i dels negocis

Article 51

Tota inscripció en un producte, en el seu recipient o en el seu embalatge, en un document o objecte que acompanyi aquest producte, inclosos les instruccions d'utilització i els certificats de garantia, ha d'ésser redactada en francès. Aquesta regla s'aplica igualment als menús i a les cartes de vins.

El text francès pot anar acompanyat d'una o diverses traduccions, però cap inscripció redactada en una altra llengua no pot prevaler sobre la que és redactada en francès.

Article 52

L'Oficina de la Llengua Francesa pot determinar, per reglament, les excepcions de l'article 51.

Article 53

Els catàlegs, els fullets, els prospectes i altres publicacions de la mateixa naturalesa han d'ésser redactats en francès.

Article 54

Llevat d'excepció prevista per reglament de l'Oficina de la Llengua Francesa, és prohibit d'oferir al públic joguines o jocs el funcionament dels quals exigeixi emprar un vocabulari que no sigui el francès, si no és que la joguina o el joc no sigui disponible en el mercat quebequès en francès en condicions almenys igualment favorables.

Article 55

Els contractes d'adhesió, els contractes on figuren clàusules-típus impreses, així com els documents que hi estan relacionats, s'han de redactar en francès. Es poden redactar en una altra llengua si aquesta és la voluntat expressa de les parts.

Article 56

Els documents a què fa referència l'article 51 imposats per una llei, un decret del consell o un reglament del govern, poden constituir una excepció de la dita norma si un conveni federal-provincial, interprovincial o internacional determina en quines llengües s'han de redactar.

Article 57

Els formularis de petició de feina, les comandes, les factures, els rebuts i les quitances s'han de redactar en francès.

Article 58

Sens perjudici de les excepcions determinades per la llei o per la reglamentació de l'Oficina de la Llengua Francesa, els cartells públics i la publicitat comercial s'han de fer solament en la llengua oficial.

Article 59

L'article 58 no s'aplica a la publicitat vehiculada per òrgans d'informació que difonen en una llengua altra que el francès, ni als missatges de caire religiós, polític, ideològic o humanitari, sempre que no tinguin finalitat lucrativa.

Article 60

Les empreses que tenen com a màxim quatre empleats, inclòs l'empresari, poden posar en llurs establiments cartells redactats alhora en francès i en una altra llengua. Tanmateix, el francès ha d'aparèixer d'una manera almenys tan visible com l'altra llengua.

Article 61

Per tot el que es refereix a les activitats culturals d'un grup ètnic particular, els anuncis públics es poden fer a la vegada en francès i en la llengua d'aquest grup ètnic.

Article 62

En els establiments especialitzats en la venda de productes típics d'una nació estrangera o d'un grup ètnic particular es pot anunciar a la vegada en francès i en la llengua d'aquesta nació o d'aquest grup ètnic.

Article 63

Les raons socials han d'ésser en llengua francesa.

Article 64

Cal una raó social en llengua francesa per a obtenir personalitat jurídica.

Article 65

Les raons socials que no són en llengua francesa han d'ésser modificades abans del 31 de desembre de 1980, fora que la llei en virtut de la qual l'empresa és constituïda no ho permeti.

Article 66

Els articles 63, 64 i 65 s'apliquen igualment a les raons socials registrades en virtut de la Llei de Declaracions de les Companyies i Societats (Estatuts refosos, 1964, capítol 272).

Article 67

Poden figurar, com a específics, en les raons socials, d'acord amb les altres lleis o amb la reglamentació de l'Oficina de la Llengua Francesa, els patronímics i els topònims, les expressions formades per la combinació artificial de lletres, síl·labes o xifres o les expressions tretes d'altres llengües.

Article 68

Les raons socials poden disposar d'una versió en una altra llengua per a ésser utilitzada fora del territori del Quebec. Aquestes versions poden ésser utilitzades alhora que la raó social en llengua francesa en les inscripcions considerades en l'article 51 si es tracta de productes oferits al mateix temps al Quebec i fora del Quebec.

Article 69

Sens perjudici del que disposa l'article 68, només la raó social en llengua francesa pot ésser utilitzada al Quebec.

Article 70

Els serveis de sanitat i els serveis socials la raó social dels quals, adoptada abans de la data d'entrada en vigor de la present llei, sigui en una llengua altra que el francès poden continuar utilitzant aquesta raó social a condició d'adjuntar-hi una versió francesa.

Article 71

Les associacions sense fins lucratiu dedicades exclusivament al desenvolupament cultural d'un grup ètnic particular o a la defensa dels interessos propis d'aquest poden tenir una raó social en la llengua d'aquest grup a condició d'adjuntar-hi una versió francesa.

CAPÍTOL VIII

La llengua de l'ensenyament

Article 72

L'ensenyament s'imparteix en francès als parvularis, a les escoles primàries i a les secundàries, sens perjudici de les excepcions previstes en el present capítol. Aquesta disposició és vàlida per als organismes escolars determinats per l'Annex i també s'aplica als ensenyaments subvencionats impartits

per les institucions declarades d'interès públic o reconegudes a fins de subvenció en virtut de la Llei d'Ensenyament Privat (1968, capítol 67).

Article 73

Per excepció de l'article 72, poden rebre l'ensenyament en anglès, a petició del pare i la mare:

a) Els infants el pare o la mare dels quals ha rebut al Quebec l'ensenyament primari en anglès.

b) Els infants el pare o la mare dels quals es troba, en el moment de l'entrada en vigor de la present llei, domiciliat al Quebec i ha rebut fora del Quebec l'ensenyament primari en anglès.

c) Els infants que en llur darrer any d'escolaritat al Quebec, abans de l'entrada en vigor de la present llei, rebien legalment l'ensenyament en anglès en un parvulari públic o a l'escola primària o secundària.

d) Els germans i les germanes més petits dels infants als qual es refereix el paràgraf c).

Article 74

Quan un infant és a càrrec d'un sol dels pares o a càrrec d'un tutor, la petició prevista a l'article 73 és feta pel dit pare o tutor.

Article 75

El ministre d'Educació pot conferir a persones designades per ell el poder de verificar l'admissibilitat dels infants a l'ensenyament en anglès i pot establir les disposicions pertinents sobre aquest punt.

Article 76

Les persones designades pel ministre d'Educació en virtut de l'article 75 poden verificar l'admissibilitat dels infants a l'ensenyament primari en anglès fins i tot si aquests infants ja reben o estan a punt de rebre l'ensenyament en francès.

Els infants l'admissibilitat dels quals ha estat confirmada d'acord amb l'apartat precedent poden rebre l'ensenyament en anglès als efectes de l'article 73.

Article 77

Es nulla una declaració d'admissibilitat obtinguda amb frau o fundant-se en una representació falsa.

Article 78

El ministre d'Educació pot anul·lar una declaració d'admissibilitat lliurada per error.

Article 79

Cap organisme escolar que no imparteixi ja l'ensenyament en anglès no pot impartir-lo ni en pot prendre la iniciativa sense l'autorització expressa i prèvia del ministre d'Educació.

Tanmateix, arribat el cas, tot organisme escolar ha de prevaler-se de les disposicions de l'article 496 de la Llei de la Instrucció Pública per tal d'assegurar l'ensenyament en anglès a tot aquell infant que hi haurà estat declarat admissible.

El ministre d'Educació concedirà l'autorització prevista en el primer paràgraf si considera que és justificada pel nombre d'alumnes que depenen de la competència de l'organisme i són admissibles a l'ensenyament en anglès en virtut de l'article 73.

Article 80

El govern pot establir per reglament el procediment a seguir en el cas de pares que invoquin l'article 73, i quins elements de prova aquests darrers han d'aportar en suport de llur demanda.

Article 81

Els infants que presenten greus dificultats d'aprenentatge han d'ésser eximits de l'aplicació del present capítol.

El govern pot definir per reglament les categories d'infants als quals fa referència el paràgraf precedent i determinar el procediment a seguir per a obtenir l'exempció esmentada.

Article 82

Les decisions dels organismes escolars, de les institucions a les quals es referix el segon paràgraf de l'article 72 i de les persones designades pel ministre d'Educació, pel que fa a l'aplicació de l'article 73, així com de les decisions del ministre d'Educació preses en virtut de l'article 78 poden ésser objecte de recurs.

Article 83

Es crea una comissió de recursos per a entendre en els recursos previstos en l'article 82. Aquesta comissió és formada per tres membres nomenats pel govern. El recurs s'interposa segons les modalitats fixades per reglament. Les decisions d'aquesta comissió són inapel·lables.

Article 84

No es pot lliurar cap certificat d'estudis secundaris a l'alumne que no tingui un coneixement del francès, parlat i escrit, tal com l'exigeixen els programes del Ministeri d'Educació.

Article 85

El govern pot reglamentar en quines condicions certes persones o categories de persones que sojornen temporalment al Quebec o llurs fills poden sostreure's a l'aplicació del present capítol.

Article 86

El govern pot reglamentar l'ampliació de l'aplicació de l'article 73 a les persones concernides per un acord de reciprocitat pactat entre el govern del Quebec i el govern d'una altra província.

No obstant l'article 94, aquesta reglamentació pot entrar en vigor a partir de la data en què serà publicada en la *Gazette Officielle du Québec*.

Article 87

Res de la present llei no impedeix l'ús d'una llengua ameríndia en l'ensenyament impartit als amerindis.

Article 88

No obstant els articles del 72 al 86, a les escoles que depenen de la comissió escolar crie o de la comissió escolar kativik, d'acord amb la Llei d'Instrucció Pública, les llengües d'ensenyament són respectivament el cri i l'inuituut, així com les comunitats cries i inuit del Quebec en el moment de la signatura del Conveni a què es refereix l'article 1 de la Llei que aprova el Conveni de la Badia James i del Nord del Quebec (1976, capítol 46), o sia l'onze de novembre de 1975.

La comissió escolar crie i la comissió escolar kativik han de tenir com a objectiu l'ús del francès com a llengua d'ensenyament amb vista a permetre als diplomats de llurs escoles de continuar llurs estudis en francès, si ho desitgen, en les escoles, col·legis o universitats del Quebec.

Els comissaris han de fixar el ritme d'introducció del francès i de l'anglès com a llengües d'ensenyament després de consultar els comitès d'escola, en el cas dels cris, i els comitès de pares, en el cas dels inuit.

Amb l'ajut del Ministeri d'Educació, la comissió escolar crie i la comissió escolar kativik han de prendre les mesures necessàries perquè els articles del 72 al 86 s'apliquin als infants els pares dels quals no són cris o inuit admissibles als beneficis del Conveni.

Tenint en compte els canvis oportuns, el present article s'aplica als naskapi de Schefferville.

CAPÍTOL IX

Disposicions diverses

Article 89

En els casos en què la present llei no exigeix l'ús exclusiu de la llengua oficial, es pot continuar utilitzant ensems la llengua oficial i una altra llengua.

Article 90

Sens perjudici de l'article 10, tot allò que una llei del Quebec o una llei del parlament britànic que tingui aplicació al Quebec en un àmbit de competència provincial, tot allò que un reglament o un decret prescriuen de redactar o publicar en francès i en anglès pot ésser redactat i publicat únicament en francès.

De la mateixa manera, tot el que una llei, un reglament o un decret prescriu de publicar en un diari en llengua francesa i en un diari en llengua anglesa pot ésser publicat únicament en un diari en llengua francesa.

Article 91

En els casos en què la present llei autoritza la redacció de textos o de documents alhora en francès i en una altra o altres llengües, el francès ha de figurar d'una manera almenys tan visible com qualsevol altra llengua.

Article 92

Res no impedeix la utilització d'una llengua, com a excepció de la present llei, en els organismes internacionals designats pel govern o quan els usos internacionals ho exigeixin.

Article 93

Ultra els poders de reglamentació previstos en la present llei, el govern pot adoptar reglaments per facilitar-ne l'aplicació, inclosos aquells que precisin l'abast dels termes i de les expressions que hi són utilitzats.

Article 94

Els reglaments de l'Oficina de la Llengua Francesa i els del govern fets en virtut de la present llei entren en vigor en el moment que són publicats en la *Gazette Officielle du Québec*, acompanyats d'un avís que assenyali la data en què són aprovats o adoptats pel govern, segons que es tracti dels primers o dels segons.

Abans d'aprovar o d'adoptar un reglament en virtut de la

present llei, el govern ha de publicar-ne el projecte a la *Gazette Officielle du Québec* almenys seixanta dies abans, excepte si es tracta de reglaments presentats a l'Assemblea Nacional abans de la data d'entrada en vigor de la presente llei.

En cas de modificació d'un reglament de l'Oficina de la Llengua Francesa o del govern, el text modificat entra en vigor a partir del moment que és publicat íntegrament en la *Gazette Officielle du Québec*.

Els reglaments atribuïts per la present llei a l'Oficina de la Llengua Francesa i que el govern haurà aprovat i presentat abans de la data d'entrada en vigor de la present llei s'han de considerar com a part de la reglamentació de l'Oficina de la Llengua Francesa.

Article 95

Tenen el dret d'utilitzar el cri i l'inutituut i són eximits de l'aplicació de la present llei, a excepció dels articles 87, 88 i 96, les persones i els organismes següents:

a) Les persones admissibles als beneficis del Conveni a què es refereix l'article 1 de la Llei que aprova el Conveni de la Badia James i del Nord del Quebec (1976, capítol 46) i que es troben en els territoris a què es refereix el Conveni damunt dit.

b) Els organismes la creació dels quals és prevista en el citat Conveni i que es troben als territoris contemplats en el Conveni.

c) Els organismes la majoria de membres dels quals és constituïda per persones concernides pel paràgraf a) i que es troben als territoris a què es refereix el Conveni damunt dit.

Tenint en compte els canvis necessaris el present article és d'aplicació als naskapi de Shegerville.

Article 96

Els organismes a què es refereix l'article 95 han d'introduir l'ús del francès en llur administració, d'una banda, per tal de comunicar-se en francès amb la resta del Quebec i amb aquells administrats seus no concernits pel paràgraf a) del dit article, i, d'altra banda, per tal d'assegurar els seus serveis a aquests darrers.

Durant un període transitori, la durada del qual determinarà el govern després de consultar els interessats, els articles 16 i 17 de la present llei no s'aplicaran a les comunicacions de l'Administració amb els organismes a què es refereix l'article 95.

Tenint en compte els canvis pertinents, el present article s'aplica als naskapi de Schefferville.

Article 97

Les reserves d'indis no estan sotmeses a la present llei.

Article 98

En l'Annex s'enumeren els diversos organismes de l'Administració, així com els serveis de sanitat i els serveis socials, les empreses d'utilitat pública i els col·legis professionals a què es refereix la present llei.

TÍTOL II

L'Oficina de la Llengua Francesa i la francesització

CAPÍTOL I

Interpretació

Article 99

En el present títol s'entén per:

a) «Comissió», la Comissió de Toponímia creada pel present Títol.

b) «Ministre», el ministre encarregat de l'aplicació de la present llei.

c) «Oficina», l'Oficina de la Llengua Francesa creada pel present Títol.

CAPÍTOL II

La Oficina de la Llengua Francesa

Article 100

Es crea una Oficina de la Llengua Francesa per a definir i menar la política quebequesa en matèria de recerca lingüística i de terminologia i per a vetllar perquè el francès esdevingui com més aviat millor la llengua de les comunicacions, del treball, del comerç i dels negocis en l'Administració i en les empreses.

Article 101

L'Oficina es compon de cinc membres, un dels quals és el president, nomenats pel Govern per un període màxim de cinc anys.

.....

Article 113

L'Oficina ha de:

a) Normalitzar i difondre els termes i les expressions que aprova.

b) Establir els programes de recerca que calguin per a l'aplicació de la present llei.

c) Preparar els reglaments de la seva competència que calguin per a l'aplicació de la present llei i sotmetre'ls a informe del Consell de la Llengua Francesa d'acord amb l'article 188.

d) Definir, per reglament, el procediment de lliurament, suspensió o anul·lació del certificat de francesització.

e) Ajudar a definir i a elaborar els programes de francesització previstos per la present llei i a seguir-ne l'aplicació.

f) Reconèixer, d'una banda, els organismes municipals, els organismes escolars, els serveis de sanitat i els serveis socials que donen servei a persones que en la seva major part són d'una llengua altra que la francesa, i, d'altra banda, els serveis que, en els organismes escolars, són encarregats

d'organitzar o d'impartir l'ensenyament en una llengua altra que la francesa.

Article 114

L'Oficina pot:

a) Adoptar els reglaments que són de la seva competència en virtut de la present llei i que han d'ésser sotmesos a informe del Consell de la Llengua Francesa.

b) Crear comissions de terminologia, determinar-ne la composició i el funcionament i, si cal, delegar-les prop dels ministeris i els organismes de l'Administració.

c) Adoptar un reglament de règim intern sotmès a l'aprovació del govern.

d) Establir per reglament els serveis i els comitès necessaris per a l'acompliment d'aquesta tasca.

e) Sens perjudici de la Llei del Ministeri d'Afers Intergovernamentals (1974, capítol 15), concloure acords amb altres organismes o un govern amb vista a facilitar l'aplicació de la present llei;

f) Exigir de tota institució d'ensenyament col·legial o universitari un informe sobre la llengua dels manuals emprats i fer constar les observacions sobre aquest aspecte en el seu informe anual.

g) Assistir els organismes de l'Administració, els organismes parapúblics, les empreses, les distintes associacions i els individus en matèria de correcció i d'enriquiment de la llengua francesa parlada i escrita al Quebec.

Article 116

Les comissions de terminologia instituïdes per l'Oficina tenen per missió fer l'inventari de les paraules i les expressions tècniques emprades en el sector que els ha estat assignat, indicar les llacunes que hi troben i confeccionar la llista de les paraules i les expressions tècniques que proposen.

Article 117

Un cop acabats els treballs, les comissions de terminologia han de sotmetre llurs conclusions a l'aprovació de l'Oficina.

Article 118

Un cop publicats a la *Gazette Officielle du Québec* els termes i les expressions normalitzats per l'Oficina, és obligatori d'utilitzar-los en els textos i els documents emanats de l'Administració, en els contractes en els quals aquesta és part, en les obres d'ensenyament, de formació o de recerca publicades en francès al Quebec i aprovades pel ministre d'Educació, així com en els cartells i rètols públics.

.....

CAPÍTOL III

La Comissió de Toponímia

Article 122

Es crea una Comissió de Toponímia dependent administrativament de l'Oficina de la Llengua Francesa.

Article 123

La Comissió es compon de set persones nomenades pel govern, quatre de les quals almenys, inclosos el president i el secretari, formen part del personal permanent de l'Oficina. El govern fixa la remuneració i les indemnitzacions dels membres no permanents de la Comissió.

Article 124

La Comissió té competència per a establir els criteris de selecció i les regles d'escriptura de tots els noms de lloc i per a atribuir, en darrera instància, noms als llocs que encara no en tenen, així com per a aprovar qualsevol canvi de noms de lloc.

Article 125

La Comissió ha de:

a) Establir les normes i les regles d'escriptura que s'han de respectar en la denominació dels llocs.

- b) Procedir a l'inventari i a la conservació dels noms de lloc.
- c) Establir i normalitzar la terminologia geogràfica en col·laboració amb l'Oficina.
- d) Oficialitzar els noms de lloc.
- e) Difondre la nomenclatura geogràfica oficial del Quebec.
- f) Donar el seu dictamen al govern sobre tota qüestió en matèria de toponímia que aquest li sotmeti.

Article 126

La Comissió pot:

- a) Donar el seu dictamen al govern i a altres organismes de l'Administració sobre tota qüestió relativa a la toponímia.
 - b) Fer reglaments sobre els criteris de selecció de noms de llocs, sobre les regles d'escriptura que cal respectar en matèria de toponímia i sobre el mètode a seguir per denominar llocs i fer aprovar la denominació.
 - c) Als territoris no organitzats, donar nom als llocs geogràfics o canviar-ne els noms.
 - d) Amb l'assentiment de l'organisme de l'Administració que tingui competència concurrent en el nom de lloc, determinar o canviar el nom de qualsevol lloc en un territori organitzat.
- Els reglaments de la Comissió són sotmesos a les prescripcions de l'article 94, com si es tractés dels reglaments de l'Oficina.

Article 127

Els noms aprovats per la Comissió durant l'any han d'ésser publicats almenys una vegada l'any a la *Gazette Officielle du Québec*.

Article 128

Un cop publicats a la *Gazette Officielle du Québec* els noms triats o aprovats per la Comissió, és obligatori d'usar-los en els textos i els documents de l'Administració i dels organismes parapúblics, en la senyalització de carreteres, en els cartells i rètols públics, així com en les obres d'ensenyament, de formació o d'investigació publicades al Quebec i aprovades pel ministre d'Educació.

CAPÍTOL IV

La francesització de l'Administració

Article 129

Els organismes de l'Administració que necessitin un temps per a conformar-se a certes disposicions de la llei o per a assegurar la generalització de la utilització del francès en llurs àmbits han d'adoptar com més aviat millor un programa de francesització sota el control i amb l'ajut de l'Oficina.

Article 130

Els programes de francesització han de tenir en compte la situació de les persones a qui falta poc per a la jubilació o que porten molts anys de servei en l'Administració.

Article 131

Els organismes de l'Administració han de presentar a l'Oficina, abans del 31 de desembre de 1978, un informe on ha de constar una anàlisi de llur situació lingüística i una exposició de les mesures preses per a conformar-se a la present llei.

L'Oficina determina la forma d'aquest informe i quines informacions ha de proporcionar.

Article 132

Si l'Oficina considera insuficients les mesures preses o projectades, ha d'escoltar els interessats i demanar els documents i les informacions que cregui indispensables.

Si cal, prescriurà els correctius adients.

Si un organisme es refusa a aplicar els correctius comet una infracció.

Article 133

Per un període d'un any com a màxim, l'Oficina pot dispensar de l'aplicació de qualsevol disposició de la present llei a un servei o organisme de l'Administració que li ho demani, si li semblen satisfactòries les mesures preses pel dit servei o organisme per a aconseguir els objectius determinats per la present llei i pels reglaments.

Article 134

Sense l'autorització expressa de l'Oficina no es pot iniciar cap demanda contra un organisme de l'Administració per infraccions dels articles 14 al 29 i del 129 al 132 comeses abans del 31 de desembre de 1978.

CAPÍTOL V

La francesització de les empreses

Article 135

El present capítol s'aplica així mateix a les empreses d'utilitat pública.

Article 136

Les empreses que tenen cinquanta treballadors o més han de posseir un certificat de francesització atorgat per l'Oficina, a comptar de la data determinada segons el que disposa l'article 152, que no pot anar enllà del 31 de desembre de 1983.

Article 137

A partir del 3 de gener de 1979, si una empresa a la qual és exigible el certificat de francesització no el té comet una infracció.

Article 138

El certificat de francesització testifica que l'empresa aplica un programa de francesització aprovat per l'Oficina o que la llengua francesa ja hi té la situació que els programes de francesització volen com a objectiu.

Article 139

L'Oficina pot preveure per reglament el lliurament de certificats de francesització a títol provisional a les empreses que es proposin adoptar un programa de francesització, si aquestes empreses demostren que han pres les disposicions adequades.

Article 140

L'Oficina concedeix el certificat de francesització a una empresa si creu que aquesta compleix les condicions establertes en els articles 138 o 139.

Article 141

Els programes de francesització tenen per fita la generalització de l'ús del francès a tots els nivells de l'empresa. Això implica:

- a) El coneixement de la llengua oficial en els dirigents, els professionals col·legiats i els altres membres del personal.
- b) L'augment, a tots els nivells de l'empresa, inclòs el consell d'administració, del nombre de persones que tenen un bon coneixement de la llengua francesa per tal de poder assegurar-ne l'ús generalitzat.
- c) La utilització del francès com a llengua de treball i de les comunicacions internes.
- d) La utilització del francès en els documents de treball de l'empresa, especialment en els manuals i els catàlegs.
- e) La utilització del francès en les comunicacions amb els clients, els proveïdors i el públic.
- f) La utilització d'una terminologia francesa.
- g) La utilització del francès en la publicitat.
- h) Una política de contractació, de promoció i de canvi adient.

Article 142

Els programes de francesització han de prendre en compte la situació de les persones que estiguin a punt de jubilar-se o que portin molts anys de servei a l'empresa.

Article 143

Els programes de francesització han de prendre en compte les relacions de l'empresa amb l'estranger i en particular amb les seues socials establertes al Quebec per empreses que tenen activitats fora del Quebec.

Article 144

L'aplicació dels programes de francesització a l'interior de les seues socials pot ésser objecte d'acords particulars amb l'Oficina. Mentre aquest acord serà en vigor es considerarà que la seua social concernida respecta els articles del 136 al 156. L'Oficina ha de definir per reglament què és una seua social i ha de reconèixer les seues socials que poden prevaler-se del present article.

Article 145

En les empreses que produeixen béns culturals de contingut lingüístic, els programes de francesització han de tenir en compte la situació particular de les unitats de producció el treball de les quals va directament lligat a aquest contingut lingüístic.

Article 146

Les empreses de cent treballadors o més han de crear, abans del 30 de novembre de 1977, un comitè de francesització de sis persones com a mínim, de les quals almenys una tercera part ha d'ésser nomenada d'acord amb l'article 147 per a representar els treballadors de l'empresa.

Article 147

Si a l'empresa només hi ha una associació sindical representativa de la majoria dels treballadors, aquesta designa els representants dels treballadors a què es refereix l'article 146.

Si a l'empresa hi ha més d'una associació sindical que, plegades, representen la majoria dels treballadors, aquestes associacions poden per acord designar els representants dels treballadors a què es refereix l'article 146.

Si no hi ha acord o en altres casos, aquests representants han d'ésser elegits pel conjunt de treballadors de l'empresa seguint les modalitats determinades per la direcció de l'empresa.

Article 148

El comitè de francesització de l'empresa pot designar sots-comitès que treballin a les seves ordres.

Article 149

Mitjançant formularis i qüestionaris proporcionats per l'Oficina, el comitè de francesització ha de procedir a l'anàlisi de la situació lingüística de l'empresa i fer-ne un informe a la direcció de l'empresa perquè el trameti a l'Oficina.

Article 150

L'Oficina, després d'un estudi de l'informe esmentat en l'article 149, decideix si l'empresa ha d'adoptar i aplicar un programa de francesització. En cas afirmatiu, l'empresa encarrega al seu comitè de francesització d'establir el programa apropiat i de vetllar perquè sigui aplicat.

Article 151

Amb l'aprovació del ministre, l'Oficina pot, a condició de publicar-ne un avís a la *Gazette Officielle du Québec*, exigir d'una empresa de menys de cinquanta treballadors que faci l'anàlisi de la situació lingüística i que elabori i apliqui un programa de francesització.

Cada any l'Oficina ha de lliurar al ministre un informe

de les gestions que ha dut a cap i de les mesures preses per les empreses.

Article 152

L'Oficina pot establir per reglament categories d'empreses segons el tipus d'activitats i el nombre de persones que hi treballen. Per a cada una de les categories així definides pot fixar la data en què són exigibles els certificats de francesització, determinar la modalitat de lliurament d'aquests certificats i establir les obligacions de les empreses que els posseeixen.

De la mateixa manera l'Oficina pot adoptar criteris que permetin de reconèixer si les empreses pertanyen a la categoria de més de cinquanta persones o a la de més de cent persones i, als efectes del present capítol, definir l'expressió «empresa».

Article 153

Quan concedeix un certificat de francesització, fins i tot a títol provisional, l'Oficina pot eximir temporalment una empresa de l'aplicació de tota disposició de la present llei. En aquest cas, ho notifica a la Comissió de Vigilància de la Llengua Francesa creada pel Títol III.

Article 154

L'Oficina pot suspendre o anul·lar el certificat de tota empresa que no es conforma al programa de francesització que s'ha compromès a realitzar o que no respecta les obligacions que li són imposades per la present llei i pels reglaments.

Article 155

Es pot recórrer contra una decisió de l'Oficina de refusar, suspendre o anul·lar un certificat de francesització.

El recurs s'ha d'interposar davant una comissió de recurs creada a aquest efecte pel govern i segons les modalitats que aquest fixa.

La comissió de recurs és formada per tres membres nomenats pel govern.

TÍTOL III

La Comissió de Vigilància i les enquestes

.....
Article 158

Es crea una Comissió de Vigilància per a tractar qüestions relacionades amb l'incompliment de la present llei.

Article 159

La Comissió de Vigilància és dirigida per un president i formada per comissaris-investigadors, inspectors i el personal necessari.

Article 160

El president de la Comissió de Vigilància és nomenat pel govern per cinc anys com a màxim.

.....
Article 167

A més de les atribucions que li confereix l'article 162, el president dirigeix, coordina i distribueix el treball dels comissaris-investigadors, dels inspectors i dels altres membres del personal de la Comissió de Vigilància. Ell mateix pot exercir les funcions de comissari-investigador.

.....
Article 171

Els comissaris-investigadors duen a terme enquestes cada vegada que tenen motius per a creure que la present llei no ha estat observada.

Article 172

Les empreses a les quals l'Oficina ha lliurat o està a punt de lliurar un certificat de francesització són objecte d'enquesta quan l'Oficina ho demana.

Article 173

Una persona o un grup de persones pot demanar una enquesta.

Article 174

Les demandes d'enquesta han d'ésser fetes per escrit i anar acompanyades d'informacions que indiquin els motius i la identitat dels demandants. La identitat d'un demandant només pot ésser divulgada amb la seva expressa autorització.

.....

Article 182

Quan, a conseqüència d'una enquesta, un comissari-investigador té la convicció que hi ha hagut contravenció de la present llei o dels reglaments adoptats segons la present llei, requereix el presumpte contraventor a conformar-s'hi en un temps determinat.

Si el comissari-investigador creu que la contravenció continua un cop passat el temps concedit, trasllada l'expedient al fiscal general per tal que aquest en faci l'estudi i iniciï, si hi ha lloc, les demandes penals oportunes.

.....

TÍTOL IV

El Consell de la Llengua Francesa

.....

Article 186

Es crea un Consell de la Llengua Francesa per a aconsellar el ministre sobre la política quebequesa de la llengua francesa

i sobre tota qüestió relativa a la interpretació i a l'aplicació de la present llei.

Article 187

El Consell es compon de dotze membres, nomenats pel govern, de la manera següent:

- a) El president i un secretari.
- b) Dues persones designades després d'haver consultat associacions sòcio-culturals representatives.
- c) Dues persones designades després d'haver consultat els organismes sindicals representatius.
- d) Dues persones designades després d'haver consultat les associacions patronals representatives.
- e) Dues persones designades després d'haver consultat els medis universitaris.
- f) Dues persones designades després d'haver consultat les associacions representatives dels grups ètnics.

Article 188

El Consell ha de:

- a) Dictaminar sobre les qüestions que el ministre li sotmet tocant a la situació de la llengua francesa al Quebec i la interpretació o l'aplicació de la present llei.
- b) Vigilar l'evolució lingüística al Quebec pel que fa a la situació de la llengua francesa i a la seva bona qualitat, i comunicar al ministre les seves constatacions i conclusions.
- c) Sotmetre al ministre les qüestions relatives a la llengua que, segons la seva opinió, demanin l'atenció o l'actuació del govern.
- d) Elevar informe al ministre sobre els reglaments preparats per l'Oficina.

Article 189

El Consell pot:

- a) Rebre i escoltar les observacions i els suggeriments d'individus i grups sobre qüestions relatives a la situació i al nivell de qualitat de la llengua francesa.
- b) Amb el consentiment del ministre, emprendre l'es-

tudi de qüestions que es relacionen amb la llengua i fer o fer fer les investigacions oportunes.

c) Rebre les observacions d'organismes de l'Administració i d'empreses sobre les dificultats d'aplicació de la present llei i fer-ne un informe al ministre.

d) Informar el públic de qüestions que es refereixen a la llengua francesa al Quebec.

e) Adoptar un reglament de règim interior, sotmès a l'aprovació del govern.

Article 190

El president i el secretari són nomenats per cinc anys com a màxim i els altres membres per quatre anys.

Tanmateix, tres dels primers membres, fora del president, són nomenats per un any, tres per dos anys, dos per tres anys i dos per quatre anys.

El mandat dels membres del Consell pot ésser renovat.

.....

Títol V

Infraccions i penes

Article 205

Qui contravingui una disposició de la present llei, que no sigui l'article 136, o els reglaments adoptats en virtut de la present llei pel govern i per l'Oficina de la Llengua Francesa és culpable d'una infracció i sancionat, a més del pagament de les costes:

a) Per cada infracció, amb una multa de 25 a 500 \$ en el cas d'una persona física i de 50 a 1.000 \$ en el cas d'una persona jurídica,

b) per reincidència durant els dos anys següents a una infracció, amb una multa de 50 a 1.000 \$ en el cas d'una persona física, i de 500 a 5.000 \$ en el cas d'una persona jurídica.

Article 206

Una empresa que cometi una infracció del que estableix l'article 136 és sancionada, a més del pagament de les costes, amb una multa de 100 a 2.000 \$ per cada dia que continuï les seves activitats sense certificat.

Article 207

El fiscal general o la persona per ell autoritzada ha d'iniciar per procediment sumari les demandes previstes en la present llei i exercir els recursos necessaris perquè sigui aplicada.

Article 208

Un tribunal de jurisdicció civil pot, a requeriment del fiscal general, ordenar que siguin retirats o destruïts, en un temps de vuit dies a comptar des del judici, els cartells, els anuncis, els plafons d'anuncis i els rètols lluminosos que contravinguin la present llei, i això a càrrec dels requerits. El requeriment pot anar adreçat contra el propietari del material publicitari o contra tothom qui haurà enganxat o fet enganxar el rètol, l'anunci, el plafó o el rètol lluminós.

.....

Títol VI

Disposicions transitòries i diverses

.....

Article 230

El govern encarrega un ministre de l'aplicació de la present llei. Aquest ministre exerceix, respecte al personal de l'Oficina de la Llengua Francesa, el de la Comissió de Vigilància i el del Consell de la Llengua Francesa els poders d'un cap de ministeri.

.....

III
DOCUMENTS

Aina Moll

LINIES GENERALS D'UN PROGRAMA DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA *

La política lingüística que hem de marcar i posar en pràctica en aquesta primera etapa de recobriment de la personalitat de Catalunya ha d'anar clarament encaminada a fer efectiu en la pràctica el que l'Estatut proclama, restituint-nos un dret que ens havia estat arrabassat per la força: que *la llengua pròpia de Catalunya és el català*.

Les línies d'acció que s'estableixin han d'estar en funció del nostre marc institucional i de la situació sociolingüística i sociocultural actual.

El marc constitucional

El marc constitucional ve donat per dos textos fonamentals: la Constitució espanyola i l'Estatut de Catalunya. El que disposen aquests textos podrà agradar o desagradar a cada ciutadà en particular, però una política lingüística de govern ha d'acceptar-los com a marc ineludible dins el qual han de traçar-se les línies d'actuació, perquè han estat elaborats per parlamentaris lliurement elegits, i ratificats per la voluntat del poble democràticament expressada en referèndum.

El marc, doncs, és aquest:

1. El castellà és l'idioma oficial de l'Estat. Tots els espanyols tenen el deure de conèixer-lo i el dret d'emprar-lo (art. 3 de la Constitució).

2. La llengua pròpia de Catalunya és el català. El català és l'idioma oficial de Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat espanyol (art. 3 de l'Estatut de Catalunya).*

Aquestes disposicions constitucionals exclouen inexorablement la possibilitat de proposar-se com a objectiu, en una perspectiva de govern, una de les dues fites oposades que poden temptar determinats grups o persones de la nostra comunitat: el manteniment del castellà en posició absolutament preminent sobre el català, amb l'excusa que «és la llengua de tots els espanyols», i

* Publicat per primera vegada a «Serra d'Or», octubre del 1980, pp. 11-12.

l'exclusió total d'aquesta llengua en la vida social catalana, perquè «la llengua pròpia de Catalunya és el català».

La situació sociolingüística

L'actual situació sociolingüística és molt complexa, i presenta una ampla gamma de matisos personals i de grup que en Francesc Vallverdú ha analitzat amb molta agudesa i que ara no puc entrar a considerar. Em limitaré a remarcar-ne algunes característiques generals:

1. La població de Catalunya, avui, està formada gairebé a parts iguals per autòctons i immigrants, repartits molt irregularment, de manera que mentre a moltes comarques els catalans d'origen són amplament majoritaris, en el cinturó industrial de Barcelona hi són en una proporció molt feble.

2. Els no-catalanoparlants són de llengua castellana o han acceptat el castellà com a llengua normal de relació.

3. Entre els catalanoparlants són encara majoritaris els diglòssics, que a nivell familiar sols posseeixen el català com a veritable instrument d'expressió, però estan alfabetitzats en castellà, i només en aquesta llengua són capaços de moure's còmodament en el camp de la cultura.

4. Les actituds típiques d'una societat diglòssica són encara plenament vigents. Heus-ne ací alguns exemples:

a) La gran majoria dels catalans ens sentim incòmodes si contestem en català qui ens interpella en castellà, o si mantenim el català amb algú que ha contestat en castellà la nostra interpellació (demostrant així que ens entén), per por d'ofendre l'interlocutor, i en canvi no ens sentim ofesos pel fet que contesti en castellà la nostra interpellació en català, ni que s'hi mantingui durant tota la conversa.

b) Molts castellanoparlants que podrien parlar en català no es decideixen a fer-ho «*porque lo hablan mal*», mentre molta gent de la nostra ruralia fa esforços molt grans per expressar-se en castellà, tot i que té consciència que el parla malament.

c) Hi ha encara gent —immigrada i autòctona— que pensa que no val la pena estudiar el català perquè «no serveix per a res»: ni tan sols els passa pel magí que l'única llengua realment indispensable en un indret determinat del món és la llengua pròpia de la comunitat d'aquest indret, mentre el seu lloc no sigui usurpat per una altra.

5. Naturalment, no manquen —encara que són clara minoria— els individus amb posició radical envers l'una o l'altra llengües: els qui continuen exigint (tàcitament o de manera expressa) «*hable usted en cristiano*», i els qui pensen —i sovint manifesten—

que ara ens toca a nosaltres *exigir*, amb la mateixa peremptorietat, l'ús del català.

Necessitat d'una acció unitària

Amb aquest panorama, és evident que la normalització lingüística no és una tasca fàcil. Però la situació és aquesta, i és damunt ella que hem d'incidir per aconseguir la normalització. S'imposa, doncs, una constatació que hem d'assumir en tota la seva importància: *la normalització no serà possible si no hi ha una voluntat col·lectiva de dur-la a terme*. No pot ser obra exclusiva dels catalans autòctons, ni d'uns determinats partits polítics, ni d'una classe social determinada: ha de ser l'obra conjunta de la societat catalana, assumida i duta a terme pel conjunt dels ciutadans, independentment de la procedència i la ideologia de cada individu particular.

Per això faig des d'ací una crida —que ja he fet en altres llocs— a tots els catalans, convidant-los a assumir i fer seva una tasca de normalització lingüística basada en aquests principis:

1. *La llengua pròpia de Catalunya és el català*. Els catalans tenim el dret, i també el deure ineludible, de conservar el patrimoni lingüístic i cultural rebut dels avantpassats i transmetre'l a les generacions que ens seguiran.

2. *No és possible ser català rebutjant la llengua de Catalunya*. Tot català ha d'acceptar i assumir la llengua catalana com a pròpia del país i comuna als seus habitants.

3. *Aquesta acceptació no implica de cap manera el rebuig de la llengua pròpia de l'individu*. Tota persona té dret al ple desenvolupament en la seva llengua pròpia, a cultivar-la i a transmetre-la als fills. Però aquest dret no és incompatible amb el deure de conèixer la llengua pròpia del país i fer-la servir en la relació social.

Si aquests tres principis arriben a ser assumits de veritat pel conjunt del poble català, la normalització serà possible i progressarà a bon ritme, perquè el fet d'assumir-los farà desaparèixer els enfrontaments per motius lingüístics i les actituds diglòssiques. I només en un clima de solidaritat i de voluntat de normalització podrà esdevenir realitat allò que estableixen els textos constitucionals i que tants de ciutadans consideren impossible: que el català i el castellà siguin oficials a Catalunya, ocupant el català el lloc que li pertoca com a llengua pròpia del país.

Línies generals d'actuació

En espera d'una llei del Parlament de Catalunya que reguli l'ús lingüístic, de cara a assolir la normalització en el més breu termini possible, el govern de la Generalitat ha iniciat ja una acció en les direccions següents:

a) *Conscienciació del poble català sobre la necessitat de la normalització, i assumpte de la pròpia responsabilitat en el procés* per part de tots i cadascun dels individus i grups de Catalunya. En aquest sentit estem organitzant una campanya de sensibilització i d'informació, per a la qual esperem obtenir el suport de les forces polítiques, culturals i socials del país.

b) *Catalanització progressiva de Catalunya*, a un ritme tan ràpid com sigui possible. En aquest sentit, el Departament d'Ensenyament treballa, intensivament per estendre l'ús de l'ensenyament del català i en català, i assegurar-ne la qualitat. El Departament de Governació s'esforça a facilitar els tràmits de canvi de nom dels municipis, i en el de Cultura treballem intensivament, amb l'ajuda inestimable de l'Institut d'Estudis Catalans, per donar a conèixer les formes correctes i tradicionals dels topònims i fomentar llur acceptació popular.

La catalanització ha començat a un ritme intens en els organismes de la Generalitat, amb moltes més dificultats del que molts de ciutadans es pensen, car molts dels funcionaris rebuts en traspàs no el coneixen, i han de fornir un esforç molt considerable per adequar-se ràpidament a les necessitats de llur funció.

El Servei d'assessorament lingüístic està organitzant-se per tal de complir amb eficàcia, prop dels organismes públics oficials i no oficials, i del públic en general, una tasca de correcció de textos, de traduccions i de foment dels cursos de català que faciliti al màxim la ràpida catalanització del país.

c) *Impuls de l'ús del català en els mitjans de comunicació*. Estem treballant intensivament en aquest camp, i farem aviat una crida a la premsa escrita i a l'oral perquè col·laborin a una campanya col·lectiva de catalanització, de la qual esperem grans fruits.

d) *Difusió del fet català i de la necessitat de la seva normalització, fora de Catalunya*. En efecte, la normalització lingüística no serà possible a Catalunya si no és assumida també a la resta de l'Estat espanyol, especialment a les esferes de l'administració i de les entitats públiques d'àmbit estatal. Hi ha un munt d'aspectes fonamentals de la normalització que només podran ser resolts si es prenen les mesures adequades a nivell estatal; per posar-ne un sol exemple: la necessitat que tots els mestres de Catalunya tinguin un bon coneixement del català i siguin capaços d'ensenyar-lo, sols serà coberta si el cos de professors d'EGB deixa de ser estatal —amb la qual cosa els mestres de Catalunya podran ser reclutats exclusivament dins l'àmbit dels Països Catalans—, o bé

totes les Escoles de Formació del Professorat d'Espanya han d'incloure en el pla d'estudis l'ensenyament de la llengua catalana, que ara només s'imparteix a terres de parla catalana. I qualsevol de les dues decisions ha de ser presa a nivell d'Estat.

El programa d'actuació que el Departament de Cultura —i més concretament la Direcció General de Política Lingüística— té la missió de proposar als catalans, i que entre tots hem de dur a terme, s'orientarà en les quatre direccions que acabo d'esmentar. Aprofito l'ocasió per convidar els lectors de «Serra d'Or» a participar-hi ja des d'ara, amb tots els suggeriments que considerin oportuns, i a treballar després intensament en la seva realització.

*Joan A. Argente, Jordi Castellanos, Manuel Jorba,
Joaquim Molas, Josep Murgades, Josep M. Nadal,
i Enric Sullà*

UNA NACIÓ SENSE ESTAT,
UN POBLE SENSE LLENGUA *

*Ans que la nit final em sigui a punt,
al fatídic avui tombo la cara;
tan envilit, em sembla la difunt.*

*I un nou esclat de fe m'anima encara,
i torno, cor batent, a la llum clara
per galeries del record profund.*

JOSEP CARNER

I

La situació de conjunt de la llengua catalana resulta, de molt, força més precària i inquietant avui dia que no pas durant el transcurs dels decennis immediatament anteriors.

Aquesta paradoxa implacablement real i tràgica neix del fet que, en l'actualitat, la societat catalana viu en una estructura estatal que aspira a equiparar-se a la vigent dins les democràcies burgeses occidentals i compta, alhora, amb uns organismes institucionals teòricament representatius —entre els quals de moment una delegació governamental relativament autònoma—, mentre que, tot, al llarg de vora els quaranta anys precedents, en canvi, aquesta societat va veure's sotmesa a una dictadura que fixava entre els seus objectius primordials l'exterminació, mitjançant la repressió més brutal i directa —al començament— o mitjançant l'ofec i l'alienació sistemàtica —en les èpoques posteriors—, de qualsevol vestigi de la llengua, la cultura i la consciència nacional de Catalunya.

Que sigui justament després dels primers assaigs liberalitzadors empresos per tal de superar la dictadura quan hom constati alarmat —però amb la lucidesa que permet la perspectiva històrica disponible— que la llengua i la cultura catalanes es troben més que mai amenaçades de mort és un fenomen que requereix d'explicacions i d'anàlisis que permetin d'esbrinar com

* Publicat per primera vegada a «Els Marges», núm. 15 (gener 1979), pp. 3-15.

s'ha arribat a la situació present, si aquesta constitueix o no el preàmbul d'un estat definitivament agònic de la llengua i la cultura de tot un poble i si s'albiren possibilitats històricament viables de redreçament per al futur. (Un futur, d'altra banda, que només pot ser immediat, car, del contrari, les generacions venidores, en el supòsit que mostrin algun interès per la llengua secular, caldrà que parteixin de pressupostos semblants als adoptats pels jueus per tal de «vivificar» i «implantar» dins l'actual estat d'Israel la llengua de llurs avantpassats.) En tot cas, és sempre d'esperar que unes quantes reflexions crítiques, lluny de desfermar angoixosos espectres apocalíptics, contribuïran més aviat a desemascarar triomfalismes suïcides i a restituir la magnitud del problema als seus límits precisos i punyents.

II

Quan el règim franquista es fa amb el poder i implanta arreu de l'estat el nou ordre, Catalunya, derrotada en el material i en l'humà, compta amb un grau de conscienciació nacional suficient, si més no, per resistir la virulència dels atacs del nou règim contra la llengua i la cultura catalanes. Aquests atacs, traduïts en tota classe de mesures prohibitives sobre l'ús de la llengua en qualsevol classe de manifestacions orals i impreses, no bastaran a impedir que, en general, els catalans continuïn servint-se habitualment de llur llengua i només aconseguiran, de moment, de frenar el procés de normalització funcional —administrativa, política, cultural, etc.— del català emprès anteriorment per la Mancomunitat i per la Generalitat i de consolidar novament, amb tota la força d'una llei a punta de baioneta que no deixava lloc a cap altra mena d'opció, l'anomalia lingüística ja iniciada pràcticament al segle XVI: llengua parlada català / llengua escrita castellà, és a dir: espanyol. El català continuarà essent, doncs, el mitjà de comunicació verbal de la major part de la població —llevat dels integrants de les forces d'ocupació espanyoles i dels grups autòctons assimilats als interessos del nou estat—, mentre que l'espanyol es reafirmarà en qualitat de mitjà de comunicació escrita, forçadament admès per tota la societat catalana.

Entès en tant que sistema polític repressor de la nació catalana, el franquisme no hauria estat gaire més destructor, en ell mateix, del que ho havien estat en llur moment respectiu anteriors onades annexionistes espanyoles, com ara les desencadenades arran de la revolta dels segadors, la guerra de successió, el liberalisme jacobí o la dictadura primoriverista. És a dir, el franquisme actua només amb els procediments primaris i expeditius de la prohibició i de la subsegüent persecució, però es mostra totalment incapaç de dur a terme els seus objectius destructors i,

ahora, de crear una política cultural i lingüística prou consistent i atractiva perquè capes majoritàries de la intel·ligència i la societat catalanes s'avinguin de grat a l'espanyolització i a renunciar, doncs, a la llengua i a la cultura pròpies. Entès, però, en tant que un període en el transcurs del qual, sota unes condicions hostils per a una Catalunya impossibilitada d'autoregir-se, s'esdevenen tota una sèrie de ràpides i fonamentals transformacions —en més o menys estreta relació amb les condicions històriques que fan que igualment n'experimentin de semblants, en el mateix lapse cronològic, la resta de la humanitat i, especialment, les societats occidentals—, les quals alteren com mai les estructures socioeconòmiques i demogràfiques de l'Estat espanyol, el franquisme, constitueix, sense cap mena de dubte, per a la llengua i la cultura catalanes, una maltempsada d'incalculable transcendència.

A grans trets, i deixant de banda aquells fets que, amb variacions determinades per a cada moment històric, distorsionaven certs usos lingüístics des del segle XVI, els canvis produïts durant el franquisme amb una més directa incidència sobre la llengua catalana són:

- a) La liquidació de les institucions pròpies.
 - b) La modificació de l'estructura demogràfica esdevinguda amb les immigracions obreres en massa, i
 - c) La uniformació del sistema de vida i de la cultura, general en el món capitalista després de la guerra de 1939-1945.
- a) La instauració del franquisme comportà, sense que els esforços fets en el món de l'exili i de la clandestinitat arribessin a compensar-ho, la desaparició pública de tot l'aparell institucional propi de Catalunya (el pedagògic i, entre d'altres, el polític, el social, el cultural, el sindical i el recreatiu), en el qual es basava la normalització lingüística i cultural que havien vehiculat la Mancomunitat i la Generalitat.

Amb això es produí la desaparició de l'ús públic del català (perquè les noves institucions imposades pel franquisme eren espanyoles i amb voluntat espanyolista) i dels corresponents nivells lingüístics (llengua de la burocràcia de la publicitat, etc.), fets que, òbviament, crearen una imatge diglòssica (i, per tant, una ideologia que implicava un comportament diglòssic) que ha afectat, en primer lloc, la població autòctona catalana; en segon lloc, també la població recentment immigrada: d'una banda, aquest sector de la població deixà de trobar aquelles institucions —sindicats, ateneus, centres recreatius, CADCI, etc.— que, abans del 36, contribuïen a la seva integració; de l'altra, es trobà amb una situació que en uns casos refermava el seu espanyolisme i en d'altres, potser la majoria, els obligava a l'espanyolització.

b) El 1939, la guerra i l'exili polític produïren un buit en el cos social de Catalunya que a poc a poc va ser omplert per una primera immigració. A partir del tombant dels anys quaranta i

cinquanta, quan la dinàmica de Catalunya i el País Basc desborda la política restrictiva i centralitzadora del règim franquista, els moviments migratoris d'espanyols, expulsats de llurs llocs d'origen per la misèria i atrets a Catalunya per la necessitat de mà d'obra, esdevenen un corrent inestroncable i ascendent. Encara tot al llarg dels anys cinquanta la integració lingüística de bona part dels immigrants es fa possible en la mesura en què el català, malgrat la seva exclusió de la vida pública, s'associa amb els *status* socio-culturals més elevats i és, en definitiva, la llengua de la majoria de la població. Després, però, a mesura que van sorgint barriades senceres habitades per immigrants i, sobretot, a partir del Pla d'Estabilització (1959) i de l'arribada posterior de la televisió, òbviament emesa tan sols en la llengua oficial de l'estat franquista, la integració esdevé impracticable i ja només es dona en comptats casos individuals motivats per raons voluntaristes. L'alt índex de natalitat de la massa immigrada espanyola provoca un espectacular increment demogràfic que tendeix a anivellar la composició nacional de la societat del Principat alhora que se susciten noves necessitats que comporten la creació dels serveis corresponents, molts dels quals es troben ja en mans d'immigrants, que inicien així la seva promoció vers *status* socio-econòmics més elevats. Apareixen capes socials mitjanes de mentalitat i llengua espanyoles, absolutament al marge de les realitats històriques i culturals del país.

c) A la destrucció de la infraestructura institucional pública i als canvis demogràfics —emigració política del 39, immigració dels anys 40-60—, cal afegir-hi un tercer factor distorsionador: la uniformació creixent del món capitalista produïda, a partir de la segona guerra mundial, sota els auspicis polítics, econòmics, científics i tecnològics dels Estats Units d'Amèrica. La distorsió afecta tot el sistema de vida —menjar, vestir, viatjar, etc.— i, lògicament, afecta tota la cultura. La llengua d'expressió científica o la llengua de relació internacional en tots els països del bloc —i, fins i tot, en països del bloc socialista o del tercer món— és ara l'anglès. I, així, totes les cultures nacionals es limiten a traduir o, en tot cas, a fer síntesis de divulgació en la pròpia llengua. Altrament, la cultura popular, que fins al tombant de segle havia tingut a tot arreu unes característiques nacionals pròpies, és substituïda per una de nova, potenciada i, alhora, condicionada pels avenços tecnològics, que és tot simplement la traducció de la produïda en anglès i, més encara, de la produïda als EUA. A Catalunya, on, per raons de tipus sovint comercial, s'havia tendit a vehicular en llengua espanyola la cultura científica —investigació, manuals de divulgació— i algunes formes de la cultura popular —novel·la de fulletó, melodrama, revista musical, cinema, còmics, etc.—, a partir de la instauració del règim franquista, que és, de fet, quan es fixen d'una manera definitiva els

nous models, s'hi vehiculen d'una manera exclusiva. Aquesta traducció i aquesta vehiculació, insinuades abans del 39 i imposades, després, per la força de les armes, contribueixen en gran manera a esborrar el grau de consciència de la pròpia identitat, que, malgrat tot, havia resistit les pressions de la immediata postguerra.

En aquest sentit, el cinema i els mitjans de comunicació de masses, molt especialment la ràdio i la TVE, juguen un paper decisiu en l'alteració de les estructures lingüístiques de la societat catalana. Si la massa immigrada constitueix, en principi, un factor passiu d'espanyolització, la ràdio i la TVE, atesos la seva ubiqüitat i el fet d'erigir-se en el més influent portaveu del règim franquista i de la subsegüent monarquia de cara a l'opinió pública, esdevé un activíssim factor espanyolitzador. Només amb referència al fet lingüístic, es pot dir que distorsiona l'estructura i l'ús de la llengua dels catalans i que alhora augmenta el prestigi de la llengua oficial. (L'aparició, pels mateixos anys, d'un fenomen amb valor de *mass-media*, propi i específic dels Països Catalans, com ara la Nova Cançó, no és ni de molt suficient per contrarestar l'abast i els efectes de la ràdio i la TVE, entre d'altres raons perquè aquesta gaudeix òbviament d'una difusió molt més àmplia i revesteix un aparent caràcter interclassista i neutre, mentre que la Nova Cançó s'adreça a un públic molt concret i parteix d'unes inequívokes actituds d'oposició a la dictadura.)

III

Aquests han estat els tres factors bàsics que han fet que en el curs de poc més de vint anys es passés a Catalunya d'una situació de monolingüisme diglòssic a una altra de bilingüisme diglòssic que tendeix a convertir-se progressivament en un bilingüisme substitutiu. En l'actualitat, una part considerable de la població de Catalunya és de parla materna espanyola. La llengua de comunicació escrita continua essent majoritàriament a tots els nivells l'espanyola. Molt més greu que no pas això, però, és el fet que, a conseqüència de tot el que ha estat dit anteriorment, sigui també per primer cop l'espanyola la llengua de comunicació verbal més estesa. No tan sols el medi visual, imprès, és espanyol, sinó que també hi és el medi fònic, oral. Els espanyols, entre ells, se serveixen —no cal dir-ho— de l'espanyol i els catalans se'n serveixen igualment a la vegada per tal de comunicar-se per escrit entre ells i verbalment amb els espanyols. Si aquest ús de l'espanyol en la comunicació escrita no és més que la conseqüència d'antics condicionaments entre els quals destaca el decret de Nova Planta, que els catalans se'n serveixin també en la comunicació verbal de manera espontània revela alguna cosa

més que una simple inèrcia històrica. Revela un ús de l'idioma condicionat per factors ideològics, una prescripció i una pràctica interioritzades que els duu a servir-se automàticament de l'espanyol tant si són interpel·lats en aquesta llengua com si s'han d'adreçar a desconeguts; revela també que no són tan sols llurs hàbits de lectura i escriptura allò que els fa més còmode de recórrer a l'espanyol, sinó també llurs hàbits articularis i d'expressivitat col·loquial. Un ús ideològicament determinat que és conseqüència, en unes generacions, de la por interioritzada durant la dictadura; en d'altres, de la formació escolar i, en les més joves, de l'adaptació pura i simple a un medi fònico-visual del tot espanyolitzat. (A remarcar, només per posar un exemple significatiu, pel que fa a les generacions més joves, que la introducció i l'adopció del llenguatge contracultural i, en definitiva, d'un idiolecte generacional, és duta a terme exclusivament en espanyol.) Un ús que resulta, al capdavant —en el cas hipotètic que hi hagi qui s'ho proposi seriosament—, de molt més difícil superació i erradicació que tots els barbarismes que infesten avui dia el que queda de la llengua catalana en tant que mitjà de comunicació verbal. Una llengua progressivament relegada a llengua de la tribu, cada cop més mistificada en la seva base i cada cop més sotmesa en la seva cúspide a un procés de «culturalització» modificadora, una llengua «marcada» per a ús d'iniciats, amb unes poques funcions connotatives de caire emocional i de vague testimoniatge, en les manifestacions públiques, d'una identitat en camí d'esdevenir mer substrat.

Si durant la dictadura hom podia atribuir les causes del ràpid deteriorament de la llengua catalana a la política repressora del règim —al temps que hom confiava ingènuament en un no menys ràpid redreçament tan aviat com s'aconseguís d'acabar amb la barbàrie feixista—, a hores d'ara, tres anys llargs després de la fi nominal del franquisme, en vista de quines han estat i no han estat les mesures empreses fins al present per tal de reparar la llengua i la cultura catalanes dels greus danys que li han estat infligits i en vista també de les perspectives existents en aquest sentit de cara al futur immediat, és de constatar: en primer lloc, com els actuals responsables de saldar efectivament el règim anterior i de bastir-ne un de nou (és a saber, el govern central espanyol en tant que detenedor del poder d'estat i les forces polítiques del Principat en tant que representants dels interessos del poble de Catalunya) negligeixen o entrebanquen amb concessions distractives la inqüestionable i més que mai urgent necessitat de procedir a normalitzar l'ús de la llengua catalana per assegurar-li un tractament prioritari i restituir-la, així, *de facto*, en la seva inalienable condició de llengua nacional de Catalunya; en segon lloc, com el ple restabliment de la llengua catalana i la seva igualitària equiparació funcional i ideològica

amb l'espanyol no tan sols ha de resultar de la prèvia i imprescindible creació d'uns marcs institucionals polítics i culturals que permetin l'autorealització lingüística, sinó també de la mateixa capacitat de resposta de la societat catalana per precipitar una dinàmica autòctona d'expressió lingüístico-cultural que, tot fent front als condicionaments que l'afecten (com ara el bony contrast durant els decennis dictatorials, el fet de ser una llengua minoritària, en termes absoluts, en comparació amb la llengua amb què conviu, etc.), i reïxi a imposar-se normalment a tot el conjunt de l'actual societat catalana en virtut de llur qualitat intrínseca i vàlida pertinença.

A) Pel que fa al govern central espanyol, és evident que el problema de la plena normalització lingüística de les constitucionalment anomenades *comunidades autónomas* no és tal sinó en la mesura en què, a efectes d'estratègia electoral interna i d'imatge política de portes enfora, li cal sostreure llurs llengües del *status* de llengües maleïdes a què les havia sotmeses el règim anterior i atorgar-los-en un de nou, més flexible i tolerant, que les identifiqui amb valors emotius, folklòrics i literàrio-culturalistes, en el qual estiguin dotades d'una funció apreudadora més que no pas descriptiva i prescriptiva; un *status*, en definitiva, que els impedeixi d'interferir-se, no ja a nivell estatal sinó fins i tot de *comunidad autónoma*, amb la que s'entén que ha de continuar essent única moneda lingüística vàlida arreu i per a tot necessària, és a dir, amb la llengua espanyola. La coneixença d'aquesta continua essent, segons la nova constitució, un deure ineludible de tot ciutadà de l'estat espanyol, alhora que constitueix un dret el fet de servir-se'n. Ara bé, atès que hom, ja que no al deure, sí que, almenys al dret, pot renunciar-hi, i atès que el text constitucional no preveu en justa contrapartida l'obligació dels espanyols residents a les *comunidades autónomas* de conèixer-ne, si més no, llur llengua respectiva, pot donar-se el cas fèdic d'un català i d'un espanyol que, tot i atèner-se —o millor dit, pel fet d'atèner-se— escrupolosament al que els dicta la llei de lleis, es vegin impossibilitats d'arribar a una correcta comprensió mútua.

Aquest exemple, caricaturat però deduït lògicament d'una interpretació literal de la constitució, explica precisament unes ambigüitats en la nova legislació que són fruit tant d'una impotència com d'una ferma voluntat per part de l'estat espanyol de prosseguir, per bé que amb d'altres mitjans més subtils d'acord amb les actuals perspectives, amb la política d'annexionisme lingüístic i cultural de les nacions no espanyoles. Una *impotència*, d'una banda, en tant que el franquisme, les oligarquies que el patrocinen, no reïxen a bastir una supraestructura estatal prou rígida i monolítica per consolidar amb caràcter irreversible una

concloent centralització espanyolitzadora i per exterminar la llengua i la consciència col·lectiva de les nacions sotmeses: d'aquí que els successors del franquisme, en la mesura en què són els fills d'una vergonyant impotència històrica, es vegin obligats a reconèixer, si més no formalment, l'existència d'aquestes llengües, a fer-les objecte d'un tractament especial. Una ferma voluntat *anexionista*, d'altra banda, en tant que l'objectiu últim d'aquest tractament especial de les llengües no espanyoles no és altre que el d'evitar-ne la plena equiparació amb la llengua espanyola i presenvar-les d'una massa ràpida —a hores d'ara improcedent— extinció. Res no exemplifica millor el doble caràcter de succedani i de sàvia aplicació de tolerància repressiva que revesteixen les mesures estatals empreses per tal de «protegir» les llengües no espanyoles, que el decret pel qual s'estipula l'ensenyament del català a les escoles del Principat. Aquest decret no evidencia tant la trista realitat que ja no és possible d'aprendre la llengua catalana tal com s'aprenen totes les llengües —per simple i directa immersió en el medi en què es parlen—, com els dissenys del govern central espanyol de barrar el pas a un procés efectiu d'immediata i plena catalanització. Atès que el medi —tan el gràfico-visual com el fònico-auditiu— és ja predominantment espanyol, l'aprenentatge real del català per part dels espanyols i el seu mínim depurat i aprofundit coneixement per part dels catalans només fóra factible prèvia la introducció de la llengua catalana dins els engranatges socials que avui dia conformen i més influeixen aquest medi, és a dir, els anomenats *mass-media*. Disposar-ne únicament, en canvi, la seva introducció dins l'escola —dins aquest *ghetto* clos que en el nostre país no s'ha aconseguit encara de fer efectivament públic i gratuït—, no pot sinó mostrar-se com el típic i hàbil recurs integrador de què s'ha servit de sempre el sistema sorgit de la revolució industrial-burgesa, és a dir, el recurs d'incloure dins un complex pla docent tota realitat que interessa de tenir sota control, de regular-ne la difusió i de remetre-la a un món de falsos valors abstractes a fi i efecte de neutralitzar-ne l'operativitat, a fi i efecte de «des-realtitzar-la». Aquesta «escolastització» de la llengua catalana és més greu en tant que ni tan sols comporta el que es demanava i el que calia per a l'àmbit didàctico-acadèmic —un ensenyament del català, però, i sobretot, en català i amb formes i continguts plenament catalans—, sinó que es limita exclusivament a institucionalitzar l'«assignaturització» d'aquesta llengua, a partir de les mateixes prerrogatives concedides a qualsevol idioma estranger (tres hores de classe setmanals). En definitiva, aquest decret —com tota altra mesura a emprendre en el futur que no parteixi de la imprescindible necessitat, si veritablement es vol procedir a una catalanització eficaç, de potenciar al màxim i paral·lelament la situació de la llengua tant en l'ensenyament com en els *mass-*

media— contribueix a fomentar i a ratificar la progressiva conversió del català en llengua morta just en el moment en què l'espanyol esdevé —i així es pretén que esdevingui cada cop més— l'única llengua vehicular.

B) Que els detenedors del poder polític de l'estat espanyol maldin, d'una manera o altra, per destruir la llengua i la consciència de les nacions sotmeses al seu jou ha estat de sempre una constant històrica i, per tant, que continuï complint-se avui dia és un fet que no ha d'estranyar ningú; ara bé, que el gruix de les forces polítiques més representatives de Catalunya es facin implícitament copartíceps d'aquesta lenta però sistemàtica destrucció de la llengua catalana és un fenomen —motiu per a molts no tan sols d'estranyesa sinó també d'indignada sorpresa i reprovació— relativament recent, tant com pugui ser-ho el breu període transcorregut d'ençà de la mort natural de la dictadura. Durant el prolongat transcórrer d'aquesta, tot el que era prohibit i simplement mal vist pels jerarques dominants era capitalitzat tot seguit per les forces de l'oposició, les quals aprofitaven per convertir-ho en bandera i en eina reivindicativa. A la brutalitat dels uns corresponien les simplificacions dels altres. La qüestió nacional catalana, en tota la seva complexitat i especificitat, es veié des del primer moment involucrada en la primària dialèctica suscitada entre ambdós pols oposats. Podríem dir que ni el pol negatiu, representat pel franquisme, no aconseguí de subsumir aquesta qüestió en un passat que es volia definitivament enterrat, ni el pol positiu, representat per l'oposició, reeixí a assumir-la plenament en les múltiples implicacions que de cara al futur comportava. Encetada l'etapa postdictatorial, aquestes forces de l'oposició, esdevingudes progressivament unes alternatives de poder, han hagut de replantejar llurs estratègies i objectius de cara a una acció immediata, d'acord, doncs, amb uns criteris moderats i altament possibilistes que resulten del fracàs de la ruptura i de la corresponent imposició de la reforma política. L'ur forçosa acomodació als nous imperatius vigents les ha dutes a renunciar a bona part de les reivindicacions formulades durant els temps heroics i a mostrar-se reticents davant d'altres que, tot i no poder ignorar, podrien a llur entendre ser contraproduents si es duen a la pràctica segons les exigències teòriques en principi establertes. I, així, si bé els polítics catalans no han ni de molt desistit, ans al contrari, de continuar reafirmando Catalunya com a nació i d'exigir, doncs, els drets que com a tal li pertocquen, no han pogut sinó mostrar-se reticents davant un dels problemes certament indestruïbles d'aquesta reivindicació nacional, però a hores d'ara tingut per inoportú. Aquest problema és el plantejat per la llengua, la «inoportunitat» del qual i

les subsegüents actituds ambigües que provoca entre els polítics catalans cal remetre a dues causes ben diferents:

a) *Una raó pragmàtica.* La qüestió de la llengua no s'insereix avui dia en cap de les diferents pràctiques de classe en vigor a les societats industrials, no en constitueix ni de molt un objectiu prioritari. Abans, encara en plena galàxia de Demòstenes i de Gutenberg, la constant i imprescindible necessitat, per a tota classe social abocada a la lluita pel poder, de fer-se amb un idiolecte o llenguatge codificat propi —en tant que vehicle de persuasió i eina de simbolització apta per expressar en termes genèrics i comunament acceptables els interessos d'aquesta classe i la seva concepció de la realitat— passava pel domini previ del màxim nombre de recursos inherents a l'idioma. Actualment, però, la invariable lluita de cada classe per l'assoliment d'un llenguatge propi passa ja de manera pràcticament exclusiva pel grau de control que es pugui exercir sobre els *mass-media*. Aquests constitueixen el veritable motor de tot procés d'integració i d'intercanvi simbòlic, mentre que l'idioma no n'és més que el combustible; un combustible del qual existeixen moltes marques, per cert. I, evidentment, en el cas que hom disposi de dues marques a l'abast, l'una de les quals presenti uns avantatges objectius sobre l'altra, o, dit d'una manera diferent, en el cas d'un bilingüisme diglòssic, amb un idioma, doncs, relegat enfront de l'altre a determinades condicions d'inferioritat, sembla molt clara quina ha de ser la tria, si més no per part dels campions per excel·lència del pragmatisme ara i sempre i aquí i arreu, o sigui, els polítics; els únics, d'altra banda, que disposen, ara els uns ara els altres —o així cal esperar-ho—, d'un control efectiu sobre els *mass-media*.

b) *Una raó teòrico-ideològica.* Allò que podríem anomenar el catalanisme històric travessa avui una profunda crisi que afecta principalment les bases més sòlides en què s'havia fonamentat fins ara. Hi ha nacionalismes, com ara l'espanyol o el francès, sorgits de la necessitat de justificar i de donar cohesió interna a supraestructures estatals artificioses, conformades tot al llarg del procés annexionista emprès per un estat imperialista —nacionalismes, doncs, de base espiritualista que han hagut de recórrer a la metafísica més demagògica (*España como unidad de destino en lo universal; Liberté, Egalité, Fraternité*, etc.) per tal de presentar com un tot el que no eren més que nacions diverses sotmeses a l'arbitri i interès de la classe dominant d'una sola d'elles. El catalanisme, en canvi, va ser des del primer moment un nacionalisme de base naturalista, és a dir, fonamentat en realitats objectives, i això no perquè no tenia cap estat a justificar (el tenia, en tot cas, a conquerir), sinó perquè les exigències amb què formulava els seus objectius i els seus drets es basaven en

la incontrovertible constatació dels trets diferencials de la societat catalana, una societat conformada unitàriament de manera natural per una mateixa història secular compartida, una mateixa llengua i una mateixa cultura. Era, doncs, un nacionalisme ètnic (que cal no confondre amb el racial), la millor fonamentació teòrica i pràctica del qual, a l'hora de lluitar per Catalunya i les seves llibertats nacionals, era precisament la de mostrar les més que evidents diferències històriques, lingüístiques, socials, culturals, econòmiques, etc., que aquesta ètnia presentava en relació amb la dels espanyols. Ara bé, a conseqüència de les grans immigracions dels darrers decennis, la composició ètnica del Principat s'ha vist radicalment alterada, fins al punt que avui la seva societat no resulta ni de molt homogènia, sinó tot al contrari, car es troba escindida en dos grans grups més que diferents entre si. Aquesta nova situació no tan sols ha originat i origina una llarga sèrie de problemes pràctics relatius a la mútua convivència d'uns i altres, sinó que també fa trontollar les bases suara adduïdes d'homogeneïtat ètnica en què de sempre s'havia fonamentat el catalanisme històric. La incertesa resultant, teòrica i ideològica, es tradueix essencialment en una crisi del concepte d'identitat catalana i en nous motius de recel i incomoditat davant la llengua autòctona.

On més clarament es revela l'esmentada crisi d'identitat és en la creixent tabuïtzació de què ha estat objecte el terme «català», conseqüència alhora de l'evolució seguida per les diferents denominacions emprades per tal de referir-se als immigrants. Després de designar-los amb els noms de «murcianos» o de «xarnegos» i, ateses les connotacions classistes i racials dels termes en qüestió —que tanmateix no podien expressar implícitament millor la consciència que del fet diferencial els catalans tenien i volien continuar tenint—, un hom va empescar-se, en un intent ingenu i volenterós per facilitar una integració que ja es preveia inevitablement necessària, l'expressió «els altres catalans»; a mesura que aquests «altres catalans» augmentaven en nombre i puixança, sorgia encara un nou eslògan qualificador tendent a manifestar, ni que fos teòricament, la possibilitat d'integració, és a saber, «és català tothom qui viu i treballa a Catalunya», eslògan que traeix ja clarament una crisi de la consciència d'identitat col·lectiva, car, per tal de poder englobar tots els novinguts, per tal de poder aferrar-se a la tan necessària i cada cop més inexistent homogeneïtat, renuncia a enquadrar dins el concepte de català tants de catalans escampats pel món que, per causes diverses, ni viuen ni treballen al Principat, però que ells mateixos són i se senten arreu on vagin representants d'una nació amb una història i una llengua inequívocues: Catalunya i el català. El darrer pas d'aquest procés de tabuïtzació del nom de català —en demèrit dels catalans i en favor dels espanyols— és l'em-

près, significativament, pel qui en teoria ostenta el càrrec més important de la política catalana quan s'expressa amb el terme de «ciutadans de Catalunya», presumiblement per tal de no ferir susceptibilitats dels espanyols —els catalans ja és sabut que no en tenen, entre d'altres coses perquè, com veiem, formalment han deixat d'existir— i presumiblement també utilitzant el nom de «Catalunya» com una simple denominació d'una zona geogràfica determinada, situada al nord-est de l'*Imperio español*.

Si el mateix terme designador de l'ètnia, el qual té al capdavant per referent la identitat d'aquesta, resulta, doncs, a hores d'ara suspecte, no cal dir com esdevé mal fiable i embarassós allò que en constitueix un dels seus trets més immediatament caracteritzadors i diferenciadors, és a dir, la llengua. Aquesta, un dels factors cohesionadors per excel·lència de tot nacionalisme —del naturalista perquè no en té d'altre ni falta que li fa, i de l'espiritualista perquè n'imposa un a costa de la liquidació de les altres (*Hablad la lengua del imperio: Parlez propre, parlez français*)—, esdevé un factor disgregador en el si d'una societat heterogènia sotmesa a unes mateixes estructures estatals uniformadores. Els encarregats de vetllar per la unitat i la cohesió del tot social renunciaven, doncs, a tractar la llengua autòctona, pilar fonamental fins ara del nacionalisme català, com a component imprescindible del concepte d'identitat col·lectiva. Renunciaven també a la integració lingüística i cultural dels espanyols, en tant que mesura superadora de la divisió avui existent, i això no pas tant per consciència de la pròpia feblesa davant el govern central espanyol —el qual impediria òbviamment l'adopció de mesures expeditives en aquest sentit—, ni tampoc per por de l'actitud hostil o, en el millor dels casos, indiferent dels immigrants vers Catalunya i la seva llengua, com per inseguretats i confusió ideològica propis. Els arguments clàssics i tradicionals de què s'havia servit inveteradament el catalanisme històric per tal de justificar i exigir la normalització en l'ús de la llengua («escriure i parlar en la llengua del poble», «ensenyament en llengua materna», etc.) es giren ara en contra d'ell mateix, atès que aquest «poble» i aquesta «llengua materna» són en bona part espanyols. No cal dir com el neolèxicisme —que podria ser definit com aquest capgirament sistemàtic dels conceptes configuradors del catalanisme per tal d'aplicar-los, ara que ja disposa d'una base real i natural i no té per què recórrer a sofismes retòrics, a la massa espanyola establerta a Catalunya— s'aprofita d'aquest desconcert i el fomenta; així mitjançant l'exercici d'una mecanicista però efectiva reversibilitat ideològica, presenta els catalans com a imperialistes, i això simplement pel fet que els més conscients d'entre ells reclamen, d'entrada, l'acceptació, per part dels immigrants, de la realitat nacional d'on han fixat llur nova residència —la qual cosa no pressuposa la renúncia a la pròpia identitat—, i,

en les generacions successives, ja nascudes a Catalunya, llur definitiva integració a aquesta. Els polítics catalans, desorientats, mancats d'una aprofundida assumpció del fet nacional català, amesellats davant l'esperança d'aconseguir una mica més de poder i davant l'amenaça d'haver de tornar a les catacumbes, incorren en els mateixos plantejaments reduccionistes i falsejadors establerts per la dictadura i prosseguits per l'actual neolèxicisme, i s'expressen, doncs, consegüentment, en termes d'«imposar» i no «imposar» la llengua, d'actuar o no actuar com van fer els espanyols amb els catalans, etc. Els polítics catalans s'estan de comprometre's decididament en una acció político-cultural que mena a la progressiva equiparació a tots els nivells del català i de l'espanyol —la qual cosa comportaria un tracte preferencial de la llengua catalana per tal de fer-la del tot accessible i utilitzable als espanyols de Catalunya—, així com de desentendre's d'aquesta llengua autòctona i d'abandonar-la definitivament a la incessant fagocitosi de què és objecte per part de l'espanyol. Els polítics catalans juguen a voler nedar i guardar la roba i adopten, doncs, davant el problema de la llengua, actituds híbrides i contemporalitzadores. Els caldria potser parar esment que, amb llur comportament; amb llur ambigüitat i mitges tintes davant la magnitud de la qüestió aquí plantejada, no fan més que contribuir al procés de substratització i extinció a què es veu actualment sotmesa la llengua catalana. En relació amb ella, tota presa de posició teòrica i pràctica que no vagi més enllà de considerar-la «llengua pròpia» de Catalunya i que no tendeixi explícitament a restituir-la *de facto* en la seva encara usurpada condició de *llengua nacional* de Catalunya, només fa que introduir lleugeres variants en la persecució desencadenada a partir del 39 en contra seva i en contra de tot el que implica.

IV

De tota la present anàlisi, no se'n poden extreure —ni se'n volen extreure— sinó preguntes, formulades, això sí, amb un to malèvol i amarg. Preguntes del tipus de com ha de ser possible —i ho ha de ser—, en aquesta avançada segona meitat del segle XX, d'aconseguir que perduri i es desenvolupi la llengua i, per tant, la cultura, d'una nació mancada d'estat; de com pot resoldre's el dilema d'integrar una part d'una població, que, tot i residir-hi, no ha assumit encara la realitat nacional catalana, sense disposar d'escola ni de *mass-media*; o bé de com introduir aquesta escola i aquests *mass-media* en una població, una part de la qual encara no ha realitzat la seva autointegració conscient; de com, en definitiva, endegar, sense uns suports polítics efectius i, per tant, sense una vida pública autènticament catala-

na a tots els nivells, un procés lingüístico-cultural prou extens i competent com perquè justifiqui l'existència viva d'aquesta llengua en virtut de les seves realitzacions presents i no de les d'un passat massa transcendentalitzat.

*Lluís López del Castillo, Joan Martí i Castell,
Francesc Vallverdú i Joaquim Viaplana*

UNA RESPOSTA A «ELS MARGES» *

La vella i complexa qüestió de la relació entre ciència i política presenta unes contradiccions que, en bona part, s'han posat en evidència en el famós manifest publicat per la revista «Els Marges» (núm. 15, 1979). D'entrada, és sorprenent com un treball tan poc «científic» com aquest —des de les primeres ratlles ens adonem que es tracta d'un manifest polític— hagi estat acollit precisament com a rigorosa investigació científica. Val a dir que els seus redactors han contribuït a donar-ne aquesta imatge: la referència a les «raons científiques» que els han impedit d'analitzar la situació del conjunt del Paísos Catalans (nota de la pàgina 3); l'ús de conceptes específics de la sociologia i de la sociolingüística; el recurs a certes fórmules conclusives que pressuposen anàlisis prèvies no explicitades, i, sobretot, el to apocalíptic del manifest (per definició, les actituds apocalíptiques són sempre més «idealistes» o «intellectualistes» i resulten difícils de rebatre amb arguments científics, perquè les profecies són a llarg termini), tot plegat predisposa psicològicament el lector a fer confiança als redactors d'«Els Marges» —d'un prestigi professional reconegut— i a compartir-ne els postulats i les conclusions.

Però aquestes raons no són suficients per a explicar l'extraordinària repercussió que ha tingut el document. La raó fonamental de d'èxit del manifest està justament en el fet d'haver plantejat molt cruament la difícil situació en què es troba la llengua catalana. Ara: el mateix èxit d'aquest text ja és una prova conclouent que el to pessimista que adopten no respon a la realitat. Si no hi hagués un alt grau de sensibilització dins la nostra societat envers aquest problema, el manifest hauria caigut en el buit.

Hi ha altres raons, més conjunturals, que expliquen la bona acollença que ha tingut el document en certs medis intel·lectuals.

En efecte, com s'explica que hagin estat tan poques les veus que hagin gosat dir que el postulat inicial del manifest és fals? Perquè afirmar axiomàticament que «la situació del conjunt de

* Publicat per primera vegada a la revista teòrica del PSUC, «Nous Horitzons», març de 1980, i reproduït a «Serra d'Or», d'abril de 1980, pp. 23-25.

la llengua catalana resulta, de molt, força més precària i inquietant avui dia que no pas durant el transcurs dels decennis immediatament anteriors» és una falsedat tan òbvia que la mateixa repercussió que ha tingut el document s'ha encarregat de desmentir. Per compartir aquesta afirmació d'«Els Marges» hi ha d'haver un sentiment de «mala consciència», ben pròpia de l'intel·lectual, que li faci acceptar o passar per alt el corrent polític i ideològic que la sosté. En efecte, darrera aquell postulat hi ha tot un projecte polític que, com a tal, s'enfronta amb els altres projectes en concurrència. No cal dir que es tracta d'una actitud ben legítima, però convenia haver-ho aclarit d'entrada per exigir coherència als intel·lectuals i als polítics que sense acceptar aquesta actitud pretenen de distingir entre l'aspecte «tècnic» i l'aspecte «polític» del manifest.

Partim, doncs, del fet que el document d'«Els Marges» és primordialment un acte polític, i com a tal ha de ser valorat. Això ens estalvia, d'una banda, d'explicar què va significar realment el franquisme des d'un punt de vista sociocultural i lingüístic i fins a quin punt va arribar la descatalanització de la nostra societat, i, de l'altra, ens eximeix de fer una crítica puntual de nombrosos errors d'anàlisi i confusions terminològiques que conté el treball (entre d'altres, l'anàlisi històrica del conflicte lingüístic o expressions confuses com «monolingüisme diglòssic» o «idialecte generacional»).

Hem dit que l'aspecte més remarcable del document ha estat precisament la seva repercussió. És cert que si algun català conscient no sabia que la llengua catalana avui encara és una llengua de segona a la vida pública; que l'ensenyament del català no ha cobert encara tota la població escolar i que l'ensenyament en català és francament minoritari; que els mitjans de massa, començant per la televisió, continuen essent vehiculats majoritàriament en castellà i que les resistències a la seva catalanització són fèrries; que, en definitiva, el català continua essent, amb l'Estatut ja aprovat, una llengua discriminada, demostraria un tal grau d'ignorància o d'indiferència que no creiem que el manifest tot sol li pugui fer obrir els ulls. Ara: en aquest cas, la redacció d'«Els Marges» pot sentir-se amb raó satisfeta.

La situació discriminatòria en què es troba la llengua catalana exigeix una decidida política de normalització lingüística per part del parlament de Catalunya i del govern de la Generalitat. El català ha de ser realment la *llengua pròpia* de Catalunya i de tots els Països Catalans, i això en termes jurídics vol dir arribar a ser la *llengua oficial territorial*. Això en aquests moments no es pot realitzar, però és un objectiu irrenunciable i no es pot diluir irresponsablement en tàctiques dilatòries. Ja des d'ara no podem acceptar una *cooficialitat lingüística* que no estigui en funció de la plena normalització del català. Per això nosaltres

entendem la cooficialitat prevista a l'Estatut com una situació transitòria en què el català ha d'anar ocupant gradualment les posicions de *llengua pròpia* del país, i el castellà —no sols per imperatius constitucionals, sinó com a llengua habitual d'una bona part dels catalans de naixença o d'immigració— ha de tenir un estatut jurídic de *llengua cooficial*.

Com es pot desenvolupar i portar a terme aquesta política lingüística? Estem d'acord amb els redactors d'«Els Marges» que «el ple restabliment de la llengua catalana i la seva igualitària equiparació funcional i ideològica amb l'espanyola no tan sols ha de resultar de la prèvia i imprescindible creació d'uns marcs institucionals polítics culturals que permetin l'autorealització lingüística, sinó també de la mateixa capacitat de resposta de la societat catalana per precipitar una dinàmica autòctona d'expressió lingüístico-cultural» (p. 8). Però a l'hora de traduir aquestes premisses en termes polítics es limiten a desqualificar tots els projectes polítics que avui es donen a Catalunya, especialment el de reconstrucció nacional en el progrés —en què coincideixen socialistes, comunistes i altres sectors progressistes—, en nom d'un nacionalisme radical sense explicitar. En contra d'aquesta posició volem fer les remarques següents:

a) El marc institucional, polític i cultural que contempla l'Estatut d'autonomia ofereix moltes possibilitats per a la normalització lingüística, si sabem explotar-les amb audàcia i aplicar-les amb fermesa. L'article tercer conté les línies generals d'una política lingüística democràtica per a la plena normalització lingüística del català.

b) Per impulsar la «capacitat de resposta de la societat catalana» cal fer participar la classe treballadora, totes les classes populars, en un projecte de reconstrucció nacional que tingui en compte els seus interessos. Qui no ha comprès, a la segona meitat del segle xx, que la lluita per les llibertats nacionals no pot deslligar-se de la lluita per les reivindicacions populars, i per un nou model de societat, demostra una insensibilitat pels fenòmens socials que el desautoritza com a sociòleg i com a pensador polític.

c) Finalment, i entrant en un punt concret, rebutjar el decret d'incorporació del català al sistema educatiu de Catalunya amb l'argument segons el qual, mentre no disposem de *mass-media*, «contribueix a fomentar i a ratificar la progressiva conversió del català en llengua morta» (p. 9) és un recurs idealista que només pot ser útil als enemics de la normalització lingüística. En efecte, l'única resposta positiva a les deficiències del decret —i a les deficiències encara més escandaloses en el camp de les comunicacions de massa— és exigir-ne el compliment i el desenvolupament amb tota l'energia necessària, al mateix temps

que es reclamen els altres objectius, no pas plantejant el dilema «o tot o res».

Totes les crítiques que hem fet fins ara, però, afecten qüestions menors, si les comparem a la que cal fer a la qüestió immigratòria. En efecte, el plantejament que els redactors d'«Els Marges» donen al tema de la immigració no sols conté errors seriosos sinó que en alguns punts és xovinista.

En primer lloc, és fals que la societat catalana es trobi «escindida en dos grans grups més que diferents entre sí» (p. 11). Afirmar això és tenir una visió molt superficial de la nostra societat, perquè la hipotètica línia divisòria entre aquests «dos grups» no existeix, excepte que ens moguem en un pla molt abstracte: no hi ha cap «escissió» entre les categories nadius/immigrats (on es col·loquen els fills dels immigrants?, i els nadius castellanoparlants?, i els immigrants catalanoparlants?), ni tan sols entre catalanoparlants/castellanoparlants (quin nivell d'ús s'accepta per a la puresa «ètnica»?), són només catalans els qui parlen un català escaient?). De fet, actualment dins la nostra societat només hi ha un «estrat» clarament distint des d'un punt de vista lingüístic: és la minoria monolingüe dels castellanoparlants, que no entenen el català i que constitueixen prop d'un 20 per cent de la població, però es tracta d'un sector més aviat inestable socialment, integrat sobretot per immigrants recents i per població no activa. L'existència d'aquest estrat demana uns ritmes adequats, graduals, per a la recatalanització del país, però no posa en qüestió els drets nacionals de Catalunya.

En segon lloc, la hipòtesi d'«Els Marges» —que té unes certes coincidències amb la concepció «binacional» de la societat catalana que postulen els neolerrerrouxistes— és una idea perillosa que des d'una òptica nacional hem de rebutjar resoludament. Presentar la immigració com un bloc —prescindint de les diferències de classe, molt més decisives a l'hora d'estratificar la societat catalana— condueix a considerar-la com una «cinquena columna» en comptes de considerar-la com una aliada necessària per a la reconstrucció nacional. En el fons, en aquesta visió hi ha una idealització de Catalunya que intenta amagar el problema real a què hem fet referència més amunt: el problema és —insistim-hi— la confrontació política entre diferents projectes de reconstrucció nacional, un dels quals és el que impulsen les classes populars catalanes, que no coincideix, evidentment, amb el que defensen «Els Marges». Ara: el projecte de reconstrucció nacional propugnat per les classes populars no es desentén pas de la gradual catalanització del nostre país, com insinuen els autors del document, sinó tot el contrari: malgrat les contradiccions que comporta un procés d'aquestes característiques, conté un propòsit clar de *recatalanització* dels qui avui ja són catalanoparlants, però encara no són capaços d'usar el català en tots

els seus nivells; i de *catalanització* dels qui encara són exclusivament castellanoparlants, sense que això impliqui la renúncia a la seva llengua i a les seves modalitats culturals.

En tercer lloc, la manca de comprensió del fenomen de descatalanització operat sota el franquisme comporta una valoració negativa de la gradualitat en el procés de normalització lingüística, gradualitat que en alguns moments el manifest accepta i en altres rebutja. Una prova d'aquesta incomprensió és la crítica ideològica que els redactors d'«Els Marges» fan de l'expressió «ciutadans de Catalunya», per cert posada en circulació per l'Assemblea de Catalunya i no pas pel president Tarradellas. Reconeixent que l'expressió té una dosi d'«anormalitat» (però és que la societat catalana pot presentar-se com a «normal»?), hi remarquem un aspecte positiu, en indicar un «primer grau» cap a la plena ciutadania. Sentir-se avui «ciudadà de Catalunya» és, en la majoria de casos, acceptar el procés de reconstrucció nacional, participar-hi i, en definitiva, començar a assumir els objectius de la plena normalització lingüística i cultural, objectius que, partint de la situació actual, no es poden assolir amb «mesures expeditives», que serien no sols antidemocràtiques sinó contraproductives. (Un argument marginal, favorable també a l'expressió, l'hem sentit en alguns partidaris de la immediata unitat política dels Països Catalans: catalans ho seriem tots; ciutadans de Catalunya només els del Principat.)

Podríem fer, encara, altres crítiques al document d'«Els Marges» —per exemple, sobre els judicis populistes que dediquen indiscriminadament a tots els polítics catalans, en un to de displiacència que ens ha fet enyorar la ponderació d'un Carles Riba en el seu suggestiu *Polítics i intellectuals* (1927)—, però ja hem apuntat les principals. No voldríem, tanmateix, acabar sense intentar algunes respostes a les preguntes que formulen «amb un to malèvol i amarg» (p. 13), perquè creiem que no es poden deixar com estan.

Primerament, cal respondre afirmativament a la primera pregunta (si «en aquesta segona meitat del segle xx» és possible «d'aconseguir que perduri i es desenvolupi la llengua i, per tant, la cultura, d'una nació mancada d'estat»). No hi ha cap dels indicis que «Els Marges» addueixen com a «evidències» que ens demostri una involució real en el procés de normalització. Els flamencs tampoc no tenen Estat i han avançat molt durant els últims trenta anys. És cert que aquest model no el podem presentar com a definitiu per al cas català, ja que nosaltres concebem l'autonomia com un primer pas en el procés d'autodeterminació: només amb una organització federal es poden delimitar clarament les competències entre l'administració central i la nacional. En aquest sentit, fórmules com la iugoslava o la suïssa demostren

que un conflicte lingüístic es pot resoldre sense recórrer a la independència.

Segonament, cal respondre que existeixen encara mecanismes socials per «integrar una part de la població que (...) no ha assumit encara la realitat nacional catalana» i que aquests mecanismes han funcionat i continuen funcionant dins els ambients populars. D'altra banda, l'Estatut d'Autonomia té un ampli ventall de possibilitats per contribuir a aquesta catalanització.

Tercerament, cal respondre que si l'escola i els mitjans de comunicació són necessaris per a l'«autointegració conscient», prèvia a això és la mobilització de tot el poble català, de naixença o d'immigració, a participar en el procés de reconstrucció nacional. Si a cada dificultat ens descoratgem, si a cada derrota ens retirem, la lluita s'afeblirà. Ens trobem com en una guerra de posicions, i no podem guanyar les següents sense consolidar les primeres. Les «posicions» TV i ràdio són objectius difícils, però no pas inassolibles; allò que no podem fer, però, és desentendre'ns de les «posicions» escola, instituts, centres de FP, etc., perquè la TV i la ràdio ens semblen inexpugnables.

Les respostes anteriors ja donen per contestada la darrera qüestió plantejada per «Els Marges»: perquè creiem que el poble català pot assolir uns «suports polítics efectius» i pot endegar «una vida pública autènticament catalana a tots els nivells», perquè tenim fe en aquest poble i en la seva lluita, perquè hem optat clarament per la reconstrucció nacional en el progrés, refermem la nostra voluntat per impedir que les profecies apocalíptiques, vinguin d'on vinguin, es compleixin.

Joan A. Argente

APOCALÍPTICS I HOMOLOGATS *

—Apocalíptic, pocalíptic, calíptic,
líptic, íptic, tic, ic...
—Ja no piula el malastruc!

(D'un plagi, segle xx)

De les moltes respostes o reaccions que ha provocat l'article *Una nació sense estat, un poble sense llengua?* a nivell individual o col·lectiu, racional o visceral, intel·lectual o polític, ressurt per la seva significació la que, signada per quatre professionals de la lingüística o la sociolingüística i militants del PSUC, publicà en el seu número 61, de març de 1980, la revista «Nous Horitzons» —reproduït posteriorment per «Serra d'Or», abril 1980)—; sense ànim d'embrancar-nos en un debat inacabable —hem dit ja en altres llocs que allò que interessa abordar ràpidament és el problema per nosaltres denunciat, no fer-hi literatura— ens ha semblat que no serà balder d'acollir-nos al dret de rèplica i, tot agraint aquelles correccions o precisions que s'ho mereixen, restituir més d'una *i* al seu lloc. Per començar —i passeu-nos la impertinència— la *i* que s'interposa entre el cognom de Vallverdú i el nom de Lluís López del Castillo, digne reflex —pavlovià?— del lapsus tipogràfic que va fer aparèixer el nostre títol sense l'interrogant que sempre havia dut —malgrat les suspicaces insinuacions d'algun pixatinters de via estreta que encara no se sap avenir que hagi perdut els galons.

Diuen que quatre ulls hi veuen més que dos, i deu ser cert; què no faran, doncs, vuit ulls posats a la feina? Així, no és d'estranyar que ara els autors s'hagin adonat que el text per ells ressenyat era un «manifest polític» i no «científic»; de fet, com veurem més avall, no únicament no el troben «científic», sinó que hi detecten molts errors i falsedats. Que hagi estat acollit com a «rigorosa investigació científica» —àdhuc per algú d'entre ells mateixos— no és pas culpa de la Redacció d'«Els Marges»; efectivament, si bé alguns de nosaltres hem col·laborat a parlar de «manifest», d'altres no hem cessat de remarcar que es tractava d'un

* Aquest article fou escrit, al juny del 1980, en un principi, per la revista «Saber», però aquesta publicació va plegar abans de reproduir-lo, i ha restat inèdit fins ara.

«pamflet» —nom menys protocolari que l'altre i alhora més combatiu—, però ningú no ha gosat mai de qualificar-lo de «treball científic», i no fou pas el punt més unitari la inclusió d'aquest adjectiu en la nota de la pàgina 3. Ens estem, doncs, d'entrar en una discussió respecte al valor científic del treball —però no volem deixar d'aprofitar l'avinentesa per a remarcar que el concepte de «discurs científic» que semblen sostenir els autors és més aviat ridícul si hom el compara amb els paràmetres que caracteritzen un «discurs científic» segons el paradigma de la ciència actual. Ni l'addició d'una nota que conté l'adjectiu «científic», ni el mer «ús de conceptes específics de la sociologia i la sociolingüística», ni el pretès «recurs a fórmules conclusives que suposen anàlisis prèvies no explícitades», ni, molt menys, l'imputat «to apocalíptic» basten ni contribueixen a qualificar un treball com a «científic»; lamentem que la manca d'espai no ens permeti d'aclarir-los els conceptes. El que de tot això hom podria deduir és que el nostre text, com a pamflet, no era massa reeixit, en gran part per causa de les dificultats d'un llenguatge culte i mig tècnic —en aquest sentit ens permetem de recomanar-ne el resum que A. Noguera en va publicar als números 48 i 49 de «La Tralla» (Calella, febrer 1980)—; ara bé, retreure'ns si el públic ens ha fet o ens ha deixat de «fer confiança» és entrar en el terreny del paternalisme il·lustrat: nosaltres ens adreçàvem en termes generals a persones adultes i amb criteri, potser, per deformació professional, a gent més o menys culturalitzada.

Es ben curiós que en analitzar les causes del ressò que ha tingut el nostre pamflet, els autors reconeixin com a «raó fonamental (...) el fet d'haver plantejat molt cruament la difícil situació en què es troba la llengua catalana» —afirmació que pressuposa el reconeixement per part dels autors d'aquesta «difícil situació» com a vertadera, mentre que tota la resta de l'article tendeix a demostrar —o a convèncer el lector de, més que a demostrar— la falsedat d'aquesta constatació quan és expressada per uns altres. Aquest reconeixement del problema, doncs, es dilueix tot seguit en una palinòdia de retractacions i justificacions pròpies, hàbilment barrejada amb uns quants anatemes contra els signants del pamflet d'«Els Marges».

Així, després de retreure'ls el «to pessimista que (...) no respon a la realitat», car, de correspondre-hi, «el manifest hauria caigut en el buit» —incidentalment, i sense menystenir en absolut la reacció popular que ha suscitat, que potser no hi ha caigut, en el buit, a nivell polític, quan era el més directament implicat?— els autors afirmen que la nostra tesi inicial —«que la situació de conjunt de la llengua catalana resulta força més precària i inquietant avui dia que no pas durant el transcurs dels decennis immediatament anteriors»— és falsa. Potser llur confusió metodològica, que els ha dut a prendre la nostra afirmació per

un «postulat» o un «axioma», ha contribuït a donar-los una visió errònia dels problemes de mètode i empírics implicats. Però sense desviar-nos un bri del seu mètode argumental, si segons ells «l'èxit d'aquest text (del pamflet) és una prova conclouent» que el diagnòstic «no respon a la realitat», per quins set sous el fet «que hagin estat tan poques les veus que hagin gosat dir que el postulat inicial del manifest és fals» *no és* —segons que sembla als autors— una prova conclouent que l'anomenat «postulat» és del tot encertat, o, si més no, molt probablement encertat? Nosaltres, no hi entrem ni en sortim, però la deducció lògica és, en principi, cega i no fa excepcions ni amb amics, ni amb parents ni amb veïns. Però anem per parts: ens diuen que la nostra afirmació no es científica i, després, que és falsa. Òbviament, l'afirmació que «l'enunciat no és científic» és tan científic com ho pugui ser l'enunciat *p*, i l'afirmació que «l'enunciat *p* és fals perquè no es pot comprovar» és tan fals com ho pugui ser l'enunciat *p*, perquè és una afirmació que *tampoc* no es pot comprovar. És a dir, que si els nostres crítics van pel bon camí hem encallat en un cercle viciós que no porta enlloc, llevat de contemplar-nos recíprocament el melic. Tot això, però, són *peccata minuta*, perquè precisament perquè el nostre enunciat no és cap postulat o axioma esdevé possible de determinar-ne *plausiblement* la (relativa) certesa, i, doncs, el punt crucial és aquest. I aquí cal dir que els arguments empírics per desqualificar-lo no són tampoc massa reeixits: en efecte, no es pot desqualificar la nostra tesi pel fet de la seva repercussió. La repercussió de la teoria de la relativitat fou sens dubte molt més gran que la del nostre pamflet i, tanmateix, cap científic amb dos dits de front no n'atribuirà la rectitud al fenomen, més social que científic, de la seva repercussió. És clar que en el nostre cas —som dins les anomenades «ciències socials»— l'actitud dels subjectes observats i llur reacció forma part del contingut de la tesi, però resten encara els fets objectius, independents d'aquesta actitud.

Nosaltres vam formular una tesi i la sostenim, si cal amb dades a la mà; però esperem del seny dels nostres contradictors que no ens demanin de verificar-la empíricament —en les ciències socials els costos de l'experimentació solen ser massa elevats i, fins ara, mai ningú no ha gosat posar a prova per «raons científiques» —però sí per una altra mena de «raons»— si una determinada llengua, duta a una situació límit, mor o reïx a sortir-se'n.

Però abans d'aportar noves dades, no hi serà de massa seguir la contragumentació dels nostres crítics perquè aviat arribarem al fitó. En efecte, aquest no és altre que el de desemmascarar la nostra «mala consciència» —que ens ha dut a «passar per alt el corrent polític i ideològic que la sosté» (es refereixen a la tesi inicial). Segons ells, «darrera aquell postulat hi ha tot un projecte polític, que, com a tal, s'enfronta amb els altres projectes

en concurrència» i, tot seguit, després de perdonar-nos la vida perquè al capdavant «es tracta d'una actitud ben legítima», reblen: «convenia aclarir-ho d'entrada». Superats els primers moments de preplexitat, ens cal reconèixer que són plens de raó. «Darrera aquell postulat» s'amaga un projecte polític. Quin? Obviament, no pot ésser altre que el de l'imperialisme espanyol; nosaltres no havíem gosat posar-ho tan clar i català, però aquests minyons del PSUC són d'una sagacitat extrema! Que ho qualifiquin d'«actitud legítima» ens sobta més, però, la veritat, ja ens hem avesat a no sorprendre'ns de res quan uns militants com cal baden boca. Ara, si el que pretenien insinuar els autors és que darrera del nostre pamflet hi havia tot un projecte polític, no hauria estat de massa que haguessin aclarit a llurs lectors de quin projecte es tractava. Nosaltres creiem, sincerament, que als nostres crítics algun ocelllet els va xiular les orelles i els va inflar el cap, i d'aquí llur malfiança; és sabut que en aquest país i en aquest temps hom s'ha avesat a actuar per reacció —no és d'estranyar que la llibertat de paraula hagi restat en boca dels infants i dels vells, com en aquell conte del vestit invisible de l'emperador. Però és que, en qualsevol cas, encara en el supòsit que el nostre pamflet amagués un projecte polític específic i no fos, com sempre hem pretès, un crit d'alerta o de denúncia, no veiem per quina raó lògica o moral hauria convingut «aclarir-ho». Perquè ells no s'empatollessin? Ja són granadets! L'única cosa que han tret en net, del que hem exposat fins aquí, i en la qual estem plenament d'acord, és que la publicació del nostre pamflet ha estat un «acte polític».

Tot seguit, els autors ens imputen «nombrosos errors d'anàlisi i confusions terminològiques», la quantitat i mena de les quals estalvien al lector. Amb tot, n'enumeren tres, a tall d'exemple, un d'aquells i dues d'aquestes. El primer és «l'anàlisi històrica del conflicte lingüístic», a propòsit de la qual no hem d'insistir; ara, no ens podem estar de confrontar-hi el parer que li havia valgut a un dels signants, F. Vallverdú, en un altre lloc: «l'anàlisi dels principals factors que han intervingut en el procés de castellanització és lúcida i aprofundida» (*El manifest de la revista «Els Marges», «Trellall», 6-12-79, p. 15*). Si l'expressió d'opinions completament contradictòries parla a favor del pluralisme practicat en els «òrgans d'expressió» del PSUC o lligats al PSUC, com ho són les dues publicacions que han acollit els articles de referència, no semblen pas una garantia de seriositat en boca d'una mateixa persona. És clar que, com hem dit més amunt, vuit ulls hi veuen més que no pas dos! Quant a les dues confusions terminològiques, ho és més potser la relativa a la noció d'«idiolecte generacional» que no la de «monolingüisme diglòssic». Per precisió hauria calgut escriure «monolingüisme amb diglòssia». Ara, si la nomenclatura podia presentar alguna dificultat és probable-

ment pel fet que és més aviat inusitada, no perquè sigui ininterpretable. Hi ha qui parla, per exemple, de «diglòssia sense bil·lingüisme». La veritat és que sobre això de la «diglòssia» hi ha molta confusió, i no únicament terminològica. Amb tot, aquestes confusions no tenen parí amb la que li hem hagut d'escoltar tot sovint a Vallverdú quan, en enumerar els diversos «estrats sociolingüístics» de la població de Catalunya, distingeix, de primer, la població catalanoparlant de la castellanoparlant —curiosament, la seva «estratificació sociolingüística» és brandida com un argument contra l'afirmació que la societat catalana es troba escindida en dos grans blocs per raons lingüístiques! —i, en segon lloc entre els primers, un estrat bilingüe funcional, un de bilingüe diglòssic, i un de difícil denominació, que és bilingüe, però que no pertany a cap dels anteriors estrats, i, entre els segons, també un estrat bilingüe funcional, un estrat estrictament monolingüe, i —insistim-hi: entre els castellanoparlants— un de bilingüe diglòssic (*sic!*) Ho hem sentit en manta ocasió i per educació mai no ens hem esquinçat les vestidures. Vallverdú es refereix a castellanoparlants que ocasionalment són capaços de parlar en català, però no de fer-li discursos massa formals; per a aquests afers usen, suposadament, el castellà, és a dir, la seva pròpia llengua, per la qual cosa és una mica impropri dir-ne «diglòssics», si més no, atenent a les connotacions més ideològiques que descriptives que el terme ha pres entre nosaltres. En la millor de les interpretacions es tracta d'una «confusió terminològica», però també podria resultar que fos un parany ideològic per camuflar la situació real de conflicte lingüístic.

I ara passem a l'atac. Els nostres crítics reconeixen sorneguerament que el nostre pamflet podria haver fet algun servei —amb reserves— a aquells «catalans conscients» —és a dir, a aquelles persones conscients que viuen i treballen a Catalunya (oi?)— que encara no s'han adonat «que, en definitiva, el català continua essent, amb l'Estatut ja aprovat, una llengua discriminada». Remarquen el detall: «... amb l'Estatut ja aprovat...» I es queden tan tranquils! Per què? Ah, perquè altra vegada segons Vallverdú —i ja ens perdonaràs, amic, que ens mereixes molta simpatia, però la lletra obliga!— aquest és l'Estatut «que ens convé» (cf. «Trellall», art. cit.), opinió en què es refermen tots els seus col·legues i correligionaris en la seva crítica. Tanmateix, aquesta és la qüestió: que ara tenim, per obra i gràcia del consens parlamentari, una constitució i un estatut —i unes lleis orgàniques, no les oblidéssiu!—; en altres mots, que ara vivim en una democràcia formal i no en una dictadura, i és per això, entre altres raons, que en la mesura en què les coses no comencin a canviar substancialment la situació de la llengua catalana ha empitjorat. No és lleial de fer comparances respecte a la situació d'un objecte en dos moments diferents de la seva història quan els respectius

contextos són, per definició, incommensurables. És greu, doncs, al nostre parer que «amb l'Estatut aprovat» persisteixi la discriminació lingüística —i ja sabem que un text legal és fruit d'un determinat moment històric i no té un valor etern, però la inconsciència xiroia amb què uns lluitadors d'ahir, venedors ambulants de constitucions avui, i buròcrates del demà si Déu no ho esmena, accepten el fet és un símptoma més del perill en què es troben la llengua i la societat catalanes. És evident que l'única coartada que els queda és una interpretació *sui generis* dels textos constitucionals, i només això explica que ens etzibin que «llengua pròpia de Catalunya» vol dir en termes jurídics «llengua oficial territorial» —però això més valdria que ho digués l'Estatut que no els nostres col·legues del PSUC. Declarar-ho «objectiu irrenunciable» i rebutjar les «tàctiques dilatòries» és tota una delicadesa de part seva, però caldria escatir fins a quin punt llur escrit no contribueix a consolidar-les. Afirmar que «ja des d'ara» no poden «acceptar una cooficialitat lingüística que no estigui en funció de la plena normalització del català» seria potser un acte de «*politesse*» si no tingués més aviat totes les aparences d'una «*mauvaise plaisanterie*», perquè els nostres crítics, que a més de professionals del PSUC, són militants de la sociolingüística —no és cap *lapsus linguae*— saben perfectament on ha dut una política de cooficialitat lingüística en nacions independents com Irlanda (fa un segle el nombre de monolingües gaèlics era de 64.000 contra 930.000 bilingües anglo-gaèlics; fa seixanta anys aquest nombre havia disminuït a 280.000, mentre que ja no quedaven monolingües gaèlics —situació que no ha estat modificada d'aleshores ençà—; fa cinc anys, el nombre de bilingües anglo-gaèlics era ja només de 30.000). No és, doncs, estrany que ells considerin «la cooficialitat prevista per l'Estatut com una situació transitòria» —a bon segur que també la UCD podria subscriure la tesi!

Al capdavant, el moll del retret que ens fan els nostres crítics és el de «desqualificar tots els projectes polítics que avui es donen a Catalunya, especialment el de la reconstrucció nacional en el progrés (...) en nom d'un nacionalisme radical sense explicitar». Primerament, nosaltres no desqualificàvem projectes polítics, sinó l'actuació dels polítics catalans al Parlament espanyol en aquelles qüestions que afecten directament les possibilitats d'un redreçament lingüístic *urgent* —que, contra el que ha interpretat algú (el senyor Gutiérrez Díaz, per exemple) no vol dir *instantani*—; no entrem a discutir el concepte de «reconstrucció nacional» perquè ens allargariem massa; finalment, no acabem de copsar la raó d'aquesta mania latent al llarg de l'article dels nostres crítics pel fet que no «s'explicitin» determinats pressupòsits. No havíem quedat que el nostre pamflet no era un escrit científic, sinó polític? Doncs, a què treuen cap tantes exigències d'«explicitació»? Que potser van amb un lliri a la mà els senyors Gutiérrez Díaz, Solé

Tura e tutti quanti quan parlen al públic o a llurs adversaris polítics? Tot i així, una cosa, una cosa ens intriga: si el nostre és un «nacionalisme sense explicitar», com saben els nostres crítics que és un «nacionalisme radical»? La veritat és que un treu la deplorable impressió que allò que els dol és que no ens haguem identificat abans d'entrar a polemitzar en el terreny de la lluita política, és a dir, precisament en aquell terreny en què tot ciutadà, pel simple fet d'ésser-ho, té dret a dir-hi la seva. El tic ens retrotrau a la millor època de la lluita clandestina, quan les actituds dogmàtiques i consignatàries eren habituals entre els intel·lectuals i potser en part justificades.

Contra el nostre suposat «nacionalisme radical», els autors fan tres remarques. La primera incideix en una qüestió de què ja hem parlat: la valoració de les possibilitats que ens ofereix l'Estatut. Segons ells, el seu article 3r. «conté les línies generals d'una política lingüística democràtica per a la plena normalització lingüística del català» (1). La segona indica la necessitat «de fer participar la classe treballadora, totes les classes populars, en un projecte de reconstrucció nacional», amb la qual cosa estem plenament d'acord. Només un projecte d'ampla base popular pot dur-nos a una alternativa real davant la política acomodaticia del «qui dia passa, any empeny». Amb raó ens sobta, doncs, l'acusació —si és que ho és; està expressada d'una manera molt genèrica— de no haver «comprès (...) que la lluita per les llibertats nacionals no pot deslligar-se de la lluita per les reivindicacions populars...» Fins aquí, plenament d'acord. Només que nosaltres també assumim l'afegit que és de rigor en aquests casos: «I viceversa». O no? Ells saben de gramàtica i convindran que «deslligar-se, emprat en aquest sentit i en aquest context, és un predicat simètric; o, dit planerament, que l'expressió «la lluita per les reivindicacions populars (...) no pot deslligar-se de la lluita per les llibertats nacionals» té la mateixa significació que l'expressió per ells utilitzada; la diferència no és de sentit, sinó de retòrica: cadascú emfatitza allò que li convé. La tercera remarca es refereix al Decret de Bilingüisme —que, si bé representa una millora en el terreny exclusiu de la reglamentació de l'ensenyament de la llengua catalana respecte a una etapa en què aquesta activitat era simplement prohibida *de facto*, o, posteriorment, tolerada *a nivell privat* amb tota mena d'entrebancs, no pot pas ésser rebuda com un inici del procés de normalització real de la llengua, independentment de la incidència que els seus efectes puguin exercir en aquest procés—, i qualifica la nostra crítica com «un recurs idealista que només pot ser útil als enemics de la normalització lingüística». Tot això, ben entès, sense que els mereixi un mot la deliberada política de dialectalització i de mixtificació nacional empresa per la UCD abans, després i *amb* aquest decret —que regula, certament, la incorporació de l'ensenyament de la llengua catalana al

sistema educatiu del Principat, alhora que d'altres decrets paral·lels, no ho oblidéssiu pas, en regulen l'exclusió al País Valencià i a les Illes, on s'introdueixen, respectivament, l'ensenyament de «la llengua valenciana» i de «la llengua de las Balears» (expressió que, segons que ens van fer saber a Mallorca, ha vingut a substituir l'original de «*atalán en sus variantes insulares*»). No creiem que hi hagi ningú que, a aquestes altures, pugui seguir creient que això és una mera qüestió de noms. Certament, el nom no fa ni desfà la cosa; però hi contribueix (en aquest cas, a desfer-la). Aquesta impressió només es pot donar al Principat, on hi ha molta gent que ha perdut la noció dels límits del territori lingüístic i nacional; però aneu-ho a preguntar al País Valencià, per exemple. Doncs bé, ¿el silenci dels nostres crítics i la desmobilització promoguda, entre altres, pel seu partit polític davant d'això (i del decret que hipotecava l'ús del català als Ajuntaments, etcètera) no és potser més útil als nostres enemics —perquè són els nostres enemics, no els enemics de nocions abstractes— que el nostre «recurs idealista»? O, en el millor dels casos, no hauríem de compartir la responsabilitat? És un error d'apreciació que nosaltres plantegéssim «el dilema "o tot o res"»; com ho és que nosaltres pretenguem que la normalització es dugui a terme «de la nit al dia» —com ha dit Gutiérrez Díaz—: no som pas tan enzes (n'hi ha que tenim estudis). Allò que nosaltres hauríem volgut veure era simplement un signe que aquest procés s'endegava d'una manera efectiva i ferma. Comprenem que hi havia i hi ha encara molts condicionaments —el més important, entre els objectius, l'econòmic, que els nostres crítics ni tan sols esmenten—, però la comunitat catalana tenia dret a esperar més ferma dels seus representants lliurement elegits a l'hora de plantejar a Madrid o abordar a Catalunya una política de redreçament lingüístic i nacional.

Amb tot, aquestes remarques no deixaven d'ésser, per als nostres contradictors, «qüestions menors» al costat d'aquella que és realment greu: el problema de la immigració, que, segons ells, nosaltres tractàvem no sols erròniament sinó també xovinísticament. És cert que nosaltres vàrem simplificar la qüestió —ens adreçàvem als membres del nostre grup—, i que algunes expressions podien conduir a una interpretació que en cap moment no havíem pretès; però «simplificació» no és sinònim d'«error» i ens sembla que en línies generals la nostra positura al respecte pot ésser matisada més que no pas rectificada. Els retrets fonamentals de què han estat objecte són els següents:

(E) «És fals que la societat catalana es trobi "escindida en dos grans grups més que diferents entre si".» Admetem que la nostra expressió és potser massa emfàtica —ho seria sobretot a l'hora de plantejar la necessitat de la integració, no tant a l'hora de denunciar la pèrdua de consciència de la identitat col·lectiva dels catalans

(tot cos social que manté una unitat ho fa remarcant allò que el separa d'altres cossos socials pròxims), que era el que ens interessava; ara, caldria saber si el que neguen els nostres crítics és que «la societat catalana es trobi escindida», que s'hi trobi «en dos grans grups» o que aquests grups siguin «més que diferents entre si». Examinem cada una d'aquestes possibilitats: no sembla que calgui triar la primera interpretació, car ningú no creu en l'existència de societats perfectament homogènies —ni entre les comunitats monàstiques!—, i, menys que ningú, els nostres amics: On anirien a raure les classes socials? (Es quedarien sense «mètode d'anàlisi», ja que a «l'altra cosa» fa temps que hi ha renunciat). Pel que fa a la segona interpretació, llur posició és ambigua. D'una banda afirmen que «no hi ha cap "escissió" entre les categories nadius/immigrants (...), ni tan sols entre catalanoparlants/castellanoparlants»; de l'altra, accepten que «la línia divisòria entre aquests "dos grups" no existeix, excepte que ens moguem en un pla molt abstracte». És a dir, que en part l'admeten; a més, perquè la divisió ètnico-lingüística és «més abstracta» —o «més concreta»— que la divisió en classes socials o en estrats sociolingüístics? (Suposem que cal entendre que és més «general» o «extensa».) Tornem-hi: és una qüestió que depèn del punt de mira. Però si la lluita contra l'opressió capitalista ha de coincidir amb l'alliberament de la persona humana, cal tenir present tots els aspectes de la complexa realitat humana, individual i col·lectiva. Ara, a un nivell estrictament polèmic, si realment creuen que aquesta divisió en dos grups o comunitats no existeix, per què caldria llavors predicar la integració de la comunitat immigrada? A més, ja hem remarcat més amunt com F. Vallverdú parteix d'aquesta *doble divisió* per justificar-ne la *inexistència!* Ens queda, doncs, la tercera interpretació: És fals que els dos grans grups siguin «més que diferents entre si». I en això caldria donar-los la raó. Ara, suposeu una situació hipotètica en què —és una suposició— hi hagués un grup, *A*, que parla una llengua *x*, els components del qual són de raça blanca, i un grup *B*, que parla la llengua *y*, els components del qual són de raça negra. Admetrien en aquest cas els nostres crítics que es tracta de «dos grups més que diferents entre si»? Nosaltres tampoc. La retòrica, l'estil, ens ha traït o, més ben dit, ens hauria traït si nosaltres haguéssim pretès de donar una descripció objectiva; però ja hem acordat de bon començament que es tractava d'un pamflet polític, amb la clara intenció d'incidir en la recuperació d'una consciència col·lectiva progressivament diluïda. A més, les descripcions objectives en aquest terreny, quan hom forma part del problema, són francament difícils. Pel que fa a la broma que es permeten els autors respecte a la mesura lingüística de «puresa "ètnica"» que suposadament nosaltres demanàriem, només els direm que és ben fàcil d'establir. Sense necessitat d'entrar a discutir quin «nivell

de puresa "dogmàtica" cal per militar en el PSUC, els nostres contradictors, que abans d'ésser «eurocomunistes» degueren ésser en algun moment de la cadena evolutiva «marxistes», recordaran que una cosa és l'«origen de classe» i una altra la «posició de classe», i que allò que compta en la lluita político-social és aquesta última (altrement caldria una urgent renovació de quadres a pràcticament tots els partits que s'han estat reclamant del marxisme durant els darrers cent cinquanta anys); doncs bé, no ens semblaria del tot errat fer una transposició d'aquest planteig al terreny de la lluita nacional —és a dir, en el terreny de la lluita que ha estat el motor de totes les revolucions conegudes en els dos darrers segles— i determinar la «puresa "ètnica"» de què parlen els nostres crítics mitjançant la «posició ètnica» dels individus en qüestió, independentment de llur «origen ètnic». En aquest sentit, totes les classes populars que recolzen la lluita per les llibertats nacionals sense restriccions —i n'assumeixen les conseqüències— anirien a parar dins un cove, mentre que tots els botiflers, de paraula, obra o omissió, anirien a raure, junt amb els enemics declarats de la causa nacional, a un altre cove. Entesos?

2) La «concepció binacional de la societat catalana» i la presentació de «la immigració com un bloc». Ens estem de comentar el primer aspecte, més aviat impertinent —coincidim a creure que és precisament allò que cal evitar—, i ens cal reconèixer que en el segon tenen tota la raó. La immigració no es pot presentar com un sol bloc, independentment de les diferències d'origen social i geogràfic, de la cronologia relativa del seu assentament a Catalunya i de la seva actitud envers el fet nacional català; però si Catalunya havia rebut altres onades immigratòries, mai com en aquest segle havien estat tan nombroses quantitativament i tan uniformes lingüísticament, amb l'agreujant que la llengua importada era la de l'Estat opressor. D'aquest punt de mira estant, i atenent al caràcter interclassista i no supraestructural de la llengua, no era pas un disbarat tan gruixut la nostra simplificació. Tampoc no s'ha d'amagar que l'estada al Principat d'alts càrrecs executius i alts funcionaris sol ésser transitòria —encara si és més nociva—, mentre que la dels obrers i petits funcionaris tendeix a fer-se duradora, quan no definitiva. Que aquells siguin uns factors actius d'espanyolització, mentre aquests ho són passius és cosa que no ha de sobtar ningú i que, d'alguna manera, ja apuntàvem en el pamflet. Amb tot, no ens reca de reconèixer la raó dels nostres crítics allí on la tenen. Com a corollari d'aquestes concepcions errònies, ens imputen —seguint, en això com en tantes altres coses, les paraules de Gutiérrez Díaz— una «idealització de Catalunya», això és, una concepció atemporal i estàtica de Catalunya i del projecte de reconstrucció nacional. En aquest sentit la nostra positura competiria amb la «idealització» d'Espanya que semblen conrear alguns polítics actuals o amb, cosa

pitjor, la «idealització» —i sublimació freudiana— que del conflicte lingüístic al nostre país fan els nostres crítics, ja que sovint sembla que en tinguin una concepció estàtica —com si, d'altra banda, una aparença d'estabilitat pogués beneficiar a la curta o a la llarga la situació de la llengua catalana!

Afirmen els autors que «el projecte de reconstrucció nacional propugnat per les classes populars no es desentén pas de la gradual catalanització del nostre país», sinó que «conté un propòsit de *recatalanització* (...) i de *catalanització* dels qui encara són exclusivament castellanoparlants», i afegeixen: «sense que això impliqui la renúncia a la seva llengua i a les seves modalitats culturals». D'acord, però no hauria calgut especificar: «a títol individual»? La precisió ve a tomb perquè, segons els autors, l'existència d'un estrat estrictament monolingüe castellà que representa un 20 per cent de la població «demana uns ritmes adequats, graduals, per a la recatalanització del país, però no posa en qüestió els drets nacionals de Catalunya». El fet és que aquests drets són en qüestió independentment del paper que hi faci l'estrat de població alludit i que si exagerem la cautela correm el risc d'arribar tard a la tal volta última oportunitat històrica de redreçament; llavors bé es podrà dir —en anglès, és clar— que l'objectiu darrer dels nostres crítics —«l'oficialitat territorial del català»— haurà estat víctima dels mitjans que s'hi posaren —o bé de la il·lusió òptica que els va fer creure que aquest objectiu ja era assolit a nivell jurídic amb l'article 3r. de l'Estatut (cf. més amunt). Potser tornarem a rebre el qualificatiu d'«apocalíptics», però ja és hora de denunciar que l'acusació forma part de la maniobra: a l'hora que ens estigmatitza com a orats, tendeix a crear la sensació que no hi ha perill o que encara es troba lluny.

3) «La manca de comprensió del fenomen de descatalanització operat sota el franquisme», malgrat l'«anàlisi lúcida i aprofundida» que hi havia trobat Vallverdú en una primera lectura, i que «comporta una valoració negativa de la gradualitat en el procés de normalització lingüística». Aquest retret ens ha vingut tant de la dreta com de l'esquerra i, al nostre parer, hi subjau una profunda «manca de comprensió del fenomen de descatalanització i despersonalització que s'està operant en el període de la transició», així com una manca de comprensió del fenomen lingüístic com a fet social i, finalment, una manca de comprensió envers el nostre argument. Però anem per parts.

Primer: Temps era temps, al neofranquisme vergonyant li calia una legitimació democràtica, que només podia trobar arrebossant la façana i que només li podien donar les forces democràtiques de l'Estat espanyol, amb el reconeixement internacional subsegüent. Aquestes així ho van fer —tot en nom d'una transició sense traumes, d'un canvi sense conflicte o d'un part sense dolor—; cabria preguntar-los: a canvi de què? I prenent-nos pel mot

podrien respondre: «Doncs, de mantenir-vos sans i estalvis!» Però, donades les circumstàncies, això potser ho hauríem d'agrair a l'altre bàndol o, si més no, caldria convenir que era una responsabilitat compartida. Així, doncs, la legitimació democràtica del neofranquisme a canvi específicament de què? De la legalització i d'una oposició dòcil i lleial?

Segon: Nosaltres no tenim cap interès a negar la barbàrie feixista que caracteritza els primers temps —i no només els primers— del franquisme; però una llengua és un fenomen social i no s'esborra amb un decret —com, d'altra banda, no perviu per un decret o una declaració constitucional. La vida d'una llengua depèn de la freqüència, la densitat i l'extensió —demogràfica i funcional— del seu ús. Per tant, d'haver-se esdevingut una situació democràtica, les possibilitats de recuperació lingüística l'any 1945, posem per cas, haurien estat molt més grans del que ho eren trenta anys després. Perquè la llarga durada del règim, amb la important alteració demogràfica que va viure Catalunya —una Catalunya mancada de tota via institucional d'integració—, la radical modificació de les formes de vida tradicionals, el control i extensió del sistema educatiu, l'expansió dels mitjans de comunicació de masses i altres avenços tecnològics, permeteren programar no únicament la destrucció sistemàtica de la llengua catalana, sinó també la castellanització lingüística i espanyolització ideològica de la població nativa. Tot això són fets evidents que mai no hem negat. Però de l'anàlisi d'aquests fets nosaltres concloem la necessitat de reivindicar la reconversió, progressiva si cal però immediata, d'aquells mateixos mitjans de dominació al servei de la necessària i irrenunciable recatalanització de la vida pública al nostre país. La nostra no era, doncs, «una invitació a la passivitat», com ha dit un significat polític català, ans, ben al contrari, un esperonament a l'acció política.

Tercer: Amb això no desqualifiquem en absolut el caràcter gradual que caldrà seguir en alguns camps concrets, atenent als condicionaments sociològics actuals i al respecte que en tot temps cal mantenir envers els drets individuals. Una gran part de la població immigrada no té cap culpa d'haver estat manipulada com a factor passiu de descatalanització ni de trobar-se en les condicions en què es troba, i la política de reconstrucció nacional ha d'ésser prou engrescadora també per a ella. Però això no eximeix, ans al contrari, d'emprendre una política ferma de catalanització, que al capdavall no farà sinó precipitar les seves possibilitats d'integració lingüística i social. En aquest sentit, és del tot necessari aconseguir una presència constant del català en els diversos mitjans de comunicació: creiem que això no viola els drets de ningú, mentre que la situació contrària —l'actual situació— viola d'una manera flagrant els nostres. No es pot argüir —com fa Vallverdú a «Treball», art cit.— que «una de les raons objectives que

entrebanguen la majoritària presència del català en la premsa i en la ràdio està en la desconexió de la nostra llengua per part de sectors importants de la població»; almenys, si se'n fa una salvetat en el cas invers (o és que la població infantil catalana neix ja amb rudiments de gramàtica castellana?).

Finalment no hem de passar sense comentar les respostes que els nostres crítics donen a les preguntes finals del nostre pamflet. Abans, potser cal aclarir a l'opinió pública que si nosaltres ens vam estar de plantejar alternatives polítiques concretes fou —independentment que en disposéssim o no— per tal de no entrar en un terreny que no era el nostre —no tan sols per la presumible manca de competència professional, sinó sobretot perquè un col·lectiu privat no és el subjecte més adequat per a proposar i dur a terme solucions polítiques institucionals. Però, davant la resposta estrictament polèmica dels nostres crítics, volem fer algunes consideracions. Afirment primerament que «no hi ha (...) indicatiu(s) (...) que ens demostrin una involució real en el procés de normalització». Si ho diuen simplement pel fet que no hi ha procés de normalització, estem d'acord. Ara, si el que volen dir és que la situació actual del català no ha involucionat respecte a les perspectives que se li obrien fa pocs anys, creiem que estan en un error. En primer lloc, no ens hem de deixar ensarronar per la comparació entre un context dictatorial de fet i un context formalment democràtic: cal tenir present que la reivindicació i acompliment racional dels nostres drets col·lectius és substancial a l'existència d'aquest nou context; en segon lloc, com hem dit més amunt, en la mesura en què les coses restin com estaven —pel que fa a la presència del català en la vida pública— hi ha un empitjorament (pretendre que la situació es manté inalterable, quan som embrancats en una lluita contra rellotge, és una fallàcia); i, en fi, no els hem de marejar amb xifres, però els aconsellem de llegir l'informe sobre l'ús del català que Marina Subirats, sociòloga i membre del PSUC, va publicar a la revista «Saber», número 1, o bé el que just a continuació de la *Resposta a «Els Marges»* publica el mateix número de «Nous Horitzons», signat per F. Vallverdú. Potser a aquests autors els faran més cas que a nosaltres! Sigui com vulgui, nosaltres només hi afegirem una dada: si fins a la fi de la dictadura hom podia dir que el català era una llengua proscriu i perseguida, cinc anys després, gràcies als textos constitucionals consensuats, entre altres, pel PSUC i a les mesures legals que els desenrotllen podem dir ben cofois que jurídicament i administrativament ara el català són tres «llengües protegides». El fet sembla prou revelador de la direcció del «procés normalitzador». És clar que qui sap si això es podria resoldre fàcilment llançant un nou eslogan de la mena «el català és la llengua que parla tothom qui viu i treballa a Catalunya» —que vindria a competir en el joc dels disbarats

amb aquell altre que algú es va empescar temps ha i que resava «el català és la llengua de la burgesia», tot desafiant els ossos del veïl Stalin.

Afirmen també que —contra el que, segons ells, pressuposa la nostra interrogació— «el conflicte lingüístic es pot resoldre sense recórrer a la independència» i addueixen exemples d'altres indrets. D'acord: és per això, entre altres raons, que el títol del nostre pamflet era una interrogació. No és lògicament impossible de resoldre el conflicte sense apellar a la independència política; però no es pot amagar que si històricament hi ha casos en què, sense independència, s'ha resolt el problema i casos en què no s'ha resolt, no és menys cert que el planteig invers ha donat resultats positius en tots els casos —almenys dins la nostra àrea geopolítica—, si més no, resolent temporalment el conflicte a favor d'aquella ètnia que s'ha emparat de l'aparell estatal. En canvi, és una contradicció afirmar que cal concebre l'autonomia «com un primer pas cap a l'autodeterminació», almenys d'un punt de vista lògic (els camins de la Història, com els del Senyor, són inescrutables). Quant a «l'organització federal» que semblen propugnar potser ja és hora de referir-la a Europa, més que no pas a l'Estat espanyol. O és que en pretenen un enfortiment els qui sempre n'havien predicat l'assalt a les institucions?

No sabem si esclafir en rialles o en ploralles en llegir la crida dels nostres amics a «la mobilització de tot el poble català, de naixença o d'immigració». Perquè qui s'ha encarregat de «desmobilitzar» convenientment el poble català envers aquesta i moltes altres qüestions?

Quant al suposat descoratjament davant les dificultats del procés de normalització, que no té cap base real, només demanem de distingir entre les dificultats objectives de l'empresa i l'ensarconament continuat del poble a càrrec dels bruixots de la tribu.

Desitgem tota mena d'èxits als nostres crítics en la seva ferma voluntat d'impedir l'acompliment de les profecies apocalíptiques, vinguin d'on vinguin. Però aprofitem l'avinentesa per a fer-los notar que els genets de l'Apocalipsi eren quatre, no set. Els qui eren set eren els set savis de Grècia, «els 7 magnífics», etc. I també els set follets del bosc, que, perquè estimaven Blancaneus, van haver d'insinuar al Príncep que a veure si s'acuitava a fer el que havia de fer per a, finalment, desvetllar-la d'una tan llarga dormida, qui sap si d'un terrible malson.

*Coordinadora de Batlles i Regidors nacionalistes,
independents i d'esquerres*

PER UNA POLÍTICA LINGÜÍSTICA CATALANA *

LA LLENGUA CATALANA I LA IMMIGRACIÓ

La situació actual

Com a conseqüència dels quaranta anys de franquisme, amb la total prohibició de l'ús públic de la nostra llengua i del seu ús en l'ensenyament, amb la negació de la nostra pròpia cultura, la immigració no catalana arribada principalment a partir dels anys 60 s'ha trobat amb un país culturalment colonitzat.

Tot primer, la sagnia de líders, de sindicalistes, d'intel·lectuals, de nombrosíssims treballadors i ciutadans significats que va representar la guerra i després l'exili i la repressió de la postguerra, ja havien deixat el nostre poble indefens.

Després, els mitjans de comunicació, especialment la ràdio i, sobretot, la TVE, han constituït uns importantíssims instruments de castellanització. Amb la ràdio i la televisió la llengua dominant no es manté, com abans, només als centres oficials, sinó que penetra a totes les cases, als bars, als centres de treball, i arriba fins a les masies més isolades.

La immigració massiva dels últims anys no s'ha trobat, doncs, com pertocava, amb la cultura i la llengua catalanes en plena vitalitat sinó amb el domini absolut i exclusiu de la llengua castellana als mitjans de difusió i a les escoltes i amb una cultura dominant mig americana mig castellana vehiculada per mitjà d'aquesta llengua.

Tant si eren andalusos com gallecs, la llengua castellana els ha servit de mitjà de comunicació entre ells i amb els catalans. La llengua catalana l'han poguda aprendre més o menys segons l'ambient en què s'han mogut (el barri, la feina, etc.). A l'àrea de

* La *Coordinadora de Batlles i Regidors nacionalistes, independents i d'esquerres* fou un organisme unitari que va aplegar durant un temps més d'un centenar de càrrecs electes a nivell municipal de diverses comarques del Principat de Catalunya, entre la tardor de 1980 i l'estiu de 1982. Aquest organisme aplegava càrrecs electes del BEAN, NE i, sobretot, independents de tendències nacionalistes radicals. El document que publiquem va ser editat per la Coordinadora el maig del 1981.

Barcelona, però, on hi ha barris sencers de població immigrada i on la immensa majoria dels obrers manuals són immigrants, les possibilitats d'aprenentatge de la llengua catalana durant els darrers anys han estat mínims. D'altra banda cal remarcar que si no han après el català ha estat per diferents raons. Primer, per les poques oportunitats a què hem fet referència a causa de la prohibició de la llengua i de l'aïllament en què s'han trobat. La influència de la propaganda oficial durant quaranta anys també ha contribuït a crear una mentalitat poc receptiva envers la llengua catalana.

La conseqüència més directa d'aquesta situació és que el coneixement de la llengua catalana ni els ha estat necessari per a treballar i viure aquí ni l'han considerat realment imprescindible. Amb el castellà ja n'han tingut prou perquè tothom el sap i és, a més, «*La lengua de todos los españoles*». Només han necessitat el català si han volgut integrar-se més plenament en la societat catalana i si han tingut la possibilitat d'accedir a la llengua.

D'altra banda, la població catalana, l'autòctona, sotmesa a la pressió cada vegada més gran dels mitjans de comunicació, de l'escola, de l'alt nombre d'immigrants que s'han establert al país, s'ha anat acostumant a parlar el castellà diàriament i a veure'l escrit a tot arreu com si fos la cosa més natural del món. Tot i que, a partir dels darrers anys de la vida del Dictador, hi ha hagut una certa presa de consciència lingüística en gran part de la població, el nivell que ha assolit és altament insuficient.

S'ha començat a trencar, per exemple, el vici de parlar públicament sempre en castellà «per si algú no entén prou bé el català». No s'ha trencat, en canvi, el vici de relacionar-se privadament per sistema en castellà amb els immigrants. Ja pot fer anys que visquin al país, ja poden entendre perfectament el català, i fins i tot saber-lo parlar. Si s'ha adquirit el costum de parlar-los en castellà, la gent s'hi manté indefinidament.

Aquest vici, sempre servil i disfressat gairebé sempre de paternalisme, és en aquests moments una de les causes més importants de castellanització i un dels obstacles més greus amb què topa el procés de catalanització. Aquesta actitud fa que quasi sempre la gent s'adreci pel carrer als desconeguts en castellà, cosa que, en conseqüència, provoca gran nombre de converses entre catalans en aquesta llengua. Als estrangers se'ls parla sempre en castellà, encara que no l'entenguin (se'ls confirma en la seva idea equivocada d'«*España*»).

Aquesta actitud fa també que, als immigrants, ara ja amb una mínima consciència de catalanitat, se'ls impedeixi de llançar-se a parlar català. L'única manera efectiva d'aprendre la llengua és parlant-la amb la família, amb els amics, a la feina, pel carrer... Això, se'ls impedeix amb aquesta actitud separadora. Se'ls impedeix d'incorporar-se plenament a la societat catalana, se'ls dis-

crimina. També fa que els matrimonis mixtos adoptin el castellà com a llengua familiar i, per tant, dels fills. Aquesta és la causa que, avui dia, a la «província» de Barcelona, el 75 per cent dels alumnes d'EGB siguin de parla familiar castellana. Fa que els nens i els joves catalans, calcant l'actitud dels grans, quan es troben amb companys no catalans, els parlin sempre en castellà i acabin relacionant-se exclusivament en aquesta llengua. Entre les noves generacions, doncs, el castellà és la llengua dominant, que avança, i el català és la llengua que recula.

Per part dels mestres aquesta actitud és molt més greu per la mateixa transcendència que té. Primer, perquè parlar sempre en castellà als nens «castellanoparlants» influeix decisivament a consolidar el model de comportament lingüístic que critiquem. Segon, perquè es produeix a l'edat escolar, que és quan més fàcil és l'aprenentatge de la llengua catalana. I en tercer lloc, perquè crea una distinció entre els nens d'un origen i de l'altre. En definitiva, contribueix a la castellanització i posa les bases per a un important element de discriminació social de la població d'origen immigrant i de divisió de les classes populars catalanes.

En els ambients docents, a més a més, avui dia és molt estesa la teoria, difosa pels sectors conscientment o inconscientment espanyolistes, del respecte per la «llengua materna» del nen. Defensen el «bilingüisme» a l'escola: ensenyament en català als «catalanoparlants» i en castellà als «castellanoparlants», i aprenentatge per tots del castellà i del català, respectivament, com a segona llengua. Aquests darrers anys, encara, el país ha rebut una fortíssima immigració d'ensenyants, especialment dels mestres d'EGB. Fins al punt que, avui dia, en aquest nivell educatiu, el nombre de mestres que no parlen català gira al voltant del 50 per cent del total, especialment concentrats a les àrees d'immigració.

Hi ha ben poques escoles catalanes, doncs. A la immensa majoria, l'ensenyament continua fent-se en castellà, i les poques hores de llengua catalana que s'hi fan només serveixen perquè els nens catalans aprenguin de llegir i d'escriure més malament que bé, i perquè els no catalans l'entenguin però no la parlin. I és propi que sigui així. Ja que, per què s'han d'esforçar a parlar una llengua que no serveix per res més que per a la classe de català?

Els mitjans de comunicació oral, ràdio i televisió, i també el cinema, continuen essent pràcticament del tot en castellà. Constitueixen, potser, el factor més important de castellanització, car creen un ambient de llengua parlada castellana present i dominant a tot arreu. Això fa que, a moltíssimes cases en les quals és habitual el català, se senti parlar més el castellà. Els nens, els més febles, en resulten fortament influïts. Els diaris, les revistes, les senyalitzacions del carrer i del establiments, els rètols, la propaganda, les instruccions dels productes de consum, els menús i

les cartes d'hostals i restaurants... pràcticament tot continua fent-se exclusivament en castellà.

Davant d'aquesta situació, heretada del franquisme, davant d'una població catalana majoritàriament desorientada, davant d'una població immigrada amb poques facilitats per a accedir a la llengua i a la cultura catalanes, podem afirmar que ens trobem en una situació realment crítica. Si aquesta situació es manté, si no s'hi fa res, d'aquí o deu o quinze anys, potser vint, el català s'haurà convertit en la llengua dels vells (i només d'una part), mentre el castellà serà l'única llengua de relació general de la gent jove. Si no reaccionem, si no hi ha un canvi general de l'actitud lingüística i de les condicions generals, la nostra llengua és condemnada a mort.

Com s'emprèn en aquests moments la catalanització?

El procés de catalanització des de les institucions, tot just ençat, es produeix en unes condicions que podríem resumir així:

1. Es produeix en el marc d'un Estatut migrat, que no permet de dur a terme un procés de catalanització en profunditat i de seguir una política lingüística coherent.

2. Es produeix en el marc d'una política electoralista dels partits parlamentaris catalans culturalment ambigua. Amb aquesta política es manté l'immigrat i els seus fills nascuts aquí artificialment espanyolitzats aparentant respecte envers ells quan en realitat se'ls manté segregats. L'aparent facilitat que pot comportar pel als immigrants el fet de no haver d'aprendre el català (car aquesta és la conseqüència concreta de les tesis bilingüistes) pot fer guanyar vots a alguns partits tenint en compte l'alienació i l'espanyolització existents, però en realitat margina i discrimina l'immigrat.

L'actitud dels partits catalans amb representació parlamentària davant la catalanització és, o negativa, o bé clarament insuficient. La UCD està clarament interessada a fomentar el conflicte cultural. A CDC, pel que sembla, li convé de mantenir-lo dintre de certs límits per justificar la seva política cultural moderada i ambigua i, especialment, per impedir una entensa real entre les classes populars que sigui la base d'una alternativa d'esquerra. El PSC i el PSUC són incapaços d'afrontar el problema i donar-hi solucions: a causa de la seva por de perdre vots en les eleccions no defensen conseqüentment els drets de la catalanització, perquè aquesta exigeix un esforç per part dels immigrants i la superació d'una actitud espanyolista inconscient («estamos en España») però bastant estesa.

3. Les limitacions actuals creen malestar en la societat catalana perquè el procés de catalanització és lent i no ofereix cap

garantia de poder contrarestar el procés de castellanització que es produeix sobretot per mitjà de la ràdio, la TVE, el cinema, les escoles i la població immigrada utilitzada com a vehicle de castellanització. Es recupera la llengua en els ambients professionals i culturals però retrocedeix a nivell popular fins al punt de trobar-se amenaçada la seva supervivència.

4. Les limitacions actuals creen malestar entre els immigrants perquè la catalanització no va acompanyada dels mitjans adequats perquè puguin accedir fàcilment a la llengua catalana (per això apareix com una discriminació). I perquè en alguns casos s'han arribat a produir abusos, com per exemple amb l'exigència de compra de material escolar suplementari de cost elevat pagat particularment, costos que el poder públic no cobreix ni ha programat ni tan sols mínimament.

Pel fet de no haver partit del respecte a les cultures d'origen, de no haver manifestat clarament les garanties lingüístiques a nivell personal i de no haver explicat el sentit real de la catalanització, aquest procés pot aparèixer com una imposició o com una amenaça a la identitat cultural dels immigrants.

Tot això comença a crear tensions i crispació. Si aquesta situació no evoluciona, els catalans poden arribar a veure els immigrants només com a vehicles de castellanització i així fomentar-se una mena de racisme, i els immigrants es poden sentir discriminats o amenaçats encara que sigui injustificadament i oposar-se a la catalanització. El ferment per a una política llerrouxista hi és i ja s'ha manifestat d'alguna manera. I té una sòlida base social en gran part dels funcionaris de l'Estat al nostre país, que mantenen en molts aspectes una veritable actitud colonial. Per això el perill d'enfrontament és present i no es pot descartar.

La problemàtica lingüística i cultural es pot convertir en un futur immediat en el primer problema polític-social dels Països Catalans, cosa que no seria negativa si tingués vies de solució, però té moltes probabilitats, vista la situació, de plantejar-se sobre bases falses i fonamentar-se sobre actituds irracionals (vegeu l'exemple del País Valencià).

Qui es pot beneficiar d'un enfrontament de les classes populars catalanes? En una època de crisi com l'actual aquest enfrontament donaria un gran marge de maniobra a la burgesia. La societat catalana, les seves classes populars, en serien les víctimes principals.

Alguns principis elementals

Abans d'exposar els punts bàsics per a una política lingüística cal aclarir alguns principis que considerem bàsics:

1. El català és la llengua de Catalunya i dels Països Catalans.

2. El castellà és la llengua dominant de l'Estat, que durant molts anys ha estat imposada als catalans (i a les altres nacions de l'Estat) amb l'intent de fer desaparèixer la nostra llengua. Si ha estat i encara és oficial a Catalunya és per aquesta raó. La immigració no és més que una coartada.

3. Catalanització s'oposa a castellanització. Cal dir ben clar que el procés de catalanització ha d'anar destinat a fer del català la llengua de Catalunya i dels Països Catalans i que per tant exigeix la progressiva desaparició del castellà com a llengua pública (cosa que no s'oposa pas al respecte als drets personals dels immigrants castellanoparlants).

4. El castellà no és la llengua materna de tots els immigrants. Es pot considerar que és la llengua dels andalusos, dels extremanys i de la majoria d'aragonesos, però no pas per exemple la dels gallecs, la dels asturians, la d'alguns aragonesos, la dels bascos i no cal dir la dels marroquins. El castellà el saben tots, i l'han de saber, per imposició de l'Estat. És clar, doncs, que si el castellà és oficial a Catalunya no és pas perquè sigui la llengua dels immigrants sinó perquè és la llengua de dominació.

Per una política lingüística

Una política lingüística ha de partir de dos punts fonamentals: la catalanització i els drets dels immigrants.

La catalanització. Ha de quedar molt clar quin és l'objectiu a aconseguir. L'objectiu no és el bilingüisme sinó que el català sigui la llengua del nostre país, la que sigui utilitzada com a llengua comuna per tots els catalans, sense que això vulgui dir que no hi pugui haver d'altres llengües utilitzades per diferents sectors de la població. Això es concreta en:

1. El català ha de ser l'única llengua oficial a Catalunya i als Països Catalans. Aquest és l'objectiu i al mateix temps el mitjà per a consolidar una política lingüística. La cooficialitat actual amb el castellà implanta el bilingüisme, i ja sabem que de pobles bilingües eternament no n'hi ha. Al final la situació es defineix per una llengua o una altra. L'acceptació del bilingüisme com a solució definitiva vol dir l'acceptació de la conversió d'aquest, a la llarga, en monolingüisme castellà. D'altra banda el bilingüisme tendeix, de moment, a consolidar artificialment dues comunitats lingüístiques amb les previsibles conseqüències que ja hem esmentat.

2. Un altre punt fonamental és la catalanització dels mitjans de comunicació social i de l'escola. L'objectiu ha de ser que el català sigui la llengua de la TV, de la ràdio, de la premsa, etc., i

que l'escola sigui catalana (de llengua i de continguts culturals). Tothom, fins els més radicals, està d'acord que la catalanització no es pot realitzar d'una manera brusca sinó que es tracta d'un procés gradual durant el qual el castellà serà utilitzat per tal de facilitar el procés. El que és important és que aquest procés tingui un sentit clar i que es vegi possible la seva culminació. El malestar actual prové precisament d'una manca de perspectives de cara al futur.

El respecte a la cultura dels immigrants i als seus drets personals no pot ser pres com una amenaça a la identitat catalana si el procés de catalanització resta assegurat. Tot al contrari, el respecte als drets dels immigrants no pot fer més que assegurar el procés perquè una política radical per bé que progressiva de catalanització com la que hem plantejat només és possible si es tenen en compte aquests drets.

Els drets dels immigrants. D'acord amb el que hem dit abans, els drets dels immigrants es poden resumir de la manera següent:

1. Ningú no serà discriminat per raó de la llengua. Això vol dir que tothom ha de tenir possibilitats reals d'aprendre el català. Cal donar el màxim de facilitats perquè l'ús del català a l'ensenyament no pugui ser discriminatori per als qui no el saben o no el saben prou. Per això caldrà que tothom exigeixi —els immigrants especialment— que l'ensenyament del català a tots els centres d'ensenyança sigui una realitat efectiva des d'ara mateix. L'ensenyament en català des de preescolar per a tots els nens, siguin de família catalanoparlant o no catalanoparlant, sense separacions en grups, és la millor garantia per a assegurar l'aprenentatge de la llengua i evitar així la discriminació més endavant.

Al mateix temps, mentre la catalanització no serà una realitat, caldrà garantir la possibilitat de l'ús públic del castellà a les zones on es consideri necessari, pensant especialment en la població adulta amb més dificultats d'aprenentatge del català. (La Constitució espanyola actual imposa l'oficialitat del castellà a Catalunya no pas per respecte als immigrants sinó per imposició sobre els catalans. Nosaltres creiem necessari l'ús del castellà durant un cert temps independentment de si la Constitució espanyola ho exigeix o no.)

2. Tothom té dret a conservar la seva llengua i la seva cultura (castellana, andalusa, gallega, etc.). L'immigrant no ha de tenir la inseguretat de veure la seva cultura, la seva identitat, amenaçada. Fora del seu país, la pròpia cultura és un dels reduïts que li queden per a afirmar-se. Encara que de fet no existeix una amenaça per part de la cultura catalana, perquè és precisament la cultura oficial espanyola americanitzada la que en realitat destrueix les diferents cultures, cal deixar ben clar aquest dret per tal d'evitar recels,

Cal dir també ben clar que el procés de catalanització no va en contra de les cultures de la població immigrada sinó en contra de la cultura espanyola oficial. L'oposició a la castellanització ha d'anar acompanyada del respecte als drets personals dels immigrants. La catalanització ha d'anar acompanyada del respecte a la cultura dels immigrants, ha de partir del coneixement i de l'arrelament a la seva cultura d'origen. El coneixement i l'estimació de la pròpia cultura afavoreix la comprensió i l'estimació de la cultura catalana. D'aquesta manera es produeix amb facilitat un procés gradual d'adaptació dels immigrants que volen restar aquí, que són majoria, i predispesa a favor de la catalanització també els qui pensen tornar al seu país.

L'arrelament en la cultura d'origen és necessari. El desarrelat, aquell qui renega dels seus orígens, és la persona més adequada per a ser manipulada per la política espanyolista del nostre país.

Algunes línies generals d'acció

Abans d'exposar breument quines poden ser unes línies generals d'acció cal reconèixer que els catalans mantenim una actitud excessivament confiada. Malgrat que molts reconeixem les limitacions d'aquesta Generalitat ens creiem o ens volem creure que aquesta, a la llarga, resoldrà el problema de la catalanització. La Generalitat és incapaç, ara per ara, de fer front a una tal empresa. De fet no es proposa uns objectius tan ambiciosos. Si som realistes, hem de reconèixer que els límits que imposa la Constitució espanyola i l'Estatut no tan sols no fan possible d'anar gaire lluny sinó que permeten d'afirmar, amb tota objectivitat, que els petits avenços en la catalanització no arribaran a compensar l'acció destructora de la llengua castellana al nostre país.

Cal, doncs, superar l'actitud passiva que mantenim tots. Sense deixar d'aprofitar els avenços que puguin potenciar les institucions catalanes, cal anar més enllà i treballar activament per la recuperació de la nostra llengua independentment del que faci la Generalitat.

Retornar a la llengua catalana el seu paper de llengua nacional és un procés en el qual hauria de participar tothom. Caldria, doncs, que tota la població de Catalunya arribés a dominar i fer-se seva la llengua catalana. Això vol dir, en primer lloc, parlar-la. Esforçar-se a llegir-la i a escriure-la només té plenament sentit si ja es té com a llengua oral d'ús quotidià. En una primera fase, per tant, les actuacions que es fessin haurien de tenir en compte els següents criteris:

1. Impulsar primer i amb més intensitat l'aprenentatge i l'ús de la llengua parlada que els de l'escripta, sense abandonar aquesta.

2. Impulsar primer i amb més intensitat la catalanització de la població d'origen immigrant que la recatalanització de la gent del país, sense abandonar aquesta.

3. Impulsar decididament el canvi de l'actitud lingüística dels catalanoparlants, de tal manera que el català sigui utilitzat sempre que l'interlocutor mínimament l'entengui. Aquest canvi és del tot imprescindible per a portar a terme el procés de catalanització.

Les primeres actuacions haurien de tocar, per tant, fonamentalment, els mitjans de comunicació oral, l'ensenyament i les actituds lingüístiques:

1. La ràdio i la televisió públiques haurien de passar a mans de la Generalitat i emetre cada vegada més en català fins a fer-ho totalment en aquesta llengua. Les ràdios i, cas d'admetre's, les televisions privades haurien d'emetre també totalment en català. Els mitjans de comunicació oral públics haurien d'incloure programes sobre la problemàtica de les diferents nacions d'origen de la població immigrada, fets en les llengües respectives.

2. L'ensenyament hauria de tendir decididament a fer-se en català a tots els nivells educatius, inclosos els universitaris. En una primera fase es catalanitzarien les guarderies, l'ensenyament preescolar i els primers cursos d'EGB. Mentrestant, els mestres i professors dels altres nivells aprendrien el català per tal d'arribar al més aviat possible a la catalanització total de l'ensenyament.

En els plans d'estudi, el castellà hauria de ser considerat com la llengua estrangera preferent i tindria, per tant, caràcter optatiu. Les llengües i les cultures de les nacions d'origen de la població immigrada s'ensenyarien amb caràcter voluntari.

3. L'actitud lingüística de la majoria dels catalanoparlants ha de canviar. Per això cal promoure la difusió del coneixement de la pròpia llengua i de la seva importància per tal d'ajudar a superar aquesta actitud acomplexada.

Aquestes actuacions bàsiques haurien d'anar acompanyades de tot un seguit d'actuacions complementàries com, per exemple, entre d'altres:

— Fer del català l'única llengua oficial. En una primera fase, però, es mantindria l'ús públic del castellà. Més endavant, a mesura que se n'aniria perdent la necessitat, aquest ús perdria la raó de ser.

— L'exigència del coneixement i de la utilització del català a tots els funcionaris, dins d'un termini de temps fixat i suficient.

— La creació d'un servei d'ensenyament del català per a adults que fos capaç d'arribar a tots els centres de treball i entitats que ho demanessin. Per tal d'arribar on aquest servei no arribés, caldria que tot catalanoparlant pogués ser vehicle de catalanització.

— La creació d'un servei gratuït de traduccions i d'assessorament lingüístic.

— La catalanització de tots els rètols i escrits de caràcter públic (carrers, metro, carreteres, etc.) i la promoció decidida dels privats (botigues, restaurants, etiquetes i instruccions dels productes, etc.).

— La promoció de la catalanització de la premsa (diaris, revistes, etc.).

— La promoció de l'ús oral del català en els serveis públics (RENFE, Telefònica, etc.) i en els grans magatzems i supermercats.

A un nivell més concret cal engegar unes quantes campanyes. Actualment hi ha endegada la campanya «Volem la ràdio i la televisió catalanes... ARA!», que porta endavant la Comissió Cívica d'Entitats per la ràdio i la televisió catalanes i que cal ajudar.

Caldria començar amb urgència una campanya per la catalanització de l'ensenyament continuant i promovent la iniciativa de la DEC (audiovisual sobre l'Escola catalana, etc.). Aquesta campanya podria sintetitzar-se en l'eslògan «Cap mestre a Catalunya ensenyant en castellà».

Caldria també engegar una campanya informativa (no limitada als ambients catalanoparlants, sinó estesa especialment als medis castellanoparlants) que promogués el debat sobre la catalanització i els drets dels immigrants.

PROPOSTES PER CATALANITZAR DES DELS AJUNTAMENTS

D'acord amb el present document, elaborat per la Coordinadora de Batlles i Regidors Nacionalistes, Independents i d'Esqueres, oferim tot un conjunt de propostes i iniciatives, algunes ja aplicades a força municipis, i que cal posar en funcionament bo i adaptant-les a cada poble i ciutat.

El tamany de la població i els seus recursos, així com la proporció de persones de parla habitual no catalana, seran les dues variables bàsiques per a aquesta adaptació. Es tracta, en definitiva, de propostes aplicables ara mateix.

Críteris bàsics

1. La llengua pròpia de Catalunya és el català. Aquest sol fet ens marca quin és el camí per la normalització en el camp lingüístic al nostre país.

2. En tot el procés de catalanització, els ajuntaments han de tenir en compte i respectar el fet que una part dels ciutadans o vilatans parlen habitualment una altra llengua.

Propostes

a) La catalanització ha de ser present dins dels ajuntaments. Per això, tota la documentació interna, com arxius i fitxes, informes tècnics, actes de les reunions... cal que es facin en català i, opcionalment, es tradueixin al castellà.

b) La formació dels funcionaris, mitjançant cursos de coneixement i perfeccionament del català, esdevé indispensable per dur a terme aquesta normalització.

c) La documentació adreçada pels ajuntaments als ciutadans, com formularis, rebuts, notificacions... cal fer-la en català, i acompanyar-la de la traducció en castellà si així ho aconsella la naturalesa o complexitat dels documents. En qualsevol cas, certs noms com els de les Institucions catalanes o els noms de persones, no és convenient de traduir-los.

d) En la contractació de nous funcionaris, segons quin sigui el lloc de treball, el coneixement del català ha de ser una de les condicions necessàries (especialment en llocs d'atenció al públic, o de tipus administratiu).

e) La retolació i la senyalització urbana de tot tipus (indicadors, circulació...) cal que sigui íntegrament en català.

f) Per facilitar la catalanització de la vida cultural, social i econòmica del poble o ciutat, és convenient l'existència d'un servei de correcció i traducció de textos, que resulti gratuït, o amb un preu simbòlic. Aquest servei pot fer-se des del mateix ajuntament, o a través d'alguna entitat subvencionada per aquesta finalitat.

g) Establir sistemes d'ajuda a la retolació i publicitat feta en català per part d'entitats i establiments, ja sigui per la via dels impostos locals o d'altres maneres.

i) Fer gestions, previ acord amb les associacions representants dels pares, per tal que es declari catalanes les escoles estatals de la població. I en qualsevol cas, vetllar que s'acompleixin els mínims exigibles en l'ensenyament del català.

j) Insistir als mitjans de comunicació locals o comarcals (revistes, diaris, emissores de ràdio...) que no s'han catalanitzat, perquè vagin augmentant els espais i la programació en català.

k) Adherir-se i participar en campanyes d'abast més ampli, com la «Crida al Parlament per la ràdio i la televisió catalanes».

l) La catalanització no només es cobreix des del punt de vista lingüístic, sinó que també són molt importants els continguts. En aquest sentit, hi ha també un conjunt ampli d'iniciatives com publicacions, films, audiovisuals, conferències... per donar a conèixer la nostra realitat actual, ja sigui pel que fa al medi natural, l'economia, la vida política... com a la nostra història. Cal orientar aquestes activitats prioritàriament cap als escolars.

Maig de 1981

LA LLENGUA EN L'ESTATUT D'AUTONOMIA *

Acció Cultural del País Valencià

Des que sorgí el valencianisme polític i la reivindicació d'un Estatut d'Autonomia per al nostre poble, aquest ha suposat, al costat de l'exigència d'institucionalització política d'un País Valencià amb poders propis, una exigència de canvi en la situació legal de la llengua, marginada i de vegades perseguida des de la pèrdua de la nostra independència política i de la nostra plenitud cultural. Un canvi legal que permetés i, encara més, afavorís, la normalització social de la llengua catalana al País Valencià.

Per a qualsevol valencià conscient, la normalització de l'idioma ha estat sempre un dels principals objectius que donen sentit a l'autonomia. Es pot veure en el tractament que del tema, amb més o menys encert, es fa en les successives i relativament nombroses redaccions dels projectes d'Estatut. Aquests tractaments ja han estat estudiats en altres llocs (*Els estatuts del País Valencià*, per J. Ll. Blasco; *La Administración y la lengua: el caso valenciano*, per Ll. Aguiló Lúcia, etc.). El cas és que qualsevol Estatut d'Autonomia, ara i ací, ha de tractar el tema i resoldre'l d'una manera satisfactòria per a la nostra llengua.

En aquest sentit, l'*Estatuto de Autonomía para la Comunidad Valenciana*, pactat pels partits UCD i PSOE a Madrid s'enfronta amb aquestes expectatives.

Fracàs de l'assimilisme

L'aprovació d'una Constitució que permet l'autonomia de les regions i nacionalitats de l'Estat, i que deixa la porta oberta a l'oficialitat de les llengües minoritàries, representa l'acceptació del fracàs de la brutal política assimilista que havia intentat des de fa temps, i sobretot en els darrers quaranta anys, l'Estat espanyol. O almenys el fracàs d'aquesta política tal com havia estat plantejada. La nova democràcia ha rebutjat formalment aques-

* Publicat per primera vegada a *Davant l'Estatut d'Autonomia*, Acció Cultural del País Valencià, juny 1982.

ta actitud, que ha substituït per una regulació legal de l'ús de les llengües peninsulars.

Caldrà veure quins —i amb quines conseqüències— han estat els principis que han inspirat aquesta regulació.

Models democràtics

Partint del reconeixement formal i oficial de les llengües minoritàries es poden seguir diversos models: fonamentalment el personal i el territorial.

Segons el model personal, basat en la personalitat dels drets lingüístics, dins un Estat multilingüe els parlants poden beneficiar-se dels serveis públics (administració, justícia, educació, etc.) en la pròpia llengua en qualsevol lloc de tot el territori de l'Estat. Això suposa una cooficialitat de les diverses llengües en tot l'Estat, i, per tant, deixar l'ús efectiu d'una o altra llengua en tots els àmbits a l'elecció personal i subjectiva del parlant i, en definitiva, al *lliure joc* que la demanda lingüística imposa.

L'aplicació d'aquesta fórmula personal només resulta operant quan es juga tan sols amb dues llengües, almenys com a predominantment oficials (altrament l'Administració ha de suportar una multiplicació molt costosa), i exigeix dues condicions en la situació de les llengües: la dispersió dels grups lingüístics, és a dir, la no-concentració d'uns parlants en uns territoris ben definits, enfront dels altres parlants; i l'equiparació, en potencial humà, cultural, en possibilitats de difusió o suport polític, dels grups lingüístics. Si no és així, la política personal afavorirà previsiblement i situarà en una posició encara de major predomini la llengua de grup lingüístic més concentrat geogràficament i/o el que disposava de bon antuvi d'unes millors condicions (més parlants i difusió interna, suport del poder, adaptació a les noves condicions tecnològiques...). És un fet ben comprensible: en igualtat de possibilitats el parlant triarà i acabarà parlant només la llengua que li arriba més sovint, amb més possibilitats d'ús, amb més prestigi i més adequada a les seues necessitats d'expressió.

Amb aquesta discriminació *de facto* a la llengua en inferioritat de condicions, el principi d'elecció personal ha eliminat pràcticament el gaèlic d'Irlanda, tot i que, legalment gaudeix de cooficialitat amb l'anglès, que no ha deixat d'avançar esfereïdament des de la declaració de la independència, curiosament. Un exemple ben allisonador. També a Bèlgica el flamenco-neerlandès reculava, amb l'aplicació d'aquesta fórmula, enfront del francès, però les tensions produïdes i l'enèrgica reacció neerlandòfona que suscità han menat a la substitució per l'altre model lingüístic, el de la territorialitat.

Aquesta fórmula consisteix en la definició precisa, dins un Estat, de les zones on ha de ser prioritari l'ús d'una o altra llengua en els serveis públics, mitjans de comunicació, administració i ensenyament. És l'administració central la qui tindrà com a llengües igualment oficials les de tots els territoris, puix que serveix a tots; i les relacions entre l'administració regional i la central es fan en la llengua de cada territori. Així mateix l'escola es fa en la llengua territorial, i tendeix a la inserció en la llengua col·lectiva de les minories de llengua distinta. L'aplicació d'aquest model no és obstacle perquè siguin reconeguts uns drets lingüístics individuals (en les relacions amb d'administració, la informació i l'educació, en la llengua pròpia) de les minories de llengua distinta, sobretot mentre la integració no es produeix.

A diferència de la política personal, la fórmula territorial serà especialment recomanable quan hi ha una alta concentració territorial dels parlants de cadascuna de les llengües, i quan una de les llengües es troba en una situació de predomini o clars avantatges previs sobre l'altra o les altres, puix que aquest model no afavoreix el bilingüisme dins cada comunitat (que afavoriria la llengua més poderosa) sinó la igualtat de llengües dins un Estat sobre la base de comunitats territorials coexistents amb monolingüisme predominant.

És per això que la fórmula territorial tindrà plena aplicació en un model d'Estat federal, o gairebé federal. Així, apliquen la territorialitat lingüística Suïssa, Iugoslàvia, Txecoslovàquia, i és la tendència que es manifesta al Canadà després que el bilingüisme personal a la província del Quebec menàs al retrocés del francès.

A primera vista es pot apreciar com és aquest el sistema d'*harmonització* lingüística que més pot escaure's a la realitat multilingüe de l'Estat espanyol i la protecció de les llengües minoritàries (gran diversitat i concentració dels grups lingüístics, desproporció entre el potencial d'una llengua i les altres, tradició monolingüe dels castellanoparlants, absència de qualsevol estímul per a la multilingüització de tot l'Estat, tradició legal territorialista espanyola, etc.).

Hi ha, tanmateix, alternatives mixtes, que, com ha estat remarcat, representen «una anormalitat o un compromís dins l'orientació política dominant» (*Bases per a una política lingüística democràtica a l'Estat espanyol*, per R. Ll. Ninyoles). Consisteixen a combinar els principis de la territorialitat i de la personalitat —amb formulacions que poden variar segons els casos— al·legant sovint la protecció formal de drets lingüístics individuals dins un determinat grup lingüístic territorial.

Ara bé, cal adonar-se que certes formulacions d'aquestes solucions mixtes poden *de fet* ser afavorides també de l'eliminació

de la llengua en pitjors condicions inicials, procés que de dret s'intenta evitar. Així succeiria, per exemple, quan, en un Estat amb dues o més llengües clarament definides territorialment, però amb importants minories d'una al territori de l'altra, s'aplica el criteri territorial estricte en el territori més homogeni lingüísticament, i el personal en el territori amb minories aholingües i llengua pròpia en situació d'inferioritat. En aquest segon territori, malgrat la teòrica igualtat de les dues llengües en presència la situació real clarament desequilibrada (l'altre territori «unilingüe» de llengua majoritària i més ben preparada, enfront d'aquest, bilingüe i amb la llengua pròpia menys preparada i prestigiada, i minoritària en el conjunt de l'Estat i potser també dins el propi territori) pot menar fàcilment a l'eliminació progressiva de la llengua en posició més deficitària.

És el cas del Canadà, on el Québec, oficialment bilingüe, anava perdent la llengua pròpia, el francès, a mans de l'anglès, mentre que la resta, províncies anglòfones, oficialment unilingües, consolidaven la posició de l'anglès majoritari. La Charte de la Langue Française ha intentat invertir el procés afavorint una certa territorialitat del francès al Québec.

Totes aquestes fórmules bàsiques de tractament de les llengües dins Estats multilingües són regulades normalment, o almenys esbossades, per les lleis fonamentals de l'Estat, que en declarar l'oficialitat o cooficialitat d'una llengua només defineixen les alternatives en les esferes de l'administració pública (justícia, administració regional i municipal), educació i mitjans de comunicació públics. Resten en principi com a camps més polèmics els particulars (comercial, laboral, serveis privats), en els quals, tanmateix, la definició de les orientacions fonamentals, el desenvolupament i la reglamentació posteriors d'aquestes i la dinàmica social paral·lela tindran repercussions determinants.

El model estatal en la Constitució

Resulta impossible en un breu informe debatre i arribar a conclusions fermes sobre totes les possibilitats i els condicionaments que la casuística legislativa pot o podrà imposar a l'ús de les llengües minoritàries de l'Estat. Cal, sens dubte, després d'una primera aproximació, un estudi més aprofundit.

Els principis d'ús lingüístic que hauran de vigir al País Valencià estan definits en dos texts fonamentals: la Constitució espanyola i l'Estatut.

La Constitució espanyola de 1978 fa poques referències a la qüestió lingüística, que es tracta específicament en l'article 3r:

«1. *El castellano es la lengua española oficial del Estado.*

Todos los españoles tienen el deber de conocerla y el derecho a usarla.

»2. *Las demás lenguas españolas serán también oficiales en las respectivas Comunidades Autónomas de acuerdo con sus Estatutos.*

»3. *La riqueza de las distintas modalidades lingüísticas de España es un patrimonio cultural que será objeto de especial respeto y protección».*

Del text d'aquest article, llevat d'allò que disposen els respectius estatuts, es pot concloure que:

Impedeix l'aplicació d'un model territorial pur, és a dir, d'oficialitat única de cadascuna de les quatre llengües de l'Estat al propi territori, puix que:

a) La llengua castellana, «*todos los españoles tienen el deber de conocerla y el derecho a usarla*». Per tant, reconeix el drets personals d'ús del castellà a tots els territoris de l'Estat. Nogensmenys, hi ha oberta la possibilitat d'interpretar aquests drets personals («*derecho a usarla*») com una excepció complementària al principi de territorialitat que els estatuts d'autonomia podrien determinar per a la llengua pròpia del territori.

b) «*El castellano es la lengua española oficial del Estado*». És a dir, en tot l'Estat és oficial el castellà, i en cap territori, per autònom que siga, no pot deixar de ser-ho. ni tan sols en les institucions autònomes, puix que les comunitats autònomes es consideren, a tots els efectes legals i administratius, organitzacions territorials del mateix Estat (Títol VIII, art. 137: «*El Estado se organiza territorialmente en municipios, en provincias y en las Comunidades Autónomas que se constituyan. Todas estas entidades gozan de autonomía para la gestión de sus respectivos intereses*»).

Impedeix l'aplicació del criteri de la personalitat: és a dir, l'exercici dels drets personals d'ús de qualsevol de les quatre llengües de l'Estat (tret del castellà, és clar) arreu del territori d'aquest, perquè:

a) L'Estat central com a tal només reconeix una sola llengua oficial, i un dels principis de la personalitat és que qualsevol ciutadà, en qualsevol lloc de l'Estat puga emprar la seua llengua.

b) D'acord amb l'article 3.2., la precisió «*en las respectivas Comunidades Autónomas*» impedeix la possibilitat —d'altra banda ben poc probable— que les comunitats autònomes de llengua castellana, com a tals, haguessen adoptat a més com a oficials una altra o altres llengües de l'Estat, per tal de fer possible l'exercici dels drets lingüístics personals arreu d'aquest.

Per tant, la Constitució imposa a tot l'Estat un model dels usos lingüístics que s'ha d'enquadrar entre els que hem anomenat «mixtos».

El model, com es pot observar, comporta una gran dissime-

tria quant als drets i deures de les dues llengües i deixa el castellà en una posició palesament privilegiada enfront de les altres, en el conjunt de l'Estat i fins i tot dins cada comunitat «oficialment bilingüe», per raó de:

— L'estricta territorialitat del castellà en les àrees castellanoparlants (regions oficialment unilingües).

— El monolingüisme de l'Estat central.

— La personalitat del dret lingüístic dels castellanoparlants en les altres àrees lingüístiques (oficialment bilingües).

Aquesta darrera circumstància, sense el correctiu d'una preferència territorial de la llengua pròpia, resultaria especialment greu al País Valencià, on, sense alterar gens la (co) oficialitat del castellà ni, per tant, els usos diglòssics dels catalanoparlants ni el monolingüisme de les minories castellanoparlants (classes altes urbanes i immigrants no integrats, no les tradicionals comarques castellanoparlants), juntament amb una discreta promoció del català, seria ben fàcil i probable una progressiva, tranquil·litzadora i gens estrident *minorització* i eliminació final de la nostra llengua.

Ara bé, si com hem vist la Constitució no admet la possibilitat de la cooficialitat lingüística a nivell estatal, afavoreix arreu l'ús del castellà i exigeix el reconeixement d'uns drets personals als castellanoparlants, no exclou la possibilitat d'aplicar, en l'àmbit de les comunitats autònomes, una tendència al principi de la territorialitat de la llengua pròpia.

L'Estatut: trets, mancances i perills

Sempre d'acord amb les exigències constitucionals, els estatuts basc i sobretot el català han volgut aprofitar la tendència cap a la territorialitat de la llengua pròpia que la Constitució permet. Així, alhora que declaren la cooficialitat del castellà amb les respectives llengües:

1. El català i l'euskera són definides com a *llengües pròpies* de les comunitats corresponents:

Estatut de Catalunya, 3.1.: «La llengua pròpia de Catalunya és el català».

Estatut del País Basc, art. 6.1.: «*El euskera, lengua propia del Pueblo Vasco, tendrá como el castellano, carácter de lengua oficial en Euskadi, y todos sus habitantes tienen el derecho a conocer y usar ambas lenguas*».

En canvi, l'Estatut valencià, quan proclama la cooficialitat d'ambdues llengües no declara el català com a llengua pròpia del País Valencià. Hem d'arribar als paràgrafs 7.5. i 7.6. per trobar una referència indirecta —fins i tot confusa— a la llengua pròpia dels valencians:

7.5.: «La llei establirà els criteris d'aplicació de la *llengua pròpia* en l'Administració i en l'ensenyament».

7.6.: Hom delimitarà per llei els territoris en els quals predomine l'ús d'una llengua o de l'altra, així com els que puguen ser exceptuats de l'ensenyament i de l'ús de la *llengua pròpia de la comunitat*».

Tot i que l'article 7.5. no especifica si la llengua pròpia a aplicar és la de la comunitat o la personal (cal pensar que es tracta de la llengua de la comunitat, car en tot l'article no hi ha cap expressió que abone l'altra interpretació, i sí en canvi aquesta), i tot i que no especifica tampoc quina és aquesta llengua pròpia, per exclusió —el castellà no pot exceptuar-se de l'ús ni de l'ensenyament, i l'aplicació d'aquesta llengua en l'administració i en l'ensenyament ja està bàsicament establerta— cal entendre que on diu «llengua pròpia» es fa referència al valencià.

Per tant, qualsevol conseqüència jurídica que d'aquesta declaració de llengua pròpia per a catalans i bascos es pugui deduir serà aplicable també al cas valencià.

2. En coherència amb el que hem vist, als estatuts basc i català la declaració d'oficialitat del castellà és posterior i de diferent categoria que la de la llengua pròpia, i fins i tot en el cas català s'especifica que el castellà és oficial a Catalunya en tant que llengua «oficial a tot l'Estat espanyol». Aquesta redacció ha estat interpretada com la declaració d'una *prioritat oficial específica* de la llengua pròpia dins la comunitat, especialment en el cas català.

A l'Estatut valencià ambdues ho són indistintament, i sembla que per les mateixes raons. Segurament no és fora de lloc pensar que, entre altres motius, hom ha evitat en aquest lloc la declaració de llengua pròpia i de prioritat d'una llengua o una altra, atenent la presència de comarques històricament castellanoparlants. Les raons de l'oficialitat de la llengua pròpia i de l'altra són diferents d'unes comarques a les altres. Mentre el català seria oficial també a les comarques castellanoparlants per tal de facilitar la relació amb les comarques catalanoparlants (segons tota la tradició estatutària valenciana i la conveniència d'una individualització enfront de Castella-Aragó i de cohesió amb la resta del país), el castellà seria oficial a les catalanoparlants per imposició estatal, i, en tot cas —però no necessàriament— també per a facilitar la relació amb les comarques castellanoparlants. Però una redacció que reflectís totes aquestes matisacions no hauria estat impossible.

Ara bé, en la redacció actual de l'Estatut de Madrid, també es pot interpretar que queda reflectida una prioritat d'ús (i no sols oficial) del català, això sí, segons les zones. No pot ser interpretat altrament el paràgraf 7.6., ja citat.

Una altra qüestió, i molt més important, és quina serà i com es farà aquesta delimitació territorial i com serà aquest predomini.

De moment, i pel que hem vist, s'ha de concloure almenys que:

1. En la cooficialitat establerta en cap cas no és defensable una primacia del castellà derivada del fet que és oficialitat explícitament per la Constitució (art. 3.1.) puix que el paràgraf següent (3.2.) oficialitza igualment i sense discriminació les altres llengües de l'Estat.

2. El català, com a llengua pròpia (art. 7.5. i 7.6.) i oficial (7.1.) del País Valencià, ha d'esdevenir la *llengua comuna* de tots els ciutadans del nostre país, i amb predomini d'ús sobre el castellà tret de les zones que específicament delimita la llei (art. 7.6.). El que importa, però, és saber en què consisteix, fins a on arriba, i quins obstacles pot trobar aquest predomini.

Els drets i deures idiomàtics en l'Estatut

Dels preceptes constitucionals i de la darrera part de l'article 7.1. de l'Estatut es pot deduir que els valencians, al País Valencià, tenim els següents drets i deures idiomàtics:

- Dret de conèixer el castellà i el català.
- Dret d'emprar el castellà i el català.
- Deure de conèixer el castellà.

No es desprén, per tant, dels texts citats, cap obligació de conèixer el català. Ni tan sols en el paràgraf 7.2. de l'Estatut valencià que copia el 3.3. de l'Estatut de Catalunya, excepte la frase final que fa referència a l'equiparació total en aquest punt de castellà i català: «La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya.»

Castellà i català, per tant, no queden clarament i explícitament igualats al País Valencià. L'Estatut, com ha fet el català, podia establir el deure de conèixer el català, perquè no hi ha cap restricció en sentit contrari a la Constitució espanyola avui vigent. Però s'hi ha renunciat, i aquesta mancança pot suposar greus entrebancs de fer al procés de normalització —encomanat precisament a la Generalitat segons l'art. 7.2., 4., 5. i 6.—, a banda de dir molt poc de la consciència lingüística i la voluntat normalitzadora del legislador.

El perill que suposa aquesta còpia escapçada de l'Estatut català es fa més evident si llegim l'article 7.3. (Ningú no podrà ser discriminat per raó de la seua llengua), susceptible d'una inter-

pretació molt àmplia, i si tenim en compte que difícilment disposicions posteriors —que no vulguen ser impugnades— d'una Generalitat decididament compromesa amb la normalització de la nostra llengua poden establir deures que no figuren a la Constitució o a la Llei Orgànica de l'Estatut d'Autonomia, si no és a còpia de bona cosa de perícia d'un bon legislador.

Però, vol això dir que en cap cas no és exigible un coneixement de l'idioma? No ho creiem així. Tot i aquesta greu ommissió de què parlem —interpretable en part com una mesura de respecte a les comarques històricament castellanoparlants—, hi ha altres disposicions al mateix Estatut que indirectament poden obligar al coneixement de la llengua. Fixem-nos que la Generalitat està emplaçada, no a *facilitar* el coneixement d'ambdues llengües, sinó a *assegurar-lo*. I en la mesura que la Generalitat «adoptarà les mesures necessàries» que permeten el coneixement del català, i sobretot en la mesura que aquestes siguin efectives —i aquest serà un repte que caldrà exigir— el percentatge corresponent de la població al qual arriben aquestes «mesures» no podrà al·legar —consol!— «discriminació per raó de la seua llengua». Les mesures hauran de vehicular-se sobretot, previsiblement, a través del sistema general d'ensenyament, a banda de campanyes d'alfabetització i una atenció preferent als mitjans de comunicació.

En la mateixa línia, l'altra disposició del mateix paràgraf de l'Estatut en el sentit d'obligar la Generalitat a garantir «l'ús normal i oficial de les dues llengües» és inevitablement i lògicament correlativa de l'obligació especial de conèixer l'idioma per part d'aquells qui han de fer possible l'exercici del dret d'*usar normalment i oficialment el català*. En concret, per exemple, aquells qui exerceixen una funció o activitat de caràcter públic (notaris, registradors, mediadors mercantils, etc.) i particularment funcionaris, i mestres o personal docent.

La Generalitat haurà d'assegurar en concret a tots els funcionaris de l'Administració pública del País Valencià un coneixement, primer passiu (per assegurar el dret d'emprar-hi el català i poder atendre la documentació en català i els ciutadans catalanoparlants), i després actiu, per tal d'evitar la multiplicació dels serveis de traducció, que suposarien un ús ben poc *normal ni oficial* (que prescriu l'Estatut) de la llengua en l'Administració. No cal dir que, sempre que es respecte un mínim dret d'ús de la llengua escrita i parlada amb un cert nombre de traductors, és ben possible deixar en completa via morta aquesta normalització de la llengua en l'Administració. Ara bé, i açò és important, l'Administració perifèrica de l'Estat al País Valencià també té l'obligació d'admetre a tràmit tots els documents i escrits que s'hi presenten en llengua catalana, sense poder exigir-ne la traducció, ja que això seria al·legable com a ús anormal i no

oficial de la llengua, contràriament a allò que estableix l'Estatut. I aquest, en aquest punt, obliga també l'Administració perifèrica de l'Estat, puix que el dret establert no resulta d'una competència exclusiva de la Generalitat sinó d'un dret reconegut a tots els ciutadans del País Valencià, i a més la Constitució disposa que l'Estat «reconocerá y amparará como parte integrante de su ordenamiento jurídico» els estatuts d'autonomia (art. 147). Una altra cosa serà la llengua en el procediment intern de l'Administració perifèrica —i potser també de l'autònoma, com hem vist—, però precisament ací seria d'aplicabilitat (si vol el governant, és clar, i no sé amb quina possibilitat de recurs en cas contrari per part de qualsevol ciutadà) l'article 3.3. de la Constitució, citat, i el 3.4. de l'Estatut, si és que aquestes parts de les lleis tenen la mateixa validesa que les altres.

Així mateix, els mestres, especialment els ensenyants a Pre-escolar i primer cicle d'EGB, atés el caràcter globalitzat (art. 15. 2 a) i b) de la Llei General d'Educació) d'aquestes etapes, i atesa l'obligació, almenys, de l'ensenyament *del* català (quan no *en* català) que pot establir la llei prevista en l'art. 7.5., caldrà que dominin la llengua. Un ensenyament del català per part de mestres diferents seria ben *anormal*, i per tant contrari a l'Estatut, i a la Llei General d'Educació, encara que podria acceptar-se transitòriament.

Inversament, l'alumnat, una vegada assegurat el coneixement del català en els nivells bàsics del sistema d'ensenyament, hom suposa que no podrà allegar tampoc discriminació per raó de la llengua, però cal un estudi més minuciós de tots els supòsits i les conseqüències.

La normalització de l'idioma

Ja veiem com la possibilitat de normalització de la llengua resta molt condicionada per l'absència d'una disposició que permeti exigir el coneixement de la llengua, tal com fa l'Estatut de Catalunya.

Això no obstant, tant el paràgraf 7.2. com el 7.4. abonen una política de normalització que, avalada pel mateix Estatut, hauria de regir-se per unes bases legals la regulació de les quals és encomanada a la Generalitat. En aquest sentit, l'Estatut atribueix a la Generalitat la titularitat de la competència per a regular l'exercici dels drets i deures lingüístics, ja que segons l'art. 7.2. li correspon garantir «l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes», prendre «les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement», i hom ha d'entendre que també s'hi refereix l'art. 7.4. («protecció i respecte especials a la recuperació del valencià»), i que se li encarreguen les lleis esmentades en l'art. 7.5.

(criteris d'aplicació en l'Administració i l'ensenyament) i 7.6. (delimitació dels territoris de predomini d'una llengua o de l'altra, i d'excepció de l'ús i l'ensenyament del català).

Per tant, la Generalitat valenciana és titular de competència exclusiva sobre regulació de l'exercici dels drets i deures lingüístics (i en part també, arts. 7.2. i 7.6., dels del castellà) ja establerts a l'Estatut.

Ara bé, l'Estatut català, en tant que llei orgànica tramitada pel procediment especial de l'article 151,2, no pot permetre que cap dels drets que estableix (i deures), així com que cap de les competències exclusives que li corresponen, siguin modificats per cap altra llei orgànica posterior. Així, en el cas dels drets i deures idiomàtics i de la regulació de l'ús d'aquests que té atribuïda no pot ser suplantada per les lleis orgàniques en elaboració o aprovades (especialment LAU o LOAPA). Només la Llei Orgànica del Poder Judicial (LOPDJ) podria entrar a regular-hi, puix que la regulació afectaria no una competència material exercitable per l'Administració de l'Estat o la Generalitat, sinó un poder de l'Estat, el poder judicial, concebut com a poder únic per la Constitució. En el benentès que, si hi pot regular l'exercici dels drets i deures, mai no pot modificar-los.

En el cas valencià, l'absència d'un procediment especial, amb referèndum previ, deixa aquesta primacia de l'Estatut sobre les altres lleis orgàniques en una situació més dubtosa.

Per una altra banda, la Generalitat disposa de competències exclusives o de desenvolupament legislatiu en diverses matèries en què precisament són d'aplicabilitat les competències que li corresponen en matèria lingüística. Cal destacar, tot i que és imprescindible una anàlisi de les possibilitats que en aquest tema ofereix cadascuna, cultura, règim local i denominació oficial de municipis i topònims, col·legis professionals, fundacions i associacions docents i culturals, joventut, publicitat, espectacles (competències exclusives, art. 31), laboral, museus, arxius i biblioteques «desenvolupament legislatiu i execució, art. 32), mitjans de comunicació (creació, desenvolupament legislatiu i execució, art. 37, 1, 2, 3), nomenament de notaris i registradors de la propietat (art. 41), i particularment ensenyament (competència de regulació i administració, art. 35). Cal tenir en compte també que aquestes competències, en gran part, pateixen igualment les deficiències d'elaboració que hem esmentat per a les específicament lingüístiques.

La delimitació de les zones lingüístiques

D'acord amb l'article 7.6, correspon a la Generalitat la delimitació dels «territoris en els quals predomine l'ús d'una llen-

gua o de l'altra». Aquest paràgraf té una redacció confusa, que pot rebre interpretacions incorrectes, greument negatives per a la normalització de la llengua.

En primer lloc cal avançar que com que l'Estatut considera pertot el País Valencià com una sola zona amb problemàtica lingüística comuna, i considerant que històricament han existit dues comunitats lingüístiques amb llengües diferents, és ben natural i necessària aquesta diferenciació de territoris que ací es planteja. Precisament el perill és que no siga aquesta idea de diferenciació històrica la que presidesca la diferenciació en territoris lingüístics, sinó l'ús lingüístic actual, fruit en molts llocs del País Valencià —cal dir-ho?— de la castellanització.

Però creiem que no és aquesta la delimitació a què fa referència l'article esmentat. Des d'aquest punt de vista, caldria donar al verb «predomine» el sentit *imperatiu* que raonablement té, sinònim d'«ha de predominar». Si hom hagués volgut significar que la llei hauria de constatar en quines zones o territoris és majoritària cada llengua en l'actualitat hom hauria escrit «predomina», en mode indicatiu. A més, no té cap sentit, en una llei, una constatació, que correspon més aviat a un estudi científic o un dictamen tècnic. La funció de la llei és regular, en aquest cas, en quins territoris «ha de predominar» una llengua o l'altra. Aquest sentit imperatiu fa referència, evidentment, a l'ús normal i oficial que l'Estatut exigeix de garantir a la Generalitat.

Tan perillós com aquesta desorientadora i nefasta redacció del paràgraf és el silenci de l'Estatut sobre els criteris que han de determinar la delimitació preceptuada.

Des d'un punt de vista lògic i coherent amb l'article 7.4 («S'atorgarà protecció i respecte especials a la recuperació del valencià», fixem-nos en el mot *recuperació*), el criteri haurà de ser la divisió històrica entre comarques catalanoparlants i castellanoparlants, sense que pugui acceptar-se el criteri de percentatges de parlants actuals, les més de les vegades establerts, d'altra banda, sense la més mínima fiabilitat, i que condemnarien a la castellanització total a comarques catalanoparlants des de la constitució del País Valencià.

La definició d'aquesta frontera no és encarregada a cap institució especialitzada, però sembla raonable que hauria de ser missió de la Universitat a través del seu Institut de Filologia Valenciana.

Tant l'atribució a la Universitat d'aquesta funció i d'altres, com la definició explícita de la frontera i de les zones lingüístiques hauria d'incloure's en un futur Estatut de la Llengua o Llei de Normalització de la Llengua, un dels objectius prioritaris de les futures Corts valencianes.

La segona part del paràgraf 7.6 és totalment ofensiva i inne-

cesària, i no compta amb precedents en cap altre estatut d'una comunitat amb llengua pròpia. Si hom volia fer referència a les comarques castellanoparlants, l'excepció, almenys de l'ensenyament, és poc recomanable, puix que el coneixement del català per part de tots els valencians afavoriria la cohesió del país i individualitzaria aquestes comarques de les contigües castellanoparlants no valencianes. A més, el problema es planteja també al País Basc i no ha estat prevista cap mesura d'excepció. De tota manera, el text de l'Estatut diu «podran», i hem de considerar per tant aquesta com una possibilitat no preceptiva, i que caldria fins i tot evitar.

Molt més greu seria l'aplicació d'aquesta mesura a zones històricament catalanoparlants que a causa del procés de castellanització han arribat a un alt percentatge de castellanoparlants.

El nom i la unitat de l'idioma

La llengua dels valencians, el català, és anomenada «*idioma valenciano*» en la redacció de l'Estatut.

D'aquesta denominació no es pot concloure, però, en cap cas, ni jurídicament ni, no cal dir-ho, científicament, que la llei considere l'«*idioma valenciano*» una llengua diferent de la catalana, tal com és citada a l'Estatut de Catalunya. Tot i que caldria estudiar més aprofundidament si jurídicament la diferent denominació de matèries subjectes a dret implica sempre i necessàriament una consideració diferenciada d'aquestes, cal tenir en compte que per a la interpretació de la correcta significació dels mots en els textos legals és d'allegació el Diccionari de la Real Academia Española de la Lengua, com a diccionari oficial que és de l'Estat, i que en aquest diccionari és definida diàfanament la identitat dels parlars de Catalunya i el País Valencià.

Amb tot, la redacció actual de l'Estatut és, una vegada més, perillosament confusa, i pot donar peu a conflictes en plantejar-se contínues discrepàncies quant a la interpretació de la identitat de l'*idioma valenciano*, amb la consegüent repercussió negativa, com fins ara, en la normalització de la llengua.

Per això, com més prompte millor, cal aclarir la definició oficial de la llengua, així com la institució o institucions de control lingüístic que han de marcar-ne la normativa, aspecte aquest que previsorament ja ha deixat aclarit, per exemple, l'estatut basc. En el nostre cas, però, caldrà esperar la llei de normalització de la llengua que hem esmentat.

En resum, podem dir que aquest Estatut, almenys en l'article referit a la llengua, és fruit d'un pacte de forces polítiques que, més enllà dels problemes de denominació, que en representen una part ben reduïda, no s'han plantejat seriosament la normalització

de l'idioma. No s'han tingut en compte les necessitats especials de la llengua al País Valencià, i no s'han assegurat uns mínims legals que eviten impediments greus a la política de normalització.

En concret, hem vist que són aspectes ben criticables:

- No aprofitar al màxim les possibilitats que ofereix la Constitució d'establir un règim de territorialitat atenuada.

- No deixar clara quina és la llengua (o llengües, si es vol deixar, i tenint, ben clara la diferenciació entre comarques històricament castellanoparlants i catalanoparlants) pròpia dels País Valencià.

- La prioritat en l'oficialitat del català, almenys en les comarques catalanoparlants.

- La voluntat explícita d'arribar, com a mínim, a la igualtat de drets i deures de les dues llengües, única manera de garantir almenys un model estrictament personal, que ni tan sols, com veiem, és configurat en aquest estatut.

- La innecessària referència a la discriminació per raó de la llengua, que lligada a la no referència explícita a l'obligatorietat del coneixement del català, pot deixar la porta oberta a l'oposició sistemàtica de certs sectors socials a la normalització de la llengua.

- La desorientadora i manipulable redacció del paràgraf 7.6, referent al predomini territorial d'una llengua o de l'altra: sense especificar criteris de divisió dels territoris, ni la divisió en particular, ni les autoritats científiques que en tot cas haurien de portar-la a terme.

- La inacceptable exempció de l'ensenyament i de l'ús del català a zones del País Valencià.

- La manca d'una delimitació clara de les comarques castellanoparlants i catalanoparlants.

- L'absència del nom escaient per a l'idioma o, almenys, d'una referència explícita a la unitat de la llengua.

- La no especificació de l'autoritat científica i normativa en matèries específicament lingüístiques.

- I finalment, però no amb menys importància, el fet de no haver seguit l'elaboració i aprovació de l'estatut el procediment especial de l'article 151 de la Constitució, que l'investiria d'un rang especial entre les lleis orgàniques, de manera que les competències, minses, que en principi té en matèria lingüística no poguessen ser modificades ni regulades per altres lleis orgàniques, i de manera que les competències titulars a través de les quals pot portar a terme la política lingüística no queden a la concessió discrecional del Govern o d'una altra llei sinó a la voluntat del poble valencià.

És a dir, aquest Estatut, pels seus plantejaments i deficiències bàsics i per les matisacions restrictives complementàries, no sols no posa les bases d'una normalització de l'idioma (única-ment assolible sense problemes amb una clara i decidida aplicació del criteri de la territorialitat), sinó que amb perillósíssimes ambigüitats permet, i ell mateix planteja, entrebancs greus, que costaran d'evitar.

Tanmateix, aquest estatut, que ja sembla inevitable, expressament, i en tot cas necessàriament per a la realització de les funcions encomanades a la Generalitat, exigeix una normativa posterior que regule més concretament l'exercici dels drets i deures lingüístics i la presència de la llengua en cada àmbit social.

Per tot això és imprescindible, i urgent, una llei de les Corts valencianes que establezca les bases de l'ús de la llengua i dins els límits estatutaris i constitucionals, però amb la major amplitud, tot esmenant les deficiències esmentades.

Així mateix, es fa necessària una *Comissió de Seguiment* de l'aplicació de l'Estatut que, en l'aspecte lingüístic (com possiblement en tots els altres), vetlli l'aplicació d'aquells principis con- venients per a la normalització lingüística, i denuncie retards, oblitats i disbarats en l'aplicació de les normes estatutàries al màxim de les seues possibilitats, la correcta interpretació de les normes de l'Estatut, i sensibilitze el poble i els polítics sobre les característiques i deficiències del text, i la necessitat de completar-les i corregir-les per tal de fer possible una veritable normalització.

ENQUESTA

Els tres documents que segueixen recullen les posicions de dues organitzacions polítiques de signe nacionalista radical i independentista —Nacionalistes d'Esquerra (NE) i Independentistes dels Països Catalans (IPC)—, i dels Grups de Defensa de la Llengua, plataforma de lluita popular contra el procés de substitució lingüística que porten a terme els estats que dominen els Països Catalans. En els tres casos, l'escrit ha estat elaborat a partir d'una enquesta formulada per l'equip de «Quaderns d'Alliberament» i que constava de les següents preguntes:

- 1) *Anàlisi de la política lingüística practicada per l'Estat espanyol des de l'inici de la Reforma política fins ara.*
- 2) *Anàlisi de la política lingüística practicada pels organismes autonòmics i pre-autonòmics al Principat, al País Valencià i a les Illes durant el mateix període.*
- 3) *Valoració de les activitats de signe cívic i popular a favor de la normalització lingüística.*
- 4) *Objectius, estratègia i formes d'actuació de la política lingüística del vostre col·lectiu polític.*

Per a respondre bé aquesta enquesta caldria escriure un llibre... Intentarem de donar unes respostes generals de la manera més breu possible.

1) *Anàlisi de la política lingüística practicada per l'Estat espanyol des de l'inici de la Reforma política fins ara.*

La política lingüística de l'Estat espanyol té com a marc la «*Constitución española*» que en el seu article 3 diu:

«1. *El castellano es la lengua española oficial del Estado. Todos los españoles tienen el deber de conocerla y el derecho de usarla.*

«2. *Las demás lenguas españolas será también oficiales en las respectivas Comunidades Autónomas de acuerdo con sus Estatutos.*

«3. *La riqueza de las distintas modalidades lingüísticas de España es un patrimonio cultural que será objeto de especial respeto y protección.*»

Amb aquest article s'implanta el bilingüisme oficial a les comunitats autònomes i es manté el monolingüisme en els territoris de llengua castellana.

Es tracta d'una llei que consagra una desigualtat profunda entre les diferents comunitats lingüístiques de l'Estat espanyol, una desigualtat que permet de continuar el procés de penetració de la llengua castellana i de substitució de les llengües no castellanques de l'Estat.

De tota manera cal afegir que la llei no representa tampoc exactament el capteniment de l'Estat espanyol perquè, de fet aquest, ni tan sols compleix el que estableix la constitució. *La constitució espanyola és el màxim que l'Estat espanyol «concedeix» sobre el paper.* A la pràctica ni tan sols això. Tot són regateigs i rebaixes. Per a l'aparell de l'Estat a les comunitats autònomes, el català no hi és llengua oficial. El català és ignorat a moltes delegacions de ministeris, a les forces armades i d'ordre públic, etc.

L'Estat espanyol demostra un desinterès total per la llengua ca-

talana, fet que s'avé molt poc amb allò de «... *será objeto de especial respeto y protección...*» que diu la *Constitución*.

Als monopolis estatals la discriminació continua: en són exemples la RENFE, la Telefónica, la TVE, la ràdio, etc.

Aquesta discriminació és especialment greu a la TVE per la importància que té. La televisió que es veu i s'escolta als Països Catalans és més del 90 per cent en castellà. Això pot servir de mostra de com s'entén el bilingüisme a la pràctica.

2) *Anàlisi de la política lingüística practicada pels organismes autònoms i pre-autònoms al Principat, al País Valencià i a les Illes.*

Principat

El marc legal és la Constitució espanyola i concretament l'Estatut d'Autonomia que a l'article 3 diu:

«1. La llengua pròpia de Catalunya és el català.

«2. L'idioma català és oficial a Catalunya així com també ho és el castellà a tot l'Estat espanyol.

«3. La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya.»

La Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya s'ha preocupat especialment perquè s'apliqués el bilingüisme. El seu objectiu ha estat que el català i el castellà fossin coneguts igualment per tots els ciutadans de Catalunya.

El fet de tenir el marc del bilingüisme ja ens indica les enormes limitacions i contradiccions. La més gran de totes és institucionalitzar la llengua castellana al nostre país i *justificar-ho en nom de la immigració*.

L'acceptació de la llengua castellana com a oficial al nostre país té ara més gravetat que mai, perquè ara hi ha una base social castellanoparlant important que es pot consolidar al marge de la llengua i la cultura catalanes, perquè els castellanoparlants *no necessiten el català per a res a Catalunya* (en poden prescindir perfectament) i també perquè la mateixa Generalitat els reconeix uns «drets» lingüístics als quals no tenen dret (perdoneu la repetició, un «drets» que reforcen les actituds d'imperialisme lingüístic i les autoidentificacions ambigües (es pot ser «català» parlant només castellà). Així es poden crear nuclis importants d'oposició a la nostra recuperació lingüística i nacional. En l'època de la Generalitat republicana el bilingüisme oficial tenia un abast real mínim perquè la immensa majoria del poble català era ca-

talanoparlant i en bona part monolingüe català (la televisió espanyola ha eliminat el monolingüisme català; ara tothom sap castellà).

Dintre d'aquestes limitacions s'han fet algunes coses que val la pena de comentar. L'acció més important dels organismes autonòmics ha estat la campanya per la normalització del català amb la creació del personatge de la Norma, l'eslògan «el català és cosa de tots», etc. Una campanya que es va començar amb massa timidesa i va desaparèixer sense haver-se acabat, segons sembla, perquè la «prudència» ho aconsellava.

Els fruits han estat ben minsos. Potser l'únic resultat fou la difusió àmplia de la necessitat d'un canvi d'actitud en l'ús de la llengua potenciant el que ha estat anomenat el «bilingüisme passiu» que ha de consistir en el manteniment de l'ús del català encara que l'interlocutor parli en castellà. D'altres iniciatives han estat la promoció de la cançó catalana i el cinema en català. A part d'això ben poca cosa més. No volem criticar aquí la «capacitat» dels responsables de la política lingüística, perquè ja hem dit d'on venien les limitacions. No és un problema de més o menys capacitat individual sinó d'incapacitat política sobretot pel fet d'acceptar el marc legal (la crítica s'ha de centrar, doncs, en l'acceptació d'aquest marc, i tot el que se'n deriva).

Si mirem l'ensenyament, el panorama és encara més desolador. Fins fa poc la llengua catalana només hi era present com una assignatura més amb tres hores setmanals (Real Decreto 2092 del 23 de juny del 1978). Això a la pràctica volia dir que a la immensa majoria de les escoles l'ensenyament s'ha fet *en castellà*. Només la classe de català s'ha fet *en català* (fins i tot hi ha algun cas —esperem que sigui únic— on la classe de català és en castellà). És encara prematur jutjar el resultat del decret del 5 d'agost de 1982 que establia l'obligació d'ensenyar en català —o castellà— almenys una matèria. El fet real, ara, és que tenim una població escolar majoritàriament castellanoparlant i majoritàriament escolaritzada en castellà.

La nostra opinió és que s'ha actuat amb una prudència excessiva, injustificable, fomentant perillosament la institucionalització del bilingüisme.

Resumint, podem dir que hi ha per part de la Generalitat una actitud diferent de la de l'Estat central, ja que aquest es pot considerar hostil a la catalanització fins i tot quan aquesta és ben tímida i moderada. Per part de la Generalitat no dubtem que hi ha una voluntat de difusió del català, però els condicionaments polítics (acceptats) i els socials (adquirits) són tan grans que fan ineficàcia la seva acció.

Potser s'ha avançat en alguns àmbits però les mesures preses no són suficients per a deturar la castellanització. Se sent parlar cada vegada més castellà sobretot entre els més joves, els rètols

de les botigues i els anuncis són majoritàriament en castellà, la RENFE anuncia els trens en castellà, etc.

El dèficit més gran és sens dubte la televisió. No és gens exagerat de dir que en aquest camp ens trobem igual que el primer dia que va començar la programació en català. A la pràctica és com si la Generalitat no existís. El famós tercer canal no passa de ser un projecte.

País Valencià

El marc legal al País Valencià és d'una banda la Constitució espanyola i de l'altra l'Estatut: «l'«*Estatuto de Autonomía para la Comunidad valenciana*».

De l'article 7.1 es dedueix el dret al coneixement del català, però no pas el deure.

«7.2. La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes i prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement.

«7.5. La llei establirà els criteris d'aplicació de la llengua pròpia en l'Administració i en l'ensenyament.

«7.6. Hom delimitarà per la llei els territoris en els quals predomina l'ús d'una llengua o de l'altra així com els que puguen ser exceptuats de l'ensenyament i de l'ús de la llengua pròpia de la Comunitat.»

Com es pot veure l'«*Estatuto para la Comunidad valenciana*» encara és més restrictiu que el del Principat. Ni tan sols estableix la igualtat entre el castellà i el català. (Cal afegir, a més, que el català no és anomenat enlloc pel seu nom.)

Fins l'Estatut hi havia només *Real Decreto 2003 del 3 de agosto de 1979 por el que se regula la incorporación de la lengua valenciana al sistema de enseñanza del País Valenciano* que no ha tingut cap mena de repercussió real a causa, sobretot, de l'actuació de la Conselleria d'Educació a càrrec de la furibunda anticatalanista Amparo Cabanes de la UCD que intentà d'introduir la seva llengua valenciana però —lògicament— fins i tot amb poc interès (de fet ja en tenia prou amb el castellà).

El recent consell de la Generalitat valenciana amb majoria del PSOE ha anul·lat els decrets d'Amparo Cabanes i s'ha proposat d'aplicar el decret de bilingüisme partint dels professors que han obtingut el títol a la Universitat. Això ha introduït una mica més de «racionalitat» al País Valencià. No cal, però, estar-ne tan agraïts —algú n'ha cantat les lloances— perquè al capdevall es tracta de ben poca cosa. Es podrà ensenyar el català. Enlloc no es parla de l'ensenyament *en català*.

El marc legal és el Real Decreto 2193 del 7 de febrer sobre les «modalidades insulares de la lengua catalana» a l'ensenyament, semblant al del País Valencià.

Es tracta d'introduir l'ensenyament de la llengua catalana però enlloc no es parla d'ensenyament en la llengua catalana. Al decret es parla de «modalidades de la lengua catalana» «modalidades insulares», amb la mateixa intenció que al País Valencià de dividir la llengua catalana, però encara ningú no ha gosat parlar de llengua balearica com si es tractés d'una llengua diferent.

Darrerament, després de la desfeta electoral de la UCD sembla que AP intenta recollir els vots explotant un anticatalanisme semblant al de la dreta valenciana. En aquest cas són molt més dubtoses les possibilitats d'èxit d'una operació com aquesta.

3) Valoració de les activitats de signe cívic i popular a favor de la normalització lingüística.

Fóra llarg d'explicar les activitats que s'han portat a terme. Per raons fàcils de comprendre, només farem esment de les campanyes més generals.

El Congrés de Cultura Catalana va portar a terme dues campanyes sota els eslògans «català al carrer» i «per l'ús oficial de la llengua catalana».

Aquesta segona campanya tingué un abast important. El Manifest per l'ús oficial del català als Països Catalans fou signat per més de 300.000 persones, es van fer més de 200 conferències, taules rodones i col·loquis, s'organitzà el Price Congrés (els poetes catalans per l'ús oficial del català), s'editaren 200.000 adhesius i 50.000 cartells, etc. La campanya es va cloure a l'Aplec del Puig el 23 d'octubre de 1977.

Després del Congrés de Cultura Catalana la primera gran manifestació trigaria uns anys a arribar. L'any 1980 s'engega la campanya «Volem la ràdio i la televisió catalanes, ARA» organitzada per la «Comissió cívica d'entitats per la ràdio i la televisió catalanes». La campanya culmina el 22 d'abril de 1981 quan es presenten 200.000 signatures al Parlament de Catalunya i les adhesions de 150 ajuntaments i de 500 entitats.

Pel març de 1981 com a resposta al document del *Manifiesto* apareix la «Crida a la solidaritat en defensa de la llengua, la cultura i la nació catalanes» que aplega entitats i associacions. S'organitza una campanya que culmina el 24 de juny al camp del Barça sota l'eslògan de «Som una nació». La mobilització comença per la llengua però se centra la campanya en les lliber-

tats nacionals en general. Estrictament no es va tractar d'una campanya per la llengua.

Al País Valencià hi ha hagut un moviment important contra la política anticatalana de la UCD i en defensa de la llengua, els moments més destacats del qual foren la manifestació a València i la concentració a Castelló del mes d'abril de 1982.

4) Objectius, estratègia i formes d'actuació de la política lingüística del nostre collectiu polític.

Els Grups de Defensa de la Llengua es van crear davant la necessitat de respondre a la gravetat de la situació en què es troba la nostra llengua. En primer lloc cada vegada s'ha anat fent més evident que les «solucions» aportades per les autonomies no poden resoldre el problema lingüístic perquè han acceptat un marc legal (la Constitució espanyola) que les limita totalment.

En segon lloc, el poble català havia confiat en l'Autonomia i per això es mantenia —es manté encara en part— a l'expectativa, desmobilitzat. Els defensors de l'autonomia per justificar-se han d'amagar la realitat, no estan interessats a presentar la situació lingüística tal com és. Nosaltres pensem que el poble català ha de prendre una vegada més la iniciativa, ha de reaccionar com ho ha fet d'altres vegades. Només una reacció popular pot salvar la nostra llengua. Però per aconseguir aquesta reacció cal primer de tot que s'abandonin les actituds triomfalistes i que es conegui la realitat.

D'altra banda calia fer un salt qualitatiu. Per a superar la situació actual no té sentit fer només activisme a favor de la llengua. Cal que l'acció vagi ajudada per una crítica del marc legal i polític que ens impedeix d'avançar. És una condició imprescindible per a desbloquejar la situació actual i superar la desmobilització.

Els Grups de Defensa de la Llengua són grups de propaganda, d'organització i de mobilització per la llengua.

Els Grups de Defensa de la Llengua no són, doncs, un grup polític, però això no vol pas dir que no hagin d'incidir en la realitat política i social. Però sempre ho faran a partir de la presa de posició en el camp específic de la lluita per la llengua.

L'objectiu general dels grups és aconseguir la completa «normalització» de la llengua. D'una manera més concreta i immediata els nostres objectius són:

1. Fer esclatar la polèmica entorn de la situació de la llengua començant per una campanya informativa sobre la situació i una crítica a fons del bilingüisme.

2. Modificar la imatge que el poble català té de la llengua. Vincular-la a la idea de progrés, canvi social, etc., en contrast

amb les concepcions conservadores. Defensant la llengua no defensem un simple dret individual sinó el dret col·lectiu de ser nosaltres mateixos, de construir nosaltres mateixos el nostre futur.

3. Modificar el comportament respecte al conflicte lingüístic. Aconseguir un compromís creixent de tot el poble català en la lluita per la llengua, que s'organitzi i es mobilitzi (entre d'altres iniciatives crear grups de defensa de la llengua a cada poble, comarca o barri).

Formes d'actuació

Hem dit més amunt que els Grups de Defensa de la Llengua són uns grups de propaganda, d'organització i de mobilització per la llengua. Això resumeix les nostres formes d'actuació.

Concretant una mica més, la propaganda consisteix a provocar la reflexió crítica, el debat o la polèmica sobre el conflicte lingüístic tant als diaris, com a la ràdio, i a tots els mitjans de comunicació.

L'*organització* vol dir que pensem que tota acció no ha de morir en ella mateixa sinó que ha de servir per a agrupar-se i col·laborar tots els qui lluitem per la llengua. Ens hem d'organitzar per avançar, perquè la recuperació de la llengua no serà fàcil sinó una feina difícil, llarga i constant que exigeix organització.

La *mobilització* és l'altre aspecte de la nostra actuació. Hem de ser capaços de portar endavant campanyes per la llengua que comportin un compromís més gran que una simple signatura. Una de les crítiques que es pot fer a les campanyes que s'han fet fins ara és que sovint s'acabaven amb unes signatures. Si volem avançar les signatures ja no tenen cap mena de sentit. És una manera com una altra d'entretenir el personal. No es tracta tampoc de mobilitzar-se per objectius generals com per exemple els del Congrés de Cultura Catalana sinó més aviat per objectius concrets, que puguin representar un avenç en àmbits concrets. Hem d'aconseguir tots els àmbits d'ús del català i això no és possible sense mobilització. Dit breument: hem de portar el problema lingüístic al carrer. Els flamencs, els quebequesos han aconseguit avanços importants per la seva llengua portant el conflicte al carrer. Nosaltres hem de fer el mateix.

Novembre, 1982

INDEPENDENTISTES DELS PAÏSOS CATALANS (IPC)

1. Alguns conceptes previs que convé aclarir

L'estructura de la dominació lingüística i de les relacions entre el català (llengua dominada) i l'espanyol i el francès (llengües dominants) no és indiferent a la lluita de classes i a les relacions de força. Si bé Stalin es va entestar a demostrar que la llengua no és una supraestructura ni, consecutivament, un fet de classe, i que com a instrument de comunicació una llengua serveix igualment totes les classes, les seves tesis són massa simples i només s'acoplen a situacions unilingües. La seva tesi, en part, és exacta (la llengua no és una supraestructura) però el problema és diferent en casos de conflicte lingüístic, particularment quan aquest conflicte és producte d'una ocupació i invasió; aleshores tenim una llengua dominant o opressora parlada per imposició o necessitat i una o unes llengües dominades o oprimides. La divisió lingüística llengua opressora-llengua oprimida pot ser considerada com un fet supraestructural. En aquestes situacions hi ha una certa organització social i geogràfica del plurilingüisme que té característiques estadístiques i funcionals i aquesta organització sí que és un fet supraestructural; en aquest sentit és possible considerar la història de la supraestructura lingüística (no la llengua sinó l'organització lingüística social) com una història particular de la història de la lluita de classes. I si a més considerem que als Països Catalans, degut a la immigració de grans masses camperoles no catalanes, no hi ha una exacta correspondència entre llengua opressora (= ús de capes dirigents) i llengua oprimida (= ús de capes populars) l'anàlisi és encara més complexa. De tota manera, si és clar que als Països Catalans l'única forma d'accedir al conjunt dels llocs de responsabilitat, a l'estatus de funcionari per exemple, és precisament sabent la llengua dominant (espanyol o francès) aquest fet posa de manifest que aquestes llengües serveixen els interessos d'una classe, interessos que comparteixen els burgesos de la nació sotmesa, a la vegada que serveixen els interessos de l'imperialisme d'explo-tació.

Creiem que s'hauria d'anomenar supraestructura lingüística

l'estatus lingüístic que caracteritza certes relacions de força (bilingüisme amb oposició entre llengua dominant i llengua dominada, aniquilament d'una o diverses llengües per una altra, llengua excloent i exclusiva, etc.).

Quan les relacions lingüístiques estan inserides en relacions de força (com és el nostre cas i el cas, per altra banda, més freqüent) hem de negar-nos a parlar de dialectes, bilingüisme, diglòssia, termes destinats a emmascarar l'opressió— i parlar únicament de llengua dominada o oprimida i llengua dominant o opressora.

2. La llengua catalana, un cas ben singular

En el cas del català ens trobem en una situació històrica ben singular; en efecte, la nostra llengua és una llengua que ofereix una sèrie de peculiaritats dignes d'anàlisi: és una llengua romànica ja plenament desenvolupada en tot el seu territori fa més de set-cents anys. Havent sofert una pèrdua progressiva de poder polític a finals de l'edat mitjana, sobreviu tanmateix, al feudalisme i, sense haver recuperat el poder sinó ben al contrari, tenint en compte la desmembració de Catalunya nord i després la guerra d'ocupació i la instal·lació dels Borbons, sobreviu també a la revolució industrial. La cruïlla en què es troba actualment és si, en la correlació de forces tan contrària a què està sotmesa a finals d'aquest segle xx, podrà sobreviure a la revolució tecnològica i a la concentració de poder del capitalisme monopolista i els seus mitjans de comunicació. Al mateix temps la situació de la llengua catalana és clarament de relació colonial amb les llengües dominants (espanyol i francès); els catalans hem estat objecte d'una ocupació estrangera en tota regla (violenta i militar singularment des del 1659 a Catalunya nord i des del 1707 a la resta dels Països Catalans). En la primera fase d'aquesta ocupació hi ha una implantació de grups de militars i administradors civils i religiosos sobretot a les ciutats. Serà torn a aquests grups on es lliurarà la batalla lingüística. D'aquesta situació es desprèn una classe de col·laboradors locals (botiflers) que per necessitat i interès utilitzaran la llengua de l'ocupant; també aprenen la llengua d'aquest els servents que recluta l'ocupant; i les arts i les lletres que viuen del poder tendeixen a adoptar la llengua dominant. En definitiva adopten la llengua opressora aquells que estan pròxims al poder o el representen i els que hi tenen tractes. Per descomptat aquest «bilingüisme» —que es manifestava essencialment en termes de classes socials— afectava a un petit grup d'individus; la immensa majoria de la població segueix essent monolingüe.

Aquesta fase de l'opressió de la llengua catalana s'ha mantin-

gut durant segles amb importants modificacions sobretot a partir de la implantació de l'ensenyament obligatori al segle xix. Actualment la dominació lingüística de la llengua opressora abasta en vertical i en horitzontal tota la societat catalana, afavorida la llengua dominant pel monopoli del poder i dels mitjans de comunicació i —cas que ens singularitza— pels milions de parlants espanyols que han estat introduïts en els últims 50 anys. De tal manera que els termes del conflicte lingüístic entre llengua opressora i llengua oprimida, i l'organització social de la diglòssia són extraordinàriament complexos; però tothom sospita que només una commoció social profunda podrà evitar la definitiva desaparició de la llengua nacional dels catalans.

3. Situació actual de la llengua catalana

La situació de la llengua catalana, dins de la seva força relativa, pot ser considerada com a greu. Si be és cert que la nostra llengua posseeix una important força social i una considerable implantació cultural, no podem pas per això ésser triomfalistes pel que fa a les perspectives de futur. Actualment al Principat, el lloc on la llengua havia gaudit d'una més gran vitalitat social es troba en una situació greu de perill a causa de la forta immigració castellanoparlant que ha arribat els darrers anys, a causa també de l'actuació persistent dels mitjans de comunicació moderns (especialment la televisió), així com d'un ensenyament activament espanyolitzador. La feblesa de la llengua en zones importants del Principat es mostra en dos tipus de retrocés que ha experimentat:

— D'una banda un *retrocés social* de tipus general com a llengua «de carrer» (fins al punt que en algunes comarques el nombre de catalanoparlants és minoritari; en algun cas concret pot arribar, tan sols, al 20 %).

— D'altra banda un *retrocés de tipus generacional*. Les generacions més joves parlen el català en una proporció inferior. (Per exemple a la ciutat de Barcelona, en una generació s'ha donat una evolució del 60 % al 40 % de catalanoparlants).

Totes aquestes dades apunten a febleses estructurals importants i situen la llengua en una perspectiva d'extinció a més llarg o més curt termini, si no s'eliminen les causes que les provoquen. Es tracta d'una situació que no s'havia produït mai en la llengua catalana en la seva dilatada i mil·lenària història. Durant més de mil anys d'existència la nostra llengua ha passat per diferents situacions legals però en cap moment no havia deixat d'ésser la llengua de la majoria gairebé absoluta de la població dels Països Catalans. Una situació que fins fa poc restava limitada

a Catalunya nord i a alguna ciutat del País Valencià hi ha el perill que esdevingui general.

La situació de la llengua no es limita a aspectes socials sinó que tenen molta importància tot el conjunt de pressions polítiques i ideològiques a què és sotmesa per part del poder:

— Pressions *contra la unitat de la llengua*. Una de les llengües més uniformes de totes les llengües romàniques i en què les variants dialectals no deixen mai cap dubte de la unitat fonamental, rep pressions per a trencar-la i reduir la seva força a moltes zones: principalment al País Valencià, però també a les Illes, a Catalunya Nord i a la Franja de Ponent.

— Pressions *per a confondre la identitat lingüística i nacional*. Per part de diferents sectors espanyolistes ajudats pel poder es tendeix a voler introduir el concepte «anormal» de considerar que es pot ésser català sense parlar ni utilitzar la llengua catalana. Per a nosaltres es tracta d'un fet de partida, d'una realitat que cal corregir (ja que de cap manera no pot ser considerada «normal» sinó signe d'una opressió).

— Pressions *per a convertir la població immigrada en una quinta col·mna que freni l'avanç de la recuperació lingüística*. Els intents han tingut moments àlgids com l'aparició del *Manifiesto* que no ha tingut una continuïtat tan visible però que això no vol pas dir que no sigui una línia permanent d'obstrucció dirigida especialment pels sectors de l'aparell ocupant de l'Estat (ensenyants, policies, funcionaris en general, etc.).

4. La política practicada per l'Estat espanyol des de la Reforma Política

Les pressions que enumeràvem anteriorment són un resum d'aquesta política. Evidentment hi ha el sector partidari d'una mort ràpida del català (tots els sectors més lligats a l'època dictatorial) i el sector partidari d'una mort més dissimulada. Aquest últim és el teoritzador del bilingüisme. A la pràctica la política de liquidació aplicada al País Valencià constitueix en últim terme l'autèntica pedra de toc de les intencions del poder espanyol en tots els seus sectors. (Pensem en les recents declaracions de Dámaso Alonso president de la RAE, en la convocatòria d'unes oposicions a una «modalidad balear», etc.). Una altra «perla» de mostra la tenim en un article publicat a «La Vanguardia» de Barcelona el 15 de juliol passat titulat *Bilingüismo y estado* i firmat per Guillermo Díaz Plaja. Aquest senyor representa la màxima obertura a què estan disposats els espanyols; en l'article esmentat, després de comentar la creació d'una comissió assessora constituïda per 4 membres de la RAE (Lázaro Carreter, Manuel Alvar, Manuel Seco i el mateix Díaz Plaja) davant de la qual han

informat comissions tècniques designades per òrgans educatius de les comunitats autònomes i altres tècnics, parla de l'informe elaborat per aquesta comissió. Aquest informe parteix de la necessitat d'una «convivencia perfecta de les llengües espanyolas hasta alcanzar un bilingüismo espontáneamente aceptado en los territorios que cuentan con idioma propio y distinto del castellano». Aquesta tesi tan gloriosa és qualificada per Don Guillermo de «sorprendente en cuanto acepta puntos de partida y propone soluciones que se encuentran a años luz de distancia de lo que durante siglos han sido expresión del criterio oficial del Estado español». L'informe conclou amb «la necesidad indiscutible de una lengua común que sea la de toda España». Això és tot el que es pot esperar dels espanyols, cosa que no és cap sorpresa.

5. La política lingüística practicada per la Generalitat, el Consell Interinsular i el Consell del País Valencià és, en línies generals, una aplicació de la política de l'Estat. Els seus instruments legals per ara són els decrets de bilingüisme on es consagra l'esquarterament de la llengua i s'obre les portes a titulacions extravagants; al Principat el Projecte de Llei de Normalització que està aturat i que és més aviat una llei de despenalització del català; cal afegir-hi les mesures que es desprenen de la LOAPA, de la Alta Inspecció, de la futura Llei de Funcionaris... Al País Valencià la Conselleria d'Ensenyament ha fet tot el que ha pogut per eliminar i liquidar la nostra llengua i està portant una activa campanya de patuesització sense que les anomenades forces d'esquerra hagin fet gran cosa per aturar-ho en una més de les seves rebaixes constants; és més, ara reclama l'aplicació del decret de bilingüisme, decret que va ser unànimement rebutjat en el moment que va ser redactat perquè constituïa un greu atac a la llengua. El Consell Interinsular no s'ha estat de convocar unes oposicions a la «modalidad balear» i la Generalitat del Principat a més de badar fa veure que això no va per ells. La Generalitat del Principat ha realitzat algunes mesures concretes encaminades a: a) coneixement de la realitat lingüística, b) foment de l'ús oficial del català; c) foment de l'ús social; però tot es fa amb un esperit poruc, unes ambicions limitadíssimes, una volada eixarçada.

Les limitacions principals de les mesures autonòmiques es troben en dos tipus de contradiccions fonamentals:

D'una banda, existeix la contradicció d'ésser el règim autònom un règim burgès i, per tant, sense capacitat d'engrescar en cap campanya ni els sectors castellanoparlants ni els catalanoparlants del poble català, ja que el mateix poder que proposa les mobilitzacions lingüístiques és el que apareix com a causant de la situació de crisi econòmica, atur, etc., existent.

D'altra banda, per les seves mateixes característiques, el poder autònom és incapaç de plantejar el conflicte lingüístic en

els seus termes reals (que és en definitiva el procés de substitució del castellà pel català, desbancant aquella llengua dels seus privilegis). Els autonomistes tendeixen a representar la relació entre llengües en conflicte en termes «idillics». És per això que la seva política lingüística és conciliadora i sovint limitada als aspectes més acadèmics (no radicalitat ni agressivitat, ni escolarització massiva, sinó suggeriments tímids i cursos limitats, defugiment del principi de l'obligatorietat...). A causa d'aquestes contradiccions i limitacions del poder autonòmic, aquest no pot emprendre una política de recuperació lingüística, ja que cada avanç sociolingüístic real no pot ser realitat sense enfrontaments. La política anomenada de «bilingüisme» és la portada a terme per les institucions autonòmiques i es basa a presentar una aparença d'igualtat pel fet d'oferir al ciutadà unes opcions «lliures» respecte a les quals el ciutadà es pot definir (penseu en la redacció de l'Estatut d'Autonomia del Principat). Aquesta política en té només l'aparença d'aquesta «llibertat», ja que oblida conscientment el pes de l'aparell de l'Estat amb les seves coaccions i facilitats per a passar-se a la llengua dominant, no considera les inèrcies resultants de l'opressió lingüística, etc., etc. El bilingüisme produeix com a resultat, a més, una tendència a afuixar els mecanismes de resistència lingüística existents en tota nació oprimida, ja que l'aparença d'igualtat afavoreix el mecanisme de delegació de les responsabilitats a les autoritats autonòmiques.

La política autonomista no representa, doncs, pas cap mena de solució als problemes de la llengua catalana, sinó, en tot cas, la possibilitat d'anar vers una agonia més lenta i suau...

6. La lluita independentista per la llengua

Què cal fer, doncs? Quin és el camí a seguir? L'únic camí per a la recuperació de l'ús social de la llengua és la *mobilització general* tant dels *catalanoparlants vers una actitud més militant*, com dels *castellanoparlants vers una actitud més receptiva*.

És evident, doncs, que no n'hi ha prou amb l'ensenyament de la llengua ni amb mesures disperses com les actuals (per part de la Generalitat i per part dels grups d'entitats culturals de barri o de poble o de la Crida a la Solidaritat, els quals, a més, són cada cop menys combatius a l'expectativa de les mesures públiques de les autoritats autonòmiques).

La llengua catalana es troba en el moment actual en una situació d'una relativa força, és a dir, amb prou vitalitat encara per a realitzar una tasca profunda de recuperació lingüística, però aquest objectiu serà possible només en la mesura que se superi la situació de gran confusió existent, que es clarifiquin les dife-

rents tasques a realitzar i que es plantegin plans de treball coherents.

Cal, doncs, al moment actual un esforç de:

A) *Lluita ideològica* per a situar la consciència lingüística al seu just lloc, clarificant:

— Què vol dir «*llengua nacional*».

— El paper que li pertoca a tot *catalanoparlant*.

— El paper que li pertoca a tot *no catalanoparlant*.

— Paper de les institucions (autonòmiques, municipals, polítiques, educatives, esportives...).

— Funció de la llengua com a element d'identificació i d'estructuració nacional.

— Lluita contra la ideologia bilingüista.

Respecte a la qüestió de què vol dir «*llengua nacional*», nosaltres els independentistes considerem que no es pot parlar seriosament de recuperació nacional sense situar la llengua com un dels eixos fonamentals de la vida col·lectiva als Països Catalans. El català no és simplement «una» de les llengües que es parlen als Països Catalans (tal com ens ho voldria fer veure la política dels Estats opressors), sinó la llengua estructuradora del conjunt de la nostra nació. Entés aquest concepte bàsic, és, doncs, lògic que la tasca de recuperació lingüística que cal emprendre no la concebem limitada a l'obtenció d'una certa permissivitat tal com ho plantegen els autonomistes i sucursalistes amb una manca total de perspectiva. La recuperació nacional del nostre país comporta, per tant, com a exigència lògica i imprescindible, que la nostra llengua assoleixi una plenitud en aquest seu caràcter nacional, és a dir, que sigui *la llengua de tots els Països Catalans* i això tant en un sentit *geogràfic* com en un sentit *social*.

Des del punt de vista geogràfic voldrà dir que hem de tenir consciència de *la necessitat de defensar el nom i l'ús de la llengua catalana a tota l'àrea lingüística* sense cap mena d'excepció ni d'ambigüitat. Cal partir de la idea que tot intent de dividir la nostra llengua no és altra cosa que una mesura encaminada a la destrucció de la nostra nació. Tots els catalans, tots els qui parlen català, hem de sentir les agressions a la nostra llengua com a pròpies, independentment del lloc on es produeixen. Hem de lluitar per la plena recuperació lingüística, tant al País Valencià, com a la franja de Ponent, com a Catalunya Nord, com a les Illes, com al Principat i fins i tot Andorra.

Des del punt de vista *social*, cal aconseguir un ple ús de la llengua catalana en tots els àmbits d'expressió col·lectiva. *La llengua catalana ha d'ésser la llengua de la feina i del carrer, dels mitjans de difusió, de les institucions, etc., com ho és de qualsevol altra llengua nacional de qualsevol país no sotmès*. Aquest és l'objectiu que ens hem de proposar tots els catalans arreu dels

Països Catalans, per molt que el procés per a arribar-hi pugui ésser ple de dificultats i d'entrebancs.

Un altre aspecte que ha d'ésser objecte principal de la lluita ideològica és el gran engany del bilingüisme. El bilingüisme és el més gran engany que amenaça la nostra llengua al moment actual. No ens referim, ara, a l'ús temporal d'una altra llengua en el camí de la plena recuperació lingüística; ens referim a la ideologia bilingüista que planteja el bilingüisme com a objectiu, i que presenta la permissivitat bilingüista com un estat ideal.

El bilingüisme és, en canvi, si ho observem bé, el mitjà que utilitzen els Estats per tal d'aprofundir la penetració de la llengua opressora, presentant una situació d'arraconament progressiu de la pròpia llengua com a una mena de condició igualitària i democràtica. El bilingüisme és un engany perquè es proposa de situar la llengua opressora (l'espanyol i el francès) com a llengua del país, intentant així difuminar la consciència lingüística i entrebancar el procés de recuperació; perquè a canvi de petites concessions al català, generalitza l'ús i el coneixement de l'espanyol al nostre país augmentant la seva penetració i l'adhesió social de nous sectors; perquè planteja cínicament com a igualitària la situació de les llengües sense considerar les pressions i coaccions existents de tota mena; perquè crea, en definitiva, les condicions que poden fer del català una llengua totalment innecessària i fàcilment substituïble per l'espanyol...

El caràcter confusionari de la ideologia bilingüista és ben demostrat pel fet que serveix tant per a emmascarar la inoperància de la política autonomista oficial sense capacitat política ni voluntat d'abast social, com també per a donar arguments als espanyolistes més recalçitrants.

B) Planificació racional de sensibilització i de mobilització populars:

— Lligant llengua amb cultura i projecte de transformació social. No limitar-se als cursos acadèmics i per a adults. Això implica una política seriosa respecte a la immigració en què s'analitzin els diferents sectors i tipus d'immigració i s'apliquin les següents fases (que molt bé poden anar superposades): a) Fase d'ampliar les ocasions d'una incorporació passiva a la llengua; veure-la en rètols i escrits, sentir-la en crides, converses i xerrades, entendre-la. A aquesta fase s'ha de correspondre el fet de no posar obstacles a la normalització. b) Fase de facilitar l'aprenentatge actiu: d'una actitud passiva a una actitud activa; incorporació a la llengua dels sectors més ben col·locats: joves, habitants de les zones amb menys concentració immigratòria, etc. c) Fase d'incorporació activa: l'immigrat deixa de ser un immigrat per a convertir-se en un català amb tots els drets i deures.

— *Aprenent el poble català a mobilitzar-se per la llengua avançant en l'experiència de mobilització col·lectiva.*

C) Organització eficient per tal de portar a terme la mobilització: això ho veiem a dos nivells.

1. A nivell d'organització dels ensenyants que creiem que han d'ésser l'eix estructurador del moviment de defensa de la llengua.

2. A nivell de l'existència d'un grup de reflexió, clarificació i agitació ideològica. Per a nosaltres aquest grup ja ha començat a funcionar i és el Grup de Defensa de la Llengua que els independentistes ens esforçarem a potenciar.

Pels INDEPENDENTISTES DELS
PAÏSOS CATALANS (IPC)
Blanca Serra i Puig

1. *Política lingüística practicada per l'Estat espanyol des de la sortida del franquisme fins ara*

El marc legal: la Constitució espanyola

La constitució consensuada i aprovada l'any 1978 continua mantenint (=imposant), igual que el règim franquista, el castellà com a únic idioma oficial per a tots els súbdits de totes les nacions de tot l'Estat, sigui quina sigui la llengua pròpia d'aquests súbdits o d'aquestes nacions. Al costat d'això, reconeix el dret de «*las demás lenguas españolas*» a ser també oficials «*en las respectivas Comunidades Autónomas de acuerdo con sus Estatutos*», i qualifica aquestes llengües de «*Patrimonio cultural que será objeto de especial respeto y protección*». És important remarcar que la Constitució no anomena les llengües que es parlen a l'Estat espanyol (tret del castellà, és clar!) ni especifica a quins territoris són parlades. Això, evidentment, ha deixat una porta oberta a tota mena de maniobres confusionàries o/i secessionistes, com les que ha patit i pateix el català al País Valencià. D'altra banda, es reconeix la possibilitat que aquestes llengües siguin oficials a les Comunitats Autònomes, les quals no coincideixen pas amb el domini lingüístic. Què passa, així, quan la divisió «política» —hereva de la divisió «provincial» —no concideix amb el domini lingüístic, com és el cas del català als Països Catalans? Doncs que s'obren encara més les portes a la divisió i a la confusió, i que queden sense «protecció» ni «respecte» especials les zones que, com la Franja de Ponent, no formen part de la Comunitat Autònoma. La Constitució, el marc legal post-franquista, continua imposant amb tota claredat el castellà i es limita a fer un reconeixement ambigu i problemàtic d'unes altres llengües «españolas» innominades.

2. *L'actitud de les forces polítiques espanyoles*

La dreta: UCD i AP

Les forces polítiques de dreta, UCD primer i ara AP, preconitzen i practiquen una política lingüística absolutament contrària al «respecte» i a la «protecció» de les llengües oprimides. Els governs d'UCD van fomentar els conflictes i el secessionisme lingüístic —del gallec respecte al portuguès, del «valencià» respecte al català, dels dialectes navarresos respecte al basc—, van mantenir rígidament castellanitzats gairebé el cent per cent els grans mitjans de comunicació estatals —ràdio, TV—, van obstaculitzar les accions dels organismes autònoms, etc... A nivell ideològic, la dreta fomenta i divulga un espanyolisme ferotge, que ara es vol tenir de legitimitació democràtica.

La socialdemocràcia espanyola: el PSOE

La socialdemocràcia espanyola ara al govern, el PSOE, quan era a l'oposició no es va pas distingir per la defensa de les llengües oprimides. Citem només el cas de la seva lamentable actuació al País Valencià, amb la seva actitud d'inhibició i d'aquiescència davant l'ofensiva «blavera», tot i ser-hi la força política majoritària. Actualment, la seva acció governamental no difereix gens en aquest aspecte —com en gairebé tots els altres— dels anteriors governs d'UCD. A nivell ideològic, el PSOE ha assumit tota la tradició espanyolista i imperialista d'un sector de la intel·lectualitat espanyola —generació del 98, Ortega, Sánchez-Albornoz, etc. Als Països Catalans, sectors del PSOE han col·laborat en maniobres d'intoxicació lerroquista, com el famós *Manifiesto*, o fins i tot el PSC-PSOE ha amplificat amb finalitats electoralistes fets com la campanya «Fora, xarnegos!» per tal de presentar el seu espanyolisme creixent com una lluita contra un suposat «nacionalisme» català racista. L'espanyolització progressiva del PSOE i la seva acció obstaculitzadora del procés de normalització lingüística als Països Catalans pot tenir uns efectes molt perillosos, ja que es presenten sota la disfressa d'un fals progressisme. Aquesta és, es vulgui o no, la tendència

i la línia general del PSOE, tot i que al Principat i al País Valencià encara resten a l'interior del partit alguns militants nacionalistes, cada dia més marginats i més incapaços de contrarestar el desbordament espanyolista del PSOE.

3. *La política de la Generalitat (al Principat)*

Enfront de tot això, i des de la migradesa d'una Autonomia condicionada a l'actual Constitució, la política lingüística practicada per la Generalitat de Catalunya ha estat insuficient. No ha estat a l'alçada de les necessitats reals del país en aquest terreny. Les iniciatives més importants han estat la Campanya de normalització lingüística —la Norma, etc.— impulsada per la Direcció General de Política lingüística i l'aprovació de l'anomenada Llei de Normalització Lingüística per part del Parlament autònom. Pel que fa a la primera iniciativa, hem de dir que una vegada més s'ha demostrat que una campanya de conscienciació serveix de ben poca cosa si no va seguida d'una sèrie de mesures reals de catalanització que encara no s'han produït, i entre les quals és importantíssima la qüestió del tercer canal de TV, la catalanització real de l'ensenyament, etc., camps en què l'acció governamental s'ha mostrat tímida i mandrosa. Pel que fa a la llei, hem de dir que no ens sembla pas un instrument gaire vàlid per endegar el procés de normalització. Més que una llei, és una declaració de bona voluntat que reflecteix més els desigs i les impotències de les institucions autonòmiques actuals que no pas la seva capacitat real de legislar i d'executar. A diferència d'altres lleis del mateix tipus —com la Carta de la Llengua Francesa al Quebec— no concreta res pel que fa a l'Administració perifèrica de l'Estat, l'etiquetatge de productes, la publicitat, etc... Es limita a garantir els drets dels catalano-parlants de parlar en català i ser atesos en català en alguns llocs i en algunes situacions. Aquesta cooficialitat discriminatòria és tot el que permet al respecte, és una lectura restrictiva de l'actual ordenament constitucional espanyol. Creiem, a més a més, que l'actual govern de la Generalitat —probablement pel seu caràcter conservador i dretà— no ha volgut ni ha sabut engrescar ni responsabilitzar el poble en la tasca de normalització, i molt sovint ha adoptat postures triomfalistes i cofoistes que ajuden ben

poc a crear consciència sobre la problemàtica real entre els sectors populars.

4. *Valoració de les accions populars*

Valorem molt positivament el conjunt de les activitats cíviques i populars a favor de la normalització lingüística. Han estat importants la campanya per la ràdio i la televisió catalanes, la campanya «Ep! en català a tot arreu» impulsada per la Crida a la Solidaritat, la concentració de la Diada de Sant Jordi d'enguany, així com l'acció continuada d'entitats com el CIEMEN, els Consells Populars de Cultura, l'Òmnium, Acció Cultural del País Valencià, l'Obra Cultural Balear, etc. També han fet una tasca molt valuosa els grups de mestres per la catalanització de l'escola pública. Així mateix, la constitució recent de Grups de Defensa de la Llengua és una iniciativa que cal fomentar i impulsar. Pensem que l'acció i la pressió populars són el camí més útil que tenim per avançar i que cal continuar ampliant el ventall de moviments i d'iniciatives.

5. *Propostes i objectius que propugna Nacionalistes d'Esquerra*

A nivell immediat:

— Donar suport a totes les iniciatives i campanyes populars de defensa de la llengua i, especialment, a la constitució de grups estables de Defensa de la llengua, de coordinadores locals i comarcals d'entitats, etc.

— Afavorir una orientació d'aquestes campanyes populars cap a objectius concrets i efectius de catalanització, superant el necessari caràcter inicial de campanyes de simple conscienciació i renúncia —aspectes, però, que no poden ser abandonats.

— Impulsar accions a nivell de tots els Països Catalans, per suplir la manca d'interès i de coordinació institucional.

— Dur la proposta normalitzadora als sectors immigrants, per tal que la comprenguin i l'assumeixin i per tal de lluitar contra la desinformació i l'acció lerrouxista.

— A partir de l'Assamblea de Batlles i Regidors Indepen-

dents Nacionalistes i d'Esquerra, impulsar la catalanització dels municipis, la creació de serveis i comissions municipals de normalització lingüística, etc.

— Exigir l'aplicació dels aspectes positius de la Llei de Normalització Lingüística.

— Impulsar la lluita ideològica contra l'espanyolisme.

— L'objectiu d'aquest conjunt d'accions i d'actuacions hauria de ser: la presa de consciència de la majoria del poble sobre el problema de la llengua, que afavorís un canvi en les pautes de comportament lingüístic; i la normalització real en aquells aspectes més factibles a la curta: premsa, retolació, administració local, etc...

A mitjà termini:

— Superació de l'actual marc legal —Constitució, Estatut— que no permet una política conseqüent de normalització lingüística.

— Consecució de l'oficialitat del català a tot el domini lingüístic, compatible amb el respecte als drets personals dels no-catalanoparlants.

— Impulsió d'una política eficaç de plena normalització lingüística que abraci tots els àmbits de la vida col·lectiva (mitjans de comunicació, ensenyament, publicitat, etc...).

Nacionalistes d'Esquerra
Juny 1983

IV

LLIBRES

Louis-Jean CALVET

LINGÜÍSTICA Y COLONIALISMO *

Aquest llibre és molt interessant per a nosaltres, els catalans, perquè ens dona arguments d'abast general però perfectament aplicables al nostre cas. Ens mostra amb claredat les estretes relacions entre la dependència lingüística i la dependència colonial. Un element a destacar és la gran riquesa d'exemples de què se serveix l'autor per a explicar les seves teories.

Una primera part del llibre és dedicada a criticar les bases teòriques del colonialisme en la lingüística, que es concreten en una concepció eurocèntrica. Així critica les analogies que fan els lingüistes europeus entre llengua-civilització i dialecte-salvatge-tribu.

Segons la lingüística colonialista, com que hi ha llengües que no són llengües (són dialectes per als colonialistes), modernitzar el salvatge voldrà dir que cal eliminar la seva llengua.

Segons Calvet «el dialecte és sempre una llengua derrotada i la llengua és un dialecte que ha triomfat políticament» (p. 52). Calvet proposa de parlar de llengua dominada i de llengua dominant i deixar el terme dialecte per a l'ús diacrònic (p. 52).

Més endavant tracta el procés colonial des del punt de vista lingüístic i hi distingeix tres estadis. En el primer estadi, el del colonialisme naixent, hi ha els col·laboradors locals que adopten la llengua de l'invasor. El bilingüisme només afecta aquests petits sectors. La relació entre les llengües no és mútua sinó unidireccional, és simplement una relació de força. Hi ha una relació entre bilingüisme i classes socials. L'ús d'una llengua o una altra no és independent de l'estructura de classes d'una determinada societat.

* CALVET, Louis-Jean, *Lingüística y colonialismo*, Ediciones Júcar, Madrid, 1981.

A partir de l'anàlisi d'aquest primer estadi del procés colonial, l'autor fa uns aclariments interessants. Es manifesta contrari a l'opinió de Stalin que intentava demostrar que la llengua no era una supraestructura i per tant tampoc un fet de classe. Calvet puntualitza: la llengua, efectivament, no és una supraestructura. El seu caràcter classista es manifesta en el seu aspecte de vehicle privilegiat de la ideologia (pàgina 60).

En els casos de plurilingüisme, particularment quan aquest és producte d'una invasió, hi ha una llengua dominant, la de l'invasor (o colonitzador) que les élites parlen per necessitat i interès (i no pas per caprici com interpretava Stalin) i una o unes llengües dominades: les del colonitzat.

La divisió lingüística en llengua dominant-llengua dominada pot ser considerada com un fet supraestructural. Per tant «és possible considerar la història de la supraestructura lingüística (tal com l'acabo de definir i no pas *la llengua* sinó *l'organització lingüística social*) com una història particular de la història de la lluita de classes» (p. 61). La llengua no és tan sols un instrument de comunicació sinó que es converteix en un mitjà d'opressió.

L'autor afegeix que «...l'única manera d'accedir al conjunt dels llocs de responsabilitat, a l'estatut de funcionari, per exemple, és precisament parlar la llengua dominant» (p. 61). La llengua dominant esdevé llengua exclusiva. La llengua dominada és exclosa de les esferes del poder. El colonitzador estableix la seva cultura davant el buit cultural que es pensa (o més aviat que vol) trobar, és a dir, ve a establir «la cultura» (p. 63).

Com podeu veure totes aquestes observacions són molt útils per a entendre la funció de la llengua castellana al nostre país.

En el segon estadi, el del colonialisme triomfant, la diferenciació lingüística s'estén horitzontalment entre la ciutat i el camp. Aquesta extensió va acompanyada d'un canvi supraestructural important. Les classes dominants abans bilingües tendeixen a abandonar la llengua dominada i les altres classes de les ciutats tendeixen a adquirir la llengua dominant i a esdevenir bilingües. Tenim, així, una ciutat bilingüe i un camp encara monolingüe i una diferència entre les classes de la ciutat. D'aquesta manera, segons l'autor, l'oposició

llengua dominada-llengua dominant es troba convertida en oposició entre l'antic i el nou.

El tercer estadi que distingeix l'autor és el de la glotofàgia aconseguida. Segons Calvet, no sempre s'arriba a aquest estadi perquè la culminació del procés també depèn de la resistència del poble que parla la llengua dominada. L'aval més segur d'aquesta resistència a l'opressió és la consciència nacional del poble oprimat que el farà alçar-se contra l'opressor.

Per acabar aquesta qüestió, l'autor distingeix tres components que intervenen en el procés de glotofàgia:

— La component econòmica: «Podem afirmar que tota colonització porta en germen la glotofàgia i que la interrupció del procés glotòfag comporta una descolonització real» (pàgina 79).

— La component jurídica. És el paper jugat per l'aparell jurídic (decrets, etc.) i per l'escola. Segons l'autor aquesta component és important però no és l'última instància en què es resoldran els conflictes. La lluita per la descolonització lingüística passa per la descolonització en general. És il·lusori lluitar tan sols per l'abrogació d'una llei.

— La component ideològica. És la justificació del colonialisme.

En un altre capítol estudia el que l'autor en diu les petjades de la colonització. Els préstecs —el seu nombre i el camp semàntic— ens indiquen la intensitat de la colonització fins i tot molts anys després d'haver-se produït. Els exemples del maia i del nahuatl i del bretó són molt il·lustratius. Les llengües dels esclaus, els criolls, són un exemple més i molt aclaridor de la relació entre llengua i classe social.

En un altre capítol exposa un altre tema: «el discurs colonial sobre la llengua». L'autor ja havia insistit abans en la idea que per als colonialistes els indígenes només poden parlar dialectes, tot donant al dialecte un valor despectiu. Segons Calvet, el colonialisme «glotòfag» es basa en dos dogmes.

1. Els colonitzats només hi guayen aprenent la llengua dels colonitzadors.

2. Les llengües indígenes no serveixen per a vehicular nocions modernes (p. 116) (entre nosaltres recordem la famosa frase del senyor Adolfo Suárez «*Seamos serios!*», negant al català el seu ús científic).

Referint-se el cas francès l'autor exposa que hi ha un menyspreu vers les llengües locals per a implantar la llengua francesa i el sistema colonial francès. Les llengües dels col·nitzats són subllengües segons els col·nitzadors. Un dels factors importants és considerar-les així, perquè no són llengües escrites, quan cal considerar —diu l'autor— que durant un cert temps totes les llengües han estat només parlades.

El discurs colonial sobre la llengua no és tan sols menyspreador: té sobretot la funció de justificar la glotofàgia i la política que l'engloba (p. 122).

Un dels capítols més interessants és el que tracta de «llengua i alliberament nacional». Calvet diu que, per a alguns, qualsevol revolució hauria de desembocar en una commoció de la supraestructura lingüística. Això voldria dir des d'un punt de vista mecanicista que en la lluita d'alliberament el problema lingüístic no existeix. L'autor fa notar que les coses no són tan senzilles. «Per una banda perquè les relacions entre infraestructures i supraestructures no són tan elementals, tan directes, com la meua proposició podria permetre de suposar. Per l'altra, perquè deixant fins i tot a part aquest debat teòric, el problema lingüístic es planteja abans de l'alliberament en plena lluita (en quina llengua cal fer la propaganda, instruir el poble, etc.?). Finalment, perquè en molts casos contemporanis les pseudoindependències situades en el marc del neocolonialisme tenen múltiples interessos per la permanència d'una dominació econòmica i cultural, i el manteniment de la llengua dominant és, llavors una necessitat» (p. 126).

Més endavant, en respondre a la pregunta de si cal deixar la llengua per a després de la revolució en abstracte, respon que «no hi ha després, que si el problema lingüístic es planteja encara, sota la forma que sigui, és que algun problema fonamental no ha estat resolt i que ens trobem encara i sempre abans de l'alliberament» (p. 129).

I més endavant: «Davant el camp d'exclusió lingüístic que acompanya el colonialisme, davant la llengua exclusiva, la llengua dominant, l'alliberament d'un poble consisteix també a alliberar la paraula» (p. 129/130). «Això vol dir que tot alliberament nacional que no vagi acompanyat d'una commoció de la supraestructura lingüística, no és un alliberament del poble, que parla la llengua dominada, sinó un alliberament de la classe social que parlava i continua parlant la

llengua dominant» (p. 130). Un cas clar en aquest sentit són les antigues colònies que amb la «independència» encara mantenen la llengua colonial. L'autor en dona molts exemples al llarg del llibre.

En un altre apartat que l'autor intitula «la llengua, abans?», parla de l'opció per la llengua en el moment de la lluita per l'alliberament. Com que es tracta de la situació en què ens trobem ara, els catalans, en volem destacar algunes afirmacions:

«... optar per la llengua del poble és escollir lluitar sobre la base d'una identitat cultural, reivindicar enfront de la llengua exclusiva el dret a l'existència del poble que l'ha parlat o que la parla» (p. 132). I més endavant es fa la pregunta «s'ha de portar alhora la lluita en el front cultural i la lluita en els altres fronts polític, social i econòmic?»

I davant els plantejaments que solen veure-hi una oposició es pregunta: «I no és caure en una simplificació excessiva allò que potser no és antitètic sinó complementari?»

Segons Calvet, tota l'ambigüitat del problema rau aquí, i potser passa amb el problema lingüístic com amb un cert nombre d'altres problemes anomenats marginals i en els quals aquesta denominació vol dir simplement que no se'ls vol considerar com a prioritaris. Referint-se al cas de l'Estat francès i d'alguns partits d'esquerra diu: «Tant si es tracta de la lluita feminista, de les minories sexuals, o, en fi, de les minories ètniques, la resposta és sempre la mateixa: deixar el problema a les calendes socialistes ... El primer és la lluita de classes. Fem primer la revolució o guanyem primer les eleccions, aquestes qüestions es resoldran després per afeït. I justament és no. No, perquè aquestes qüestions fan referència directament al tipus de socialisme pel qual lluitem i perquè la negativa a abordar-les *alhora* que la lluita de classes prefigura quasi sempre un socialisme autoritari, momificat...» (p. 13).

Per això, és clar, que la lluita d'alliberament nacional ha d'integrar també la lluita en el pla lingüístic (p. 136).

Més endavant, fa referència al perill que es pot presentar pel fet de lluitar només per la llengua. La llengua no es troba al marge de la realitat econòmica i social. Sovint hi ha una «absència d'anàlisi de les raons del retrocés de la llengua (és a dir, l'absència de comprensió del fenomen glotòfag com un fenomen al capdavant econòmic i polític)» (p. 140).

Per això és absurd aïllar la llengua del seu context polític: «...anem a picar a la porta d'un Ministeri centralista per demanar-li un alè d'aire, essent que els mateixos fonaments de l'Estat comporten precisament l'asfíxia de les llengües locals» (p. 141).

Calvet conclou, doncs, que no hi ha revolució sense llengua i afirma que: «... un poble pràctic mai no s'ha alliberat d'una empresa colonial mentre conservi la llengua del colonitzador» (p. 144). «La plena possessió del seu destí per un poble implica la plena possessió de la seva llengua, el seu dret a ser... una llengua nacional» (p. 146).

Com podeu veure, són arguments prou contundents per a fer callar els nous profetes que han sorgit darrerament al nostre país que amb bona fe o amb mala fe ens volen fer creure que la llengua és un factor secundari per a l'alliberament nacional.

En un darrer apartat intítulat significativament «la llengua, guerrilla del poble» aporta encara més arguments. Només en vull reproduir unes ratlles: «pel que fa a la llengua dominada, cal estar d'una banda o de l'altra, no pas a mitges. Cal escollir. I refugiar-se en la pròpia llengua es converteix en un acte militant, sovint inconscient, però igualment subversiu» (p. 147).

A la segona part del llibre es tracten temes particulars tots prou interessants però menys aplicables d'una manera directa per a nosaltres, ara. Per això només els esmentaré en comptes de comentar-los en detall com he fet per la primera part del llibre.

Al capítol VII estudia «el colonialisme lingüístic a França» on aplica les seves tesis al cas de l'Estat francès a partir d'una anàlisi històrica des de la Revolució francesa. Cal destacar les dades interessants sobre la situació lingüística, les argumentacions, llengua i nació, etc.

Al capítol VIII tracta de la situació de l'anglès al segle XIV. Aquest cas particular és molt aclaridor per a veure la relació entre ús lingüístic i classe social. Precisament una de les frases que encapçala el llibre correspon a un proverbi anglès de l'època, quan el francès era la llengua de les classes dominants: «Jack fóra un cavaller si pogués parlar francès».

Al capítol IX tracta els sistemes de numeració en bambara, diula i malinke, llengües africanes sotmeses a la influència

colonial del francès, com es pot constatar en l'alteració del sistema de numeració.

Al capítol X tracta «Els préstecs al bambara de l'àrab i el francès». Aquest cas concret serveix per a constatar la influència diferent de cadascuna d'aquestes llengües a causa de la diferent forma de dependència o de relació.

Al capítol XI tracta «El francès a l'Àfrica» on l'autor fa una crítica de la francofonia tot situant-la en el seu context real d'instrument de colonització.

No voldria acabar aquest comentari sense tornar a repetir que aquest llibre té un gran interès perquè en podem treure molts arguments per la nostra lluita. Voldria afegir, finalment, que en aquestes ratlles no he pogut recollir la gran riquesa d'exemples i d'estudis concrets que conté, que per ells mateixos ja en justificarien l'interès. En resum: un llibre que cal llegir atentament.

RAFAEL CASTELLANOS I LLORENÇ

M. Àngels VILADOT

EL BILINGÜISME A CATALUNYA *

El llibre de M. Àngels Viladot: *El Bilingüisme a Catalunya (investigació i psicologia)*, bàsicament el que pretén de donar a conèixer són les teories que la psico-lingüística ha construït sobre el bilingüisme. El punt de referència bàsic de l'obra es pot resumir en el paràgraf següent: «La psicologia com a ciència que estudia el comportament de l'home considera el bilingüisme no com un fenomen del llenguatge sinó com una característica del seu ús i en el qual es troben els individus a la nostra comunitat», destacant, així, que allò que interessa és la relació individu/ús de la llengua.

Potser la part més polèmica, i per aquest motiu més apta per a ser comentada, és la dedicada a la *definició del bilingüisme*. El llibre comença exposant un raonament de Mackey del 75: «Els quatre mil milions d'éssers humans que habiten la terra es distribueixen en quasi quatre mil llengües que es troben totes en l'interior de menys de dos-cents països sobirans (...)», i fent després una exposició de les nacions on es parlen idiomes diferents dels de l'estat. És notori que en la part explicativa que es refereix a la situació de la llengua catalana els textos escollits¹ siguin mostres dels aspectes po-

* VILADOT, M. Àngels, *El bilingüisme a Catalunya*, Ed. Laia, Barcelona, 1981. El llibre consta de dues parts: una teòrica i una altra pràctica. Solament en comentem la teòrica.

1. «A més, a diferència d'altres llengües —no oficials-europees— l'ús social del català és majoritari dins el propi domini lingüístic i es gaudeix d'una producció cultural «extraordinàriament desenvolupada» (UNESCO [Ninyoles, 1976]), amb un potencial humà, cultural, literari i tecnològic superior a qualsevol d'aquestes llengües no oficials d'Europa i comparable a tot un seguit de llengües que són oficials al seu territori» (García Sevilla i Garau, 1973).

Seria important i interessant de demanar-se quan el català, deixant l'etapa de sobirania nacional d'Estat, ha estat majoritari dins el propi domini lingüístic. Quan hi ha clarament un domini del «*Bilingüisme*» de l'Estat espanyol.

sitius més que dels negatius (cal remarcar que l'autora no fa cap al·lusió a l'article dels Marges: *Una nació sense estat i un poble sense llengua?*). Un exemple de la justificació del bilingüisme, en l'obra esmentada, és el següent: «si el bilingüisme està tan desenvolupat és per l'extensió i ressorgiment de llengües nacionals que no s'havien parlat durant segles...» (Macnamara). El fet d'escollir aquesta argumentació, suposa que el bilingüisme és un tret positiu per a la recuperació de les llengües oprimides, quan precisament el bilingüisme és tot just el contrari: una etapa en el procés de substitució lingüística d'una llengua recessiva per una llengua dominant.

Un altre raonament que es pot interrelacionar amb el que s'ha dit fins ara és el que fa Macnamara, comentat per l'autora: «(...) afirmà que el bilingüisme és en potència una força disruptiva i, per altra part, una font d'enriquiment de la humanitat, i que el perill està que una nació intenti controlar aquesta força disruptiva mitjançant la seva destrucció». Sembla, doncs, segons Macnamara, que el bilingüisme sigui positiu. El bilingüisme és, parafrasejant Aracil, el mite que no té en compte la realitat; car sempre que hom estudia el domini d'una llengua sobre una altra, cal tenir present que el xovinisme o imperialisme lingüístic resta lligat al procés de dominació —política, militar i econòmica— de l'estat repressor envers la nació oprimida. El domini lingüístic als EEUU que ens explica Fishman confirma la nostra afirmació, «ens descriu com, els EEUU, conscients del poder disruptiu de la llengua es van dedicar a la tasca de convertir la seva nació, formada per individus de tot el món, en un país monolingüe. Finalment els nordamericans, s'han adonat de la riquesa que han sacrificat per tal d'aconseguir la unitat nacional (...)».

Passant a la secció dedicada a «Bilingüisme i relacions interdisciplinàries», l'autora cita un text de Weinreich on diu: «tant sols poden arribar a comprendre bé el contacte entre llengües quan és té un plantejament psicològic i socio-cultural ampli». «Afirmà Weinreich també que els estudis de les llengües han de coordinar-se amb els estudis extralingüístics sobre el bilingüisme i fenòmens que hi estiguin relacionats (...). Un lingüista que elabora teories sobre la influència del llenguatge però oblida el plantejament socio-cultural de la llengua en contacte, deixa el seu estudi en l'aire.» En aquesta afirmació és on rau —al meu entendre— la clau de volta tant

del llibre i, com de la psicolingüística: ¿els psico-lingüistes es plantegen el problema socio-cultural de la llengua en contacte?

Crec que si hom hagués tingut en compte el plantejament socio-cultural i polític als Països Catalans per valorar el paper de les dues llengües dominants (espanyol i francès), no s'hauria arribat a l'afirmació: «el bilingüisme avui pot considerar-se ja com un fenomen positiu» (p. 119). I esmento la situació de la societat catalana per seguir el raonament del veritablement assenyat Weinreich: l'extensió, direcció i naturalesa de la interferència d'una llengua amb l'altra pot explicar-se més a fons, analitzant el comportament verbal dels individus bilingües, que a la vegada és condicionant per les relacions socials de la comunitat en la qual viu (...). Weinreich proposa justament un plantejament teòric del bilingüisme veritablement científic i psicològic, car la conducta lingüística d'un subjecte no es pot reduir al mecanicisme estimul-resposta; és per això que la *consciència lingüística* (l'ús d'una llengua determinada) és reflectida per tot el medi social, cultural i polític que envolta el subjecte.

Quant a l'exposició de definicions sobre el bilingüisme, ultra la de Brooks, i Bloomfield, l'autora també esmenta la de Marouzeau: «La qualitat d'un subjecte o d'una població, la qual se serveix correntment de dues llengües, sense cap preferència ni per l'una ni per l'altra.» La de Brooks representa que «el veritable bilingüe implica la presència en el mateix sistema neuro-psíquic de dos esquemes paral·lels, però absolutament diferents, sense cap interferència en la conducta verbal».

L'obra també dedica un apartat a «Bilingüisme i contacte entre llengües», on la qüestió bàsica és la interferència lingüística: «Aquelles desviacions de les normes lingüístiques que es manifesten en la parla dels bilingües, com a conseqüència de la seva familiaritat amb més d'una llengua per exemple, com a resultat del contacte entre llengües, seran denominades fenòmens d'interferència» (Weinreich). Aquest contacte entre llengües és tractat també incloent els aspectes socio-psicològics de contacte entre llengües. Una altra argumentació és la de Haugen, que diu el següent: «Així, encara que el bilingüisme s'estableix per la pressió social, la seva continuïtat depèn en cert grau de l'actitud de l'individu davant les dues llengües: encara que el bilingüisme mai no desapareix

totalment, pot ésser pràcticament extingit per raons pràctiques, pel desús d'una de les llengües, ja sigui per les circumstàncies o per la pròpia decisió de l'individu.» Aquest paràgraf manté que el bilingüisme s'estableix per pressió social, per una banda, i per una altra explica allò que segons Haugen és bàsic perquè el bilingüisme s'extingeixi. En parlar del bilingüisme únicament com a fet social, hom no té en compte les nacions sense estat, en què a més d'un fet social, hi ha el fet polític de l'estat dominant. Precisament el susdit fet polític de l'estat es la causa principal del procés de substitució lingüística, la qual cosa condiona enormement les «raons pràctiques» que proposa l'autor del paràgraf, sovint les «raons pràctiques», el pragmatisme de l'individu li ve donat, en darrer terme, per un sòlid poder polític com, sinó, hom pot entendre el pragmatisme davant l'ús de l'espanyol i del francès als Països Catalans?

Finalment la part teòrica recull un apartat dedicat a les «Classes de bilingüisme com a conseqüència de contacte entre llengües», on es proposen els següents tipus de bilingüisme pel que fa a la relació significat (concepte gràfic)-significant (so). Els tipus són els següents: *a)* bilingüisme coordinat amb predominància del castellà. *b)* Bilingüisme coordinat amb predominància del català. *c)* Bilingüisme coordinat amb equilibri català/castellà. *d)* Bilingüisme pur amb predomini del castellà. *e)* Bilingüisme pur amb predomini del català. *f)* Bilingüisme pur sense cap predomini. *g)* Bilingüisme subordinat al català. *h)* Bilingüisme subordinat al castellà. Els conceptes són: bilingüisme coordinat: dos significats distints i dos significants distints; bilingüisme pur: un únic significat i dos significants distints; bilingüisme subordinat: un significat i un significat.

Els altres apartats són dedicats a «Mesures de domini bilingüe», en aquestes mesures el psicòleg mesura l'efecte del bilingüisme en aquells vessants que són objecte de l'estudi de la psicologia (... bilingüisme i desenvolupament intel·lectual...)

La part pràctica de l'obra es basa en un experiment, el qual detecta el tipus de bilingüisme dels individus i alhora indica el grau de dominància d'una llengua respecte a l'altra.

L'obra en general és interessant perquè a més d'una quantitat de bibliografia significativa, palesa postures de bon nom.

bre de psico-lingüistes: no és una obra «fixada» en un sol autor.

El meu breu comentari, la postura del qual ja s'ha fet palesa en el decurs del resum, vindria donat per la conclusió que fa l'autora de l'obra. Recordem-la: «*el bilingüisme pot considerar-se com un fet positiu*». Al meu juí aquesta opinió contrasta per una banda amb el raonament de Weinreich i la reducció empirista de la conclusió. Per tal com la solució del problema al laboratori no reflecteix la nostra realitat, seria bo que la ciència, i dins ella la psicologia, no tingués en compte solament l'aprenentatge a base de reforços, etc... Seria bo que fes un estudi holístic (integrador) del que representa un bilingüisme imposat des de fora i, seria convenient que hom reflexionés sobre el que diu Aracil en el seu article *El bilingüisme com a mite*: «Segurament, el mite implica amb insistència que el català i el castellà són compatibles (d'una banda), mentre que (d'altra), no ho són i mai no han d'estar al mateix nivell. Llur reconciliació és jeràrquica (...)» (subratllat meu).

Es tractaria, per evitar reduccionismes en la investigació psicològica, d'integrar tots els factors extralingüístics amb els pròpiament lingüístics.

FRANCESC-XAVIER FERRÉ I TRILL

Miquel STRUBELL

LLENGUA I POBLACIÓ A CATALUNYA *

El llibre que comentem fou el primer que posà en evidència la gravetat de la situació de la llengua catalana. D'altres n'havien potser parlat però ningú amb la claredat i amb les dades amb què ho fa Strubell.

Durant el franquisme molts catalans havíem cregut cegament en la capacitat del nostre poble d'integrar els immigrants. Strubell és contundent i ens fa veure que es tracta d'un mite i que cal abandonar el triomfalisme per a poder afrontar la realitat. Per a mi aquest és el mèrit principal del llibre. Un altre mèrit és reivindicar sense ambigüitats el principi de territorialitat, és a dir, l'oficialitat exclusiva del català al seu territori.

Té, a més, molts d'altres mèrits que intentaré d'explicar tot comentant-lo.

Es divideix en una introducció, un primer apartat sobre la situació actual i un segon apartat intítulat «*Cap a on?*» Al final del llibre hi ha un apartat d'apèndixs.

El primer apartat comença presentant la crisi actual. Més endavant, al capítol II comenta el bilingüisme i proposa un bilingüisme que no té res a veure amb el que ens han encolomat amb la Constitució i l'Estatut. Strubell proposa que el castellà sigui una segona llengua de relació internacional tot criticant el bilingüisme actual amb oficialitat del castellà.

Són molt interessants les dades aportades al capítol següent sobre el Canadà, Suïssa i Bèlgica. En treu la conclusió que la solució al conflicte lingüístic només es pot trobar d'acord amb el principi de territorialitat per damunt de les llengües dels immigrants. Al capítol IV ens mostra experiències molt interessants a les escoles del País de Galles. Compara

* STRUBELL I TRUETA, Miquel, *Llengua i població a Catalunya*, La Magrana, Barcelona, 1981.

la situació del català en aquests moments a la del País de Galles de fa 80 o 90 anys quan va rebre una forta immigració anglesa que no va assimilar. Les escoles galleses en zones anglòfones són experiències que poden ser de gran interès per a la recuperació del català en zones de forta immigració.

L'autor fa veure, encertadament, que un índex important de decadència de la llengua és que les generacions més joves la parlin menys (una proporció més baixa de la població). Aquest és el cas de la nostra llengua en aquests moments.

L'apartat sobre la situació actual és el més llarg del llibre. Comença tractant de la immigració i la integració al Principat, un dels capítols més interessants del llibre. En aquest capítol, per tal d'explicar el baix percentatge de jovent catalanoparlant l'autor afirma que cal valorar correctament els percentatges d'immigració i per això proposa tenir en compte la proporció de població adulta perquè és la població adulta la que determinarà la llengua del futur. En resulta que el percentatge de població adulta immigrada és superior al percentatge de població immigrada i, per tant, l'impacte lingüístic és més gran que el que podria fer-nos suposar el percentatge general.

Una petita observació que faria en aquest capítol és que no em semblen igualment desfavorables les poblacions esmentades dins les «zones rurals» de la «província». Caldria distingir ciutats com Martorell, Sant Feliu o Igualada, amb forta immigració, de ciutats com Vic o Granollers. (Granollers i Igualada es trobarien a la frontera entre els dos grups) (p. 80). A part d'aquesta petita observació, el capítol és ple de dades i de suggeriments. Em semblen particularment interessants les darreres pàgines on proposa l'estudi de les actituds envers l'aprenentatge del català.

El capítol següent és dedicat a la demografia de la llengua catalana. Malgrat que es tracta d'una estimació, és feta amb tot rigor i objectivitat partint de dades contrastades. Només hi voldria fer unes breus observacions: l'estimació de la Franja de Ponent em sembla baixa (15.000 catalanoparlants sobre 43.563 total) sobretot tractant-se d'una zona rural on no hi ha immigració, i en canvi em sembla massa alta la de la Catalunya Nord on el francès ha penetrat profundament. Segurament la xifra de 150.000 catalanoparlants és correcta considerant tots els que saben parlar català però la dels que

tenen el català com a llengua familiar habitual deu ser bastant més baixa (pp. 94-95).

El capítol VII serveix per a corroborar el que ja s'havia afirmat sobre la llengua del jovent. Entre la joventut la proporció de catalanoparlants és inferior. Hi ha un retrocés amb l'edat. Al capítol següent hi ha una aportació teòrica important: el que l'autor en diu l'índex de canvi lingüístic, que utilitza per resumir dades d'una manera global. Aquest índex és aplicat a diferents enquestes i comentat amb interessants suggeriments sobre el canvi lingüístic. A més d'aquesta aportació teòrica hi ha una observació que val la pena destacar sobre les forces socio-psicològiques que intervenen en el canvi lingüístic, forces sovint menystingudes pels socio-lingüistes.

En un altre capítol l'autor comenta el padró municipal de la «província» de Barcelona (1975) aplicant l'índex de canvi lingüístic. Com a conclusió general es pot dir que fora de les cinc comarques de la «província» de més immigració (Vallès Occidental, Baix Llobregat, Barcelonès i també, però menys, el Vallès Oriental i el Garraf) el català és après pels fills dels immigrants.

El capítol X parla del matrimoni mixt a Barcelona on es destaca que la proporció que parla català amb els fills és inferior al 50 per cent. El matrimoni mixt és avui (en el moment d'escriure's l'obra) un factor de retrocés del català. L'autor afegeix que en una situació normalitzada el matrimoni mixt fóra un factor favorable.

L'apartat sobre la situació actual s'acaba amb un capítol sobre llengua i identitat on es destaca que sembla haver-hi una clara correlació entre llengua futura dels fills i autoidentificació com a catalans. També és interessant de destacar que, segons l'autor, una de les causes que han retardat el redreçament lingüístic és la desaparició del sentiment d'amenaça. I afegeix: «La planificació lingüística ha d'evitar a tota costa provocar l'estabilització definitiva d'una identitat castellano-panyola entre la immigració i els seus descendents tot i respectant l'oficialitat del català» (p. 174).

El darrer apartat, «Cap a on?», comença amb un capítol dedicat a l'absorció lingüística. Un model matemàtic, on cal destacar que el model concret proposat s'estableix suposant que es manté el percentatge de catalanoparlants. La intenció del model no és altra que indicar tendències que poden ser útils per a la planificació de la immigració.

El capítol següent tracta de la normalització de la llengua a l'escola. Entre d'altres coses, Strubell diu que cal un canvi radical dels costums lingüístics, que el català s'ha d'introduir a l'escola des del primer moment (preescolar), que no n'hi ha prou que l'alumne vulgui aprendre el català, que cal un element instrumental, una utilitat pràctica dins de l'escola, etc. També són molt interessants les dades sobre la distribució escolar dels catalanoparlants per tal de poder portar a terme una política lingüística coherent a l'escola. Una observació: Penso que l'autor s'hauria pogut estar de negar el dret a l'aplicació del principi de territorialitat al País Valencià (p. 200), per dues raons: Primer perquè si algú ha de posar en dubte els nostres drets no hem de ser precisament els mateixos catalans i en segon lloc perquè no podem renunciar a la llengua en cap zona dels Països Catalans (un dels defectes del llibre és el de ser excessivament «regionalista»).

Tot seguit, estudia les actituds lingüístiques i el paper del mestre. Les dades aportades poden ajudar molt a l'aprenentatge de la llengua Strubell comenta en aquest capítol l'afirmació d'alguns partits que sostenen que és català tot aquell que viu i treballa a Catalunya, afirmació que segons ell és perillosa des del punt de vista de la psicologia social (p. 213).

El tema de la televisió és tractat al capítol XV. Em sembla que no hi calen comentaris. Tots estem convençuts de la seva importància.

Acaba el llibre parlant sobre psicologia social i normalització lingüística.

Després d'algunes observacions sobre les modulacions del llenguatge, afirma sobre la normalització: «... la normalització lingüística, és a dir, la recuperació de l'ús del català en tots els àmbits i per a totes les funcions, no pot ser sinó una sèrie d'actes conscients per part de la població» (p. 235).

En parlar sobre l'ús inconscient de la llengua, Strubell cita Aracil que fa la distinció entre ús convencional i ús intencional de la llengua (p. 237).

Més endavant parla de la convergència i la divergència lingüístiques, del prestigi i de la solidaritat. Aquestes són les dues dimensions bàsiques de les relacions interpersonals verbals i es relacionen amb les motivacions instrumental i integrativa. Acaba el capítol destacant el paper de la psicologia social.

El llibre es completa amb un apèndix on recull les dades

i els treballs que ha utilitzat per a les explicacions anteriors.

Un darrer suggeriment. Per una propera reedició fóra molt interessant d'actualitzar la informació per a poder veure quin ha estat l'impacte de l'oficialitat del català. Molts tenim el dubte de si la recuperació del català és prou forta per a contrarrestar la castellanització creixent.

RAFAEL CASTELLANOS I LLORENÇ

El llibre que comentem consta de tres parts:

La primera, anomenada «Una cruïlla històrica» és una valoració de la situació de la societat catalana en aquests moments; la segona, anomenada «El fracàs d'una política» és una crítica a les limitacions de l'autonomia i la tercera amb el títol de «La reconstrucció nacional» exposa l'alternativa política.

La primera part és sens dubte la més elaborada i la més interessant del llibre. S'hi fa una anàlisi bastant detallada dels diferents factors que defineixen la situació actual que permet d'adonar-nos de la seva gravetat.

A la segona part li manca profunditat. La crítica a l'autonomia conté els trets més essencials prou ben exposats, però hi manca una valoració més a fons de les implicacions que té i que pot tenir l'actual paròdia d'autonomia.

El capítol d'aquesta segona part que tracta sobre la «crisi d'energia cívica» té aspectes molt interessants com són les crítiques a les teories sucursalistes d'esquerra (representades molt encertadament per Solé-Tura i González Casanova), però no s'hi expliquen les causes de la crisi esmentada.

La tercera part m'ha semblat menys treballada i no prou lligada amb les altres dues parts. S'hi defineixen uns objectius a assolir i les línies d'acció general per aconseguir-los, però no queda prou definida la política més immediata (per exemple, la política respecte a la Generalitat).

Vegem, ara, amb més detall alguns dels punts del llibre que em semblen poc convinents.

M'ha semblat una argumentació poc convincent afirmar que cal salvar la nostra identitat perquè va lligada al progrés:

* PINYOL I BALASCH, Josep, *La Sobirania Nacional*, Demà Llibres, Barcelona, 1982.

«Mantenir l'estadi de civilització i progrés que hem assolit amb tants esforços exigeix de preservar la identitat nacional...» (p. 69).

Per l'autor la identificació entre catalanitat i progrés va lligada a la consideració de l'Estat espanyol com a incapaç d'una modernització. Aquesta incapacitat de modernització de l'Estat espanyol és un dels arguments que fa servir l'autor per a justificar la necessitat d'un Estat català propi.

Avui en dia els catalans no som ja el poble desenvolupat que es troba en un Estat endarrerit, o potser sí, però d'una manera molt més relativa. És a dir, ni els catalans som relativament tan desenvolupats ni l'Estat espanyol en general és tan endarrerit relativament com abans. Precisament l'acumulació capitalista durant el franquisme ha permès la formació d'un capitalisme castellà (sigui capitalisme d'Estat o de base multinacional, etc.) i ha modificat profundament l'estructura social i econòmica de Castella. Continuen encara les diferències socials, econòmiques i culturals, però la «modernitat» o la «superioritat econòmica» catalana és molt més relativa que no pas abans.¹

D'altra banda, encara que en realitat les diferències de nivell econòmic fossin ara igual que uns anys enrera, em sembla equivocat de recórrer a l'argument del «progrés» per justificar el nostre dret a mantenir la nostra identitat, a ser lliures. Són «ells» que han de justificar les «raons» del seu imperialisme. Més que «preservar» una identitat perquè està lligada al «progrés», cal reivindicar el dret a no deixar-se esclafar, el dret a valer-nos per nosaltres mateixos.

D'una manera semblant reivindicar l'Estat propi perquè l'Estat espanyol és incapaç d'una modernització em sembla un argument poc fonamentat (té sens dubte un fonament històric però és molt més discutible actualment amb la penetració del capitalisme internacional a tot l'Estat espanyol). D'altra banda caldria saber què vol dir exactament «modernització» i si es tracta d'un model a defensar.

En efecte, una de les ambigüitats del text que comento és el model de desenvolupament que proposa. Enlloc no es veu

1. Avui en dia hi ha diferències importants com poden ser un grau més alt d'urbanització, un percentatge més gran de petites i mitjanes empreses, un percentatge més baix d'empreses estatals, etc.

Tot això comporta una psicologia col·lectiva diferent, un comportament també diferent davant l'Estat, etc.

clar que es tracti d'una ruptura amb el model de desenvolupament basat en la industrialització i el consum creixents. Més aviat sembla que es propugni una industrialització «respectuosa amb la natura», que aprofiti les energies renovables, no nuclears, etc., però al capdavant industrialització creixent.

La resposta a la revolució tecnològica que es proposa sembla que vagi en aquest sentit ja que s'identifica industrialització amb progrés. Reforça la meua interpretació el fet que l'autor reclami amb insistència la necessitat d'un Estat propi sobretot perquè la complexitat tecnològica actual requereix més que mai l'acció impulsora de l'Estat.

Tampoc no es posa en qüestió d'una manera clara la divisió capitalista del treball. Segons l'autor, la reconstrucció nacional ha de ser obra de la petita i la mitjana burgesia i de les classes populars catalanes. Com que no es diu enlloc quin d'aquests sectors jugarà un paper primordial, cal suposar que no es posa en qüestió la jerarquia social actual.

Si el model proposat no posa en qüestió la jerarquia social, quin pot ser l'interès de les classes populars en una sobirania nacional lligada a aquest model? Hi poden estar interessades perquè portarà el «progrés» com diu l'autor? Quin progrés?

En una època de profunda crisi econòmica, sense un canvi radical en la utilització dels recursos (i per tant del model d'industrialització) i en la jerarquia social no és versemblant portar a terme ni tan sols unes millores econòmiques (encara menys un programa de progrés).

D'altra banda, en una situació de crisi econòmica en la qual l'atur és cada vegada més gran, quin ha de ser el paper d'aquests sectors i en general dels sectors marginats?

Com que no s'ha analitzat amb profunditat ni la base social ni les implicacions de la crisi «la via política a la sobirania» que s'exposa al final del llibre peca d'excessivament voluntarista, perquè no es veu clar el camí per arribar-hi.

* * *

Entre els aspectes positius a més de la primera part en conjunt que jo he esmentat, hi ha elements a destacar. Per exemple l'apartat D del capítol III on l'autor ens fa veure agudament el perill de convertir-nos de nació en minoria nacional o els comentaris al capítol IV sobre el concepte antro-

pològic de cultura, o els interessants suggeriments sobre el cooperativisme o la proposta d'un consell d'organitzacions nacionals, etc., i molts altres punts que fóra llarg d'enumerar.

En resum: es tracta d'una obra plena de suggeriments i d'idees, que té entre d'altres mèrits el de ser un dels pocs llibres que ha tractat del fet nacional amb profunditat i amb rigor. Em sembla que són arguments prou importants per a fer-ne recomanable la lectura.

RAFAEL CASTELLANOS I LLORENÇ

Joan F. MIRA

INTRODUCCIÓ A UN PAÍS *

Moltes vegades hem sentit la necessitat de disposar d'un llibre que donés una idea general dels Països Catalans. *Introducció a un país*, de Joan F. Mira, compleix perfectament aquest objectiu amb un llenguatge planer molt apte per a la divulgació i alhora sense perdre rigor. És de doldre que un text com aquest que pot ser de tanta utilitat no s'hagi divulgat més i hagi passat gairebé desapercebut.

Es tracta d'una bona «introducció» al coneixement del nostre país que es mereix una difusió més gran que la que ha tingut fins ara. És un llibre que cal recomanar sense reserves. Penso concretament que podria ser molt útil a les escoles. Atenció, doncs, els mestres nacionalistes de veritat que no en tenen prou de parlar de la «regió» (sigui aquesta el Principat, el País Valencià, les Illes o la Catalunya Nord). Ara disposem d'un bon llibret per a introduir al coneixement de la nostra nació.

Els capítols del llibre són els següents: I. Terres i paisatges (on tracta de la geografia física. II. Gent, pobles i ciutats, la població i el poblament. III. Les activitats econòmiques. IV. Parlar i escriure (sobre la llengua). V. Una literatura important. VI. Camins i etapes de la història.

Els capítols I i II penso que són els més reeixits. El capítol III aporta moltes dades però amb l'inconvenient que són difícils de valorar per a un lector que no sigui especialista. Fóra convenient d'oferir dades comparatives d'altres països que permetrien de copsar-ne l'abast.

També hi ha alguns aspectes importants, alguns d'enfocament, poc o gens tractats. La dependència econòmica exterior només es presenta des del punt de vista financer, no es plan-

teja el problema de l'energia, no s'apunta cap crítica al model de desenvolupament econòmic ni al model jeràrquic de l'empresa.

Amb això no vull pas dir que s'haguessin de tractar explícitament aquests temes —impossible en una obra de síntesi— sinó tan sols que em semblaria més objectiu que es pogués deduir que el model actual no és l'únic model econòmic possible.

El capítol IV sobre la llengua pot semblar breu però tot i això s'hi tracten totes les qüestions més interessants amb prou extensió: els dialectes, les característiques pròpies i la història.

El capítol V, igual com el capítol anterior, és també un bon resum bastant equilibrat. Una sola observació: M'ha semblat massa breu el tractament de l'època de la postguerra.

Al capítol VI, l'època més recent és menys tractada comparativament amb les altres, ja que es dediquen només cinc pàgines als segles XIX i XX per 34 de tot el capítol.

RAFAEL CASTELLANOS I LLORENÇ

* MIRA, Joan F., *Introducció a un país*, Papers Bàsics, Ed. 3 i 4, València, 1981.

Amb aquest llibre Carles-Jordi Guardiola ha fet una aportació fonamental a la tasca de recuperació de la nostra història immediata. Si bé darrerament han aparegut força treballs sobre els diversos aspectes de la lluita popular contra el franquisme, encara no s'havia fet un estudi de tipus general, a nivell de Països Catalans, sobre les activitats de resistència i de lluita en el camp de la llengua. *Per la llengua* és una primera aportació que dona una informació bàsica i ordenada sobre el tema.

El llibre conté una cronologia força exhaustiva, la qual, any per any, dona compte de les activitats i de les accions més significatives i de més repercussió social i política realitzades en el període 1939-1977, és a dir des de la instauració del règim franquista fins a l'inici de la transició. A més d'una àmplia bibliografia relacionada amb el tema, el llibre inclou també un interessantíssim apèndix documental. Hi trobem recollits un seguit de papers que, al seu moment, van tenir un gran impacte, com, per exemple, el *Report de treball sobre la campanya per l'ús oficial de la llengua catalana* (elaborat per una comissió de l'Assemblea de Catalunya, l'any 1974), o l'*Informe sobre l'ús oficial del català* (elaborat per l'Àmbit de Llengua del Congrés de Cultura Catalana, l'any 1977). Sens dubte, la publicació conjunta d'aquests i d'altres documents igualment importants és un dels encerts més notables del llibre, tant pel que té de recuperació física d'alguns textos editats en plena clandestinitat —com és el cas del document de l'Assemblea de Catalunya— com perquè pot ajudar-nos a la recuperació ideològica de molts dels plantejaments i de les reivindicacions que s'hi fan i que avui, per desgràcia, conti-

* GUARDIOLA, Carles-Jordi, *Per la llengua*, Barcelona, La Magrana, 1980.

nuen essent perfectament vàlids i vigents. Rellegint-los, hom s'adona de fins a quin punt tots nosaltres hem estat desviats dels nostres objectius —que fa pocs anys ens semblaven «mínims»— per obra i gràcia de l'operació de Reforma Política de l'Estat espanyol, que avui molts han assumit amb totes les seves limitacions, i totes les seves servituds, que afecten també —i potser d'una manera especial— el terreny de les reivindicacions lingüístiques. Arguments i reivindicacions que ahir, a molts de nosaltres, ens semblaven moderats, serien titllats ara de «viscerals», «radicals» o «anticonstitucionals» per més d'un dels seus antics defensors. Només per donar una mostra d'això que dic, cito una de les conclusions del document suara esmentat elaborat per l'Àmbit de Llengua del Congrés de Cultura Catalana: «Una política lingüística democràtica en el nostre àmbit ha de tenir com a fita última per a l'esdevenidor la completa normalització de la llengua catalana, la qual cosa implicarà l'oficialitat única en els territoris que l'han tinguda tradicionalment com a usual» (els subratllats són meus). No cal dir que aquesta «fita última», que fa tan sols sis anys propugnava el Congrés de Cultura Catalana —una iniciativa, recordem-ho, que comptava amb el suport i l'acord de tots els sectors democràtics del país—, ha estat definitivament abandonada per molts, que l'han substituïda per l'entronització del bilingüisme com a situació òptima i inalterable. Curiosament, en això com en altres coses, podem constatar una vegada més que els moments històrics més «oblidats» no són pas precisament els més allunyats, sinó els més immediats. Per això és útil el rescat d'aquests textos, perquè el seu contingut, ben vàlid encara, cal que sigui salvat d'aquest «oblit» generat per la Reforma i la seva acceptació.

A més a més de la cronologia, la bibliografia i l'apèndix documental, el llibre consta d'un estudi introductor i en què l'autor dona una visió de conjunt de les diferents etapes i dels diversos camps de la lluita per la llengua ençà de 1939: la resistència inicial i les edicions clandestines de la postguerra, la represa editorial ençà dels anys seixanta, el fenomen de la Nova Cançó, la lluita per la introducció del català a l'escola, com a matèria primer i com a vehicle d'ensenyament de forma progressiva després, les campanyes de reivindicació de l'ús oficial a l'inici de la transició, etc. Una llarga història de lluita popular que encara no s'ha traduït en guanys realment efectius. Realment, tal com diu Carles-Jordi Guar-

diola a la conclusió del seu estudi: «mai un poble no ha lluitat tant per aconseguir tan poc».

Per la llengua és, doncs, un llibre fonamental i bàsic per a conèixer un aspecte importantíssim —i potser algunes vegades menystingut— de la història de la lluita del poble català contra l'opressió nacional. Un aspecte de la lluita que amplis sectors del poble, cada dia més conscients de la gravetat de la situació actual, reprenen ara amb força i en unes condicions, això sí, innegablement millors que les de l'etapa franquista. Per això, la lectura d'aquest llibre, que estudia i analitza la nostra experiència col·lectiva en aquesta lluita, no és només necessària, sinó que és també útil i oportuna.

FRANCESC CODINA

Lluís V. ARACIL

PAPERS DE SOCIOLINGÜÍSTICA *

El llibre conté onze treballs, redactats alguns originàriament en francès i altres en anglès, entre 1965 i 1979. Els textos han estat ordenats i, quan ha calgut, traduïts per Enric Montaner. Contràriament al que podria semblar, el llibre no és una mera acumulació de bocins dispersos, sinó un aplec coherent que, alhora que mostra el progrés i la trajectòria de Ll. V. Aracil en el camp de la sociolingüística, forneix un model teòric i un mètode d'anàlisi general i, per tant, indispensable per a comprendre en profunditat la nostra problemàtica lingüística.

L'autor, en tot el seu llarg procés de reflexió i de recerca, ha partit tothora d'un plantejament basat tant en el compromís com en el rigor científic. Tal com diu a *Educació i sociolingüística* (1879), «els sociolingüistes catalans som *natus*, de manera que la nostra curiositat intel·lectual i la nostra implicació personal són solidàries i ens obliguen a prendre molt seriosament la matèria que tractem (...) I és per això que ens importa tant de no enganyar-nos miserablement». Aquesta consideració positiva del compromís, en tant que exigència i garantia alhora del rigor científic, em sembla digna de ser destacada per moltes raons, tant per la sinceritat i la valentia intel·lectual que implica —en un temps en què torna a imposar-se un academicisme pretensiosament fred i neutre— com pel fet que explica i justifica l'apassionament amb què l'autor, tothora lúcid, s'ha llançat a la doble i inseparable tasca de comprendre i de fer-nos comprendre el funcionament real dels mecanismes de l'ús lingüístic, i de desemascarar, usant termes seus, tota la «metafísica»,

* ARACIL, Lluís V., *Papers de sociolingüística*, Barcelona, La Magrana, 1982.

tota la «retòrica» i tots els «mites» ocultadors o compensadors d'aquesta realitat.

L'obra és, per començar, un allegat a favor de la sociolingüística i de la seva independència disciplinar respecte de la lingüística estricta. Mentre aquesta darrera s'ocupa de l'estudi de l'estructura interna de la llengua, la sociolingüística n'estudia sistemàticament l'ús. L'objecte d'estudi prioritari de la sociolingüística és la distribució de les distintes varietats lingüístiques en els diferents àmbits de comunicació, dins un procés dinàmic tendent —quan aquestes varietats són sistemes lingüístics— a la normalització o bé a la substitució lingüística, en què una varietat, *dominant*, s'imposa damunt d'una altra, *recessiva*, per expansió i replegament correlatius dels respectius àmbits dins alguns àmbits de parla. D'altra banda, les modificacions en l'estructura mateixa de la llengua depenen, en darrer terme, de l'ús, i només poden ésser realment explicades en funció de l'ús lingüístic. Així, per exemple, en un procés de substitució lingüística «els canvis estructurals concomitants de la substitució il·lustren la (re)adaptació funcional de l'estructura lingüística a l'ús. Mentre l'estructura de la varietat dominant s'enriqueix, la de la recessiva s'em-pobreix» (*Substitució lingüística*).

Em sembla que val la pena que, pel meu compte, provi d'il·lustrar la validesa de l'enfocament sociolingüístic quan es volen analitzar els diversos aspectes de la nostra problemàtica actual, tant pel que fa als obstacles amb què topa la normalització del català com pel que fa al procés de degradació de la llengua parlada. En tant que llengua recessiva, el català és escassament utilitzat en diversos àmbits de comunicació (usos formals, mitjans de comunicació, diàlegs entre interlocutors ocasionals o/i desconeguts a les grans ciutats, etc.), per la qual cosa sofreix una recessió quantitativa, en termes de nombre de parlants i de freqüències d'ús, i també qualitativa, en termes d'àmbits diferencials i normes d'ús. Així, doncs, es comprèn que el simple reconeixement legal de la cooficialitat de la llengua no hagi suposat pas un avenç *de fet* per al català, car, en la pràctica, han romàs intactes les normes i les rutines socials en què es basa la *dominança* del castellà. Justament, la campanya de normalització lingüística de la Generalitat —encaminada a afavorir un canvi en les «pautes» de comportament lingüístic— i l'anomenada Llei de normalització lingüística de Catalunya, apro-

vada fa poc pel Parlament autònom —encaminada a fer efectiu, bé que amb una migrada capacitat de constricció real, l'ús públic de la llengua— són dues iniciatives que pretenen resoldre aquesta qüestió. D'altra banda, el procés de degradació (o de «canvi estructural» recessiu) de la llengua parlada en certs sectors importants de la població —com és el cas d'una bona part del jovent d'origen catalanoparlant de Barcelona i el seu cinturó— s'explica, bàsicament, per l'ús cada dia més limitat i més circumscrit —sovint sols a l'àmbit familiar— que aquests sectors fan de la seva llengua pròpia. Evidentment aquest no-ús o infra-ús continuat de la llengua pròpia comporta a la llarga una reducció de la competència lingüística del parlant en aquesta llengua, o fins i tot pot representar l'adquisició d'una competència lingüística deficient, si la llengua pròpia comença a ser infrautilitzada ben aviat en edat infantil. Una altra conseqüència és que el parlant, conscient del grau divers de competència lingüística que té sobre les llengües que parla —la «pròpia» i la que usa normalment—, podrà arribar a considerar com a realment «pròpia» o, si més no, com a «més pròpia» la llengua més usada. Això que acabo de dir és un fet constatat. Segons un estudi estadístic conjunt de la Generalitat i de l'Ajuntament de Barcelona (publicat a l'«Avui», el 23 d'abril de 1983), a Barcelona ciutat un 40 per cent dels joves té com a *única* llengua familiar el català, però només un 30,6 per cent dels joves consideren el català com a llengua pròpia seva (enfront d'un 46 per cent de joves de llengua familiar castellana i d'un 51,7 per cent que consideren el castellà com a llengua pròpia). Em sembla que aquest exemple i aquestes consideracions que acabo de fer il·lustren de forma prou eloqüent l'estretíssima relació que existeix entre *canvi* (degradació en aquest cas) de l'estructura lingüística i *ús* en el cas d'una llengua recessiva, així com l'evolució dinàmica de la situació de conflicte lingüístic (a nivell general, la tendència, com molt bé mostra l'estadística, és que la llengua dominant guanyi terreny a costa de la recessiva, que en perd contínuament, dia a dia, generació a generació en aquest cas).

És evident, doncs, que la societat catalana, si és que vol resoldre adequadament la Qüestió de la Llengua i garantir-ne la supervivència futura, s'ha de dotar d'una consciència sociolingüística. El vell discurs cofoista i sentimental de defensa de la llengua a què estem encara acostumats és un discurs

obsolet, producte d'una situació històrica superada, però que ara ha esdevingut inoperant i ofuscador. Aracil propugna amb un entusiasme i una terminologia militants la presa de consciència sociolingüística i ataca durament la vella mentalitat anti-sociolingüística (vegeu *La revolució sociolingüística catalana*, 1975). L'una i l'altra mentalitat es diferencien perquè mantenen actituds i valoracions oposades davant el fet de la llengua, que són sistematitzades d'aquesta manera:

<i>antisociolingüística</i>	<i>sociolingüística</i>
<i>Estructura de l'idioma</i>	<i>Us de l'idioma</i>
<i>Idioma, signe distintiu a ostentar</i>	<i>Idioma, instrument i producte</i>
<i>Història retrospectiva: orígens</i>	<i>Història prospectiva: futur</i>
<i>Perennitat immutable</i>	<i>Canvi incessant</i>
<i>Esperit metafísic</i>	<i>Esperit positiu</i>
(...)	(...)
<i>Exaltació sentimental</i>	<i>Reflexió crítica</i>
<i>Apoliticisme</i>	<i>Politització</i>
<i>Ambits a part, especials i excepcionals</i>	<i>Vida ordinària</i>
<i>Reducció, confinament</i>	<i>Plenitud</i>

En mots de l'autor, la primera columna, a més de ser «el quadre clínic de l'alienació», és una mera «efusió», mentre que la segona és un «programa». De fet, una part important del llibre s'ocupa de denunciar i de combatre la «ideologia» tergiversadora i emmascaradora segregada entorn de la Qüestió de la Llengua. En un dels seus primers treballs (*El bilingüisme com a mite*, 1966), Aracil fa una denúncia contundent, brillant i raonadíssima del parany que amaga la proposta bilingüista: «La maniobra compensatòria és també una manera de disfressar les pressions que constreñen els valencians a recórrer al castellà, els agradi o no. La imposició del castellà és presentada favorablement: no pas com a substitució, sinó com a enriquiment. La política coercitiva és matisada amb paternalisme. És, després de tot, per llur bé que a nadius ignorants els presenten, de franc, una llengua "superior" a la seva.» Un altre dels pseudo-arguments denunciats des del primer moment (*Conflicte lingüístic i normalit-*

zació a l'Europa Nova, 1965) és la tan predicada conveniència dels idiomes dominants dels «Estats-nació plurinacionals» com a pretesos vehicles útils i indispensables per a la comunicació internacional: «perquè tothom pugui comunicar-se amb tothom, n'hi ha prou que cadascú sàpiga només dos idiomes: el seu propi i una *interlingua* comuna a tots (...) I la lògica ens diu que la *interlingua* europea farà automàticament inútils les *interlingües* dels imperis parroquials» (així és com l'autor anomena els Estats-nació espanyol i francès. En realitat, la intromissió forçada d'aquests «tercers» idiomes entre la llengua pròpia de cada comunitat i la necessària *interlingua* comuna de relació —paper, hi podríem afegir, que actualment ha assumit l'anglès— no és res més que una «obstrucció» injustificable. Com el lector pot adonar-se, Aracil no estalvia energies a l'hora d'enfrontar-se a la tradició ideològica que —ja sigui des del cofoisme i el sentimentalisme indígenes o des de la mala fe i les tergiversacions dels imperialistes parroquials— dificulta la presa de consciència sociolingüista i actua, per tant, com un obstacle real contra el procés de normalització.

La normalització exigeix, doncs, en primer lloc, la superació d'aquests paranys ideològics. Cal que la societat catalana es (re)planteixi correctament la Qüestió de la Llengua de forma responsable i realista, i que, deixant de banda tant les pors i els complexos paralitzadors com les retòriques i els simbolismes eixorcs, es proposi impulsar efectivament i decididament les mesures i les accions pràctiques que un procés d'aquesta envergadura reclama. Aquesta és la primera condició necessària, però no és pas suficient. Ja que, com afirma Aracil: «... la normalització eficaç exigeix, o bé la plena independència política (=sobirania), o almenys un grau substancial de *self-government* de la comunitat lingüística interessada» (darrer treball citat). De fet l'autor no ignora la relació entre llengua i política —o entre llengua i poder—, i és ben conscient que el procés de normalització de la llengua és indestruïble del procés de transformació política i social, i així ho manifesta sovint, i fins i tot ho valora positivament, ja que «és bo que la Qüestió de la Llengua sigui inseparable d'altres de gran envergadura, perquè això ens obliga a abordar-les totes al mateix temps» (*La Revolució sociolingüística catalana*). Podem dir, doncs, que la normalització és part integrant del procés de transformació global,

i que alhora és un estímul, un agent i un índex més d'aquest procés global. Aquesta és una bona reflexió que convidria que es fessin tots aquells polítics, ja siguin moderats o radicals, que consideren que les vicissituds de l'ús social de la llengua són un factor secundari o fins i tot prescindible en el procés polític de transformació social i de reconstrucció nacional.

Sens dubte, la publicació d'aquest aplec de papers de sociolingüística de Lluís V. Aracil és un esdeveniment important i oportú, que hauria de tenir —o que a hores d'ara ja hauria d'haver tingut— una gran repercussió en la societat catalana i, especialment, entre els diversos sectors polítics que es proposen —si més no, així ho diuen on i quan políticament els convé— d'impulsar la reconstrucció nacional del nostre poble, dins la qual s'inscriu, és clar, la normalització lingüística als Països Catalans. Treballs tan lúcids com el de Ll. V. Aracil, que forneixen un model teòric i un mètode d'anàlisi indispensable per a comprendre la nostra situació real, que fan unes propostes pràctiques interessantíssimes (vegeu, si no, *Projecte per a una institució per a l'ús del català*), haurien de desvetllar un interès notable i haurien de trobar una acollida entusiasta en aquells sectors polítics que controlen parcelles de poder als municipis, a les institucions autonòmiques o a l'administració de l'Estat. Treballs i opinions com les d'Aracil i d'altres sociolingüistes s'haurien d'haver tingut molt més en compte a l'hora de dissenyar la política lingüística o a l'hora de redactar la Llei dita de normalització lingüística. Lamentablement, no ha estat així. Els sectors polítics que actualment són hegemònics a casa nostra temen el rigor i la claredat. Això explica que, sovint, les aportacions a la confusió siguin més ben rebudes i més celebrades que no pas les aportacions a la clarificació.

FRANCESC CODINA

Joaquim ARENAS i Ernest SABATER

*DEL CATALÀ A L'ESCOLA
A L'ESCOLA CATALANA **

Quan en aquests països nostres ha esdevingut ja crònica la pèrdua de la memòria, és bo que surtin de quan en quan llibres com aquest. No gens ambiciosos, purs reculls d'allò que es deia i es feia no fa pas tant de temps, però per això mateix necessaris. Són moltes vegades textos gairebé de batalla, de tasca diària, moguts no pas per elucubracions de gabinet o disputes acadèmiques sinó per la necessitat concreta del moment. I per aquesta raó són potser encara molt més significatius.

En aquest cas es tracta d'un recull —com diuen els mateixos recopiladors —de textos la procedència del quals «*gira sempre al voltant de la DEC d'Omnium Cultural i de persones afins*». La breu introducció que el precedeix, però, esdevé un autèntic manifest sobre la problemàtica realització, ara i aquí, de l'escola catalana, en la perspectiva que donen aquells textos i l'experiència que els acompanya i que els recopiladors han viscut ben directament.

Manifest i cronologia —obra també de Joaquim Arenas i Ernest Sabater— que es distingeixen per una especial sensibilitat envers l'autèntic problema de discriminació i menyspreu que suposa per als immigrants i els seus fills el fet de privar-los de l'escola catalana amb el subterfugi que així se'ls pretén «*protegir*». És ben significativa, a l'hora de repassar el resum cronològic, la presència ja des dels primers dies d'un esforç per la catalanització en àrees de gran percentatge d'immigració, i el lloc de privilegi que hi ocupen per exemple —ja el 1972— Santa Coloma de Gramenet, la Zona Franca o Cornellà i El Prat de Llobregat.

* Joaquim ARENAS i SAMPERA i Ernest SABATER i SICHES, *Del català a l'escola catalana. La visió i la tasca de la DEC d'Omnium Cultural*, Edicions de La Magrana, Barcelona, 1982.

«Creiem —diuen els recopiladors en la introducció— que els infants de tota procedència que avui omplen les aules de les nostres escoles tenen abans que res el dret a aprendre el català, i fer-se'l plenament seu des de la infantesa, a ser ensenyats en català, única manera de poder-ne accedir a un domini ple, i creiem que amb això no se'ls fa pas cap tort; el tort els el farem si els neguem aquest dret i els mantenim permanentment forasters, permanentment immigrants en aquesta terra integradora i acollidora.»

La lectura dels textos recopilats encara reforça aquesta visió, i contribueix per la seva obvietat a desmentir rotundament la pretesa voluntat d'imposició draconiana de la nostra llengua i cultura amb què alguns han volgut tergiversar la realitat, convertint una cultura víctima com la nostra en una mena de cultura dominadora, creant un nou mite que avui impregna —tant en les actituds ofensives com en les que es produeixen, porugues, a la defensiva, com qui sembla encara que demani perdó la classe política i, de retruc, el teixit social.

La publicació d'aquests documents és prou alligonoradora. Recomano sobretot —potser per la dèria particular de detectar baixades de pantalons espectaculars en molts que van passar per ser prohoms de la catalanitat i la progressia— que llegiu els dos textos escrits arran del Congrés de Cultura Catalana. Pareu esment —i llegiu després el que ens explica en aquest mateix número de «Quaderns d'Alliberament» Josep Ferrer sobre el debat de la Llei del Català— en aquella definició diàfana: «l'aplicació de l'oficialitat territorial (del català), solució adoptada a Bèlgica i a Suïssa, i en altres llocs on, dins un mateix estat, federal o unitari, conviuen diversos pobles amb llengües pròpies, ens sembla la solució més justa, i l'única que garanteix una normalització efectiva i posa fi a les situacions diglòssiques que desemboquen, a la llarga, segons els sòcio-lingüïstes, en la desaparició de la llengua catalana.»

Aquest no és ni tan sols un text de la DEC, sinó del document final de la subcomissió de català a l'ensenyament, del Congrés de Cultura Catalana, i que va bé també de comparar amb el que hi va presentar la DEC, que el precedeix en el recull. En rellegir-lo, però, es fa com deia un bon exercici de memòria. Diuen —no sé si també es tracta d'una llegenda com tantes— que molts dels qui ara manen n'havien estat

protagonistes, del Congrés de Cultura Catalana. Però, pel que sembla, els temps no passen en debades. I és bo que algú, així, senzillament, recull a recull de troballes d'arxius personals o col·lectius, ens ho recordi.

H. R.